

Evliyalar Şehri
Elazığ

Abdulhalim Durma

Yazar Hakkında

1951 Manisa doğumlu. 1976'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden mezun oldu. Öğretmen olarak Erzurum, Karabük, Afyon-Sandıklı, Manisa-Gördes, ve Amasya-Suluova'da görev yaptı. 2005'te emekliye ayrılan Abdulhalim Durma 'Evliyalar Şehri' adıyla bir kitap dizisi hazırlamaya başladı. Elinizdeki kitaptan önce **Amasya, Kastamonu, Afyonkarahisar, Isparta, Tokat, Samsun, Sivas, Adıyaman ve Malatya**'yı yayınlayan yazarın hazırlanmakta olan son kitabı **Kadı Kızı** ile ilgili.

Yazarın ayrıca, Din Psikolojisi ve Kişilik isimleriyle ebook formatında iki tercümesi vardır.

ISBN

978-9944-0466-6-4

Dizgi

Abdulhalim Durma

Kapak Tasarımı

Abdulhalim Durma

Baskı Yeri ve Yılı

Yenigün Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti. Turgut Özal Bulvarı
No. 53/1 İskitler/ Ankara

Tel-: 0312 384 6183-84

Bu kitabın bütün hakları Abdulhalim Durma'ya aittir. Hiçbir
şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Kaynak gösterilmek şartı ile alıntı yapılabilir.

1000 Adet basılmıştır

2011

İçindekiler

Elazığ Evliyaları

13. asır....1

14. asır...34

15. asır...44

16. asır...51

17. asır...54

18. asır...55

19. asır...56

20. asır...72

Ve Diğerleri....173

Arıcak Evliyaları....226

Baskil Evliyaları....227

Karakoçan Evliyaları....276

Keban Evliyaları....291

Kovancılar Evliyaları....313

Maden Evliyaları....320

Palu Evliyaları....	324
Sivrice Evliyaları....	348
İndex....	351
Kaynakça....	360

Elazığ Evliyaları

Şehrin güvenliğini temin edebilecek sarp kayalıklara ve yükseltiye sahip olması, Fırat nehrine yakınlığı, etrafında tarım ve hayvancılığa elverişli ova ve platoların yer alması, ayrıca doğu-batı ve kuzey-güney güzergahlarını takip eden önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, Harput'un tarihi coğrafyasının önemine etki eden özellikler arasında sıralanır¹. Hititler, Urartular, Medler, Persler ve Romalıların hakimiyetinden sonra yöre Sasani ve Bizans mücadelelerine sahne olur. Hititlerin İşuvası, Bizanslıların Ziata Castellum'u, Müslümanların ilk defa Hz. Ömer döneminde Harput'u ele geçirmesiyle Hısn-ı Ziyad (Ziyad'ın Kalesi) ismini alır. Yörede türbeleri bulunan Ankuzu Baba ve Fetih Ahmed Baba, sınırda bir üs olarak Müslümanların Bizans üzerine akınlar yaptığı dönemlerin mücahitleri arasında gösterilmektedir.

---

¹ ÇELİK Aydın. Harput Tarihi. Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi

Harput ve çevresi 1071 Malazgirt muharebesinden sonra Türklerin eline geçer. Yörede Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olarak Çubuk Bey'in idaresinde Çubukoğulları Beyliği kurulur (1087). Harput'un Türkler tarafından alınmasına kadar sadece müstahkem bir kale hüviyetinde kalan bu yerde, Türklerle beraber şehirleşme süreci hız kazanır. Ne var ki, Çubukoğulları Beyliği'nin ömrü uzun sürmez. 1115 yılında Artuklu Belek B. Behram, Harput ve yöresini eline geçirerek Artukoğulları dönemini başlatır. Onun Harput, Dersim ve Halep emirliklerinde bulunan ve Haçlılarla yaptığı savaşlardaki başarısı ile ün kazanan bir Türk beyi olarak Hristiyanların korkulu bir rüyası haline geldiği anlatılır². Belek Gazi'nin 1124'teki ölümünden sonra Harput, Hısn-ı Keyfa Artuklu Hükümdarı Davut'un eline geçer³. Bir müddet sonra Davut'un kardeşi İmameddin Ebubekir tarafından Harput'ta, "Harput Artukluları" diye bilinen bağımsız bir beylik kurulur ve adına para bastırılır (1185). Ondan sonra gelen Hızır ve Nureddin Artuk Bey Eyyubilere tabi olurlar. Artuklu hakimiyeti 1234 yılına kadar sürer. Burada yetişen bilginler ve sanatkarların

---

² ALPTEKİN Coşkun. Belek b. Behram. TDV İslam Ansiklopedisi

³ Steven Runciman eserinde onun hakkında şunları kaydeder. *"Belek ölürken, ölümünün İslam için öldürücü bir darbe olduğunu mırıldanmıştı. Hakkı da vardı; çünkü Haçlı şövalyelerinin bu ana kadar karşılaştıkları bütün Türk kumandanları içinde en büyük cevvaliyeti ve akıllığı gösteren o olmuştu. Artukoğullarının büyük kudreti ondan sonra kısa bir sürede çökecekti."* Haçlı Seferleri Tarihi. Cilt II. Sh. 136.

biraktığı maddi ve manevi eserler, Artuklu döneminin Harput Türk-İslam kültürü ve medeniyetinde son derece önemli bir yeri olduğunu gösterir. Özellikle Artuklu hükümdarlarından Fahreddin Karaaslan'ın şehrin tarihinde unutulmaz yeri vardır. Onun burada meşhur Ulu Cami'yi inşa ettirmiş olduğu ileri sürülür. Halbuki, Aynur Durukan makalesinde, Ulu Caminin iç avlusunda, kuzeyde yer alan on bir satırlık kitabenin bir vergi kitabesi olduğu noktasından hareketle, yapının tarihçesi hakkında aydınlatıcı fikirler ortaya koyar⁴. Bu kitabede, 1146 yılında Artukoğlu beyi Fahreddin Karaaslan'ın vergilerin kaldırılmasını emrettiği yazılıdır.

“Esirgeyen ve bağışlayan Tanrı adıyla. Bu yapı, emir, ordu komutanı, büyük, yüce, efendi, adil, yardım gören, Allah'ın yardımıyla galip ve üstün gelmiş, dünyanın savaşçısı, dinin onuru, İslamın güzelliği, imanın yıldızı, insanların yardımcısı, devletin değeri, milletin yüceliği, ümmetin tacı, meliklerin güneşi, sultanların değeri, müslüman ordularının onuru, savaşçıların yardımcısı, dinsizlerin ve Tanrı'yı inkar edenlerin yok edicisi, yüce değerlerin küresi, hilafetin kılıcı, beylerin efendisi, ziraatçıların babası, müminlerin emirinin yardımcısı Artuk oğlu Sökmen oğlu Davud oğlu Ebu'l Haris Fahreddin Kara Arslan -Allah saltanatını sürekli kılsın- Allah yüceliğini ve rızasını kazanmak için, aynı zamanda şehrin emniyeti için aciz kimselerden bağ, öşür, tartılan ve okka ile satılan başka şeylerden alınan

---

⁴ Durukan Aynur. Harput Ulu Camiinin Düşündürdükleri

vergilerin kaldırılmasını emretti; bunu iade edenlere Allah lanet etsin. 541/1146 yılında yazıldı.”

1899, 1905, 1964 ve 1990'larda onarıldığı belirlenen Ulu Cami, geçirmiş olduğu bu tamirlerle özgün niteliklerini kısmen kaybetmiş olmakla birlikte bugün sağlam durumda ve ibadete açıktır. Harput'ta Kurşunlu Camii'nde bulunan ve Ulu Cami'ye ait olduğu düşünülen minberin sol kanadındaki kitabesinden, caminin yanında bir medrese bulunduğu anlaşılır⁵. Ancak araştırmacıların çoğu, geç dönemde yapının bir bölümünün medrese olarak kullanıldığını belirtmekle yetinirler.

Yapıya ait olduğu ileri sürülen Kurşunlu Camiindeki bu minber merdivenin sol üst korkuluğunda yer alan kitabedeki Ulu Camie dair bilgiye dayanılarak, Ulu Caminin Kazvinli Alevi Azizi oğlu Emir Kiya tarafından yenilendiği, minberin süpürgelik kısmındaki kitabeden ise, ustasının Kazvinli İsmail oğlu Ebu Said olduğu anlaşılmaktadır. Kitabelerden bir

---

⁵ Harput'ta Ortaçağ'da muhtemelen Ulu Cami, Esediye ve Alacalı Cami medreseleri bulunmaktaydı. XVII. yüzyılın ortalarında Evliya Çelebi altı medresenin varlığından söz eder. «Altı adet Medrese olup, her camide de bir küçük dershane bulunmak mukarrerdir, amma Zahriye, Ulu Cami, Hatuniye medreselerinin canib-i vakıfdan müderrisleri vardır. Cümlesinde ilm-i hadis görülür. Cümle 50 adet mektepleri vardır ki, canib-i vakıfdan eytama beher sene birer kat libas-ı hariri sürre ve atıyyesi mebzuldür.»

diğerinde Çubukoğlu Kiya Ali adının geçmesi, bu onarımın zamanı konusunda bazı şüphelere yol açar. Çünkü, Çubukoğullarının Harput'taki egemenliğinin 1120'lerde sona erdiği anlaşılmaktadır. Eğer gerçekten minber Ulu Camiye aitse, onarımı 1120'lerde gerçekleştirilen yapının daha önce inşa edildiği, dolayısıyla vergi kitabesinin, inşasından en az 20-25 yıl sonrasına ait olduğu düşünülebilir. Nitekim Harput, Çubukoğullarının kurucusu Çubuk bey tarafından 1087 yılında alınmıştır. Yapıda yer alan vergi kitabesi ya doğrudan yapının inşasıyla ilişkili değildir, ya da yapının ikinci onarımı ile bağlantılı görülebilir. Bu takdirde Ulu Cami, araştırmacıların öne sürdüğu gibi bir Artuklu yapısı değil, Çubukoğlu yapısıdır ve Artuklular zamanında Karaaslan'ın emriyle onarılmış veya yenilenmiştir.

Ertuğrul Danık Ulu Caminin inşa tarihi üzerinde yine de temkinlidir⁶. Şehri Bizanstan devralan Çubukoğulları'nın henüz fetih süreci tamamlanmadan ve kentteki Türk iskanının oturmadığı yirmi altı yıllık kısa dönemde, özellikle de İç Kale dışına böylesine önemli bir yapı yapma düşüncesinde olamayacakları ve bu düşüncüyü gerçekleştirecek yeterli koşulların oluşmadığı fikrindedir. Muhtemelen Çubukoğulları ibadet ihtiyacı için kentteki bir kilise veya şapeli camiye çevirmişler, veya acele ile küçük ölçekli bir cami ya da mescit inşa

---

⁶ Danık Ertuğrul. Ortaçağ'da Harput. Sh.38. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri. Ankara. 2001

etmişlerdir. Şehir hayatını yansıtmaması bakımından 1220'lerdeki şu olay zikredilmeye değer. Belek Gazi'nin esir ettiği Kral Baudin, Galeyrand ve Josecylin, Besni'den kılık değiştirerek Harput'a gelen elli Ermeni'nin kaleyi ele geçirmesine rağmen serbest kalamazlar. Zira Harput Kalesi şehir halkı tarafından muhasara edilir. Şehirde bulunan Hristiyan halkın bu olayda Bizanslılardan sonra Haçlı kontlarının yerine Türkleri tercih etmiş olabileceği anlamlı görülüyor.

Üzerinde durulacak noktalardan birisi de, IV. Murad'ın Revan seferinden (1635) dönüşünde Harput'tan geçerken mal-i ganaim olarak getirdiği asar-ı atikadan sayılan ve abanoz ağacından mamul gayet nefis ve kıymetli bir minber ile yine çok kıymetli bir Acem halısını bu camiye hediye etmesidir. Bir aralık bu halının satılıp caminin tamirine sarf edilmesi düşünülür ve 100 altın kıymet takdir edilir. Caminin hatibi olan Ebcizade Osman Efendi'nin teşebbüsüyle Çakılıczade Hacı Said Efendi müzayedeye iştirak ettirilir ve halı 205 altına satılır. İshak Sunguroğlu anılarında bu olaydan söz eder. *“Bu halının bilâhare İstanbul'da 800 altın liraya satıldığını Hacı Hayri bey merhumdan işitmiştik. Minber ise, Elâzığ'daki Saray Camiine nakledilmiştir. Üzerinde yapı tarihi olarak hicretin 500 kûsur yılını gösteren bir yazı vardır.”*

Doğal ve Kültürel Varlıklar Envanterinde anıt eser olarak tescilli olan yapının tuğla minaresi eđridir⁷.

Danık, kitabesi olmamasına rağmen Alacalı Cami'nin asrın başında inşa edilmiş olabileceğini ileri srer⁸. Sunguroğlu kaynak göstermeden yapının Artuk oğullarından Hızır şah tarafından inşa ettirilmiş olduğunu belirtir⁹. Bugün büyük lde orijinalliğini kaybetmiş olan yapı, Dağ Kapı girişinden hemen sonra Balak Gazi parkı içinde yer almaktadır. Batı cephesinin kuzeyindeki köşede kapının hemen sağında bulunan duvar nişi, günümüze ulaşmayan bir bölümle ilişkili olmalıdır. Ayrıca, kuzey batı köşesindeki minareye çıkış merdiveni yoktur. Minareye çıkışın, kaynaklarda adı geçen ve arşiv resimlerinde kısmen izi görülen cami ile bitişik medreseden sağlandığı ileri sürülebilir.

Sunguroğlu cami hakkındaki anılarını Beyzade Hacı Ali Efendiyle irtibatlandırır¹⁰. Diğer günlerde cemaati bir iki kapı komşudan ibaret olmasına rağmen burada beş vakit ezan okunmaktadır. Cuma günleri tıklım tıklım dolan caminin cemaati dışarıdaki taşlığa ve bazan avluya kadar taşar.

---

⁷ T.C.Elazığ Valiliği. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kültür Envanteri. 2009

⁸ Danık Ertuğrul. Ortaçağ'da Harput. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri. Ankara. 2001

⁹ İşhak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I. Sh.270.

¹⁰ İşhak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I. Sh. 272-273

“Çünkü Beyzade Hacı Ali Efendi Meteris'in başındaki konağından kalkar, arada üç büyük cami varken cuma namazını eda için konağına en uzak olan bu camiye yürüyerek gelirdi. Başında beyaz fesi ve yeşil sarığıyla, ayaklarında sarı mes ve pabucuyla, elinde uzun âsâsiyle heybetli gidip gelişi, halk arasında alâka uyandırırdu. Kasabadaki müritlerinden başka köyler ve bahçelerdeki müritleri de bu camiye toplanırlardı. Cuma namazında, bizzat minbere çıkar, gayet veciz ve müessir hutbesini okur, namaz ve duadan sonra da hatm-i hacegân olurdu. CamiİN dört duvarı içinde büyük bir halka teşkil eden müridan, diz çökerek sükûn ve huzur içerisinde başlarını önlerine eğip gizli zikre geçerlerdi. Bu hal yarım saat kadar devam ettikten sonra, Beyzade mihrabın önündeki yerinden kalkar, her müridin önünde diz çökerek, onları manevî murakabeden geçirir, bu merasim tamamlandıktan sonra makamına oturur, silsile-i şerif okunur, dua edilir ve duadan sonra cemaat dağılırdı. El öptürmez, cemaat dağılıncaya kadar yerinde oturur, en yakınları kendisinin kalkmasını beklerlerdi. Sonra camiden ayrılır ve yine yaya olarak konağına dönerdi. Ramazanlarda müritlerinden bir kısmını bu camide sülûke soktuğunu da iyi hatırlıyorum. O günlerde cami çok şenlenirdi.”

Yine Artukoğulları döneminde bir hastane, birçok çeşme, türbe, saray inşa edilmiştir. Harput kalesi önemli bir onarım görmüş ve bazı eklentiler yapılmıştır. Ayrıca, kalenin hemen dibindeki Süryani Kilisesinin Artuklu

Hükümdarı Fahrettin Karaaslan (ö.1168) tarafından yaptırıldığı kanaati vardır¹¹.

1234 yılından itibaren Türkiye Selçuklu Devleti'nin hakimiyeti altına giren Harput bir subaşı

---

¹¹ Fahreddin Karaaslan ile ilgili bu düşüncenin kaynağını 1301 salnamesinde yer alan şu ifadelerde görmek mümkündür. *“Arslan padişahın ahd-i hükümetinde Süryanilerin Mitrani Rüesası, melik-i müşarünileyhin nezdine varup tahsil ettikleri emir üzerine gerek bu (Meryem Ana) kiliseyi ve gerek bunun cenub-u şarkî cihetinde ve çay kıyısında vâki “Mar Şemûn” nam kilise ile Sinabut ve Hüseyinik kiliselerini tamir ettiler.”* Nevzat İlhan makalesinde Harput'taki en eski yapının Dabakhane Deresine bakan Kale yamacındaki 179 tarihine dayandırılan Meryem Ana Süryani Kilisesi olduğunu kaydeder. Daha sonra bu yörelerde Gürcü Bey, Sinavut ve Sinoris Ermeni Mahalleleri gelişecektir. -Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi- Sunguroğlu anılarında bu yapı hakkında şunları kaydeder. *“1355 Haziranı içinde Harput'u ziyaretim sırasında bu kiliseye de uğradım. Kale hisarlarını geçince geniş bir harabezarın öte başında yepyeni bir bina gördüm ve şaşırdım, yaklaşınca burasının Meryem ana kilisesi olduğunu anladım. Kapısı açıldı, içeriye girdik, yukarıda yazdığım beha biçilmez resimli mermerlerden, kapıdan, pencere kapaklarından, İncilden eser yoktu. Gerçi kilise tamir edilmiş; fakat eski kıymet ve güzelliğini kaybetmişti. Eski o güzelim kapının yerine sacdan yapıma-adi iki kanatlı bir- kapı konulmuştu-, pencereler kamilen açıldı, Güvercin sürüleri, burayı kendilerine emin bir mesken ve bir yuva olarak seçmişler, açık pencerelerden kolaylıkla girip çıkmakta ve yer yer her tarafta yuva yaparak çoğalmaktaydılar, o kadar ki, zeminde bile çift çift yumurtalar sıralanmıştı. Bu mabed, şimdi Yakubî Süryanilerden sanki bu sevimli güvercinlere miras olarak intikal, etmiş gibiydi.”* Harput Yollarında Cilt I. Sh.356

tarafından idare edilir. Bu devirden “Arap Baba” türbe ve mescidi dışında önemli bir eser günümüze kadar gelmez. Şehir, 1243 Köseadağ Savaşı’ndan bir süre sonra İlhanlılar tarafından zapt edilir. XIII. yüzyılın sonlarında Anadolu Selçuklu Devletinin sona ermesi ile Anadolu’da beylikler dönemi başlar.

Harput’ta Alaca Mescid adıyla da bilinen **Arap Baba** Mescid ve Türbesi, Sarahatun Mahallesi, Yakut Sokak No. 18’de yer almaktadır¹². Mescidin giriş kapısı üstündeki kitabede Tevbe Suresinin 18. ayeti yazılıdır. *“Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a ve Ahiret gününe inanan, namazlarını kılan, zekatlarını veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. Umulur ki bunlar, doğru yolu bulmuş ve hidayete ermiş kişilerdir.”*. Kitabe şöyle devam eder. *“Bu metin ve ali bina, Selçuk sultanlarından din ve dünyası mamur ve abadan olan büyük sultan Kılıçarslan’ın oğlu Keyhüsrev’in zamanında onun istek ve emriyle Şaban’ın torunu ve Arap Şah’ın oğlu Sahibü’l Ataya ve’l-ihsan olan Cenab-ı Hakk’ın rahmetini rica eden Yusuf tarafından Hicret’in 678 (1279-80) yılında yapılmıştır.”* Türbenin girişinde yer alan tanıtım yazısında, yapının mimari özellikleri hakkında bilgi verilir. *“Bu mescit 5,5X5,5 metre genişliğinde olup kiblede 1,5X2,5 metre yüksekliğinde mavi lacivert ve patlıcan moru çinilerle yapılmış bir*

---

¹² Danık Ertuğrul. Ortaçağ’da Harput. T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri. Ankara. 2001

mihrabı, sağında ve solunda iki ufak penceresi vardır. Mescidin tavanı tonoz halinde tek kubbeli dört metre yükseklikte olup üstü kurşun kubbe ile kaplıdır. İç mescide, sağ taraftan 75X135 cm. ebadında kenarlı bir taşkapıdan diğer hücreye girilir. Bu hücre Arap Baba'nın tam üstünü teşkil eder. Altta kible cihetinden 75X90 cm. bir kapıdan girilmektedir. Türbenin tavanı kırmızı tuğlalarla yapılmıştır. Türbede günümüze kadar ulaşan cesedi bozulmamış Arap Baba isimli bir yatır bulunmaktadır.” Ertuğrul Danık (1962-2008), Harput'ta bulunan yapılar içinde en yoğun süsleme programına sahip olan bu mescidin mihrabında ve kubbesinde kullanılan çinilerin, döneminin en önemli örnekleri olduğunu ileri sürer.

Arap Baba türbesi ve mescidi ‘Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri’nde iyi derecede korunmuş eserler arasında yer alır¹³.

Arap Baba'nın mezarı, mescidin yan tarafta kapısı bulunan zemininde bulunmaktadır. Üzeri tonozla örtülü olan bu kısımda ahşap bir sanduka vardır. Mescidin kitabesinde de ismi geçen Yusuf İbn-i Arapşah burada gömülüdür.

Halk arasında Arap Baba ismi ile tanınan bu kişinin yörede farklı versiyonlarıyla yaygın bir de efsanesi bulunmaktadır. Bu efsaneye göre, Harput'un en ihtişamlı döneminde, yaz aylarında şiddetli ve

---

¹³ T.C.Elazığ Valiliği. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kültür Envanteri. 2009

dayanılmaz bir sıcaklık başlar. Bu sıcaklık öylesine artar ki topraklar, tepeler çatlar ve kuraklık bütün Harput'a yayılır. O günlerde Selvi adlı yaşlı bir kadına rüyasında, Arap Baba'nın başını sandukasından çıkarıp dereye atacak olursa, yeniden yağmurun yağacağı ve kuraklığın önleneceği söylenir. Bu kadın aynı rüyayı devamlı olarak her gece görmeye başlar ve aynı sözler kendisine tekrar edilir. Öte yandan Harput'taki sıcaklık da her geçen gün biraz daha artmaktadır. Aynı rüyayı devamlı gören kadın sonunda bir gece Arap Baba'nın başını sandukasından alır ve dereye atar. Bunun üzerine şiddetli yağmurlar başlar ve şehri seller götürür. Bu defa kadının rüyasına Arap Baba'nın kendisi girer ve ona, "Sandukamdan alıp dereye attığın başımı bana geri ver. Eğer geri vermeyecek olursan yağmurlar durmayacak ve felaketler bu kentte birbirini izleyecektir.", der. Bundan korkan kadın dereye koşar. Arap Baba'nın başını bularak sandukasına koyar. Bunun üzerine yağmur bir anda kesilir ve Harput'ta hayat normale döner. Denilir ki, bu olay üzerine Selvi kadın korkunç bir hastalığa yakalanarak günlerce ızdırap çeker ve ölür.

Söylencenin farklı bir versiyonunda yaşlı kadın şehir halkı tarafından buna zorlanır. Komşularına anlattığı rüyası bütün Harput'a yayılmıştır. Günler geçmiş Harput'a bir damla yağmur düşmemiştir. Kıtık kapıdadır. Çaresiz kalan insanlar Selvi Nine'yi Arap Baba'nın başını kesmesi konusunda ikna etmeye çabalar. Ancak yaşlı kadın buna cesaret edemeyince, bir gece evinin etrafında toplananlar evi taşlamaya başlar. Diğer

bir anlatım şeklinde ise, Arap Baba'nın başının kesilmesi Harput'taki Ermenilere mal edilir. Harput'ta yaşayan Ermeni büyücü, zengin bir ailenin kızına, "Kuraklığın bir çaresi var. Eğer ilmi kuvvetli ölmüş bir zatın başı kesilerek suya atılırsa, yağmur yağar ve kuraklık biter." der. Bunun üzerine Arab Baba'nın türbesine gece vakti giden kız, kapının kilidini kırarak içeri girer. Sandukanın kapağını açtığı anda o zamana kadar hiç çürümemiş olan Arab Baba'nın naaşını görünce, korkar ve türbeden çıkar. Türbeden biraz ayrılınca tekrar başını kesmek için geri döner. Biraz önce taşla kırdığı kilidin yerinde yenisinin durduğunu görür. Onu da taşla kırıp içeri girer. Yanındaki bıçakla Arab Baba'nın başını keser ve bez çuvala koyarak, götürüp bir dereye atar. O andan itibaren gökyüzünde şimşekler çakmaya, Allahü teala'nın cezası ve gazabı tecelli etmeye başlar. Şafak söktüğü zaman sağanak halinde yağmur yağmaktadır. Yağmur kısa zamanda afet halini alır. Arab Baba'nın başını kesen kızın bulunduğu konak, kırk gün kırk gece taşlanır. Kız bir gece rüyasında Arab Baba'yı görür ve Arap Baba kızı, "Başımı getir, yerine koy!" der. Bunun üzerine dereye giden kız uzun bir süre kesik başı aradıktan sonra bulur ve türbeye getirip yanına koyar. Kısa bir zaman sonra yağmur dinir ve güneş açar. Arap Baba'nın başını kesen kız, ölüm anında çok azap çeker. Öldükten sonra cesedi duvarlara çarpılır. Ailesi bu durum karşısında sadece ağlar. Zira ellerinden hiçbir şey gelmez.

XIII. asırda yaşadığı rivayet edilen Arap Baba'nın, Harput'un fethi için gelen Selçuklu kumandanlarından

olup, aynı zamanda büyük bir veli olduğu anlatılır¹⁴. İslamiyeti yaymak için bazan kılıç kullanan Arab Baba, çoğu zaman insanlara doğru yolu göstermek için vaaz ve nasihatlerde bulunur. Sık sık, “Kılıçla geldim kalemlle gideceğim”, dediği belirtilir. Vefat tarihi belli değildir.

Mescit ve türbe son yıllarda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiş, türbenin üst katı sıvanmış, döşemesi elden geçirilmiş ve dış duvar kaplamaları yenilenmiştir¹⁵. Türbe bölümü hiçbir süs unsuru ihtiva etmez. Türbenin asıl özelliğini dikdörtgen planlı olan alt (mumyalık) katı teşkil eder. Burası, hem farklı örtüsü hem de mumya ihtiva etmesi bakımından Anadolu’daki Selçuklu devri türbelerinin çoğundan ayrılır. Mumyalık bölümüne, güney cephenin batı ucuna yakın yere açılan bir metre yükseklikte bir basık kemerli kapıdan girilir. Mumyalanmış ceset, etrafi tahtalarla kaplı geniş bir mezarın içine koyulmuş ve üzerine zeminle aynı seviyede bir tahta kapak yapılmıştır. Kapısından bakıldığı zaman düz bir satıh gibi gözükür. Örtü kalkıp da kapak açılınca ceset sandığın içinde görülür. Arap Baba türbesi, dışta mescit ile bütünleşmesi, buna karşılık adeta müstakil bir iç bünyeye sahip oluşu ile bu tipin güzel bir örneğini teşkil eder. Rivayete göre Arap Baba, eskiden gömülmek üzere Korhane’ye (yoğun kış zamanlarında

---

¹⁴ Evliyalara Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi

¹⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

cesetlerin saklandığı morg) konulan cesedinin hiç çürümemiş olduğu görülerek, halk tarafından türbeye defnedilmiş keramet sahibi evliyadan bir kişidir. Bugün hala bu inanç devam etmektedir. Bazıları ise onu, ‘Alacamescit Camiinin faraşçısı’ diye tanıtmıştır. Bir kısım halk ise onun Arabistan’dan gelmiş fakir bir derviş olduğunu söyler. Halk arasında Arap Baba’nın veli olması sebebiyle naaşının çürümediği ve dolayısıyla mumyalanmasının söz konusu olmadığı kanaati de yaygındır. Harput medreselerinde eğitim görmüş ve aynı zamanda müderris olan Bedri Yücesu (1898–1986) bu menkıbe ile ilgili şu bilgileri vermektedir.

“Arap Baba birkaç gün görülmeyince çevre halkı kendini merak eder. Gece Arap Baba’yı aramaya koyulurlar ve evinde ölmüş olarak bulurlar. Yıkayıp kefenlerler. Gömecekleri vakit gaipten “Beni gömmeyin, defnetmeyin, öylece bırakın”, diye bir ses gelir. Arap Baba’nın cesedi ortalama 150 senenin üzerinde gömülmeden öylece kalır. Üç yıl Harput yöresinde yağmur yağmamış. Yörede bir kadın bir ölü kafası suya atılırsa yağmur yağarmış düşüncesiyle bu cesedin kafasını kesip suya atmış. O yıl yumurta büyüklüğünde bir dolu yağmış. Ovayı ve Harput yöresini bu dolu mahfetmiş. Kesilen başı da artık bulamamışlar, sel alıp götürmüş”.

Keramet ehli bir kişi olduğuna inanılan Arap Baba hakkında anlatılan bir diğer menkıbe de şöyledir. Arap Baba, Arabistan’dan Harput’a gelen bir seyyahmış. Bir gelişinde Harput’ta 2–3 ay kaldıktan sonra burada vefat

etmiş. O zamanlar Harput'ta çok şiddetli kış mevsimleri yaşandığından kış mevsiminde vefat edenler çetin kış şartlarından dolayı Korhane'ye bırakılmış. Bu sebeble Arap Baba'nın cesedini Korhane'ye bırakan Harput ahalişi bahar gelip buzlar çözüldüğünde defin işlemleri için gelince, karşılarında Arap Baba'nın çürümemiş cesedini görüp şaşırılmışlar. Bu zatın keramet ehli biri olduğunu düşünerek günümüzde bulunan yere türbe yaptırarak ziyarete açmışlardır.

Bir ara mescidin tevliyet ve müezzinliği Hacı Hamid Efendiğillerin üzerindedir. Sunguroğlu anılarında şunlara yer verir¹⁶. *“Bizim zamanımızda Deli Hüseyin namında birisi müezzindi. Deli Hüseyin kısa boylu, siyah sakallı, çok esmer rengi ile burnundan ve çok acele konuşan tam bir tipti. Ziyaretçiler geldiği zaman türbenin içerisine girer, cesedi kucaklayarak dışarı çıkarır ve ziyaretçilere gösterip beş on kuruş faydalandıktan sonra tekrar sandukasına koyardı. Deli Hüseyin'den sonra Piranlı Ahmet Efendi bu mescitte müezzinlik ediyordu.”*

Günümüzde Arap Baba'nın türbesi, cesedinin çürümemiş olmasından ve bu nedenle de keramet ehli bir kişi olduğu kanaatiyle yöre halkının yanı sıra çevre illerden de gelenler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Buraya daha çok akıl hastaları ve felçli insanlar geldiği gibi yaşlı ilerlediği halde evlenemeyen gençler, kısmetlerinin açılması için ve herhangi bir işte çalışmayan kişilerin de bir iş sahibi olabilmek ve ayrıca

---

¹⁶ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I. Sh. 315

çeşitli amaç ve maksatları olanlar tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelen kişilerin türbede Kur'an okuyup dua ettikleri gibi sanduka üzerinde bulunan yeşil örtüyü üç defa öpüp başlarına koydukları ve yine bu örtüyü vücutlarının ağrıyan kısımlarına sürdükleri görülür.

Anlatılır ki, belediye başkanlarından birisi inanmayarak, naaşı müzeye kaldırır. Halk buna mani olmaya çalışır. Ancak belediye başkanı, "Hayır! Bu cesed mumyalıdır. Bunu alem de görmeli. Müzeliktir bu cesed!" cevabını verir. Ertesi sabah cesedin, müzeye kaldırıldığı yerde olmadığı görülür. Belediye başkanı bunu birilerinin yaptığı sanır ve tekrar müzeye koydurur. Aynı hadise birkaç defa tekrar eder. Belediye başkanı isteğinde çok ısrar eder, fakat sonunda felç olur.

Arap Baba'nın naaşı, yıllardır ziyaretçilere açık tutulmaktadır. Türbenin içinde cam bir bölmede sergilenen naaşın başında bir görevli durmakta, yeşil örtü ile üzeri kapalı olan naaşı görmek isteyenler örtüyü kaldırarak bozulmadan duran naaşı görebilmektedirler. Naaşın kafa kısmı ise gövdeden kesilmiş olarak yanında durmaktadır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğünün talebi üzerine 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü ile Fırat Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalının ortaklaşa yaptığı

incelemelerde Arap Baba'nın cesedinin mumyalı olduğu ortaya çıkmıştır¹⁷.

Halk arasında Tesbih Baba olarak da bilinen **Üryan Baba**, Kayabaşı denilen dik kayalıklara varmadan sağa doğru 100 m. kadar mesafede, tepenin Harput'a bakan yamacında medfundur¹⁸. Makam bölümünü oluşturan yapı kayalıklar içindeki bir mağaranın türbeye dönüştürülmesi ile meydana getirilmiştir. Bu kayalıklara Harput'un yerli halkı eskiden "Tilki Kayalıkları" derdi. Buranın hemen yanbaşında eski bir mezarlık vardır. Üryan Baba Türbesi ile ilgili tarihi kayıtlarda, burada bir hücre ve mescid bölümünün bulunduğu yazılıdır. Bugün ise makam bölümünün bitişiğinde bulunan tek katlı taş ve moloz karışımı olan yapı, Üryan Baba türbedarının kaldığı küçük bir evdir. Günerkan Aydoğmuş İshak Sunguroğlu'na atfen, türbe yanında bulunan mescidin eskiden tekke olarak kullanıldığını kaydeder. Bugün hücre ve mescid bölümü yıkılmış olup türbenin giriş kapısı dikdörtgen taştan yapılmış iki yan sütun üzerine konulan yarım kemerli taş bloktan oluşmuştur. Bu giriş kapısını oluşturan kemer üzerinde, "Allah'ın ariflerinden ve Allaha karşı olan muhabbet sırrının alimlerinden, cömertliği itibariyle de Allah'ın sevdiği kullarından İsmail'in torunu, Ömer'in oğlu Hafız Muhammed büyük şehadet rütbesine nail olarak burada ölmüştür. Tanrı

---

¹⁷ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

¹⁸ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

sırrını mukaddes etsin”, yazısı bulunmaktadır. Türbe mezarın keşfinden hemen sonra 1861 yılında yapılmıştır. Giriş kapısından sonra sağ tarafta sanduka yer alır.

Anlatıldığına göre, Harput'un Alaca Mescid Mahallesinde bir evde oturan Hacı Ali namındaki zat, bir gece rüyasında üç lüle çeşmenin önünde dururken caddeden bir devecinin yuları elinde kendine doğru geldiğini, yanına gelince devesini çökerttiğini ve Hacı Ali'yi üzerine bindirerek Üryan Baba'nın bulunduğu yere bıraktığını ve sonra gözden kaybolduğunu görür¹⁹. Bu rüyanın bir kaç gece aynıyle tekrarlanması, Hacı Ali'yi hayretler içerisinde bıraksa da korkusundan derdini kimseye açamaz. Nihayet bir arefe günü kazma kürekle oğlu Süleyman'ı da yanına alarak Üryan Baba semtindeki aile mezarlığına gider. Harap ve düzeltilmesi gereken mezarları yaptıktan sonra oğluna, "Evladım! Üç gecedir rüyamda bir deveci beni üç lülenin önünde devesine bindirerek tam şuracığa getirip indiriyor ve gözümün önünde kayboluyor. Gel kazalım bakalım ne çıkacak?", demesi üzerine Süleyman kazmaya sarılır ve bir taraftan kazar, bir taraftan küreği ile toprağı atar. Çukur bir buçuk metre kadar derinleşince, bir delik açılır. Deliğı genişletirler. Ortaya bir lahit çıkar. Lahidin içerisinde bütün vaziyette çürümemiş ve bozulmamış bir cesedin

---

¹⁹ YAVUZ Emrah, Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni., Elazığ, 2005

bulduğunu, yanında çok eski devirlere ait bir deste ok olduğunu ve bu okların yalnız ahşap kısımlarının çürümüş, demir kısımlarının ise sapa sağlam kalmış olduğunu görürler. Üzerini muvakkaten örterek şehre dönünce, hadiseyi müftüye ve şehrin ileri gelenlerine haber verirler. Tetkik neticesinde bu zatın mücahit ve aynı zamanda mazannenden (veli olduğu sanılan) bir kimse olduğuna hükmedilerek bir mescid ve bir de sıbyan mektebi yaptırılır. Lahidin içerisindeki zatın hüviyetine ait bir şey bulunamadığı için kendisine "Üryan Baba" denilir. Burası o günden beri de ziyaretgah olur.

Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin sonradan manevi keşifleri neticesinde bu zatın Allah'ın sevdiği kullarından İsmail'in torunu, Ömer'in oğlu Hafız Muhammed olduğu ve burada şehid düşmüş olduğu açıklanır. Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin bu açıklamalarından sonra bu keşif, türbenin giriş kapısı üzerine Arapça harflerle yazılır.

Sunguroğlu hikayeyi şöyle sürdürür.

“Bu şehid mezarını gördüğü rüya ile keşfeden Hacı Ali Efendi daha sonra uzun bir müddet Üryan Baba'nın türbedarlığını yapar. Bu türbedarlık babadan oğula intikal ederek evvelâ oğlu Hacı Süleyman vazifelendirilmiş, 1896 (1312.H) tarihinde ölümü üzerine yerine torunu Mehmed Şükrü geçmiştir. Mehmed Şükrü'nün de 1903 (1324.R) tarihinde ölmesiyle bu türbedarlık küçük oğlu Mustafa Lütfi Efendi namında bir arkadaşına geçmiştir. Lütfi Efendi babasının

ölümünde üç aylık bir çocuktü. Kendisi çok temiz ve samimi bir hemşehrimiz olup halen yaşamakta ve Elâzığ'da oturmaktadır. Her pazar günü, yaya olarak Harput'a çıkar, Uryan Baba'ya gider, türbe ve etrafının temizliğine bakar, müsterih ve huzur içerisinde gününü bu hoş ve mübarek yerde geçirerek akşama evine döner.”

İshak Sunguroğlu, türbe önündeki çeşmeye dair de ilgi çekici bir anekdot anlatır²⁰.

“Türbenin yan tarafında ufak bir çeşme göze çarpar. Hariçten gelen ziyaretçiler, bu çeşmenin bir akar çeşme olduğunu zannederlerdi. Halbuki, değildi. Müslüman ve hayır sahibi bir saka Ömer Dayı her sabah civarın en yakın pınarlarından sırtıyla 8-10 tulum su taşır, hazinesini doldururdu. Bu çeşmede abdest alıp, bu mescitte iki rekât namaz kılanların ruhlarında öyle bir ferahlık ve gönül açıklığı husule gelirdi ki, buraya bir gelen bir daha gelmek ister ve bu suretle ziyaretçileri çoğalırdı.”

Geçmişte bu yere akıl hastası olanlar ve gerçekleşmesini çok istedikleri bir muradı olanlar gidermiş. Hatta türbenin içerisinde bulunan ‘Binlik’ bir tesbihin içerisinde de murad ve şifa bulmak niyetiyle geçerlermiş. "Üryan Baba" ismi verilen bu zatın Selçukluların Anadolu'yu fethi sırasında burada Bizanslılarla savaşırken şehid düştüğü ve aynı yere defnedildiği kabul edilir.

---

²⁰ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarınd. Cilt I.

Üryan Baba türbe ve mescidi Elazığ Kültür Varlıkları Koruma Envanterinde anıtsal eser olarak kayıtlıdır²¹.

Ankuzu Baba, Harput'a beş km. mesafede kendi ismiyle anılan Ankuzu Tepesi'nin üzerinde medfundur. Türbe duvarları taş ve beton malzeme ile inşa edilmiş, tavanı ise eğimli bir beton tabiiye ile kapatılmıştır. Oldukça küçük olan Ankuzu Baba türbesi tek mekandan ibaret olup, elektriği ve suyu yoktur. Ayrıca türbeye herhangi bir şekilde taşıt yolu da yapılmamıştır. 16. yüzyılda türbenin hemen yanbaşıında bir zaviye olduğu çeşitli kayıtlarda geçer. Bugün bu zaviyeden hiç bir eser kalmamıştır²². Evliya Çelebi'nin, "Ankuzu Baba Tekkesi mihmanhane-i fukaradır." diye bahsettiği bu tekke ve mescid daha sonra yıkılarak harab olur. Burası Osmanlı Dönemine ait çeşitli kayıtlarda değişik isimlerle anılır. Başvekalet Arşivi tapu defterinde "Ey Kuzu" denildiği gibi 1704 tarihli bir başka vesikada da "Aynül Kuzat" olarak geçer²³. Harput'un fethi sırasında şehid düşmüş ve uzun yıllar bir mağara içinde bozulmadan kalmış olan naaşı, bugün aynı bölgede medfun bulunan velilerden Beyzade Efendi (1810-1904) tarafından yaptırılan tekke

---

²¹ T.C.Elazığ Valiliği.İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kültür Envanteri. 2009

²² Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

²³ İshak Sunguroğlu, Harput Yollarında. Cilt I

ve mescid yanına defnedilir²⁴. Bazı rivayetlere göre Ankuzu Baba, 8. ve 9. yüzyıllarda Arap-Bizans savaşları esnasında Arap ordularında yer alan bir askerdir ve burada şehit düşmüştür. Kuzu Baba Dağı'nın yamacında bulunan bir kaya üzerindeki at nalına benzeyen çukurluğun, Ankuzu Baba'nın atının izi ve taşlar üzerinde bulunan kırmızı lekelerin de, Ankuzu Baba'nın yaralarından damlayan kan izleri olduğu anlatılır. Bir diğer söylentiye göre ise Ankuzu Baba, civarda yaşayan insanlardan biridir. Yeniçerilerin zulmüne uğrayarak kaçır ve kayalıklara sığınır. Ancak yeniçeriler tarafından yakalanıp öldürülür ve orada gömülür²⁵. İshak Sunguroğlu'nun 'Harput Yollarında' isimli eserinde burasının çok eski yıllarda daha çok ziyaret edildiği, burada halkın piknik yapıp, kurbanlar kestiği anlatılır. Vaktiyle Yetimoğulları ailesinden Ahmet namında meczup bir kişi, kayalıkların zirvesinde bulunan Ankuzu Baba türbesinin yıllarca türbedarlığını yapar²⁶. Ölümünden sonra da Ankuzu Baba neslinden geldiğini iddia eden kızı Hamide Hatun, bu vazifeyi üzerine alır. Hamide Hatun, yaz kış demeden uzun zaman bu bahçede oturarak babasının izinde sebat eder. Ziyaretgaha araba yolunun olmaması ve ziyaret çevresinde içme suyunun bulunmamasının, ziyaretçi sayısını oldukça düşürmüş

---

²⁴ Evliyalara Ansiklopedisi. Türkiye Gazetesi

²⁵ YAVUZ Emrah, Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni., Elazığ, 2005

²⁶ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında IV. Cilt

olduğu nakledilir. Son yıllarda bir türbe yaptırılarak kabrin kaybolması önlenmiştir. Kışın kar sebebiyle ulaşılamadığından, ancak yaz günlerinde ziyaret edilebilmektedir. Türbe Elazığ Kültür Envanterinde kayıtlıdır²⁷.

Günerkan Aydoğmuş kitabında **Nadir Baba**'dan söz ederken, türbenin geçmişte Müslümanlar kadar Ermeniler tarafından da ziyaret edildiğini, gayrimüslimlerin hasta çocuklarını bu türbeye getirerek bir süre burada yalnız bıraktıklarını, sonra çocuklarını gelip aldıklarını ve çocuklarının iyileştiğine inandıklarını kaydeder²⁸.

Ziyaret yeri Arap Baba türbesinin doğu yönüne doğru, 50 metre mesafede yer alır²⁹. Sunguroğlu'nun türbenin yerini tasviri ise şöyledir. "*Nadir Baba türbesi, Kayabaşında ve Alacalı Camiin karşısında Karkacığa giden yolun sağında ve iplik tezgâhları yapan ve kuran meşhur Mehmed Alinin evinin bitişiğindeydi. Dikdörtgen plânlı olup, ikinci defa inşa edilmiş olan yapının üzeri sac çatı ile örtülüdür.*" Türbe mescid ve makam bölümleri olmak üzere iki kısımdan oluşur. Mescidden

---

²⁷ T.C.Elazığ Valiliği.İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kültür Envanteri. 2009

²⁸ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

²⁹ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

makam kısmına geçilir ve burada ahşap bir sanduka bulunur.

Kadiri şeyhi Tayyar Baba'nın (1902-1973) Harput'ta oturduğu yıllarda Nadir Baba türbesinde bazı din alimleriyle bir araya gelip sohbetler yaptıkları, bu sohbet toplantılarına Yesevi tarikatına bağlı kişilerle birlikte Nakşi tarikatına mensup kişilerin de geldiği kaydedilir. Üstelik Tayyar Baba devamlı bu türbede yatmaktadır. Kadiri şeyhi başından geçen bir olayı şöyle anlatır. “Burada yatıp kalktığım günlerden bir gece sandukanın başına giderek, Nadir Baba burada bu kadar kalıyorum bana niçin görünmüyorsun? Üstelik rüyama bile girdiğin yok. Şayet bana görünmezsen mezarını kazacağım” der. Nitekim Tayyar Baba bir kazma kürek bularak mezarı kazmaya başlar. Tam kemikler görüldüğü esnada, “Dur yapma”, diye bir ses duyar. Bunun üzerine Tayyar Baba kendinden geçerek bayılır. Bu baygınlık anında kendisini şeyhi Göllü Mustafa Baba'nın evinde görür. O sırada şeyhi çok ağır hasta bir şekilde yatağında yatmaktadır. Tayyar Baba'nın anlatışına göre, yaşlı ve Buhara sakallı bir zat parmağı ile şeyhinin ağzına Zemzem suyu damlatmaktadır. Oradakilere, “Bu zat kimdir?” diye sorunca, odada bulunanlar bu zatın Nadir Baba olduğunu söylerler. Tayyar Baba şeyhine doğru yaklaşır. Bunun üzerine Buhara sakallı zat Tayyar Baba'ya dönerek, “Tayyar, biz senin şeyhine hizmet ediyoruz, sen bizim kabrimizi kazıyorsun. Bu nasıl iştir” der. Ertesi günü şeyhini ziyarete giden Tayyar Baba, onu ağır hasta olarak bulur.”

Aydoğmuş, Nadir Baba'nın Selçuklu döneminde yaşamış Yesevi tarikatına mensup bir şeyh olma ihtimalini kuvvetli bulur. Ermenilerin Nadir Baba'ya gösterdikleri ilgiyi, Yesevi dervişlerin gayrimüslimlere yaklaşım tarzına dayandırır. Ayrıca, halk arasında bu zatın Arabistan'dan yedi kardeş olarak buraya geldiği ve burada şehit düştüğü de rivayet edilir.

Özellikle ruhsal sorunları olan ziyaretçilerin geldiği türbeye, ayrıca çocuğu olmayan ziyaretçiler de gelmektedir³⁰. Türbeye gelen ruhsal sorunlu ziyaretçiler, ilk iki hafta cuma günleri, üçüncü hafta ise cumartesi günü burada bir gece yatarak şifa bulacaklarını ümit ederler. Ayrıca burada yatarken üzerlerini örtmek amaçlı kullandıkları battaniye, yorgan vs.'leri de Nadir Baba'nın naaşı üzerine bırakırlar. Çocuk sahibi olamadıkları için türbeye gelen ziyaretçiler de buraya geldikten sonra çocuk sahibi olurlarsa adını "Nadir" koyarlar.

1970'lerin sonuna doğru son şeklini almış olan türbe iki bölümden meydana gelmektedir³¹. Dikdörtgen planlıdır ve duvarlarının güney cephesi dışında betonla kaplanıp, üzeri sac ile örtülmüştür. Yapıda süs unsuru ve kitabe bulunmamaktadır. İnşasında moloz ve kesme taş birlikte kullanılmıştır. Vaktiyle, türbenin bitişiğinde aynı

---

³⁰ YAVUZ Emrah, Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni., Elazığ, 2005

³¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

isimle anılan bir Kadiri tekkesinin bulunduğundan söz edilir. Zaviye olarak da adı geçen bu yapıdan ilk defa 1566 tarihli Tahrir Defterinde, zaviye vakfına gelir tahsis edilmesinden bahsedildiği belirtilmektedir. Nadir Baba tekkesine aynı zamanda Özbekler Tekkesi de denirmiş.

İshak Sunguroğlu'nun eserinden, Esediye Camii'nin 20. asrın başlarında hizmet vermekte olduğunu öğreniriz³².

“Esadiye camii, şehrin doğusunda ve Esadiye mahallesinde, üç yolun kavşağında cadde üzerindeydi. Taş kemerli bir kapıdan geniş bir avluya girilir, sol tarafı ağaçlıklı bir bahçe halindeydi. Önceleri burası medrese imiş... Bizim zamanımızda medrese tamamiyle yıkılmış, bahçeye çevrilmişti. Sağ tarafında ince mermer sütunlar üzerinde zarif kemerli bir medhalden iç camiye girilirdi. Bu medhal ile iç kapısı ve mihrabının mimari güzelliği, bu camiin çok eski devirlere ve bilhassa Artukoğulları devrine ait olduğu zannını vermektedir. Bununla beraber banisinin Melik Esad namında bir zat olduğu söylenmekte ise de, ne Artukoğulları sülâlesi, ne de onlardan sonra gelenler arasında Melik Esad namında bir kimseye tesadüf edilememiştir. Cami, üç taraf duvarları kapalı, yalnız bunlardan Kibleye gelen duvarda tavana yakın üç orta pencere ile avluya bakan üç büyük penceresi vardı. İç genişliği 10x10 m. dörtgen şeklinde, tavanı

---

³² İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında

tonos halinde ve üstü topraktı. Eskiden minaresi varmış, sonraları yıkılmış ve bir daha yapılmamıştır. Kitabeye elde edemedim, ancak cami ve bitişiğindeki medrese III. Murad devrinde (1591-999 H.) mevcuttu. Cami vakfiyelerine ait elimizde iki vesika var. Bunlardan birisi, IV. Murad tarafından verilen bir berat, diğeri ise cüzhanlığına aittir.”

Aslanlı Cami diye de anılan Esediye Camii, aynı isimli mahallede Aslanlı Sokak Ahi Musa Mescidi ve Türbesinin kuzeyinde yer alır³³. Günümüzde büyük ölçüde tahrip olmuş bulunan yapının avluya giriş başındaki portalin de on yıl ara ile çekilen fotoğraflarından yıkılmakta olduğu görülür. Yapım tarihi bilinmeyen caminin günümüze gelmemiş olsa da 1960'lara kadar portalin üstünde bulunan aslan başlarının Artuklu hükümdarı Fahreddin Karaaslan'ı simgelediği ve eserin Artuklu dönemine ait olduğu ileri sürülür.

Ahi Musa Mescidi ve Türbesi, Esediye Mahallesi Aslanlı Sokakta Esediye Camiinin güneyinde yer alır. Yapının bugün kayıp olan kitabesinde 1185 tarihinin bulunduğu ileri sürülürse de, esasen Artuklu dönemi sonu ile Selçuklu dönemi başlarına tarihlendirilir³⁴. Diğer taraftan darü'l hadis olarak Esediye Medresesi'nin bir ünitesi olduğu da ileri sürülür.

---

³³ Ertuğrul Danık. Ortaçağ'da Harput

³⁴ Ertuğrul Danık.Ortaçağda Harput.

Yapı, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı bir mescid ve ona güney duvarın doğusunda bitişik bir türbeden oluşmaktadır. Mescidin içinden bir kapı, türbe bölümüne açılır ve diğer bir kapı ile türbeden dışarı çıkılır. Güneyde bir türbe penceresi yer alır. Yıkılmış ve harap durumdayken, yapılan son restorasyonda düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır.

Elazığ Kültür Envanterinde, “Şimdi kaybolan fakat evvelce kopyası alınan kitabesine göre 607 H. (1185 M.) tarihinde yaptırılmıştır.”, kaydı yer alır³⁵. Sultan IV. Murat devrine ait şeriyye sicilinde ismi Ahi Musa Hervi olarak geçer. Eserin tanıtım tabelasında mescidi, Ahi Musa Hervi (Herdi) namında bir zat yaptırmıştır, diye yazılıdır ki “kendisi ‘Emirüşşehir bi Harputi’ namıyla anılan meşhur bir mücahit ve Fatih’in neslinden gelmiştir”, denilir. Türbede dört mezar bulunmaktadır. Öndeki mezarın Ahi Musa’ya, arkasındaki oğluna, diğerlerinin aynı sülaleden birisi Esseyid Hasan’a diğerinin de Seyyid Ahmed’e ait olduğu ileri sürülür.

Taşdığı lakattan dolayı Harput’taki ahi teşkilatının varlığına delalet etmesi yanısıra, şehirde sur içindeki 20 Müslüman mahallesinden birinin isminin de Ahi Musa Mahallesi olması, Ahi Musa’nın önemini gösterir³⁶.

---

³⁵ T.C.Elazığ Valiliği.İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kültür Envanteri. 2009

³⁶ Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi. Panel-Forum. 2009. Elazığ

Vaktiyle Zahiriyе Mahallesinde bulunan ve türbe, mescid ve medreseden oluşan külliyyenin bulunduğu yerde, bugün "**Zahiri Baba**" olarak anılan türbeden başka bir yapı kalmamıştır. İçinde iki sanduka bulunan türbe, kare planlı, son derece küçük ve basit bir yapıdır. Muhtemelen Selçuklu çağında inşa edilmiştir. Zahirî Baba türbesinde medfun olan zatın, medresenin kurucusuna mı, yoksa sonraki devirlerde medresede hizmet veren bir zata mı ait olduğu bilinmemektedir. 1523 tarihli icmal defterindeki "Evkaf-ı Medrese-i Melik-i Zahiriyе" kaydına bakılırsa ve Melik Zahir'in, bir mahalleye isim olması da göz önünde tutulursa, Harput'taki medrese ile bir ilgisi olması muhtemel gözüküyor.

Türbe, Sarahatun Camii'nin yakınında, kaleye giden yolun solundadır. Mimari özelliği olmayan türbe kare planlı ve tek bölümden oluşur³⁷. Türbe kapısının üstündeki levhada sadece 'M. Zahri Baba' ismi ve mimarı olarak 'Rıza oğlu Fırıncı İbrahim Aslan' ismi yazılıdır.

Halk arasında anlatıldığına göre bu türbe eskiden yokmuş. Buraya yakındaki bir çeşmenin pis suları akmaktaymış. Yıllar önce burada yaşayan Fırıncı İbrahim adında bir zat, rüyasında Mehmet Zahirî Efendi'nin kendisine, "beni bu sudan kurtarın", dediğini görmüş. Aynı rüyayı üç gün üst üste gören Fırıncı İbrahim, bu yeri

---

³⁷ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

dozerle düzeltip bu türbeyi yaptırmıştır. M. Zahiri Efendi'nin kabri ile birlikte, yanında **Seyyid Ahmet Efendi**'nin de kabrini bulmuşlar ve ikisini de aynı türbe içine koymuşlar. Beton yapı olan türbe çatı örtülü olup demirden küçük bir kapısı ve önünde de bir dut ağacı bulunmaktadır.

Harpüt'ta yaşayan bazı kişilerin bu türbede bazı gecelerde ışık yandığına şahit oldukları anlatılır. Sandukaların üzerinde çokça yeşil örtü ve kenarda seccadeler bulunur. Türbe, çeşitli dilek sahipleri ve hastalıklardan kurtulmak isteyenler tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaretgaha Malatya, Mersin, Adana gibi çeşitli illerden de ziyaretçiler gelir. Ziyaretçiler arasında her kesimden kişiler bulunur. Bazı dilek sahipleri de türbenin çatısına ufak tefek taşlar atarlar. Şayet atılan taşlar çatıda kalırsa dileklerinin gerçekleşeceğine inanırlar. Ayrıca bu türbede mum yakılır. Dilekleri gerçekleşen ve şifa bulanlar adaklarını yerine getirir. Bu adaklar, Kur'an-ı Kerim, seccade, levha, yeşil örtü gibi şeylerden oluşur. Bazı ziyaretçiler de buradaki yeşil örtüleri alıp muska yapmak için kullanırken, bazıları da evlerine ve arabalarına asmak için götürürler.

Mansur Baba türbesi, Cami-i Kebir Mahallesi, kaleye giden yolun sonunda Sarahatun Camisi'nin kuzey batısındadır. Sunguroğlu 20. yüzyılın başlarında yapının yerini şöyle tarif eder. “..*Mansur Baba, Cami-i Kebir mahallesinde ve Cami-i Kebirin önündeki mezarlıkta bulunan bir türbede medfundur...*” Geçirdiği restorasyonla tamamen yenilenmiş durumda olup

sekizgen planlı (iç kısım orjinal şeklini korumaktadır), kubbeli, demir kapılı, kesme taştan yapılmış bir türbedir. XII. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl başlarında yapılmış olabileceği ileri sürülür³⁸. Üst örtü sistemi sonradan yapılmış iki katlı bir yapıdır. 1518 yılında var olan Mansur Baba'ya ait mescit, türbe ve zaviye, zamanla çeşitli sebeplerle yıkılıp harap olur, yeri arsa şeklinde kalır. İshak Sunguroğlu'na atfen Mansur Baba'nın kabrinin keşfi şöyle anlatılır³⁹. Vaktiyle caminin önündeki mezarlığa bitişik evlerden birinde oturan Şahende isminde bir kadın rüyasında ak sakallı, nurani çehreli bir zat görür. O zat kadının evine girer ve kendisine hitaben, “Üstüme pis su döküyorsunuz, ya dökmeyin, ya da yerimi değiştirin”, diye ihtarda bulunur. Kadın, “rüya bu!” deyip aldırış etmez. İkinci ve üçüncü gece de aynı şekilde rüya görür. Sonunda Şahende Hanım cevaben, “Ben zavallı bir kadını, bu işi nasıl yapabilirim”, deyince o zat, “öyle ise, git Beyzade'ye haber ver”, diyerek gözden kaybolur. Kadın rüyasından uyanıp korku ve heyecan içinde sabahlar. Gün ağarınca Beyzade'nin konağına gider ve rüyada gördüklerini olduğu gibi Beyzade'ye anlatır. Beyzade, hemen Hacı Hamit Efendi'ye, Müftü'ye ve Evkaf Dairesi'ne haber göndererek onları öğle namazını Ulu Cami'de kılmak üzere davet eder. Hacı Hamit Efendi, oğulları Hacı

---

³⁸ Ertuğrul Danık. Ortaçağda Harput

³⁹ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

Mehmet Sait ve Kemal Efendileri de yanına alarak Ulu Cami'ye gidip Beyzade'ye mülaki olurlar. Diğer zevatla birlikte namazdan sonra Evkaf Dairesi'nden Osman Ağa'nın getirdiği iki ameleye Şahende Hanım'ın gösterdiği yer kazdırılınca, büyük bir lahit ortaya çıkar. Lahidin içinde bir erkek, bir bayan ve iki de çocuk mezarı bulunmaktadır. Erkeğin mezarı açılınca, asırlarca evvel gömülmüş olan bu zatın cesedinin, sanki dün ölmüş gibi, hiçbir tarafının çürümemiş olduğu görülür ve durum derhal bir telgrafla meşihata bildirilir. On gün sonra, masrafı cib-i hümayundan verilmek suretiyle üzerine bir türbe ve yanına da bir zaviye yaptırılması kararlaştırılır⁴⁰. Bunlar yapılırken mezar taşında isminin "Mansur" olduğu görülmüş ve bu nedenle yanındaki zaviyeye de "Mansuriye" adı verilmiştir. Bu türbeye Kinderiç köyünün vakfedildiğine dair bir irade-i Seniyye bulunmaktadır. 16. yüzyıla ait vakfiyenin yıllık geliri, 8980 akçedir. Türbede, Mansur Baba, hanımı ve iki çocuğu yatmaktadır.

Türbedeki şahsın el Melikü'l Mansur ünvanını taşıyan Harput emiri İmameddin Ebubekir olabileceği ileri sürülür.

---

⁴⁰ Padişahın "cib-i humayun'u" yani cep harçlığı. Kuşkusuz devletin zaruri masrafları için buradan borç alınan paraların, tarihçi Yılmaz Öztuna'nın tabiriyle padişaha geri verildiği de görülmemiştir.

Elazığ Kùltür Envanterinde yapının muhtemelen Artuklu dönemine ait olduğu kayıtlıdır⁴¹. Sunguroğlu türbenin yanında bir zamanlar tekeye olarak kullanılmış bir zaviye bulunduğunu ve bu zaviyenin vakfiyesinin Harem-i Şerif muhasebesinde kayıtlı olduğunu nakleder.

Ziyaretçiler ziyaret esnasında türbede kıbleye doğru ve mezarlar ön tarafta olacak şekilde diz çöküp dua ve dilekte bulunurlar⁴².

14. asır

Yüzyılın ortalarında Harput bir süre Eretnalılar ile merkezi Elbistan olan Dulkadiroğulları arasında mücadele konusu olur. 1376 yılında şehir Dulkadirli Halil Bey tarafından ele geçirilir. Kalenin batı ve doğu duvarlarında yıkılan burçlardaki kitabelerde Halil ve İbrahim Beylerin Harput kalesinde tamirat yaptırdıklarına dair bilgi yer almaktadır.

Fatih Ahmed Baba'nın türbesi, Harput'a bir kilometre mesafede, şehrin kuzey doğusunda Göllü Bağlarına (Karataş ve Serince köylerine) giden yolun

---

⁴¹ T.C.Elazığ Valiliği.İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kùltür Envanteri. 2009

⁴² OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

sağındadır⁴³. Türbenin inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak günümüze kadar ulaşan kayıtlardan, adına türbe yapılan zatın bir şeyh, bir veli olduğu ve 1313'te vefat ettiği öğrenilmektedir. Türbenin, Fatih Ahmet Baba'nın vefat ettiği yıllarda yaptırılmış olması muhtemeldir. Şeyh-i Kâinat Mescit ve Türbesi olarak da anılan yapı, kuzey güney doğrultusunda dikdörtgen bir mekan (mescit) ile bu mekanın batı duvarına bitişik, içten ve dıştan sekizgen planlı bir mekandan (türbeden) oluşur⁴⁴. Türbenin batı duvarı mescit cephesinin hizasına kadar uzatılmış ve oluşan bu mekanın üzeri sundurma ile örtülmüştür. Türbenin batı ve kuzey-batı cephesi mescit ile bitişiktir. Sekizgen şeklinde olan yapı, sade ve basit durumdadır. Üzeri sac kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Sadece alt katıyla günümüze ulaştığı kabul edilen türbenin güney doğu köşesinde bir mazgal penceresi yer alır. Kuzey cephedeki basık kemerli oldukça küçük bir kapı ile türbe bölümüne girilir. Türbe orijinalinde altıgen planlı kaide üzerinde ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. Mescit ve türbenin üzeri son restorasyon sırasında betonla sıvanmış ve sonradan ziftlenmiştir. İshak Sunguroğlu, hicri 1298 tarihli salnamede ise “Şeyhül Kainat Fatih Ahmed Hazretleri kendi namlarına mebni cami-i şerif ittisalinde ve Elaziz'e 1,5 saat mesafede

---

⁴³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

⁴⁴ Ertuğrul Danık. Ortaçağda Harput

bahçeler arasında türbe-i şeriflerinde medfundur”, bilgisini vermektedir⁴⁵. Hicri 1301 tarihli Ma'muratu'l-Aziz salnamesinde ise türbe şöyle tasvir edilir: “Nefs-i kasabaya bir çeyrek mesafede ve bir mevki-i refi ve latifde Aizze-i kiramdan Şeyhül-Kâinat vasfiyle maruf olan “Fatih Ahmed” hazretlerinin merkad-i mübarekleri mevcuttur. Üzerinde bir kubbe ve yanında bir mescid-i sağır vardır.” Evliya Çelebi ise Seyahatname'sinde, Feth Ahmet Baba Tekyesi'nin “Ulu Âsitâne” olduğundan bahseder. Fatih Ahmet Baba Peygamber Efendimizin soyundan gelip on üçüncü asrın ilk çeyreğinde Güney Türkistan'ın Belh şehrinde doğmuştur. Hocalarından Mehmed Hallac el-Belhi vasıtasıyla Silsile-i Aliyye büyüklerinden Ali Ramiteni'nin talebesi olmuştur.

Fatih Ahmet Baba, 1313 yılında Harput'u Ermenilerden geri almak üzere sefere çıkan İlhanlı ordusuyla bölgeye gelmiş ve şehrin fethi sırasında arkadaşlarıyla birlikte şehit düşmüştür. İshak Sunguroğlu, Fatih Ahmet Baba'nın hüviyeti hakkında Beyzade Efendi'nin ihvan-ı kiramiyle vaki olan keşifleri neticesinde elde edilen hal tercümesini şöyle nakleder⁴⁶.

*“Sen bil ki Harput Kasabası civarında
medfun ve Fetih Ahmet namıyla meşhur olan zat,
Perevat ya da Perbat şehrinde Şeyhü'l-Kâinat
ünvanıyla anılan Aliyü'r-Remeytani'nin
talebelerindendir. Kendisi Belh'de doğmuş, ismi*

---

⁴⁵ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I.

⁴⁶ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I.

Ahmed, tarikatı Tarikat-i Hâcegan'dır. Muhammed Hallacu'l-Belhi vasıtasıyla Azizan Hoca Aliyü'r-Remeytani'den intisap etmiştir. Onun ahbab ve yakınlarından on kişi de türbenin üst tarafındaki mezarlıkta medfundurlar. Kendisi sadat-ı kiramdan (Peygamber neslinden) olup sağ tarafından (kolundan) yaralanarak şehid düşmüş ve aynı yere defnedilmiştir. Mensup olduğu mezhep, Hanefi mezhebi olup Bağdat'ta medfun bulunan ve bu mezhebin banisi olan İmam Âzam Ebu Hanife'nin türbedarı olarak hizmetinde bulunmuştur."

Fatih Ahmet Baba'nın hüviyeti hakkında Erzurum'un Pasinler kazasına bağlı Yegân köyünde türbe-i mahsusunda medfun bulunan "Halil Divani" Hazretlerinin türbedarı ve mütevellisi ve marifetname sahibi İbrahim Hakkı Hazretlerinin kütüphanesinde bulunan tevliyetnamede şöyle zikrolunur: "Erzurum ve havalisi Tebriz'e merbut (bağlı) iken ol zamanın hükümdarı Aras'ın bir kısmını Halil Divani'nin türbesine vakfetmiş imiş... Bu vakıfnamede Halil Divani'nin Evlad-ı Resülden (Peygamber neslinden) olduğu ve silsilesi tamamen yazılı bulunduğu gibi mensup bulunduğu şeyhi de Fatih Ahmed Herberdi (Harputi) olduğu silsilesinde tamamen zikredilmiştir⁴⁷. Rüya Kılıç,

---

⁴⁷ Halil Divani'nin doğum ve ölüm tarihi bilinmiyor. Ancak bu vesika Seyit olduğunu belgeliyor ki, bu önemli vesikaya göre Halil Divani Hz. Hüseyin ve oğlu Zeynel Abidin evlatlarındandır. Tarikat izinnamesinde şeyhinin şeyhi olan

bir vakfiye suretini esas alarak seyyidlerin daha 12. yüzyılda Anadolu'ya ayak bastığına işaret etmektedir. İmam Muhammed Bakır soyundan Halil Divani (Yağan Paşa) adına düzenlenen vakfiyeden hareketle, aşiret reisi olması muhtemel olan Kirmanlı Seyyid Şerif Halil Divani yanındaki grupla birlikte o dönemde Tebriz'e bağlı Pasinler'e gelerek yerleşir. Kurduğu zaviyesine ise Gürcü krallarından satın aldığı bazı köylerin gelirlerini vakfeder⁴⁸. İcazetnamede şu sıra yer alır⁴⁹. “*Tarikat silsilesi (İcazetnamesi=İzinnamesi): Seyit Halil Divani kendisi, ilk önce, Seyit Şeyh Ahmed-i Kebirden el, inabe ve. beyat aldı*⁵⁰. *Bu zat da Seyit Şeyh Ahmet Fatih-el Harputi'nin (Ölümü M.1313) elinden inabe aldı. Bu da Seyit Şeyh Tacettin İbrahim-el Fatih (ölümü M.1305) den, o da Seyit Şeyh Şemsuddin Ahmet bin Muhammed-el Fatih'in elinden inabe aldı.*” Bu icazetname vesilesiyle Fatih Ahmed Baba'nın Rıfai tarikatı şeyhi olduğu ve muhtemelen küçük Seyyid Ahmed-i Kebir'in babası olan

---

Seyit Şeyh Ahmet el- Harputi; Peygamber Efendimiz soyundan gelip Seyit olan Fatih Ahmet Baba 13. asrın ilk çeyreğinde Türkistan'ın Belh şehrinde doğdu. Hocalarından Ahmet Hallac el-Belhi vasıtasıyla Silsile-i Aliye büyüklerinden Ali Ramiteni (Doğumu Buhara-ölümü M.1328 Harzem) Hazretlerinin talebesi oldu.

⁴⁸ Rüya Kılıç. Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler. Sh.58

⁴⁹ <http://www.yagan.net/tr/yagan-baba-vakfiyesi-1>

⁵⁰ Fatih Ahmet Baba'nın icazet vermiş olduğu Seyyid Şeyh Ahmed-i Kebir hakkında Abdulhalim Durma'nın Evliyalar Şehri Amasya ve Evliyalar Şehri Samsun'a bkn.

Şeyh Taceddin İbrahim'den inabe almış olduğu anlaşılıyor.

Fatih Ahmet Baba ile ilgili pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Rivayete göre, Harput'un ilk kaymakamı Şevki Bey ehl-i keyf bir zattır. Bir yıl yazı geçirmek üzere Fatih Ahmed Baba türbesi civarındaki Hacı Haliloğullarının bahçelerinden birini kiralar. Cuma günleri dostlarından bazıları ile bahçeye gider, orada beraberce demlenir (içki içer) ve eğlenirler. Yine böyle bir günde yine biraz demlendikten sonra sık ağaçlarla kaplı olan havuz manzarası, Şevki Bey'in alkol ile beslenen ruhunu sıkmış olacak ki ayağa kalkar ve etrafta dolaşmaya başlar. Karşıda türbenin tam alt tarafında derenin kenarında yeşil bir düzlük görünce kilimlerin, şiltelerin ve rakı sofrasının buraya nakledilmesini emreder. Fakat misafirlerden birisi türbeyi göstererek, "oraya pek yaklaşmayalım", demişse de kaymakam Şevki Bey buna aldırmaz. Bu emir üzerine tam Fatih Ahmed Baba'nın türbesinin önündeki kayaların altında sofra kurulur ve alem başlar. Yemişler, içmişler ve geç vakit dağılmışlardır. Ertesi sabah Şevki Bey yatağından kalktığı zaman ağzının ve çenesinin eğilmiş olduğunu ve bir kelime dahi konuşamadığını hissedince, bundan çok etkilenir. Kasaba ve Elazığ'da bulunan mevcut doktorlara tedavi için gitse de yapılan müdahalelerin hiç biri çare olmaz ve bu darbenin nereden geldiğini anlar. Birkaç gün evinden çıkmaz ve sonra dostlarının tavsiyesi ile Fatih Ahmed Baba türbesine giderek türbeyi ziyaret edip tövbe eder ve af dileyerek sağlığına kavuşmak için duada

bulunur. Türbeyi ve yanındaki mescidi tamir, önündeki sahayı tesviye ettirerek türbenin önüne bir çeşme yaptırır ve ağaçlandırır. Yaptığı bu hizmetin mükafatını da çok geçmeden çenesinin düzelmesiyle görür.

Diğer taraftan Fatih Ahmed Baba'nın tarihi şahsiyeti, VIII. ve IX. yüzyıllardaki Arap-Bizans mücadelelerine dayandırılır⁵¹. Halk arasında "Fethamed Baba" olarak bilinen bu zat, XVI. yüzyıla ait vesikalarda "Şeyh-i kâinat" olarak zikredilir. Şeyhin tekkesinden ve vakfından ilk defa 1523 tarihinde bahsedilir. Evliya Çelebi, Feth-i Baba Tekkesinin büyük bir dergah olduğundan bahseder. Feth Ahmet Baba türbesinin dış duvarına asılı levhada ise şu bilgiler ileri sürülür. Feth Ahmet Baba Türbesi adıyla anılan bu türbenin Harput'da XII-XIII. yüzyılda saltanat süren Artuklu hanedanı hükümdarlarından Ebu Feth İzzettin Ahmet'e ait olduğu anlaşılmıştır. Türbe sekizgen planlı, iki katlı ve kümbetli idi. Kümbeti ve ikinci katı Mansur Baba türbesi gibi [Harput'tun 1134 yılında Selçuklular tarafından zapt edildiği zaman]⁵² yıktırılmıştır. Bitişindeki mescit çok sonraları yapılmıştır. Feth Ahmet bahçelerinin Harput Artuklu hükümdarına ait olduğu ve türbenin güneyinde ve Kurebaşı tepesindeki enkazın bu hükümdarın yaptırdığı saraya ait bulunduğu sanılıyor.

---

⁵¹ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

⁵² Gerek Ebu'l Ferec gerek İbn Bibi'ye dayandırılan bu bilgi, ismi verilen yazarların eserlerinde sarih şekilde yer almadığından meşkur görülüyor.

Elazığ Kùltür Envanterinde hem türbe hem de önünde yer alan üç çınar ağacı kùltür ve tabiat varlığı olarak tescillidir⁵³.

Fatih Ahmet Baba türbesi gerek Elazığ ve çevresinde gerekse çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından yoğun olarak ziyaret edilir. Bu ziyarete hem Sünni hem de Alevi halk tarafından yoğun olarak rağbet edilmektedir. Sünni ziyaretçiler daha çok perşembe ve cuma günleri gelirken, Alevi ziyaretçiler ise çarşamba günleri gelmektedir. Belli bir rahatsızlık veya dileğinden dolayı gelen ziyaretçiler tarafından bu ziyaret günleri bazen üç cuma veya üç çarşamba şeklini alır. Ziyarete daha çok çocuğı olmayan kişiler rağbet eder. Bunun yanında kız çocuğı olup da erkek çocuğı olmayan kişiler de bu maksatlarına ulaşmak amacıyla buraya gelmektedir. Sinir hastaları, felçliler, nazara uğrayan kişiler ile çeşitli dilekleri bulunan kişiler tarafından da yoğun olarak ziyaret edilir. Sünni ziyaretçiler dilekleri gerçekleştiğinde buraya gelip şükür amacıyla kurban kesip tasadduk etmektedirler. Ziyaretçiler dilek ve isteklerine ulaşınca buraya gelerek lokma (gömm) adı verilen yöresel bir yemek yapıp dağıtırlar. Durumu ağır olan hastaların bir kısmı şifa bulmak maksadıyla burada yatıya kalır. Yine çocuğı olmayan kadınlar buraya ziyarete geldiklerinde koluna demir bir bilezik geçirip

---

⁵³ T.C.Elazığ Valiliğı.İl Kùltür ve Turizm Müdürlüğü Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüğü. Elazığ Kùltür Envanteri. 2009

çocuğu olana kadar çıkarmazlarsa, bu dilek ve maksatlarına ulaşacaklarına inanılır. Bu türbeye geldikten sonra çocuğu olan aileler çocukları erkek olursa ismini “Fethi Ahmet veya Fatih Ahmet”, kız çocukları olursa ismini Fethiye koyarlar. Çocukları olduktan sonra da buraya gelerek kurban kesip tasadduk ederler. Yine çeşitli talep ve isteklerine ulaşmak için buraya gelen ziyaretçiler türbenin arka tarafındaki dardağan ağacına bez, yazma vb. şeyler bağlamaktadır. Ayrıca türbenin sol tarafındaki “dilek duvarı” adı verilen duvara da taş yapıştırırlar. Şayet bu duvara taş yapılırsa o kişinin dileğinin kabul olacağına, aksi takdirde kabul olmayacağına inanılır. Yine türbeye muhtelif amaçlarla gelen ziyaretçiler dileklerini bir kağıda yazıp mevcut Kur’an-ı Kerim’lerin içine bırakırlar. Ya da bu dileklerini mescid bölümünün güney yönündeki duvara da yazarlar.

Şeyh Şerafeddin ismiyle de anılan **Murat Baba**’nın türbesi, Harput’ta Ağa Camii karşısında Balak Gazi parkının girişinde bulunmaktadır⁵⁴. Altıgen planlı ve basık bir kubbe ile örtülü olan türbe tek katlı olup moloz taşlardan yapılmıştır. Bir köşesinde mezar sandukası yer alan türbe, harap halde iken 1963’den sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilir. Anlatılır ki, Murat Baba Feth Ahmet Baba’nın akrabası olup, onunla beraber Belh’den gelmiş ve burada savaşırken kalenin önünde şehit düşmüş ve naaşı eskiden

---

⁵⁴ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

mezarlık olan bugünkü yerine defnedilmiştir. Ancak türbenin ne zaman ve kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir.

İshak Sunguroğlu türbe hakkında şunları kaydeder⁵⁵. *“Türbe ile cadde arasındaki dar bir sahaya, terzi Mamo (Mehmed) namında birisi ev yaptırmış ve bu evin içinden türbeye bir de kapı (şimdiki kapı) açarak ziyaret için gelenleri bu kapıdan içeri sokar ve ziyaretçilerden beş on para alarak faydalanmıştır. Terzi Mamonun ölümünden sonra oğlu saraç Ahmed, türbeye hiç bakmamış, içi ve dışı harab olmuştur. Vakta ki İringillilerin selâmlık ve harem dairelerini müstemil konaklarını Hacı Kerim Efendi satın alarak bu eski binaları yıktırđığı zaman türbe de meydana çıkmıştır. Hacı Kerim Efendi türbenin içini dışını tamir ve temizlettikten sonra evin içine açılan kapıyı kapatmış ve esas kapısını açtırmıştır. İçerisi tefriş ve sandukası da tamir ettirilmişti.”*

Murat Baba'nın cesedinin savaş kıyafetleri ile çürümemiş bir halde kabrinde olduğuna, yine Allah'ın emriyle tekrar kalkıp düşmanlarla savaşacağına inanılır. Halk arasında muradı olup da buna ulaşamayanların ziyaret ettikleri türbeye gelen ziyaretçilerin ziyaret amaçlarını, sandukanın kenarlarındaki yüzlerce dilek yazısından çıkarmak mümkündür. Ayrıca, çocuğu olmayanlar, kısmeti kapalı olan erkek ve bayanlar ve nişanı atılmış kişiler, ziyaretçiler arasında çoğunluktadır.

---

⁵⁵ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I.

Murat Baba türbesi özellikle cuma, cumartesi, ve pazar günleri ziyaret edilir. Dilekleri gerçekleşenler ve şifa bulan hastalar adak olarak adanmış oldukları Kur'an-ı Kerim, seccade, yeşil örtü vb. şeyler getirirler.

15. asır

Dulkadirli Kadı Burhaneddin, Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletleri arasında sık sık el değiştirdikten sonra Harput, 1465 yılında Akkoyunlu Uzun Hasan tarafından zapt edilir ve 40 yıl kadar Akkoyunlular'ın idaresinde kalır. Bu dönemden günümüze gelen en önemli eser Sara (Saray) Hatun Camii'dir.

Sarahatun Camii hakkında Elazığ Kültür Envanterinde şu bilgiler yer alır⁵⁶. Kare planlı caminin orta kısmının üzeri, dört kalın sütuna dayanan kubbe ile kenarları ise tonozla örtülüdür. Kubbe, tonozları çatı ortasında çok az yükselmektedir. Kubbeye geçiş pandantiflerle sağlanır. Mihrap sade bir niş halindedir. Minberi taş işçiliği gösterir. Son cemaat mahalli ile harim kısmı arasında bulunan minarenin merdiven kısımları dıştan koyu renk kesme taştan, diğer kısımları beyaz renk kesme taştan örülmüştür. Minare, kitabesine göre 1898 yılında yapılmıştır. Caminin iç kısmında sanat değeri olan yazılar vardır. Kubbedeki yazı Harputlu Gergerlioğlu Sait Efendi tarafından yazılmıştır. Cami

---

⁵⁶ Elazığ Kültür Envanteri

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın (Bahadır Han) annesi Sarahatun tarafından yaptırılmıştır. Fakat sonradan yapılan büyük onarımla orijinalliği kaybolmuştur. Osmanlı camileri tipindedir. Kible duvarının sol tarafındaki kitabede 993 (1585) yılında Hacı Mustafa tarafından onarıldığı yazılıdır. Diğer kitabede 1843 yılında Harput müftüsü Hacı Ahmet tarafından onarıldığı belirtilmektedir.

İshak Sunguroğlu eserinde yapıya geniş yer ayırır⁵⁷.

“Sarahatun camii, Sarahatun mahallesinde bir tarafı şehrin büyük meydanlarından biri olan (Buğday meydanı) mukabil tarafı, Belediye caddesi, yan taraflardan birisi Belediye dairesi, bir mahalle mektebi, Sarahatun medresesi ve çeşmesi, diğer tarafı ise Cimsit hamamı ile çevrilmişti.” Orijinalinin ahşap bir mescit olduğunu öğreniriz. Daha sonra Cami inşaatı ile ilgili Hacı Ahmet Efendinin çalışmaları anlatılır. *“..Onun kafasında tek bir plân var. Bu mescidi temelinden yıkıp etrafını da satın alarak burada, camiin tarihî ehemmiyeti ve şehrin inkişafıyla mütenasip büyük bir dinî âbide kurmak... O buna kat'î kararını vermiş, şahsî teşebbüse de geçmiştir. Könk köyünde mutasarrıf olduğu mühim bir araziyi 400 altın liraya satmak suretiyle işe başlamış, mescit yıktırılmış ve etrafındaki yerler de mescidin arsasına katılmış, kurbanlar kesilip dualar edilerek temelleri*

---

⁵⁷ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt. I

atılmış ise de bu para, camiin duvarlarını temelden sonra bir metre kadar ancak yükseltebilmiştir. Bunun üzerine bir gün, bütün Harput halkını, köy ağalarını ve beylerini bu temellerin üstüne davet ederek bunlara güzel ve müessir bir hitabede bulunmuş ve bugünden sonra camiin inşası için mühim miktarda iane toplanmış, parası olmayanlar da bilfil çalışmak suretiyle bu dinî vazîfeye katılmışlardır. Bu hal, sonuna kadar devam etmiş ve nihayet cami tamamlanmış ve Türk mimarîsinin nefîs ve zarîf bir şaheseri olarak meydana çıkmıştır.”

Caminin inşa hikayesi burada bitmez. Hacı Ahmet Efendi huzursuzdur, çünkü cami yeterince aydınlık değildir.

“.. çünkü yalnız kible cihetindeki duvarda 4 büyük ve 4 küçük penceresi vardı. Bu pencereler, muazzam camiin aydınlatılmasına kâfi gelmiyordu. Bu hal Hacı Ahmed Efendinin canını sıkıyordu. Onun yüksek ruhunda bir şimşek daha çakmış, bunun da çaresini bulmuştu. Camiin açılışını bahane ederek ikinci bir davet daha yapmış... Bu davet daha şümüllü ve daha azametli olmuş... Köylerden, bahçelerden ve kasabadan binlerce halk camiin önündeki büyük meydanı doldurmuş... Kurbanlar kesilerek dualar edilmiş ve sonunda Hacı Ahmed Efendi tekrar kürsüye çıkarak derdini şu suretle izah etmiştir. - Camii, hamdolsun tamamladık, yalnız bir az karanlık oldu, bu sebeple sol taraf duvar üzerinde de pencereler

açılması iktiza ediyor, diyerek, bu defa halktan para istememiş... Güzel bir buluşla : - Biz hesap ettirdik, büyük bir pencerenin açılması ve yeniden yapılması 15 liraya (altın), küçükler ise 10 liraya mal oluyor. Her kim bu pencerelerden bir tanesini yaptırırsa o pencereye kendi ismi verilecek ve bu suretle kıyamete kadar hayır ile yâd edilecektir. demiş. Yarım saat sürmeden 9 pencerenin inşası taahhüt edildiği gibi birçok da iane yeniden toplanmış. Halk bu halden memnun kalarak sevinç ve dualarla evlerine dönmüşlerdir. Sonra cami tamamlanmış, tefriş edilmiş ve ibadete açılmıştır.”

O dönemde Kurra Hoca kardeşler, Kâmilzade Hafız Tevfik Efendi, Hacı Mamo ve Çataloğlu'nun okudukları mevlidler çok alaka toplamaktadır. Cami hıncahnıç dolar. Kurra Hocaların Mısır'daki vakfiyelerinde münderiç olması itibarıyla her sene okuttukları mevlidlerde cemaate bal şerbeti verilmektedir. Caminin minber ve mihrabı da çok güzel ve sanatkarane mermerden yapılmıştır. Minberin sağ tarafında ve hemen minbere bitişik ana duvarın içinde demir parmaklıklı bir dolapta kıymetli bir çekmece, lihye-i saadeti saklar.

Caminin dış kısmındaki giriş kısmı da güzel ve ferah olarak yapılmıştır. Her iki yanında geniş ve birbirine musavi iki kemer altından iki basamaklı mermer döşeli bir avluya inilir, ortada caminin azamet ve güzelliği ile mütenasip bir muvakkithane vardır. Muvakkithane sekiz kenar üzerine kubbeli ve beş

pencereli kargir bir yapıdır. Kapısı sol yan taraftadır. O zamanlar burası bir muvakkithane olmakla beraber aynı zamanda bir saatçi dükkanıdır. Caminin vakfından başka buranın da ayrı bir vakıf geliri bulunmaktadır. Anlatılır ki, burada vazife gören mütehasıslar üstürlab ile irtifa alır, vakitleri tayin ederek muvakkithanedeki saatleri ayar eder, cemaatin bozulan saatlerini de meccanen tamir ederlermiş... Vakfın şartları böyle imiş... Sunguroğlu, muvakkithanenin kapısı üzerindeki kitabeden, Erzincan kadim hanedanından Hacı Ali Bey tarafından 1277 H. tarihinde yaptırılmış olduğunun anlaşıldığını kaydeder.

Sarahatun Camiinin özelliklerinden birisi de meydana bakan penceresinin önünde Harput'un yegane musalla taşına sahip olmasıdır. Diğer camilerde cenaze namazı kılınması adet edilmediğinden, cenazeler uzak mahallelerde olsalar bile hepsi bu musallaya getirilmektedir.

Cami 1500 kişiyi alabilmektedir. Bu rakam, o dönemdeki bazı fevkalade günlerde son cemaat mahalli ile önündeki meydanı da içine alarak 2000'e çıkmaktadır. Sarahatun Camii yapıldıktan sonra dam ve kubbesi toprak olarak kalır ve bazı yerlerinden akmağa başlar. Yine hayır sahiplerinin teşebbüsüyle 1850 tarihinde dam ve kubbesine kurşun kaplanır.

Sunguroğlu minarenin yapılışını ise şöyle anlatır.

“ 1898 (1314 R.) yılı içerisindeydi, aylarca evvel hazırlıklara başlanmıştı. Köylülerin ve köy ağalarının, günlerce bu işe hasrettikleri manda ve öküz arabalarıyla Körpe'den⁵⁸ taşıdıkları beyaz taşlar, Meteris'de şehre girerken yolun sağ tarafındaki meydana biriktirildi ve ehil taşçı ustaları tarafından yontuldu ve yine bu sırada bütün bağ ve bahçe sahiplerinden kireç yakmak için çalı-çırpı istenilmişti. Bunlar da kendi vasıtalarıyla yığınlarla çalı-çırpıyı Kazıbahçesinin ilerisinde yolun sol tarafındaki dereye yaptırılan büyük kireç ocağının etrafına döktüler ve biriktirdiler. Ocak günlerce yandı ve bol miktarda kireç istihsal edildi. Bu taşlar ve bu kireçler hazırlandıktan sonra inşaata başlanmak üzere Harput ahalisi âdeti seferber edilmişti. Yüzlerce vasıta Kazıbahçesinden şehre kireç taşıırken, halk da Meterisden camiye kadar iki sıra halinde, günün ilk saatlerinden akşamın karanlıklarına kadar çalışmak için yer almışlardı. O kadar sık dizilmişlerdi ki, koca bir taşı iki kişi tutarak önlerindeki çiftlere veriyor, adım atmaksızın ve yorulmaksızın bu koca

---

⁵⁸ İl merkezine 17 km uzaklıktaki köyün kuzeyinde Keşiş Bağları vardır. Sarını dağından mermer çıkartılır. Köyün doğusunda içerisinde dikitler ve sarkıtların oluşmuş olduğu yer altı mağarası vardır. Yakın çevrede tarihi eser ve sit alanı bulunmaktadır. Köy civarında iki kireç ocağı, taş kırma fabrikaları ve mermer çıkartma ocakları bulunmaktadır.

taşlar elden ele camiye doğru kayıp gidiyordu. Bu ameliye de bir iki gün içerisinde tamamlanınca kurbanlar kesilerek, dualar edilerek inşaata başlandı ve zannedersem dört beş ay içerisinde de tamamlandı. Mühendisi yoktu. Diplomasız ustabaşı, bilmem evvelden bir plân, bir resim verebilmiş miydi? Zannetmem. Sanatının cidden sahibi olan meharetli ustabaşı bu kıymetli eseri, sevimli ve güzel Sarahatunun başına dikmek suretiyle hem camiyi, hem de şehri süslemiş oldu. Ruhu şad olsun!”

Minarenin hizmete girişi bir Cuma gününe denk getirilir. Harput o gün müstesna günlerinden birini yaşar.

“Bu yeni minarede ilk defa okunacak olan ezan ve salât-ü selâma dinlemek üzere uzak mahallelerden, bağ ve bahçelerden ve hatta köylerden gelen halk, camiyi ve önündeki meydanı doldurmuştu. Cuma namazından sonra vaz edilmiş ve külliyetli miktarda iane toplanmıştı. Gece bu minare ile Kurşunlu cami minaresi arasına ipler gerilerek fenerlerle bir nevi mahya şeklinde tenvirat yapılmış, esnaf dükkânlarını süslemiş ve gece yarısına kadar kapatmamışlardır. Çarşılarda, caddelerde davullar-zurnalar çalınarak bugünün şerefine şenlikler yapılmıştı.”

Anlatılır ki, Harput halkından birçokları her yıl zekatlarını hesap ederek bir kese içerisine koyar, bu camiye gelirlermiş... Sonra da zekatlarını caminin içinde ve her iki kapısı arasındaki ara maksurede bulunan pencerenin içerisine bırakıp çıkarlarmış. Kısa zamanda pencerenin içi bu zekat keseleriyle dolarmış... Esasen bu

pencereye de zekat penceresi denilirmiş... Gerçekten ihtiyaçları olanlar, buradan bir kese alır giderlermiş... Bu keseler dolusu paralar, pencerede günlerce kalır, kimse elini sürmez, tenezzül edip de o tarafa bile bakmazmış... Bu keseleri ancak zekata muhtaç olanlar alırlarmış... Üstelik bunlar bir keseden fazla almadıkları gibi keseleri muayene edip hangisinde daha fazla para varsa, onu almak gibi bir bedbahtlıkta da bulunmazlar, ilk eline gelen keseyi alır, gizlice koynuna koyarak camiden çıkıp giderlermiş...

16.asır

Harput yöresi 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Zaferinden sonra Osmanlı hakimiyetine girer⁵⁹. Arkasından şehir aynı adla Diyarbakır eyaletine bağlanan bir sancak merkezi olur. Sancağın ilk tahriri 1518 eylülünde tamamlanır. Bu tahrire göre Harput on üç mahalleden meydana gelmekte ve bunların dokuzunda Müslüman, dördünde gayrimüslim halk oturmaktadır. 1523'teki tahrire göre, Müslümanların mahalle sayısı on dörde çıkarken, gayrimüslimlerin mahalle sayısında bir değişiklik olmaz. 1566'da biri hariç 1523'teki mahalleler aynen kalır. Şehrin girişinden başlayarak kalenin önüne

---

⁵⁹ Mehmet Ali Ünsal. Harput. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt.16

kadar inen caddenin iki yanında yer alan Müslüman mahallelerinden kalabalık olanları, 1523-1566 tahrirlerine göre, Molla Seydi Ahmed, Cami-i Kebir, Arslaniye ve Mescid-i Müderris Mahalleleridir. Nispeten yoğun bir yerleşmenin görüldüğü gayrimüslim mahallelerinin en kalabalıkları ise şehrin Elazığ'a bakan batı tarafındaki Gürcü Bey ile doğu yamaçlarındaki Norsis Mahalleleridir. XVI. yüzyıl boyunca yapılan üç ayrı tahrire göre şehrin yaklaşık nüfusu; 1518'de 6.000, 1523'te 8.300'ü, 1566'da 13.400'dür. 1516-1566 yıllarında toplam nüfusun %54-62'sini Müslümanlar, %38-46'sını gayrimüslimler teşkil etmekteydi. Aynı yüzyılda Harput ve çevresinde çok sayıda cami ve mescid yanında üç medrese, dokuz zaviye, çarşılar, üç umumi hamam, bir bedesten ve bir de inşaat XII. yüzyıla tarihlenen bir darphanenin mevcudiyetinden bahsedilir. Harput kenti için nüfus tahminleri, XVI. yüzyıl için şöyle verilir⁶⁰. 1518'de 3775 olan Müslüman nüfus, 1523'te 4720, 1566'da 7247'ye ulaşır. Aynı yıllarda Hristiyan nüfus ise, 1517'de 2287'den 1523'te 3630, 1566'da 6190 olmuştur. Bu rakamlarda Hristiyan nüfusun nispi bir artışı söz konusudur.

Ağa Camii, daha önceleri Pervane Camii namıyla ahşap bir mescit halindeymiş⁶¹. Harput Müzesindeki kitabesine göre 1559 yılında Pervane Ağa tarafından inşa

---

⁶⁰ Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin nüfusu. 1500-1927. Tarihi İstatistikler Dizisi. T.C. başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

⁶¹ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I. Sh. 273-276

edilir⁶². 1589 tarihinde Harput köylerinden Sarını Ağaları tarafından tamir edildiğinden Ağa Camii adını alır. 1889 tarihinde ise Hacı Abdülhamit Efendi'nin himmet ve yardımlarıyla, harabiye yüz tutmuş olan bu cami yıktırılarak kargir, kubbeli ve minareli olarak yeniden yaptırılır. Anlatılır ki, cami, bu suretle mükemmel şekilde yapıldıktan sonra, o zaman Sivas'ta mektupçu olarak bulunan Kesirikli Süleyman Faik bey, Sivas tezgâhlarında hususi olarak bizzat dokuttuğu güzel ve çok büyük bir kilimi hediye olarak bu camiye gönderir. Caminin banisi olan Hacı Abdülhamit Efendi bundan çok mütehassis olur. O günden sonra Süleyman Faik beyin aleyhinde birisi tek kelime söylese, hemen müdafaa eder ve o kişinin sözünü ağzında bırakırmış. Bu kilim, caminin dört sütun arasındaki orta yerini tamamen kaplamıştı. Cami yarım asırdan fazla bir zaman mevcudiyetini muhafaza eder. Son zamanlarında camiye ve bilhassa çatısına bakılmadığından 5 Mart 1957 Salı günü büyük bir gürültü ile yıkılır ve enkazı satılarak parası, diğer ayakta duran camilerin tamirine sarf edilmek üzere Harput'u Kalkındırma ve Güzelleştirme Cemiyetine

---

⁶² Elazığ Müzesi Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren ve Harput'ta eski belediye hizmet binasının karşısında yer alan müze, Elazığ Müzesi'nin çekirdeği olarak kurulduğu 1965 yılında bu yana hizmetine devam etmiş olup, yöresel el sanatları ve etnografik malzeme barındırmaktadır. Ayrıca, Harput'ta bulunan çeşitli yapılara ait kimi kitabeler de, müzede koruma altına alınmıştır.

verilir. Minaresi sapasağlam durmaktadır. Bugün ise yapı restore edilmiş olup hizmete açıktır.

17. asır

Harput'un nüfusu XVII. yüzyıla kadar sürekli artar. Ancak Celali isyanları sırasında şehrin tahribata uğraması, mesela 1605'te Taval Mehmed'in kendisini burada kuşatan Karakaş Ahmet Paşa'nın kuvvetlerine karşı koruyabilmek için bir kısım evleri yıktırıp taş ve kerestelerini harap haldeki surların tamirinde kullanması ve ağırlaşan vergiler gibi sebepler yüzünden nüfus, azalmaya başlar⁶³. Asrın başında şehre uğrayan Polonyalı Simeon, seyahatnamesinde Harput'ta 100 kadar Ermenilere ait hane bulunduğunu kaydeder. Yüzyılın ortalarına ait bir avarız tahrir defterine göre ise şehirde nüfusun 4.000-5.000 dolaylarına düştüğü anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi ise hisar içinde mübalağalı ve yuvarlama bir rakamla 1000 kadar toprak örtülü ev ile eski bir caminin bulunduğunu ve dış surların harap olduğunu, Harput'ta 600'den fazla dükkan bulunduğunu kaydeder.

---

⁶³ Mehmet Ali Ünsal. Harput. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt.16

Harput sancağı bu yüzyılda Diyarbekir, Malatya, Halep, Urfa, Gümüşhane ve Yozgat'ı içine alan Keban Madeni Nezaretine bağlanır.

Hoca İbrahim Efendi (?-1738) Perçenç köyünden Kaya namında bir zatın oğludur. Küçüklüğünde zekâsının derecesini, okuyup yazmaya hevesini gören ve takdir eden yakınları, babasını ikna ederek onu Harput'a gönderir ve Süleyman Paşa Medresesi'ne kaydettirirler. Zeki ve çalışkan olan İbrahim Efendi az zamanda Dellâlzade'nin dikkatini çekecek derecede ilerleme kaydeder. Tahsilini ikmal ile icazet alır ve sonra yine duramaz, bir ayağı Harput'da olmak üzere Harput alimleriyle düşe kalka bilgisini artırır. Nihayet köyündeki Mustafa Bey Medresesi'ne müderris olarak tayin edilir. Uzun zaman bu medresede tedrisde bulunur ve talebe yetiştirir. Vefatıyla köyünün mezarlığına defnedilir.

Onunla ilgili şu anekdot anlatılır. Bir yaz günü, Hoca İbrahim Efendi kalıp kıyafetiyle tarlasında çift sürerken bir iki köylü, tarlaya gelip hocadan dinî bir mesele sorarlar. Hoca bir taraftan çiftini sürer, bir taraftan da karşısındakilere istedikleri meseleyi yüksek sesle izaha çalışırken bu hal, o sırada şoseden geçen bir yolcunun dikkatini çekmiş olacak ki, arabasını durdurarak iner ve hocanın yanına gelerek ne konuştuklarını dinler ve mübahase bitince hocayı tebrik

ederek ayrılır. Meğer bu zat, bilgili ve yüksek rütbeli bir memurmuş... Memleketine dönüşünde alim diye geçinenlere şöyle söylemiş. “Harput’tan geçerken çiftçi bir hocaya rastladım, bir taraftan çiftini sürüyor, beri yandan da kendisine sorulan dinî bir mes’elenin hallini mukni delillerle isbata çalışıyordu. Bu hale hayran kaldım. Gidin ilmin derece ve kıymetini Harput’da görün”.

19.asır

1834’te doğu eyaletlerini ıslah etmek üzere Reşit Mehmet Paşa ovada yer alan Agavat mezarını merkez haline getirince daha sonra teşkil edilen Ma’muretü’l-Aziz (Elazığ) vilayetinin merkezi Harput’tan buraya taşınır. Aynı yıl hastane, kışla ve cephane binaları yapılır. Ulaşımın ve en önemlisi de demiryolunun Avagat mezarından geçmesi gibi sebeplerden dolayı Harput uzun süre elinde tuttuğu stratejik ehemmiyetini zamanla buraya devretmek mecburiyetinde kalır. Tanzimat sonrasında Harput eyalet olarak düzenlenir. Harput’a merkez sancağından başka Malatya, Behisni (Besni) ve Maden sancakları bağlanır. 1846’da ilk kez yayınlanan Devlet Salnamesine göre, Harput eyaletine Arapkir, Malatya ve Behisni sancakları bağlanır. 1867 Vilayet nizamnamesi uyarınca oluşturulan Mamuret’ül-Aziz Sancağı, Diyarbakır Vilayetine bağlıdır ve Harput, Arapkir, Ergani, Maden, Malatya, Hısn-ı Mansur (Adıyaman) ve Palu kazalarını kapsamaktadır. 1871’de

Diyarbakır'dan bağımsız, 1877'de de Vilayet durumuna getirilir.

Ermeniler Ma'muretü'l-Aziz'de gerek maddî yönden gerekse sosyal yönden oldukça gelişmişler, müreffeh bir hayat sürmeye muvaffak olmuşlardır⁶⁴. Toplam vilayet nüfusunun yaklaşık % 10'unu oluşturan Ermeniler, Türk ahaliyle gayet iyi komşuluk ilişkilerine sahiptirler. Çalıştıkları başlıca meslek dalları ziraat, ticaret, terzilik, ayakkabıcılık ve kuyumculuk olan Ermeniler, toplumun diğer kesimlerine göre daha iyi bir gelir elde etmektedir. Eğitime önem verdiklerinden, aralarında okuma-yazma bilenler fazlaydı. Pek çok devlet kademesinde önemli görevlerde bulunmaktaydılar.

Misyonerlik faaliyetleri için Harput'un yabancılar tarafından tercih edilmesinin sebeplerini şöyle sıralamak mümkündür. Burası Ermeni nüfusu yönünden diğer illere göre elverişlilik göstermektedir. Üstelik Harput ve çevresinde, nüfusları 1.000-5.000 arasında değişen 60'dan fazla köy bulunmakta olup bu köylerin Harput'a uzaklıkları en fazla 1-2 saat çekmektedir. Bu yüzden misyoner faaliyetleri bakımından ideal bir konuma sahiptir. Zira, sabah köylere çıkan bir papaz, işini bitirip akşama yerine dönebilecektir. 1847 yılında faaliyetlerin tek merkezden; yani İstanbul'dan yönetiminin güçleşmesi yüzünden, doğuda merkezî bir görünüm arzeden Harput,

---

⁶⁴ Ayşe Terzioğlu. Vilayat-ı Sitte'de Ermeniler (1878-1914). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniv. Edirne. 2005

misyoner üssü olarak tespit edilir. Ayrıca, misyonerler, İncil’de “Cennet” diye geçen bir yerin Harput olduğuna inanmakta ve burayı “Cennet Bahçesi ve Uygarlığın Doğduğu Yer” olarak görmektedir. Harput İslam alimlerinin bulunduğu bir yer olduğundan buranın kozmopolit bir yapıya kavuşturulması, diğer yerlerdeki faaliyetlerine mutlak bir başarı getirecektir.

Amerikalılar da bunları göz önüne alarak, Harput ve çevresinde yoğunlaşırlar. 1852 yılında Harput’ta bir misyoner istasyonu kuran Amerikalılar, 1856’da ilan edilen Islahat Fermanı’yla okul açma yetkisine resmen sahip olurlar. Bundan sonra da çalışmalarına hız verirler.

1877 yılında Harput ve civarında 22 kilise ve 30 Protestan papaz bulunmaktadır. Protestan kilisesine bağlı 83 ilkokul ve 2.469 öğrenci mevcuttur. Bu okullardan mezun olanlar Arapgir, Malatya, Palu gibi kazalardaki ortaokullara devam eder. 13 Mayıs 1878 tarihinde “zeki Hıristiyan liderler yetiştirmek” amacıyla burada Amerikan Board Komitesi tarafından bir “Ermeni Koleji” açılır. Okulun adı 16 Şubat 1888’de “Fırat Koleji” olarak değiştirilir⁶⁵. Harput’ta ilk eczane Amerikan misyonerleri

---

⁶⁵ Okulda eğitim Ermenice yapılıyordu. Bunun yanı sıra İngilizce, Fransızca ve Türkçe dersleri de veriliyordu. Kolejde 3-4 Amerikalı profesör, 21 Ermeni ve 1 Türk öğretmen görev yapıyordu. O sıralarda Fırat Koleji Osmanlı sınırları içerisindeki 2. büyük kolejdi. İlkokul öncesi, ilkokul, ortaokul, yüksek okul (lise) ve kolej bölümlerine ayrılan okul, ilk erkek mezunlarını 1880 ve ilk kız mezunlarını da 1883 yılında verir.

tarafından 1909 yılında açılır. 1910 yılında ise Fırat Koleji'nin desteği, Amerikan ve Ermenilerin maddî yardımı ile Mezraa'da Annie Tracy Riggs Hastanesi kurulur. Pek çok Ermeni doktorun görev yaptığı bu hastanede hastalara sürekli olarak dinî telkin yapıp, İncil okutulur ve pazar günleri de özel ayin yaptırılır. Şikâyetlere ve Türk yetkililerin ikazlarına aldırmayan hastane çalışanları, faaliyetleri sona erdirilene kadar Hristiyanlık propagandası yapmaya devam eder ve isyanlar sırasında da Ermenilere yardımdan geri durmazlar.

1900 yılında, misyoner yetimhanelerinde, 1.100 kadarı Harput'ta olmak üzere, 2.000 civarında çocuk barınmaktadır.

Fransızlar, 1869 yılında Elazığ'da Fransız Rüstiyesi'ni açarlar. Okul 1908'e doğru liseye dönüştürülür ve "Fransız Koleji" adını alır⁶⁶. 1895-1896

XX. yüzyılın başına kadar okuldan 148 erkek ve 125 kız öğrenci mezun oldu ve bunların büyük bir kısmı öğretmen olarak çeşitli bölgelerde görevlendirildi. 1911 yılına kadar mezun olan öğrenci sayısı 317 erkek ve 191 kız olmak üzere, 508 kişi idi. 1895 ve 1915 yıllarındaki olaylara karışan okul, son olaydan sonra müdürünün sınır dışı edilmesiyle ömrünü tamamlar.

⁶⁶ Hristiyan, Ermeni ve Türk çocuklarının devam ettiği okulda eğitim dili Fransızca olup, Türkçe seçmeli ders statüsündeydi. Bir şubesi de Harput'ta açılan okulun her iki kısmında toplam 500 öğrenci bulunuyordu. Fransız Hükümetinin desteğindeki

yıllarında Harput'a gelen üç Alman misyoner de, burada çeşitli tesisler kurar. Bu tesisler okul, sanat atölyeleri, spor ve müzik salonları, hastane ve lojmanlardan müteşekkildir.

Hariciye Nezareti'ne gönderilen bir tezkire, Ermeni ahalinin bu türden okullardan duydukları memnuniyetsizliği özetler mahiyettedir: "... Amerika(lı) misyonerlerin Harput'ta tesis ettikleri mekâtibte Ermeni evladını fikren ve mülken tarîk-i sadakâttan çıkarıp efkâr-ı muzırraya sevk etmekte olduklarına..."

Harputlu isyancı Ermeniler, Vanlı Ermeniler gibi Rusya ile tam bir işbirliğine gidemezler. Silah ve cephaneliklerinin ortaya çıkarılması ile gerçekleştirmeyi planladıkları isyan önceden haber alınır. Böylece burada yaşanacak olan büyük bir katliamın önüne geçilmiş olur.

Elazığ Valisi Hacı İzzet Paşa 1866 yılında bugünkü İzzet Paşa camisinin yerinde 600 metrekarelik bir arsayı kendi parasıyla satın alarak kerpiçten ve tek ahşap minareli bir cami yaptırır⁶⁷. Dış kapısının üzerindeki kitabe Şair Rahmi-i Harputî (1802-1884)

---

bu okullarda öğrenciler günümüz okullarındaki gibi tek tip okul formları giyiyorlardı. Bir bando takımı da bulunan okulun öğrencileri, zaman zaman caddelerde gösteri yaparlardı. Fransız okulları I. Dünya Savaşı öncesinde, 1914'te kapatılır.

⁶⁷İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I. Sh.207

tarafından yazılmıştır. Sunguroğlu vali hakkında Şunları kaydeder. *“Hacı İzzet Paşanın, Őahsına münhasır bir takım hususiyetleri ve garabetleri varmış ki, bunlar hakikaten kayda değer, bunlardan birisi, yaptırdığı bu camiin mütvelliliğini, Bedros Murahhas namında bir Ermeniye vermiştir ki, görölmüŐ ve iŐitilmüŐ Şey değil!.. Bununla beraber 1886 yılında Harput Ermeni Murahhas vekili bulunan bu zata NiŐan tevcihi işin Mabeyne yazmış ve iradesini de almıŐtur.”* İlk yapılıŐından 101 yıl sonra 1967 yılında cami sökölerek 1972 yılında ibadete açılacak Şekilde yenisi yaptırılır.

"DađıŐtanlı Hoca" diye bilinen **Hacı Hafız Mehmet Efendi** (1778-1868) Harput'ta dünyaya gelir. Eğitimini Harput, Kayseri, Mısır ve Halep'te gördükten sonra Harput'a döner. İlk olarak Sarahatun Medresesi Müderrisliğine, daha sonra İbrahim Paşa Medresesi müderrisliğine getirilir. Harput'ta yetiştirdiği bir çok kişi arasında değerli din alimi ve mutasavvıf Beyzade Hazretleri, Dellalzade Müftü Mehmet Efendi, Ebcizade Hacı Tevfik Efendi ve Harputlu Şair Nusret Ebubekir de vardır. Onun Sarahatun Camii'nin yeniden yapılıŐında büyük hizmetleri görölür. Anlatılır ki, inşaat sırasında kullanılan taş sütunlar Elazığ'ın merkezine bağlı "Körpe Köyü"nden getirilir. Bununla ilgili bir de rivayet anlatılmaktadır. O günkü imkânlar iÇerisinde öküz arabaları ile taŐınan bu sütunların Harput'a nakli esnasında öküzler Harput'un altındaki dik rampayı çıkamayarak bugünkü Saray mevkiinde yatarlar. Bütün

uğraşmalara rağmen bir türlü öküzler yerlerinden kalkmaz. Bunun üzerine Dağistanlı Hoca bizzat bu hayvanların yanına gelerek bir süre Kur'an okur ve hayvanları sevip sırtlarını okşar. Bundan sonra öküzler yerlerinden kalkarak hiç mola vermeden Sarahatun Camii önüne kadar gelirler.

Harput'un Meteris Mezarlığı diye adlandırılan yukarı mezarlıkta, Beyzade aile mezarlığının hemen yanı başında medfundur. Etrafi ihata duvarı ile çevrili bulunan bu bölüm, Dağistanlı Hoca'nın aile mezarlığıdır.

Hacı Mahmut Efendi'nin oğlu **Büyük Hacı Ali Efendi** (1784-1874) Harput'ta dünyaya gelir⁶⁸. Harput'taki Zahiriye Medresesi'ndeki ilk tahsilinden sonra Malatya, Antep ve İstanbul'da eğitim görür. Hacı Abdurrahman Efendi'den seyrü sülûk ile Şazili tarikatının halifelliğini tamamlayarak icazetini alır. Harput'a gelir gelmez, Ömeriye Medresesi Müderrisliğine tayin edilir. Burada yüzlerce talebe yetiştirir, bir kaç kişiye de icazet verir. Bazı kayıtlarda onun Harput'ta müftülük yaptığına da rastlanır. Tanzimat'tan sonra yeni kanun ve nizamların şark vilayetlerinde tatbikine başlanınca bir vergi meselesi yüzünden 1845'te Büyük Hacı Ali Efendi, Müftü Hacı Yunus Efendi, Hacı Mehmet Efendi ve Ömer Naimi Efendi Konya'ya zorunlu ikâmete tabi tutulurlar. Çok geçmeden meclisten çıkarılan yeni kararlar af edilirler. Büyük Hacı Ali Efendi 1850 yılında Gürcübey

---

⁶⁸ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt II. Sh. 108-110

Mahallesinde bulunan Surp Karabet Ermeni Kilisesi'nin yürürlükteki kanunların hilafına olan bir meselesi yüzünden İstanbul'a gider, Bab-ı Ali ve Saray nezdinde yaptığı görüşmeler sonucunda bu kilise inşaatının yıkılmasına karar aldırarak döner. Büyük Hacı Ali Efendi'nin, Harput'un yetiştirdiği kutup denilebilecek seviyede kişilerinden birisi olduğu kabul edilir. Müftü Kemâlettin Efendi'nin ifadesine göre, zahiri ve batını ilimlerde en üst dereceye gelmiş üç kişiden birisi Büyük Hacı Ali Efendi'dir. Diğer ikisi ise, Dağistanlı Hoca ve Hacı Abdulhamit Hamdi Efendi'dir. Onun ölmeden önce mezarının kazılacağı yeri göstermiş, bu mezar çukurunun içerisinde bir taş çıkacağını, bu taşın başına dikilmesini istemiş olduğu nakledilir. Vasiyeti yerine getirildiğinde, mezar çukurundan söylediği gibi bir taşın çıktığını ve bu taşın mezarına dikildiğini belirtirler.

Hacı Hafız Mahmut Efendi'nin (?-1878) ecdadının güneyden geldikleri ve evlâd-ı Resulden oldukları anlatılır. Zahriye Mahallesinde oturan Hacı Hafız Mahmut Efendi ilk tahsilini bitirdikten sonra Zahriye medresesine kaydolarak Müftü Hacı Yunus Efendinin rahle-i tedarisine girer ve icazetini de bu zattan aldıktan sonra münhal olan İshak Ağa Medresesi müderrisliğine tayin edilerek burada tedarise başlar. Kısa zamanda bilhassa tefsir-i şerifdeki maharet ve kabiliyetiyle kendisini etrafına tanıtır ve Nakibül-Eşraf olur. Bu arada birçok talebe yetiştirmiş, icazet vermiştir.

Anlatılır ki, yakın vilâyetlerden şöhretini işiten bir alim ilminin derecesini ölçmek maksadiyle en zeki talebelerinden birini yanına alarak Harput'a gelir. Nakibüleşrafın medresesini sorar ve doğruca medreseye gelerek dersine girer. Hacı Hafız Mahmut Efendi talebesine Kadı Beyzavi'den ders takrir etmektedir. Bir talebe gibi dersi sonuna kadar dinler. Ders bitince, tanışıldıktan ve biraz sohbet edildikten sonra diğer alimleri de ziyaret edeceğini söyleyerek müsade istediğinde, “Müsade ederim; fakat dolaştıktan sonra yine bana geleceksiniz ve benim misafirim olacaksınız. Başka yerde kalmanızı kabul etmem”, demesi üzerine, söz verip dershaneden çıktıklarında talebesi, “Tam sırasıydı, niçin bir sual-cevap ile münazara kapısı açmadın?”, diye sorar. Hoca ise cevaben, “Güya ki Kadı Beyzavi'yi kendisi telif etmiş de, şimdi de okutuyor, böyle bir zatla mübahase olur mu?”, der.

Mezarı Meteris mezarlığında Kürtler kulübesinde ve yolun sağ tarafındadır.

Müftü Hacı Ömer Naimi Efendi (1802-1882), 16. yüzyılda Harput'ta ilim adamı olarak şöhret kazanmış olan Efendigiller ailesinden Müftü Hacı Ahmet Efendi'nin büyük oğlu olup, Harput'da dünyaya gelmiştir. Mensup olduğu aile, önceleri "İmamzade" daha sonra bu aileden yetişen bir çok zatın müftülük yapmaları sebebi ile "Müftügil" ve sonra da "Efendigil" diye anılır. Tahsil için Antep'e gidip buranın büyük alimlerinden olan

Küçük Hafız Necip Efendi'den ders görenek icazet almış, bu arada Antep'in alimleri ile de tanışarak, onlarla ilmi sohbetlerde bulunmuştur. O yıllarda Anadolu'nun birçok yerinde devam eden Yeniçeri isyanları Antep'e de sirayet ederek şehir halkında; bilhassa ilim adamlarında huzur bırakmaz. Sonuçta isyanların önüne geçilemez ve bu arada Naimi Efendi'nin hocası Hafız Necip Efendi dahil birçok ilim adamı öldürölür. Naimi Efendi, bundan son derece müteessir olur ve bir fırsatını bularak arkadaşı Hoğu'lu (Yurtbaşı) meşhur şair Rahmi Harputi ile Kayseri'ye gider. Naimi Efendi, sekiz yıl Kayseri'de kalarak Hoca Kasım Efendi, Gözübüyükzade Hacı Vahdi Efendi ve Sarı Abdullahzade Mehmed Efendi gibi alimlerden ders alıp tahsilini tamamladıktan sonra, hocası Kazım Efendi'den de icazet alarak 1826 yılında Harput'a döner. Harput'ta ecdadı gibi talim ve tedrise başlar ve kısa bir süre sonra da Harput Müftüsü olarak 15 yıl görev yapar.

Ömer Naimi Efendi'nin gazel yazdığı ve birçok gazelinin olduğu ayrıca ömrünü ilme vakfederek birçok talebe yetiştirdiği ve bunlara icazet verdiği, daha sonra kürsüsünü oğlu Hacı Abdulhamit Efendi'ye terkettiği nakledilir.

Anlatılır ki, Naimi Efendi Kayseri'ye gidip Hoca Kasım Efendi'ye müracaat ettiğinde, talebin çokluğu yüzünden medresede boş oda bulunmamış. Bu yüzden kendisine karanlık, rutubetli ve dar bir hücre tahsis edil-

miştir. Bu durum Naimi Efendi'nin canını sıkar ve Arapça olarak Şu beyti yazıp hocasının rahlesi üzerine bırakır.

A'teyteni hücreten ve hüve minelkeremi

Lakinnehâ zıkatun kelkabri fizzülemi

Manası: Kereminizden bana bir hücre verdiniz, lakin bu hücre karanlık bir kabir gibi dardır.

Hocası bu beyti okuyunca, Naimi Efendi'nin zeka, kabiliyet ve bilgisi hakkında hükmünü verir ve daha sonra kendi özel hücrelerini ona tahsis eder.

Zekâ ve ferasetinin üstünlüğüne dair Şu misal nakledilir. Oğlu Hacı Abulhamit Efendi, başında çok kıymetli bir taç olan bir gelinin, evlerine geldiğini rüyasında görür ve sabah erkenden rüyasını tabir ettirmek için heyecanla babasının yanına koşar. Rüyasını anlatınca, Ömer Naimi Efendi tebessümle, "Heyecana lüzum yok, Mısır'da "Tacülarus" namında bir kitap neŐredilmiŐtir, demek bize de gönderiyorlar" Şeklinde cevap verir. Oğlu bu tabire hayran olur ve hakikaten birkaç gün sonra bu kitap posta ile evlerine gelir.

Naimi Efendi yaŐlılıđında çok zayıf düşmüş, vücudunda birçok hastalık ortaya çıkmış ve ayrıca iki gözü de görmez olmuştur. O halinde dahi durmadan çalışmış ve 'Manzume-i Naima'sını o yıllarda yazmıŐtur. Nakledilir ki, bir asra yakın yaŐamasına rağmen, hafızası hayatının sonuna kadar bozulmamıŐtır.

İbrahim Efendi'nin oğlu **Hacı Hafız Osman Fevzi Efendi** (1798-1885) Büyük Kamil Hoca namıyla bilinmekte olup Harput'ta dünyaya gelir. İlk ve medrese tahsilini Harput'ta yapar. İcazetini aldıktan sonra Esadiye Medresesi'nin ilk bölümünde hocalıkta bulunur ve bir taraftan da ilim sahasında kendisini yetiştirerek yükselir. Harputlular ona "Ayaklı kütüphane" derler. Fıkıh ve hadis ilimlerine hakkıyla vakıf olduğu, Fatiha sûresini yedi şekilde tefsir etmiş bulunduğu ve bütün bunların yanında iyi bir hattat olduğu anlatılır. O, tasavvuf konusunda da kendisini yetiştirerek önemli bir makama erişir. Halk arasında bir sıkıntısı olanların, onun yanına gelip manevi yardım istedikleri nakledilir. Kabri Meteris Mezarlığı'ndaki aile kabristanlığındadır.

Hacı Hafız Osman Fevzi Efendi'nin Ramazanlardan birinde bir Kadir gecesi sekiz buçuk saatte iki rekat namazda Kuran-ı Kerim'i tamamen hatmettiği söylenir⁶⁹. Bir yıl, Harput ve dolaylarında devam eden kuraklığa karşı hacet namazına (Yağmur duası) çıkılır. Halk, Allah'a yalvarırken, birçok âlim kürsüye çıkarak dua etmektedir. O sıra, halk arasından, "Kamil Hocayı isteriz", diye sesler gelmeğe başlayınca, bir kenarda oturan Kamil Hocanın ayağa kalkarak kürsüye doğru ilerlediğini gören halk, mevkiine ve ihtiyarlığına hürmeten, onu elleri üzerine alarak kürsüye çıkarırlar ve o duaya, "Ya Rabbi! Yağmur vermeden bu

---

⁶⁹ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt. II. Sh. 255-257

kürsüden inmeyeceğim”, diye başlar. Evvelce gökyüzünde bir parça bulut yokken kible tarafından parça parça bulutların belirmeğe ve çoğalmağa başladığını gören halk heyecanla hocaya, “Duayı kesme Hocam!”, diye bağırır. Hoca duasını kesmez. Halkın, amin sesleri semalara yükselirken, yağmur da yağmağa ve git gide şiddetini arttırmağa başlayınca, cemaatten bir çoğu dua yerini terk ederek kasabaya doğru evlerine koştukları sıra, içlerinden asabi mizaçlı birisi, “Yeter artık dilenci!. Yeter.. kes sesini!”, demesine rağmen, Kamil Hocanın kürsüde hala dua ettiği ve bir taraftan da göz yaşları döktüğü tevatüren anlatılır.

Dellâlzade Müftü Mehmet Efendi (1795-1892)
Harput’da dünya gelir. Harput’un meşhur âlimlerinden Dağıstanlı Hacı Hafız Mehmet Efendi’nin medresesinde tahsile başlar ve kısa zamanda akranı arasında öne çıkar ve tahsilini bitirerek icazet alır. Dağıstanlı, Hicaz'a gittiği zaman Dellâlzadeyi yerine vekil bırakır. Anlatılır ki, o sıralarda Beyzade Hacı Ali Efendi de dersine devam edermiş. Beyzade derse geldiği zaman Dellâlzade ayağa kalkar ve ona hürmet gösterirmiş. Mehmet Efendi daha sonra Süleyman Paşa Medresesi müderrisliğine tayin edilir. Bir aralık, İstanbul’a giderek meşhur hoca Abdurrahman Efendi’nin derslerine devamla ikinci bir icazetname de bu zattan alır ve ‘Tasdikat’ı Alel’eyşa’ namında bir de kitap telif ve Kaside-i Bürde’yi manzum

olarak şerh eder⁷⁰. Paye-i mücerred rütbesini haizdir. 1880'den 1892'ye kadar Mamuretü'l âziz Vilâyeti müftülüğü görevinde bulunur. Bu tarihlerden sonra, çok ihtiyarlamıştır, fakat hakkındaki irade-i seniye mucibince müftü olmakla birlikte, artık vazifesini oğlu Faik Efendi yapmaktadır. Ölümüne yakın, oğlu Faik Efendinin kendi yerine tayin edilmek şartıyla istifası üzerine, Meşihat istifayı kabul ve fakat müftülüğe Beyzade Hacı Mehmet Nuri Efendiyi tayin eder.

Dellâlzade, ilm-ü fazlının yanı başında tasavvufa da kıymet vermiş, çalışmış ve Nakşibendî tarikatının halifelik derecesine kadar yükselmiştir. Anlatılır ki, ömrünün sonuna kadar şuur ve hafızasını kaybetmemiş, mukadderat-ı ilâhiyeye karşı o derece muti ve münkaddir

---

⁷⁰ Ka'b b. Zühayr'in Hz. Muhammed için yazdığı ünlü kasideye verdiği isim. 'Bürde' cahiliye devrinden beri Arapların büründüğü ve yatarken örtündükleri yünden bir çeşit kırmadır. Ka'b b. Zühayr şair bir aileden gelmektedir. Kardeşi Büceyr ile birlikte İslamiyetin doğuşundan sonra Hz. Muhammed'e düşman kesilir. Fakat Büceyr, hicretin yedinci yıllarına doğru İslamiyet'i kabul eder. Bunu haber alan Ka'b b. Zühayr bir kasideyle Hz. Muhammed'i hicveder. Kendisine okunan bu kaside yüzünden de Peygamber Ka'b b. Zühayr'in katlini ve kanını helal kılar. Bundan pişman olan Ka'b Peygamber'e sığınmak zorunda kalır. Şair Hz. Muhammed için yazdığı yeni kasideyi O'nun huzurunda okur. Kasidenin nesib bölümünden sonra Peygamber'i öven beyitleri okuyup bitirince Hz. Muhammed arkasındaki bürdeyi (hırkayı) şaire ihsan eder. Kasidenin adı da Kaside-i bürde olarak kalır. Hırka bugün Topkapı Sarayı Müzesinde Mukaddes Emanetler arasında Hırka-i Saadette bulunmaktadır.

ki bir sene, evlerine ve kendi oturduğu odaya yıldırım düşmüş ve odanın bir köşesini tamamen yıkmıştır. Tellâlzade, bu hadisede istifini hiç bozmadan okuduğu kitabı bile kapatmamıştır.

Sunguroğlu o yıllarda Harput'taki dini hayatı anlatırken, Ramazan ayına mahsus bir uygulamadan da söz eder⁷¹.

“Bir kısım tarikat mensubunun Ramazandan on gün evvel başlamak ve Ramazanın otuzuncu günü akşamına kadar olmak üzere kırk gün devam etmek suretiyle evini, ailesini terk ederek ve bütün dünya işleriyle ilgisini keserek Camilerde Sülûk'e, bir kısmı da Ramazanın yirminci gününden başlamak üzere arefe günü akşamına kadar on gün olmak üzere de, i'tikâfa girerlerdi. Gerek sülûk, gerekse i'tikâfe giren kimseler camiye güneş doğmadan girer ve son günlerde de güneş battıktan sonra çıkarlardı. Bunlar Camilerin içinde ve duvarları boyunca kemer aralıklarına beyaz perdeler gererek husule gelen hücrelere girer, gece gündüz dünyadan tecerrüt etmiş gibi ibâdet eder, çile çekerlerdi. Beraberlerinde camiye götürdükleri eşya Bir seccade ve bir ufak minder, bir battaniye veya hafif bir yorgan, bir yastık, bir su testisi.. Bir abdest ibriği..Bir çift nalından ibaretti. Sahur ve akşam yemekleri evlerinden kalaylı sefertasları veya büyük zenbiller içerisinde

---

⁷¹ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt.IV. Sh.79-80

kendilerine gönderilirdi. Çileye girenlerin çoğunluğunu Nakşibendî şeyhi Beyzade Hacı Ali Rıza Efendinin halifeleri ve müritleri teşkil ederdi. Bunların sayısı çoğaldığı zamanlarda Meydan, ikinci olarak da Alacalı camilerde ve bir iki kişiye inhisar ettirildiği zamanlarda ise Sarahatun'da çileye girerlerdi. Son zamanlarda İmam Şeyh Osman Bedreddin Efendi de bir kaç müridini Ulu camide itikâfe sokmuştu. Çilelerini dolduran bu zevat, arefe günü ikindi namazından sonra yakınları tarafından camilerden alınır, o akşam evlerine ve yahut yine bunlar tarafından kendi evlerinde hazırlattıkları iftar sofralarına götürülür, elleri öpülür, duaları alınır. Hakikaten bu çile, onları daha munis, daha samimi, daha mütevazı, etraflarına ve insanlara karşı daha şefkatli, çehrelerini daha nurlu bir hâle sokardı.”

Sunguroğlu Harput'un o günlerde yaşanan dinî bir geleneğinden de söz eder⁷².

“Mutlak surette çok eski devirlerden bizlere kadar gelmiş ve vakfa bağlanmış bu adet, öğle ve ikindi ezanlarından evvel: görevli olan kişi, ezanlardan 15 - 20 dakika evvel Sarahatun Camiinin önündeki büyük meydandan başlayarak İplikhane, Kasaplar, Kapalı Çarşıda Attarlar, Yemeniciler, Hanönü, Kömür meydanı, Saraçlar, Hıyarcılar gibi bütün çarşı pazarı dolaşarak her köşe başında durur,

---

⁷² İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt.IV. Sh.252

cübbesinin önlerini iki eliyle kavuşturarak ayakta hürmetle, ciddiyetle şu cümleleri, “Eyyühel - Gafilun Üzkürüllâhe zikren kesira. Lâ ilâhe illâhü vahdehü Lâ Şerike leh. Lehül - Mülkü ve Lehül - Hamdü Yühyi ve Yümit Biyedihil — Hayr-ü ve Hüve Alâ Külli Şeyin Kadir”⁷³ yüksek sesle okur, buradan ayrılır, diğer bir mahalle gider, orada da aynı cümleyi tekrarlayarak, halkın öğle ve ikindi namazlarına hazırlanmalarını hatırlatırdı. Bu ikaz seslerini işiten ve abdest almak mecburiyetinde olan Müslümanlar, O ânda ayaklanır. Lülelerinin (Oluk) etrafını buzlar kaplamış olan çeşmelere koşarlar. Abdest alır, Camilere giderlerdi. Bu sese, bu uyandırıcı ikaz'a halk alışmıştı. Bu olayın her gün aynı saatlerde, yaz kış bütün çarşı, pazarda tekrarlanması için oldukça önemli bir vakfiyesi de vardı, ellerine beş on kuruş geçerdi.”

20. asır

Sunguroğlu Harput'taki dini hayatın içinde bayram namazlarının yerine işaret eder⁷⁴.

---

⁷³ Manası ; «Ey Gafiller! Ey Allâh'ı unutanlar! Sizler, çok defa Tanrıyı anınız ve daima hatırlayınız; Çünkü Tanrıdan başka Tanrı yoktur. O, birdir, ortağı ve ona benzeri de yoktur. Göklerin ve yerlerin mülkü onun.. Hamd onadır. Hem diriltir, hem öldürür.. Hayır, onun elindedir. Her şeye kadir ancak odur.»

⁷⁴ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt.IV. Sh.83-84

“Harput'un yüksek kayalıklar üstüne sıra ile oturtulmuş tarihî konaklarının iç ve arka cephelerinin önünde.. Zemini boydan boya pürüzsüz düz bir hâlde bembeyaz kaya taşları ile sanki, Tanrı tarafından bu iş için hazırlanmış ve düzenlenmiş büyük bir meydan.. Meydanın dik kenarları takribi 100, yan kenarları ise 75 olduğuna göre 7500 mk. bir saha., ve bu meydanın dört bir tarafı beyaz taşlarla iki metre yükseklikte yapılmış duvarlarla sokaklardan ayrılmıştır, meydana üç cepheden geniş kapılarla girilir, yalnız Kible tarafında kapı yoktu.. Burada Kambur Hamdi Ef. nin selâmlığı hizasında yine aynı beyaz taşlarla yapılmış merdivenli bir Minberi ve sol taraf cephede ise, yine aynı cins taşlarla yapılmış yüksek bir Va'z yeri vardı. Burası, Bayramdan bir iki gün evvel süpürülür ve temizlenirdi. Halk Bayram namazları için, omuz veya koltuklarında seccadeleri olduğu hâlde yarı geceden itibaren bu meydana akın halinde gelir yer alırlardı. Bazen o kadar kalabalık olurdu ki, halk meydana sığmaz etraftaki sokaklara, hattâ bazen bizim kapıya kadar gelir yayılır ve namaza katılırlardı. Bu surete Bayram namazlarına katılanların sayısı beş bini geçirdi. Sabah namazları, güzel sesli imamlar tarafından alâcâ karanlıkta sükûn ve ilâhi bir huzur içerisinde kılınırdı, sabah namazı ile Bayram namazı arasında halka va'z edilirdi.. Başda meşhur Âlim Hacı Hamid Efendi, ölümünden sonra oğlu Hacı Mehmet Sait, kardeşi Müftü Kemal, ve son zamanlarda da İmam Osman Bedreddin Efendi. Burada bu kürsüde va'z etiklerini hatırlıyorum.”

“Kayabaşında kılınan bu Bayram namazlarını, uzak mahallelerden bir çok kadınlar, genç kızlar meydana nazır evlerde oturan akraba ve dostlarının evlerine gelir, meydanı çevreleyen bu evlerin pencere ve damlarından seyrederlerdi. Bayram namazları, hakikaten büyük bir azamet ve ihtişam içinde kılınırdı. Meydanın dört bir köşesinde yer alan güzel ve gür sesli Müezzinlerin, namazda ve hutbede ve İmamın tekbirlerini etraftaki halka duyurmak için tekrarlayınca, bu ilâhî sesler ayyuka çıkar, şehrin etrafını doldurur ve derin akisler yaratırdı. Aman Yarabbi! Bu ne azametli ve renkli bir tabloydu.”

Sunguroğlu, Harput'ta bayramların sosyal hayattaki ilişkiler üzerinde ne kadar etkili olduğunu da gösteren aşağıdaki örneği verir.

“Bayramlarda göze çarpan önemli bir olay da, Ermenilerden bir çoğu, müslümanlar gibi alimlerin ve büyüklerin konaklarına ve evlerine giderek bunların bayramlarını tebrik etmeleri ve ellerini öpmeleriydi. Bunlar arasında Fırat Kollej Müdürü Amerikalı Mr. Barnım'ın bu yolda kasabada dolaştığı da nazar-ı dikkati çekerdi. Mr. Barnım, yanında en yakını bir Amerikalı ile bir de tercümanı olduğu hâlde siyah elbisesi, melon şapkası, ve bembeyaz sakalı ile elinde bastonu olduğu hâlde bütün alimlerin ve büyüklerin konaklarını, evlerini sıra ile gezer, tebrikâtta bulunurdu.”

Ne var ki, Harput aynı zamanda Amerikan, Fransız ve Alman Misyonerlerinin açmış olduğu okullarla üç

misyonun mücadele ettiği bir şehir haline gelir⁷⁵. Harput'un gerek okul, gerek eğitim ve gerekse sosyo-kültürel hayatına birçok yönden etkileri olan Amerikan misyonierleri, kullandıkları araçlar sayesinde Batı düşünce dünyasını, yaşayışını ve sistemli çalışma yöntemini tanıtır. Bunun yanında ekonomik anlayışın da değişmesinde çok büyük rol oynarlar. Bunlarla birlikte, Amerikalı misyonierler dine ve özellikle Protestan mezhebine 'din kardeşi' kazandırma düşüncesiyle açtıkları eğitim kurumlarında öğrenim gören azınlıklara mensup gençliği milliyetçi duygularla donatır, hatta silahlanma konusunda onlara yardımcı olurlar. Osmanlıya isyan eden azınlıklara toplanan para yardımlarıyla misyonierlerin, Osmanlı'nın dağılmasına doğrudan sebep oldukları görülecektir. Harput'ta azınlıklara yönelik olarak Amerikan Board misyonierleri açtıkları ilköğretim kurumları, Fırat koleji ve Teoloji Okulu ile eğitim alanında oluşan boşluğu doldurmaya çalışmışlardır. Bu okullarda okuyan azınlıkların kısa bir süre sonra silahlanıp Harput'ta kardeşçe yaşadıkları Müslümanları katletme girişiminde bulunmalarının, misyonier okullarında aşıl原因an etnik milliyetçilik duygusunun bir sonucu olduğu açıktır. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında Harput ve çevresinde oluşan kargaşa ve olaylara misyonierlerin çalışmalarının sebep olduğu görülür.

---

⁷⁵ Mustafa Cintosun. Misyonierlik ve Harput'taki Amerikan Misyonier Okulları Üzerine Sosyolojik bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Harran Üni.,Şanlıurfa. 2006

Sunguroğlu Harput merkezde 19, bugünkü il merkezinde ise dört medresenin varlığından bahseder⁷⁶. Ayrıca üç büyük kütüphanenin yanında 16 medrese kütüphanesinin mevcudiyetini ve bu kütüphanelerde yaklaşık 10 bin ciltten fazla kitabın bulunduğunu ifade eder.

Osmanlı devletinin son yıllarında Malatya ve Dersim sancakları da buraya bağlanmış, 1921’de bu iki sancak Elazığ’dan ayrılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında şehrin Ermeni nüfusu başka yerlere nakledilirken Müslimler ise İsmail Paşa’nın teklifi ile 1867 yılında Ma’muretü’l-Aziz adı verilen yeni yere göç eder. Böylece halk arasında “Yukarı Şehir” denilen yaşlı Harput kendi kaderine terk edilir.

‘Kör Haliloğulları’ndan **Hacı İbrahim Lebib Efendi** (1839-1902) Harput’ta dünyaya gelir. Tahsilini Harput’un çeşitli medreselerinde, değerli alimlerin ellerinde tamamlar. İbrahim Hulusi Efendi’den icazet alır. Daha sonra Askeri Rüştiye’de ilm-i sarf, mantık, din ve tatbikatı Arabiye derslerine girer. O, hayatı boyunca çok sayıda ilmi ve dini eserler yazmıştır. Hacı İbrahim Lebib Efendi aynı zamanda maneviyat bakımından üstün vasıflara sahip ve mazanneden (kendisinden ancak iyilik beklenen, ermiş) sayılmaktadır. Vefatıyla Fatih Ahmet yolu üzerindeki aile kabristanlığına defnedilir.

Harput’un değerli alimlerinden Ömer Naimi Efendinin oğlu **Hacı Hafız Abdulhamit Hamdi Efendi**

---

⁷⁶ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt 2. Sh.31

(1829-1902) Harput'ta dünyaya gelir. Medresede gösterdiği üstün başarısından dolayı genç yaşında okulda ders vermeye mezun kılınır. İlk önce Mollaköyü'ndeki Ahmet Peykeri Medresesi'nde müderrislik yapmaya başlar. Bir ara kendisinin bir meseleden dolayı şikayet edilmesi üzerine, İstanbul'a giderek İbnü'l emîn Kemal Bey'in paşa olan babası ile görüşerek onun takdir ve hayranlığını kazanır. Bu görüşmeden sonra kendisine medrese yapımı için bir miktar para verilerek tekrar Harput'a yollanır. O, verilen bu parayla Kamil Paşa Medresesi'ni yeniden genişletip düzenler ve buranın müderrisi olur⁷⁷. Zamanla şöhreti memleket dışına da taşarak bir çok alimlerin görüş aldığı değerli bir zat olur. Binlerce talebe yetiştirir. Bu talebelerin birçoğu sonradan Harput'un ilim hayatında önemli kişiler olurlar. 13 adet dini ve ilmi eseri ile birlikte, şiirlerini içine alan divançesi vardır.

Sunguroğlu, işittiklerine dayanarak Harput'ta vaktiyle 1500-2000 arasında talebe kitlesi bulunduğunu, bu rakamların 1883-1890 seneleri arasında beş altı yüze düştüğünü yazar⁷⁸. Ona göre, medreseler olgunluk ve

---

⁷⁷ “Babamın Malatya mutasarrıflığında bulunduğu esnada kardeşim Ahmet Tevfik merhumla Harput'a giderek medrese ve kütüb haneyi ve müderrisi Fadlı Abdülhamid Hamdi Efendiyi ziyaret etmişdik. Bilahare idarei hususiyece medrese ve kütüb hane binalarının yıkıldığını kemali teessürle haber alınmışdı. Kitapları mihafaza etmekte olduğunu, Kemalüddin Efendinin oğlu Naim Efendi söyledi.” Mahmud Kemal İnal. Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar. Cilt I. Sh.246

⁷⁸ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt 2. Sh.27

verimlilik çağlarını ve önemlerini tedricen ve hele meşhur müderris ve alim Hacı Abdülhamit Hamdi Efendi'nin ölümünden sonra büsbütün kaybeder.

Anlatılır ki, Kamil Paşa Medresesi müderrisi Hacı Hamid Efendi, kendi kütüphanelerinde bulunmayan bir kitabı Hacı Mehmed Efendi'den bir yazı ile ister. Hacı Mehmed Efendi bu yazıyı okuduktan sonra altına, 'kütüphaneden kitap çıkmaz anlamında', "en la yehrüce minelhezane", diye yazar. Bundan müteessir olan Hacı Hamid Efendi de bu cümlenin altına, "İla Davud Keşiş", diye yazarak pusulayı tekrar Hacı Mehmed Efendi'ye gönderir. Davud keşiş, çok dirayetli bir Süryani papazıdır. Hacı Mehmed Efendi'nin kütüphanesine istediği zaman serbestçe girer ve çıkar ve istediği kitabı da alabilirmiş.

Vefatında verilen selaların bütün Harputluyu ağlattığı nakledilir. Harput'taki Meteris mezarlığında medfundur. Baş şahidesindeki kitabeyi oğlu Müftü Kemalettin Efendi şiir şeklinde tarih düşürerek yazmıştır. Kitabenin metni şöyledir:

"Ey zair-i ibret karin
Bir zattır ki, burda defin.
Abdulhamit Efendi kim
Allâme-i asr-ı güzün.
Olduğuyçün mevti ile
Alem umum üzre hazin.
Tarihini yazdı Kemâl
Ağladı cümle mümin.
1902-1320

Hasan Fehmi Efendi (?-1904) kaşık yapıp sattığından dolayı ‘Kaşıkçı Hoca’ namıyla maruftur. Harputun Esadiye Mahallesiinde otururdu, Sugözünde de bahçesi vardı. Hasan Fehmi Efendi yaşı ilerlediği halde okumak ve yazmak heves ve azmiyle İbrahim Paşa Medresesine kaydolur ve Beyzade Ali Rıza Efendi’den ders görür. Kısa zamanda tahsilini ikmal ederek icazet alır. İcazet aldıktan sonra yine eskisi gibi kışın evinde, yazın bahçesinde kaşık yapıp satmakla maişetini temin eder. Anlatılır ki, züht ve takva sahibi ve aynı zamanda ehl-i tarik olan Hasan Fehmi Efendi, “her hangi bir memuriyette ve her hangi bir ticarete kazanılan paraların helal olduğuna itimadım yoktur. Ancak bu elimin emeğini helal bilerek geçinmek ve bu suretle bu dar-fenayı atlatmak istiyorum”, dermiş. Harput’da medfundur.

Esas adı **Hacı Ali Rıza Efendi** (1810-1904) olan Beyzade’ye Büyük Beyzade Efendi de denir⁷⁹. Baba adı Hacı Bakır’dır (Hacı Bekir). Dedeleri Özbekistan bölgesinden göç ederek önce Buhara’ya, daha sonra Mısır’a gelirler, bir müddet burada kaldıktan sonra 1798 yılında Napolyon’un Mısır’ı işgali üzerine kendi boylarına bağlı 40 kadar aile ile birlikte Şam, Halep, Urfa ve oradan da Musul’a giderler. Bu gruptan bir kısmı Musul’da kalmayı tercih eder. Diğer bir grup tekrar Türkistan’a dönmek için hazırlık yaparken, Bakır Bey’in

---

⁷⁹ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

etrafındaki küçük bir grup da bunlardan ayrılarak Harput'a gelir. Bu seyahatlardan oldukça yorgun bir şekilde Harput'a ulaşan Bakır Bey, burasını İslâmi ideallerine uygun bulduğu için yerleşir. İlk defa iki kardeş Kurşunlu Medresesi'nde bir hücrede beyaz külah imal ederek ailesinin maişetini karşılamaya çalışmış, bu arada kendilerini ilme vermeyi de ihmal etmemişlerdir⁸⁰.

Hacı Bakır'ın oğlu olan Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi, 1810 yılında Harput'ta dünyaya gelir. Hacı Mahmut Efendi isminde bir de büyük kardeşi vardır. Babalarının ilme düşkünlüğü çocuklarını da ilme yöneltir. Beyzade Hazretleri önce Şeyhü'l Ulema Hacı Ali Efendi'den, daha sonra Harput'un büyük alimi Dağıstanlı (Mehmet Efendi) Hoca'dan dersler alır. Kabiliyeti ve öğrenme arzusu yüzünden hocaları da Beyzade'yi çok severler. Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi ilim tahsilini sürdürürken tasavvufa da ilgi duyar. O, bu ilgiyi daha çok Dağıstanlı Hoca'dan almıştır. Kısa zamanda büyük

---

⁸⁰ Kurşunlu Medrese sitesinin, ayrı ayrı beş medrese hücrelerini içerisine alıp tedrisata ve müderrislerin ikametine mahsus beş büyük dershanesi ve iki de büyük (bin ciltlik) kütüphanesi vardı. Kurşunlu Medresesi, 1795 tarihinde *Çötelizade Hacı Memi Ağa* tarafından yaptırılmıştı. Yaklaşık 60 öğrencinin öğrenim gördüğü medrese Harput'un önemli eğitim kurumlarından birisi idi. Sunguroğlu eserinde şunları yazar. “Bir zamanlar burada (Kurşunlu Camii çevresinde) Kurşunlu, İsmailiye, Ziyaiye, Mehmed Ağa, Çolakzade namlarıyla ayrı ayrı beş medrese vardı. Bir zamanlar da Harput Rüşdiyesini, numune iptidaisini, son zamanlarda ise Harput Darül-Hilâfesini içine almıştı. Bu sitenin ortasında geniş bir avlu, bir çeşme, bir havuz ve göklere saye salmış tarihî bir çınar ağacı vardı.”

merhaleler kateder. Durup dinlenmeden bilgisini geliştirir. Dağıstanlı Hoca'nın en başarılı talebelerinden birisidir. Harput halkı kısa zamanda Beyzade'yi sevmeye başlar. Ne var ki, Dağıstanlı Hoca ona icazetini veremeden ölmüştür. O, ölüm döşeğinde iken kendi yerine müderrisliğe Beyzade'nin getirilmesini vasiyet eder. İbrahim Paşa Medresesi sahibi Çötelizade Sırma Hatun'a, "Ben yakında öleceğim, ölümünden sonra müderrislik için bir çok dedikodular, hatta kavgalar olacaktır⁸¹. Sana vasiyet ediyorum, benim yerimi ancak Beyzade Ali Rıza doldurabilir. Müderrisliği ona vereceksin. Şayet başkalarına verecek olursan kıyamet

---

⁸¹ Çöteliler kökleri Türkmenistan olan büyük bir ailenin fertleri olup Harput Beyleri olan Keşşafogulları (Saray Beyleri) tarafından şimdiki Çötel Köyü mevkiine yerleştirilirler ve bu mevki Çötel Köyü olarak anılır. Aile fertlerinden; Vezir ünvanı ile Çötelizade İbrahim Paşa (1832), Çötelizade İshak Paşa (1832-1833) ve Çötelizade Süleyman Paşa Diyarbakır İli Eyalet Valiliği, Çötelizade İbrahim Paşa ve Çötelizade İshak Paşa aynı zamanda Maden-i Hümayun Eminliği. Çötelizade Asım Beğın Torunu, Çötelizade Mustafa Beğın Oğlu Olan; Çötelizade Asım Bey (1908-1912) İkinci Meşrutiyet'te Elazığ Millet Vekilliği, (D.1873 Ö. 1928) Mamuratül-Aziz Vilayeti ilk Belediye Başkanı (İshak Bey oğlu) Çötelizade Mehmet Bey (1920-1925), (Rıza Bey oğlu) Çötelizade Mehmet Bey Elazığ Belediye Başkanlığı, (1920-1931) Muhiddin Çötel Bey Cumhuriyet döneminde üç devre Elazığ Millet Vekilliği yapmıştır. Ailenin Harput ve Elazığ'ın kurulmasında büyük hizmetleri olmuştur.

gününde saçlarından tutup seni sürüm sürüm süründürürüm”, der. Hakikaten Dağıstanlı Hoca'nın ölümünden sonra dedikodular başlar. Bunun üzerine Antep ulemasından meşhur Küçük Ali Efendi kendisine giyaben bir icazetname gönderir. Ancak bundan sonra İbrahim Paşa Medresesinde müderrisliğe başlar⁸².

Onun ilk hanımı *Sarını* köyü beylerinden birinin kızı olan Emine Hanımdır⁸³. Bu köyde hanımından kalan

---

⁸² '**Hacı İbrahim Paşa Medresesi**' 1832 yılında bir müddet Diyarbakır valiliği yapan ancak aynı yıl vefat eden Çötelizade İbrahim Paşa tarafından 1830 yılında yaptırılmıştır. Medrese içerisinde kütüphane, dersane ve hücre olarak toplam 17 oda mevcut olup, İbrahim Paşa kendisine ait işletme ve gayrimenkullerinin gelirini bu medreseye vakfetmiştir. 1301 tarihli salnamede bu medresede öğrenim gören 60 öğrenci olduğu belirtilmektedir. Müderrisliğini Beyzade Hazretleri Ali Rıza Efendi yapmıştır.

⁸³ İl merkezine 25 km. mesafede bulunan ve bir dönem nahiye merkezi de olan Altınkuşak köyünün eski ismi **Sarını**'dir. 19. yüzyılda köy birbirinden bir km. uzaklıkta olan bir Müslüman mahallesi ile bir Ermeni mahallesinden oluşmaktaydı. Şu anki köyün güneybatısında ve Sarını Çayı kıyısında, bir tepe üzerinde bulunan Aşağı Mahalle Müslüman yerleşimi olup, Harput Şeriye sicilleri kayıtlarına göre burada iki zaviye ve bir de ilkokul bulunduğu bilinmektedir. Aşağı Mahalle 1900'lü yılların başından itibaren yavaş yavaş terk edilir ve Müslüman halk Ermenilerin yaşadığı yere taşınır. Köyün şu anki camisinin giriş kapısı ve taş kemerleri de eski köyden buraya taşınmış ve cami burada yeniden inşa edilmiştir. Köyün Ermeni halkı 1915 yılında tamamen göçmüş ve kendilerinden bir daha haber alınamamıştır. Arazisinin sulak ve verimli olması yanında, **Sarını Ağalarının** etraftaki birçok köyün de sahibi

oldukça geniş arazileri vardır. Ama o, bu arazilerle pek fazla ilgilenmez. Önceleri bu arazileri köyde tembih ettiği kişiler çekip çevirirler: daha sonra bu hanımından olan oğlu Mehmet Nuri Efendi büyüyünce bu işleri ona bırakır. Beyzade Hazretleri'nin hanımı (Sarınlı) öldükten sonra evliliğini Hoş Köyü'nden yapar. Bu hanımından kalan arazilere de yine bu hanımının oğlu olan Baha Efendi (Bahaeddin Efendi) bakar.

Beyzade Efendi kendisini tamamen ilme ve tasavvufa verdiği için dünya malıyla hiç ilgilenmez. Harput'taki tek katlı evini kendisi hac ziyaretine gittiği sırada oğlu yıktırarak iki kata çıkarınca, oldukça üzülür, çocuklarına sitem eder. "Beni şimdiden sonra dünyaya mı bağlayacaksınız?.. Komşuların evinden yüksek oldu, onların yüzüne nasıl bakarım?" Kendisi tasavvufta yüksek bir takvaya sahiptir ve yıllarca halkı irşat eder. On binlerce insana ilmi ve Müslümanlığı öğretir. Yaşadığı çağın en büyük alimlerinden birisidir. Gerek Nakşi, gerekse Kadiri ve diğer tarikatların usûl ve erkanını en iyi şekilde bilmektedir.

---

olmaları nedeniyle bir dönem Kuzovanın en büyük ve en gelişmiş köylerinden birisi olmuştur. Köy, geçmişte özellikle ağaların yaptırdığı harem ve selamlık kısımlarından oluşan büyük konakları ve pirinci ile ünlüdür.

Halk arasında onu menkıbeleştiren olaylardan biri şöyle nakledilir⁸⁴. “Deli Mustafa, dedik ya, bazen çıplak gezer. Bir gün yine sokaklarda çıplak gezerken Beyzade Hoca görür ve kızgınlıkla bağırır:

-Mustafa bu ne hal, çabuk git üzerini giy!

Mustafa, buruk saygın bir insan tarafından azarlanmanın, verdiği utançla oradan ayrılır.

O gece Beyzade Hoca'nın rüyasına giren Peygamber Efendimiz, Hoca'ya:

-Mustafa'ya dokunma, der.

Beyzade Hoca:

-Ya Resulallah, ya şeriati kaldır, ya Mustafa'yı giydir, diye karşılık verir.

Sabah olur. Hoca yine Harput'un dar sokaklarında Mustafa ile karşılaşır.

Bakar ki, Mustafa giyinmiş, memnun bir ifade ile:

-Aferin Mustafa, bak ne iyi olmuş.

Mustafa sitemkâr, Hoca'ya dönerek:

-Baba boş ver, sana Resulallah bile söz anlatamadı, der ve uzaklaşır.”

Bir gün Urfalı Nakşibendi şeyhlerinden Mehmet Ruhavi Hazretleri Elazığ'ın Aksaray Mahallesinde oturan Latif Ağa'nın konağına gelmiştir⁸⁵. Latif Ağa Mehmet

---

⁸⁴ Meftune Güler. Harput Efsaneleri. ELESKAV, Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı, 2000

⁸⁵ Birecik'te Tekke'de medfun Hacı Hüseyin efendinin oğlu olan Mehmet Selim hafız er-Ruhavi Hazretleri daha genç yaşta iken babası tarafından Zulmiye aynzelha-camiine tedris için

Rehavi Hazretleri'nin mürididir. Rehavi Hazretleri buradaki konuşmalardan Beyzade'nin ününü duyunca, onu Harput'tan Aksaray'a çağırır. (Aksaray o yıllarda ovada bir köydür) Rehavi Hazretleri'nin çevresindekiler Beyzade'nin gelmeyeceğini düşünerek, "Efendi, o büyük bir âlimdir. Sizi tanımayacağından gelmeyebilir," derler. Rehavi Hazretleri, "Siz gidin çağırın, o gelir." der. Durum Harput'ta bulunan Beyzade'ye iletilince, "Kimdir bu Urfalı Şeyh" diye sorar. Çağırarak için gelenler: "Efendi o Urfalı bir Nakşi şeyhidir. Bir de çubuğu var, tütün içeriyor." derler. Beyzade Hazretleri, "Allah, Allah, tütün de mi içeriyor?" diye şaşkınlık gösterir. Sonra da kalkıp Aksaraylı Latif Efendi'nin konağına gelir. Mehmet Rehavi Hazretleri ile uzun bir halvete dalarlar. Bu Urfalı Nakşi şeyhi bakar ki Beyzade Hazretleri ilmin güneşidir. Ona kendisinin vereceği bir şey yoktur. Urfa'ya döndükten bir müddet sonra, bu sefer de Beyzade Hazret-

---

verilir. 18 yaşında Mevlana Halid'in yanında hizmete girer ve iki sene sonra Urfa'ya döner. Tiflis muharebesinde Osmanlı ordusunda müritleriyle "Gönüllü Şark Alayı" teşkiliyle 1853'de Tiflis'te savaşı. 1860 tarihinde vefat eden Hartavizade Hafız Muhammed Selim Efendi'nin kabri, Mevlid-i Halil kabristanından Dabbakhane Camii batı avlu kapısının yanındaki bugünkü yerine nakledilirken, 1880'de Hüseyin Ferideddin Efendi tarafından mezarı üzerine bir türbe ve buna bitişik olarak küçük bir duvar çeşmesi yaptırılır. Bu zat Urfa ve havalisinde Şeyh Efendi namıyla tanınmıştır.

leri ve Latif Ağa Urfa'ya Rehavi Hazretleri'ni görmeye giderler. Orada tam yedi ay misafir olurlar. Bu süre içerisinde hep ilmi ve dini sohbetler yapılır. Gece yaralarına kadar süren bu sohbetlerden her ikisi de sonsuz zevk alırlar. Nihayet Mehmet Rehavi Hazretleri Beyzade'ye inabe vererek Urfa'da onu sülûka sokar. Sülûk süresi bittikten sonra Beyzade Hazretleri'ne gerekli icazeti verip, onu irşadla görevlendirir. Böylece, önce Harput'ta Şeyhü'l Ulema Ali Efendi ve Dağıstanlı Hoca'dan, daha sonra Urfa'daki Nakşibendi Şeyhi Mehmet Rehavi Hazretlerinden gerekli ders ve icazeti alan Beyzade Hazretleri'nin, tarikat geleneğine uygun bir şekilde mürşidliği tasdik edilmiş olur.

Bir gün ona Kövenk köyünde, Hacı Ömer Hüdai Baba diye birinin çıkıp şeyhlik yaptığını, tarikatının da Kadirilik olduğunu söylerler. Bunun üzerine Hacı Ömer Hüdai Baba'ya 40 soru yazarak yollar. O, gelen bu cevaplarla yetinmeyip bir cuma günü bizzat Harput'a gelerek, zikirlerini göstermelerini ister. Hacı Ömer Hüdai Baba gelmez ama, ihvanlarını Harput'a yollar. Bunları halk da merak etmektedir. Bir grup ihvan, önde tarikat sancağı, arkalarında müritler ve ellerinde elvaneler, çırpaneler, kudümler Harput halkına bir geçit töreni yaparlar. Cuma namazı kılındıktan sonra cami içinde bir zikir sergilenir. Beyzade bunları sonuna kadar seyreder. Zikir bittikten sonra ihvanların başında gelen Palulu Muhammed Baba'ya, "Ömer Baba'ya selamımı götürün. Kadiriliği bu minval üzere yürütsün" der.

Beyzade Hazretleri çevrede uydurma şeyhlik yapanları da sıkı bir takibe almıştır. O, etrafında bu kadar ilgi ve itibar görmesine rağmen gösteriş ve ihtişamı asla sevmez. Halka karşı mütevazidir. Herkese gerekli saygıyı gösterir. Evine gidip gelirken bile ara sokakları tercih eder, kendisinden dolayı kimsenin rahatsız olmasını istemez. Bu gidiş gelişlerde başını kaldırıp hiç bir yana bakmaz. Çok az konuşur, çok az tebessüm eder. Onun en çok dikkat ettiği şeylerden birisi de temizliktir. İslâmiyetin temizlik konusundaki görüşlerini her fırsatta etrafına sık sık anlatır. Harput'ta Ömer Naimi Efendi, Hafız Öge, Hacı Muharrem Hilmi Efendi'nin üzerinde büyük emeği vardır. Ayrıca icazet verdiği kişiler de bulunmaktadır. Bunlar, büyük oğlu Hacı Mehmet Nuri, Köse Sefer, Hacı Reşit, Müsevvit Ahmet, Kadızade Sadık, Hekimhan Müftüsü Kozagözzade Mahmut, Gergerizade Hacı Ali, Uzun Eminzade Alay Müftüsü Sait, Abdusselamzade Hakkı gibi zatlardır.

Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi uzun boylu, iri cüsseli, geniş omuzlu bir zat olup gözleri ela, sakalı beyaz ve uzun, yüzü çok sevimli ve nuranidir. Başına beyaz fes giyer, bu beyaz fesin üzerine kışın büyük ve yeşil sarık, yazın beyaz sarık sarar. Üzerindeki elbisesi mavi ya da lacivert şalvar, yazın Antep alacasından iki etekli entari, yahut limon küfü renginde cübbedir. Sokağa çıktığı zaman elinde uzun bir asa bulunur.

Anlatılır ki, onun İslami konuda alimliği, herkesin onu sevip sayması, bazı Ermenileri rahatsız eder. Bir gün şehirdeki Ermeni komitacılar Beyzade'yi öldürmeye karar

verirler. Bunun için silahlı dört beş Ermeni ona pusu hazırlayarak gecenin karanlığında dar sokaklardan birinde öldüreceklerdir. Ermeni suikastçiler bakarlar ki o camiden çıktıktan sonra etrafında bir bölük asker onu korumaktadır. Plânlarını bir sonraki geceye ertelerler. İkinci gece de aynı durumla karşılaşınca, üçüncü geceye ertelerler. Beyzade durumu farkeder. Bir gece bunları önüne katarak mahallelerine kadar kovalar. Böylece bu hain plânlarından vazgeçerler. Halbuki Beyzade evine hep tek başına gidip gelmektedir.

O, namazlarını çoğunlukla Sarahatun Camii'nde kılmaktadır. Buranın anahtarının biri de kendisindedir. Cami müezzini Perili Hafız her sabah ezan okumaya geldiğinde onu mihrabın önünde namaz kılarken görür. Bir gün ondan önce gelmeye karar verir. Ezandan bir saat önce camiye girdiğinde, Beyzade Hazretleri'ni yine mihrabın önünde görür ve, "Yarın daha erken geleyim" der. İkinci gece iki saat önce gelmesine rağmen görür ki, Beyzade yine camidedir. Bunun üzerine Perili Hafız gece yarısı camiye gelmeye karar verir. Saat on iki sıralarında Sarahatun'a gelir. Cebinden anahtarı çıkarıp kapıyı açacağı sırada arkasından bir ses, "Dur açma" der. Perili Hafız biraz ürpererek dönüp arkasına bakar. Seslenen Beyzade'dir. "Hafız" der, "Kırk yıldır bu camiye ilk ben açıyorum, bırakmam sen açasın." Bunun üzerine Perili Hafız geri çekilerek camiye Beyzade'nin açmasına müsaade eder. Anlatılır ki, bu insan-ı kâmil, bu büyük veli kırk yıldır camiye hep böyle gelerek, hem nafîle namazlarını kılmış, hem de tesbih çekmiştir.

Bir gün gönül dostlarıyla birlikte Dabakhane yolu üzerinden Fatih Ahmet Baba'ya ziyaret için yola koyulurlar. Dere Hamamı'na geldikleri vakit Beyzade Hazretleri durur. Bir müddet sessiz kaldıktan sonra çevresindeki dostlarına "Geri dönelim" der. Dostları şaşırırlar. Beyzade Hazretleri'ne niçin vazgeçtiğini sorarlar. O, "Fatih Ahmet Baba bize karşı geldi." der. Fatih Ahmet Baba ki, İmam-ı Hanefi'ye hizmet etmiş büyük bir zattır.

Beyzade Hazretleri vatanseverliğin İslam dininde önemli bir yeri olduğunu 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus savaşında gösterir⁸⁶. Harput halkını konuşmalarıyla heyecana getiren Beyzade, başta kendisi ve oğlu Mehmet Nuri olmak üzere torunu Halit Efendi'yi de gönüllü yazdırarak Ruslar'a karşı savaşmak için Erzurum'a gider. Harput'tan yola çıkan bu bir avuç gönüllü kahramanın at, silah ve diğer levazimatını bizzat Beyzade kendi bütçesinden karşılar. Gittiği Erzurum cephesinde büyük yararlılıklar göstererek geri döner. O böyle bir anda her Müslümanın ne yapması gerektiğini göstermeye çalışmıştır. 1883 yılında Mamuretü'l-Aziz evkaf komisyonu reisliği yapmış olup "Mekke Mollalığı" unvanına sahiptir⁸⁷.

---

⁸⁶ Evliyalar Ansiklopedisi. Türkiye Gazetesi

⁸⁷ Mehmet Zeki Pakalın Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğünde şu bilgileri verir. Molla mevleviyyet payesini ihraz eden ulema hakkında kullanılan bir tabirdir. Özellikle zadegan sınıfının meydana çıkmasından sonra onlara 'bey'in ilavesiyle Mollabey tabiri taammüm etmiştir. Mevleviyyet İlmiye

Beyzade Hazretleri uzun zamandır arzulayıp da çeşitli nedenlerle yapamadığı hac ziyareti için hazırlıklara başlar. Bu sefer oğlu Baha Efendi ve hacda hizmetlerini görecek evdeki yardımcısı Emin Efendiyi de yanına alır. Para harcama işini oğlu Baha Efendi'ye havale etmiştir. Yol boyu çeşitli şehirlerde rastladıkları fakirlere verecekleri sadaka miktarını Beyzade Hazretleri tayin eder. Her yoksula üç kuruş, beş kuruş vererek yollarına devam ederler. Bir gün genç biri onlardan sadaka ister. Beyzade oğlu Baha'ya dönerek, "Şuna yirmi kuruş ver" der. Baha Efendi tereddütsüz yirmi kuruşu çıkarır verir ama, içinden, "Yahu bu babamın işlerine de bir türlü akıl erdiremiyorum. Çok yoksul görünen yaşlı kimselere üç kuruş, beş kuruş ver diyor, bu aslan gibi gence yirmi kuruş ver dedi.", diye geçirir. Bir müddet sonra Beyzade Hazretleri oğluna dönerek, "Sen bu işlere karışma oğlum. Öncekiler parayı kendileri için istediler. Bu genç adam (Allah'ın veli kullarından ya da) Hızır Aleyhisselam'dır. Topladığı paraları fukaralara dağıtacak." deyince, Baha Efendi bakar ki babası kendi içinden geçenleri de bilmektedir. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Mekke'ye ulaşırlar. Hac görevini ifa ettikten sonra dönüşte Medine'ye geçip yüce Peygamber'in kabri-

---

sınıfında büyük müderrislere tekabül etmekte olup mahreç, bilad-ı hamse ve harameyn mevleviyyetleri olmak üzere üç derecede idi. Harameyn mevleviyyetleri ise Mekke ve Medine Kadılıkları olup fiilen Harameyn'e gitmeden paye ve terfi alındığı da olurdu.

şeriflerini ziyarete giderler. Beyzade önce tek başına türbenin kapısına gelir. Kapı önünde nöbetçiler vardır. Gelenler türbenin dışından ziyaretlerini yapıp giderler. Oysa Beyzade Hazretleri türbe kapısının tam karşısında durunca, kapı kendiliğinden açılır. Nöbetçiler şaşırırlar. Beyzade Hazretleri açılan kapıdan içeri girer. Kapı tekrar kapanır. Bir süre sonra Beyzade yeniden açılan kapıdan dışarı çıkar. Durumu şaşkınlık içinde seyreden nöbetçiler, hiç rastlamadıkları bu olayı oranın Osmanlı Paşası'na bildirirler. Padişahın bu konuda emri de vardır. Burada meydana gelebilecek her olağanüstü olayın kendisine bildirilmesini istemiştir. Kısa bir süre sonra orada görev yapan "müşir" unvanlı Paşa, Beyzade Hazretleri'ni bulur. Önce Baha Efendi ve hizmetçisinin dışarı çıkmasını ister. Baha Efendi olanlara bir anlam veremez. Beyzade Hazretleri, "Emin Efendi kalsın. O bizdendir." diyerek hizmetçiyi odada bırakır. Müşir içeride Beyzade Hazretleri ile bir süre konuşarak çıkıp gider. Peygamber Efendimizin kabri-i şerifleri şimdiye kadar iki kişiye açılmıştır. Bunlardan biri de Beyzade Hazretleridir. Aradan yıllar geçer. Baha Efendi'nin bu olaydan haberi yoktur. Beyzade Hazretleri'nin ölümünden bir süre sonra hizmetçisi Emin Efendi Baha Efendi'yi ziyarete gelir, "Sana bir şey anlatacağım Baha Efendi." der. Sonra onu bahçede bir köşeye çekip Hac ziyareti sırasında Medine'de Osmanlı müşirinin niçin ziyarete geldiğini anlatır ve şöyle der: "Meğer Medine-i Münevvere'de Peygamberimizin kabri-i şerifinin kapısı kendiliğinden babanıza açılmış. Durumu öğrenen o

müſir, babayı ziyarete geldiğinde bu kapının neden babamıza açıldığını sordu. Beyzade Efendi de dedi ki: "Eğer beni ümmetliğe kabul edersen huzuruna al dedim." işte o zaman kabri ſerifin kapısı açılmış ve Beyzade Hazretleri içeri girerek bir müddet orada kalmış."

Bu olay Beyzade Hazretleri'nin 1904 yılında vefatından sonra ortaya çıkmıştır. O güne kadar bu zatın bu kadar derecesi yüksek bir veli olduğunu kestiremeyenler, onun kabrine koſarlar. Anlatılır ki, bu ilim ve irfan güneſi kendi cenazesinde de büyüklüğünü göstererek, Harputlulara olağanüstü bir gün yaşatır. Muazzam bir kalabalık Harput'un meydan ve sokaklarına sığmaz. Onu büyük bir üzüntü içerisinde ſimdiki kabrinin bulunduğu yer olan Meteris Mezarlığına götürerek defnederler. Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi'nin vasiyeti üzerine kendisine türbe yapılmaz. Mezarlığın çevresi demir setle çevrilerek aile kabristanlığı haline getirilir. Buradaki ſahidelerinin tamamı yeſile boyanmış olup, üzerlerinde kitabeleri bulunmaktadır. Aile mezarlığının iç kısmının tabanına son yıllarda mermer taſlardan oluşan özel bir düzenleme yapılmıştır. İmam Efendi Beyzade Hazretleri'nin mezar taſı için ſu ſiiri yazar:

"Ey zair-i zül ihtiram
ihlâs ile oku müdam.
Üstad-ı kül kutb-ı cihan
Oldu dürûd-i kudsiyan.
El hak velidir bimend
Ali Rızayı fazlımend.
Beyzade-i ſöhretſiar

Yarab bicah-i çar-ı yar.
(Veğfir lehû) tarih-i hem
Kıl müstecap ya zülkerem.
Adab ile gel ver selâm
Veğfir lehû yevmelkıyam.
Fahr-i sunuf-ı arifan
Veğfir lehû yevmelkıyam.

Ser âmedân-ı nakşibend
Veğfir lehû yevmelkıyam
Rükn-i tarik-i yar-ı gar
Veğfir lehû yemvelkıyam.
Ağlayarak yazdı kalem
"Veğfir lehû yevmel kıyam."

(Taşın arkasındaki kitabe)

"Beyzade Hacı Ali Rıza Efendinin ruhuna fatiha'

"Cenab-ı Riyaz-ı Nakşibendi
Gürûh-ı hâceganın ser bülendi.
Ol idi mehbit-i feyz-i hudanın
Füyuzatı per attı şehri, kendi.
Edüp irşad erişirdi hüdaya
Nice dermadeganın derd-i mendi.
Zamanın evhadi ol pir-i azam
Cihanın kutbu Beyzade Efendi.
Teveccüh eyleyüp hakka sivadan
Hüviyet buldu o samsam hindi.
Koyup aher fenayı hakka gitti

Maarif mısırının aynıyla kandi.
Hesap et muhlis-i mucamle Bedri
Olur tarih Riyaz-ı Nakşibendi"

Anlatılır ki, Beyzade Efendi bir sene hacca gitmeye karar verir. Arkadaşları ile anlaşır, para biriktirmeye başlar. Hanımı o sene hamiledir. Bir gün hanımı yatakta yatarken dışarıdan et kokusu gelir. Canı bu etten yemek ister ve Beyzade Efendiye, "Efendi! Şu kızarmış et kimlerde pişiyorsa git benim hatırım için bir parça isteyiver. Canım çekti." deyince, Beyzade Efendi, "Heey hatun hey!.. Bu kadar zenginliğimiz boşunaymış meğer. İstedğin et olsun, kebab olsun. Hemen çarşıya gidip, en alasından sana kebab getiririm." cevabını verir. Hanımının ısrarla bu kızaran etten istemesi üzerine, Beyzade Efendi üzgün bir şekilde dışarı çıkar. Bu kokunun fakir bir komşularının evinden geldiğini anlar. Utanarak kapıyı çalar ve ayaküstü mevzuyu söyler. Kapıyı açan kadıncağz, "Olmaz efendim! Pişirdiğim et size layık değildir." der. Beyzade Efendinin ısrarı üzerine kadın gerçeği söylemek mecburiyetinde kalır ve, "Efendim! Üç günden beri çoluk-çocuk açız. Çocukların ağlamalarına fazla dayanamadığım için, sokakta bir köpek yakalayıp kestim. İşte kızaran et budur. Çocuklarımın seslerinin kesilmesi için kızartıyorum. Onları oyalıyorum." der. Bu durum karşısında gözleri yaşaran Beyzade Efendi, hemen evine dönerek hac için ayırdığı paranın büyük kısmını kadına verir. Geri kalanını çevresindeki fakirlere dağıtır ve hacca gitmekten vaz geçer. Arkadaşları ile kararlaştırdıkları gün gelince,

Beyzade Efendi arkadaşlarına hacca gidemeyeceğini söyler. Sebebini öğrenmek isteseler de, Beyzade Efendi söylemez. Bunun üzerine arkadaşları yola koyulur. Uzun ve zahmetli bir yolculuktan sonra Mekke'ye varan arkadaşları hayret içinde kalırlar. Çünkü Beyzade Efendi kendilerinden önce gelmiştir. Bazıları, "Eğer bizden sonra yola çıkmış olsaydı, mutlaka bizi gelip geçerd. Biz de onu görürdük. Ama böyle bir şey olmadı." derler. Kabe'nin tavafı esnasında, namaz kılarken, Arafat'a çıkarken hep en ön saflarda Beyzade Efendiyi görürler. Harput'a döndüklerinde Beyzade Efendiye bu durumun hikmetini sorarlar. O da, "Hayır ve hasenat yüzünden. Siz Kabe'ye yürümekle mi varıldığını sanırsınız?" dedikten sonra, olanların hepsini anlatır. Denilir ki, bundan sonra Harput'ta fakirler hiç bir zaman muhtaç duruma düşmez. Zenginler fakir aramak için birbiriyle yarışır.

Anlatılır ki, Diyarbakır eşrafından Mesut Bey, Beyzade Hazretleri'nin ismini duyduğu için onu görmeye gelir. Akşam Beyzade Hazretleri'nin evinde misafir kalarak bir sohbet toplantısına katılır. Uzun süren bu sohbet gecesinden sonra Beyzade Hazretleri misafirini yatırır, kendisi de gece ibadetine çekilir. Bir süre sonra Mesut Bey uyanır bakar ki, Beyzade Hazretleri namaz kılmaktadır. Tekrar yerine gelir ve yatar. Gecenin bir vaktinde yeniden uyanır, tekrar Beyzade'yi namazda görür. Bu durum bir kaç defa olunca içinden, "Be herif, başın göğe mi degecek?" der. Yattığı yerde bunları mırıldanırken bir de bakar ki gökyüzünde yıldızlar

görünmektedir. Gözlerine inanamaz. Tekrar bakar, yine yıldızları görür. Oysa evin üzeri kapalıdır. Birden irkilir. Başını yorganın altına sokar. Biraz vakit geçtikten sonra yeniden yorganın altından başını çıkarır ve bakar, bu sefer gökyüzünü değil, tavanı görür. Uykusu iyice kaçmıştır. Beyzade Hazretleri'nin büyük bir zat olduğunu anlar, içinden böyle bir zatın oğluna kızını vermeyi düşünür. Sabah olunca durumu Beyzade Hazretleri'ne açar. Allah da kısmet ettiği için Mesut Bey'in kızıyla Baha Efendi evlenirler⁸⁸.

Anlatıldığına göre, Ulukent'te civardaki insanların yardımıyla geçinen çok fakir bir kişi varmış⁸⁹. Bu kişi vefat ettiğinde civardaki insanlar cenazesini kaldırmaya çalışırken bir de bakarlar ki Beyzade Efendi gelir ve cenazeyi kendisinin kaldıracağını söyler. Böylece Beyzade Efendi mevtayı yıkayıp kefene sarar ve tam tabuta konulacağı sırada, halk arasında “Deli Mustafa” diye bilinen kişi “Tabut boş, Tabut boş” diye birkaç kez bağırır. Cemaatin içinden bu olay karşısında şaşkınlık içine düşen bir kişi defin işlemi tamamlandıktan sonra Beyzade Efendi'nin yanına yaklaşır ve Deli Mustafa'nın neden böyle bir şey söylediğini sorar. Bunun üzerine Beyzade Efendi, ölen kişinin takva sahibi biri olduğunu,

---

⁸⁸ Sunguroğlu, Harput'ta unutulmayan düğünler arasında bu evliliğin düğününü de kaydeder.

⁸⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

rüyasına gelen Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in isteği üzerine bu kişinin cenazesine geldiğini, ancak tabuta konulacağı esnada melekler tarafından götürüldüğünü ve Deli Mustafa'nın da bu olayı gördüğünü söyler.

Seksen seneye yakın bir süre İbrahim Paşa Medresesinde müderrislik yaparak, birçok talebe yetiştiren Beyzade Efendi, ömrünün sonlarına doğru müderrislik vazifesini oğlu Müftü Hacı Mehmed Nuri Efendiye bırakarak, kendisi bir köşeye çekilir, ibadetle meşgul olur. Ömrünün sonlarına doğru rahatsızlanır. Hasta olmasına ve ateşler içinde yanmasına rağmen yine diz çöküp oturduğunu ve ayaklarını uzatmadığını gören oğlu dayanamayıp, sebebini sorar. Oğlunun bu sualine hafifçe gülümsedikten sonra kaşlarını çatıp, "Heey oğul, güzel oğul!.. Demek ayaklarımı uzatayım öyle mi? Uzatayım lakin kime karşı uzatayım dersin. Söyle kime karşı?" cevabını verir.

İğneli Baba'nın (1804-1914) asıl ismi Hacı Ahmet'tir. Anası Hintli babası Buharalı olup çok küçük iken babasının ve 14 yaşında iken de anasının ölümü Hacı Ahmet'i çok sarsar ve bu teessürün neticesi olarak mal ve mülkünü terk ile seyahate çıkar. Suriye, Bağdad, Mısır, Hicaz'ı dolaşır ve Bağdad'da iken Abdülkadir-i Geylani'nin zaviyesinde mücavir olarak yıllarca kalır ve bu tarikata intisap eder. Bu çalışmaları neticesinde bazı manevi mükafatlara nail olduktan sonra Bağdat'tan Diyarbakır'a ve bir müddet sonra da Elazığ'a gelerek Nail Bey Mahallesinde bir eve yerleşir ve evlenir. İğneli Baba, 1914 tarihinde 110 yaşında iken Elazığ'da ahirete irtihal

eder. Harput caddesinin sağ tarafındaki mezarlığın yol kenarında ve dut ağaçlarının hizasında medfundur.

Sunguroğlu İğneli Baba hakkında Şunları anlatır.

“Devamlı olarak riyazet eker, yemek, hele et hiç yemezdi. Gıdasını yalnız yoğurt ve ayran teşkil ederdi. Bu sebeple vücutu âdeta bir iskelet halindeydi. Fakat, sıhhati yerinde ve sağlamdı. Ak sakallı, nuranî ehreli, sık ve beyaz kaŐlarının altında zekâ fıŐkıran ufacık mavi gözleri vardı. Vücutu, elbisesi tertemizdi. Basma beyaz fes giyer ve üzerine bir sarık sarardı. Sabahları bir elinde tesbihi, bir elinde asası evinden çıkar, gününü, hükümet dairelerine girip çıkmak, arŐı ve pazarda sevdiklerinin dükkân ve mağazalarında oturmak ve beş vakit namazını muhtelif camilerde kılmak suretiyle geçirirdi. Kendisinden dünyanın ahvali sorulunca: Dad yok. Dad yok diye cevap verirdi.”

Hacı Ahmed Baba'ya, ağzında iğne ve bazan da kürdan yapmasından dolayı İğneli Baba ismi verilir. Bir kağıt veya bir çöp parçasını ağzının içine koyar ve bir az sonra madenî bir halde ya bir iğne veya bir kürdan çıkarırdı. Sunguroğlu yaşamış olduğu bir tecrübeyi nakleder.

“Ben gençliğimde bu gibi Őeylere katıyyen inanmaz, el çabukluğu, hokkabazlık veya herhangi bir gözboyacılık derdim. Fakat iş öyle deđilmiŐ. Bazı inanmıyanlara Baba, öp veya kâğıdın yarısını, iğne veya hilâl, yarısını da çöp veya kâğıt halinde de çıkarır gösterirmiş. 1910 (1328 R.) yılında Elâziğ

adliyesinde İstinaf Mahkemesinde zabıt kâtibiyim. Bir gün kalemde bütün arkadaşlarla bir taraftan çalışıyor, bir taraftan da İğneli Babanın bu gibi ahvalinden bahs ediyorduk. Tam bu sırada, İğneli Baba kalem odasına girmesin mi? Yanımda oturan arkadaşım rahmetli Kesirikli Kekeç Sabri, Babayı görünce, Sus sus diye gülerek beni ikaza çalışıyordu. Ben de haydi yaptır bakalım gözümün önünde, diye kulağına fısıldadım. Sabri, hemen yerinden fırladı ve bir iskemle tedarik ederek benimle kendi iskemlesi arasına koyarak Babayı oturttu. Kahvesi ismarlandı. Ben inanmadığım için bazı arkadaşlar şimdi görürsün diye beni kabule teşvik ediyorlardı. Baba kahvesinden evvel bir bardak su ve üstüne de kahvesini içtikten sonra rahmetli Sabri, Babaya ufak bir kâğıt parçası uzattı ve rica etti. Baba kâğıdı aldı, 6-7 cm. uzunluğunda iki ince parça keserek bu parçaları dilinin üzerine koydu ve ağzını kapayarak bir şeyler okumaya başladı. Okudukça yüzünde garip ihtilâçlar husule geliyordu. Bir aralık yüzü kıpkırmızı kesildi, bu hal on dakika kadar devam etti. Nihayet ağzını açtı, bir az evvel dilinin üzerine koyduğu beyaz kâğıt parçaları, şimdi madenî iki tane hilâl olmuştu, Sabriye verdi, Sabri de birisini hemen bana uzattı. Elime aldığım zaman bu madenî hilâl sanki bir demir ocağından çıkmış gibi kızgındı. O zaman ben de bu işe inanmıştım. Hakikaten harikulade bir mazhariyetti. Bana verilen bu hilâli hâlâ saklarım.”

Hacı Hafız Süleyman Salim Efendi (1854-1920) Çat'ta dünyaya gelir. Ailece Peri'den Harput'a göç ettikleri için **Perili Hafız** ismiyle şöhret bulur. Perili Hafız, medrese tahsilinden sonra, yazıdan icazet almış ve meşhur hattat Ömer Naşiri Efendi'ye de icazet vermiştir. Bununla beraber Kurşunlu Camii medreseleri sitesine dahil bir hücrede uzun yıllar kendi teşebbüsüyle açtığı hususi sıbyan mektebinde ders okutmuş, bir çok talebe yetiştirmiştir. Perili Hafız'ın asıl meziyeti elli sene mütemadiyen gün ve vakit sektirmeksizin Sarahatun Camii'nin müezzinliğini yapmış olmasıdır. Bu müddet zarfında her seher vakti, onun gür, yanık ve cazibeli sesi minareden duyulur. Ehl-i dil ve aşık-ı hüda olduğundan her gün geceyarısı kalkar, camiye gider, minarede saatlerce salat-ü selam ve naat-i şerif okur ve bazan bu okumaları arasında hüngür hüngür ağladığı işitilir. Harputda ölmüş ve Meteris mezarlığına defnedilmiştir.

Seyyid Ahmet Çapakçuri'nin (1830-1921) türbesi, Ulu Cami'nin giriş kapısını geçtikten hemen sonra sağ taraftadır. Daha önceleri türbesi Ulu Cami'nin giriş kapısının sol üst tarafında iken cami bahçesine park yaptırılması kararlaştırılmış, halkın tüm engellemelerine rağmen kabri Nurettin Ardiçoğlu tarafından 1969 yılında bugünkü yerine aktarılmıştır. Kabir zeminden 75 cm. kadar yükseklikte, Körpe taşı alt kaidesinin üzerine düzgün ve temiz mermer taşlarından yapılmıştır. Mezar bölümü bu kaidenin orta yerinde bulunup normal taş (veya mermer) sanduka şeklindedir. Mezarın baş ve ayak kısımlarına şahide taşları konulmuştur. Mezarın etrafı

demir set ile çevrilmiştir. Seyyid Ahmed Çapakçuri'nin eski türbesinin ölümünden sonra bir yareni tarafından yaptırıldığı belirtilir.

Neseb silsileleri elli bir vasıta ile Peygamberimize dayandığı için yöre halkı tarafından kendisine “Seyyid Ahmed Çapakçuri” denilir. Bitlis'in Çapakçur ilçesine bağlı Kür köyünde dünyaya gelmiştir. Aslen Bağdatlı olup dedeleri Seyyid Abdulhamid, vaktiyle Bağdat'tan Çapakçur'un Kür köyüne gelip yerleşmiştir. Ahmed Çapakçuri daha çocuk yaşta iken kendisinde bir takım olağanüstü haller ortaya çıkar. İlim öğrenmeye çok hevesli olmasına rağmen bir medreseye gidemediğinden dolayı çok üzülmetedir. Cami-i Kebir (Ulu Camii) imamı Hacı Tevfik Efendi'nin naklettiğine göre, Seyyid Ahmed Çapakçuri 10–12 yaşlarında dağda koyun otlatırken daha önce hiç görmediği bir zat kendisine yaklaşır. Kendisinden halini hatırını soran bu zata Ahmed Çapakçuri halinden hiç memnun olmadığını söyler. Çünkü kendisinin ilim öğrenme arzu ve hevesiyle dolu olduğunu, fakat bu yaşa kadar ancak Fatıha Suresi'ni öğrenebildiğini söyler. Ahmed Çapakçuri'nin istek ve hevesinin farkına varan bu zat, başını okşayarak ona “Allahü Teala seni ilim erbabı eylesin. Sana faydalı ilim nasip eylesin”, diye dua eder ve oradan ayrılır. Ahmed Çapakçuri başından geçen bu olayı akşam babasına anlatır. Bir müddet sonra babası onu devrin büyük Nakşî Şeyhi olan Palulu Şeyh Ali Sebti'ye götürür ve okutup, terbiye etmesi için teslim eder. Şeyh Ali Sebti o günden itibaren terbiyesi altına aldığı Ahmed'in manen ve

maddeten en iyi şekilde eğitilmesine özen gösterir. Seyyid Ahmed Çapakçuri, on iki yaşından itibaren Ali Sebti'nin Palu'daki evlerinde büyür. Ali Sebti'nin sohbetlerine devam edip çağın alimlerinden maddi ve manevi ilimlerin öğrenimini yaparak büyük bir alim olur. Senelerce nefsiyle büyük mücadele halinde bulunup tasavvuf yolunun; Allah'a kavuşma yolunun bütün derece ve kademelerini Ali Sebti'nin eğitiminden geçerek kemal ve kemale erdirme derecesine ulaşır. Bunun sonucunda Şeyh Ali Sebti'nin en son ve en olgun halifesi olduğu kabul edilir. Seyyid Ahmed Çapakçuri kendisine halifelik verildikten sonra da Ali Sebti'nin yanından ayrılmayıp onun vefatına kadar hizmetinde bulunur, ilminden ve feyzinden istifade eder. Ali Sebti'nin (1786-1871) vefat etmesi üzerine Palu'dan ayrılarak Harput'a yerleşir. On beş yıl burada kalarak insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını anlatır. 1906 yılında ise Siverek'e gider. Burada da sekiz yıl kaldıktan sonra 1914 yılında Viranşehir'e geçer. İki yıl Viranşehir'de kalan Ahmed Çapakçur, 1916 yılında I. Cihan Harbi münasebetiyle düşmanın Harput'a gireceğinden endişe eden Harputlunun Harput'tan göç edeceğini öğrenince, göçü engellemek için Harput'a geri döner ve hayatının geri kalan kısmını burada devam ettirir. Ahmed Çapakçuri 1921 yılında 94 yaşında bir Cuma gecesini vefat eder. Vasiyeti üzerine Harput'ta Ulu Camii avlusunda gül ağaçlarının bulunduğu köşeye defnedilir.

Anlatılır ki, Ahmed Çapakçuri bütün gece boyunca iki dizi üzerine oturarak sabahlardı. Yine bu halde

teheccüd namazını kılabilmek için iki dizi üzerinde on beş yirmi dakika kadar uyku uyurdu. Hayatı boyunca gerek toplulukta gerekse yalnız buldukları yerlerde diz çökerek bağdaş kurup oturduğu görülmemiştir. Bu sebeple de topukları üzerine oturaklarında yer edip nasır bağlamıştır. Rivayete göre, ayak ve dizlerinden rahatsız olan Ahmet Çapakçuri'ye bir gün yanındakiler, "Efendi! Ayakların ağrıyor. Uzat ki rahat edesin" derler. Fakat Ahmet Çapakçuri uzatmaz. Yanındakiler uzatması için ısrar edince hiddetlenip, "Ben bu kadar yaş yaşadım. Allah'ım beni görüyorsa nasıl ayağımı uzatıp yatarım" diye cevap verir.

Ahmed Çapakçuri Şafii mezhebine bağlıydı. Kendi mezhebinde nasıl derin ve geniş bir bilgiye sahip ise Hanefi mezhebinde de öyle geniş ve derin bir bilgiye sahipti. İnançla ilgili hükümlerde ve ameli konulardaki sırları, hikmetleri ve incelikleri o kadar mükemmel bir tarzda açıklardı ki dinleyenler hayran kalırdı. Ahmed Çapakçuri'nin geçimini sağladığı belirli bir geliri olmamakla birlikte hüsn-ü hat ile meşgul olduğu ve geçimini de ihtiyacı miktarında onunla sağladığı söylenir. Halk arasında menkıbeleşen hayatına dair şöyle bir hikaye anlatılır⁹⁰. Çapakçurlu Şeyh, ömrünün son günlerinde birkaç gün yatar. Gelen giden ziyaretçilerinin arasında kimler yoktur ki... Kızı bir ara odaya girer bakar ki, babası bir güvercinle konuşuyor. Hayret eder. Kızı

---

⁹⁰ Meftune Güler. Harput Efsaneleri. ELESKAV, Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı, 2000

tarafından görüldüğünü fark edince güvercine, “Sırrımız anlaşıldı”, diye fisıldar. Güvercin uçup gittikten sonra kızına dönerek: "Kırklardandı" der. Ardından ruhunu teslim eder.

Daha çok cuma namazından önce ve sonra cuma namazına gelenler tarafından ziyaret edilir. Buraya insanlar ziyaret amaçlı geldiği gibi çeşitli istek, amaç ve maksatlarına ulaşmak için de gelmektedir. Günümüzde sinir hastaları, felçli hastalar ve ruhsal rahatsızlığı bulunanlar kabrini ziyaret etmektedir. Ziyaretçiler arasında sıkıntılarına çare bulanlar ve adağı bulunanlar kurbanlarını kesip tasadduk etmektedirler. Fakat kurban olayı fazla yaygın değildir. Ziyarete gelenler burada bir Fatiha ve üç İhlâs veya Yasin suresi okuyup bağışlar, her türlü dilek ve istekleri için dua ederler.

Yolun inceliklerini aksettirmesi bakımından, onun hattatzade Muhammed İhsan bin Muhammed Ataullah'a⁹¹ vermiş olduğu icazetname şöyledir⁹².

*“Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.
Allah'ı teala'nın kendi zatı için razı olduğu hamd ve
sen aile yüce zatına hamd ve sena ederim. Vahiy ve*

---

⁹¹ Evliyalar Şehri Kastamonu'da ele alınan Muhammet İhsan Oğuz (1887-1991). Hattatzade, 1918'de rüyasını da kaydedip gönderdiği mektubuna bir yıl sonra cevap geldiğini, bu tarihten vefat ettiği 1921 yılına kadar yazdığı mektuplara şeyhinin dokuz adet mektupla cevap verdiğini, bunlarda kaydedilen zikir tarifleri vasıtasıyla yüz yüze hiç görüşmeden seyrü sülükü tamamladığını anlatır. (sh.117-119)

⁹² Ulu Caminin yanında bulunan kabrinin başındaki yazıdan aynen alınmıştır.

hitabı için seçtikleri içinde en yücesi ve kulları arasında halifesi olan Muhammed Aleyhisselama ve onun tertemiz ailesi ile bütün ashabına salat ve selam eylerim. Bundan sonra, ben Allah yolunda kardeşim olan ve beni Allah için seven hattatzade Muhammed İhsan bin Muhammed Ataullah'a, yüksek azim ve bağlılığının sonucu bulunan en üstün faziletleri kendisinde gördükten ve nazarının taliplere tesirini, gönülleri aydınlatıp perdeleri kaldırmaktaki güç ve yeterliliğini defalarca tecrübe ettikten sonra Nakşibendiyye tarikatında zikir telkinine, teveccüh ve irşada, ihlas kaynağından alınan icazetle icazet verdim. Allah Teala halini daha güzel eylesin ve müminlere feyz ve kismetini eksiltmesin. Benim verdiğim bu icazet, ancak Nakşibendiyye silsilesi büyüklerinde izin ve yetki aldıktan ve peygamberimizin sünneti üzere şer'i istihareler yaptıktan sonradır. Öyle ise, Allah dostlarının yoluna girmek isteyenler, bu fırsatı ganimet bilsinler. Ben onun emrine uyanların hizmetinde bulunanların, akılların kavrayamayacağı, ilimlerin ifade edemeyeceği mertebelere erişeceklerine kefil olurum.

Ey Sadık oğul!

Sana vasiyet ederim ki, yolumuz kitap ve sünnete beğliliktan ve sünnet ehlinin görüşü üzere dosdoğru inanmaktan ibarettir. Sünnet ehli olanlar, kurtuluşa erenlerdir. Tasavvuf yolunun önderleri, bu sağlam, bu doğru görüş üzere bulundular. Ve yine

sana, Kuran ehli olanlara, din bilginlerine ve fakirlere saygı gösterip yüceltmeyi, gönünü Allah sevgisiyle doldurmayı, cömert, eli açık, ve güleryüzlü olmayı, esirgmeden vermeyi, kimseyi incitmemeyi, kardeşlerin hatalarını bağışlamayı, büyüklere ve küöüklere öğüt verip nasihat etmeyi, kin ve ihtirası bırakmayı, her hususta yüce Mevleye sığınıp güvenmeyi vasiyet eylerim. Cenab-ı Hakk'ı bırakıp başkasına güvenen, ziyana uğrar. Ve yine sana kurtuluşu ancak doğrulukta, Allah tealaya kavuşmayı ancak habibi Muhammed Mustafa (Sallallahü aleyhi vesselem) Hazretlerinin sünnet ve gidişatına uymakta aramayı vasiyet ederim. Ve yine sana kendini hiç kimseden üstün sanmamayı, hatta nefsini var saymamamayı, her kim dedikodu ve kıskançlıkla sana dil uzatırsa, onu Allah tealaya bırakıp şerrini gidermek için himmetini harcayarak himmetini harcayarak sıkıntıya girmemeyi vasiyet ederim. Bu yolun büyükleri içinde öyle kimseler vardır ki, himmetleriyle dağlar parça parça olur. Eğer isterlerse, onun fesadını Allah'ın kudretiyle kökünden gizlice söküüp atarlar. Allah Teala, vaadinde sadık ve emin olan efendimiz Muhammed Aleyhisselama ve ehl-i beyti ile ona gönülden inanıp vefa ve sadakat gösteren ashabına kıyamete dek daima salat ve selam eylesin. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

1340 Hicri (1921 Miladi)

Fakir duacınız Şeyh Seyyid Ahmed el-Kürdi”

Hacı Yunus Remzi Efendi (1859-1926) Seyyid Ahmet Çapakçuri'nin vefatına şu şiiri kaleme alır.

Nesl-i evlâd-ı Resul seyyid-i Şeyhü'l ekber
Rihletin açtı ciğergâhımıza yareleri
Sen idin merhem-i dil nüsha-i kübray-ı vücud
Bu firak-ı ebedinle giyelim kareleri
Müntesibinin 'nice kan ağlamasun hicrinle
Ruz-i mahşerde unutma dil-i bimareleri
Sen şefaât diler isen bizlere peygamberden
Haşa mahrummu eder nazlı ciğerpâreleri
Seni takdis ediyor ins-ü melek, necl-i necib
Çün firakın ağladır encüm-i seyyareleri
Müftahiriz hak-i pakına yüzümüz sürmekle
Gör ne tezyin eyledi medfenin gülzareleri
Mukdim-i zatın ile oldu reha' bu belde
Nazar-i pakın idi def eden şerrareleri
Görebilmek de muhal oldu münevver yüzünü
Ya kime halini arz eyleye nüzzareleri
Binde bir vasf edemez kimsenin asla kalemi
Lâl olur yazmada evsafını güftareleri
Dedi her mısraının evvel ve ahır harfî
Mevtine tarih ola Remzi-i biçâreleri

Asıl adı Hafız Osman Bedrüddin Erzurumi (1850-1924) olan **İmam Efendi**'nin türbesi, Harput'ta Meteris Mezarlığı'nın doğu tarafında, Buzluk Mağaraları'na

giden yolun sağ üst kısmında yer alır⁹³. Kare planlı ve üzeri büyük bir kubbe ile örtülü olan yapı, tek mekandan ibarettir. Türbenin aydınlatması dışarıya bakan tek pencereyle sağlanır. Burada yer alan üç mezar demir bir setle çevrilidir. Girişte sağda Mustafa Naci Efendi'nin (Muşi Efendi), ortada İmam Efendi'nin, solda (kıble tarafında) ise oğlu Muhit Efendi'nin kabirleri yer alır.⁹⁴ Yine makam bölümünde bir kabir daha bulunup bu da oğlu ve aynı zamanda halifesi olan Nureddin Efendi'ye aittir. Türbeye girmeden sağ tarafta ise halifesi Saadetin Efendi'nin kabri bulunmaktadır. Yine türbenin dışında güney cephede İmam Efendi'nin halifelerinden Sürsürülü Molla Hüseyin Efendi'nin kabri yer almaktadır. Türbenin

---

⁹³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

⁹⁴ Mustafa Naci Efendi, Prof. Naci Görür'ün anne tarafından bir din alimi olarak görülen dedesidir ve İmam Efendi'nin Mahmut Samini'yi ziyareti esnasında rüyasına giren ve daha sonra İmam Efendi'ye Mahmut Samini tarafından gönderilecek olan icazetnameyi Harput'a getiren kişi olarak bilinir. 1895 yılında ebedi aleme göç eden Mahmut Samini Hazretleri eski Palu mezarlığına defnedilir. Ona hayatı boyunca sadakat gösteren Mustafa Naci Efendi ise, şeyhinin ölümü üzerine kendini büyük bir boşlukta hissederek. Samini Hazretleri'nin yıllarca sırdaşı, gönül dostu olmuş, ona hizmet etmeyi tek gaye edinmiş bu zat, daha sonra İmam Efendi'nin yanına gelerek bu boşluğu doldurmaya çalışır.

etrafında Harput'ta yetişmiş veya hizmetlerde bulunmuş değerli âlimlerin mezarları da bulunmaktadır.

İmam Efendi Erzurum'un Abdurrahman Ağa Mahallesi'nde dünyaya gelir⁹⁵. Rivayete göre, doğduğunda adet üzerine sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunur. Nakledilir ki, İmam Efendi, okunan bu ezanı ilk duyduğunda sağ elinin şahadet parmağını havaya kaldırır ve ezan bitimine kadar da elini indirmez. Babası ilim ve tasavvufi konulardaki liyakatiyle tanınmış olan Selman Sükutî Efendi, annesi Esma Hatun'dur. Osman Bedreddin üç yaşında iken babasını kaybeder. İlk derslerini Erzurum'daki hocası Mehmet Tahir Efendi'den alır ve dokuz yaşında hafız olur. Arapça'yı öğrendikten sonra tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerine yönelir. Osman Bedreddin, İslami ilimlere olan ilgisi ve kabiliyeti sebebiyle bu ilimlerde derin bilgi sahibi olmuştur. Tefsir çalışırken, Hucurat suresinin tefsirinde işaret edildiği üzere, "yaptığı amellerin, bilmeyerek işleyeceği hatâlar sebebiyle boşa gitmesinden", korkarak çok az konuşmaya başlar⁹⁶. Onun bu sessizliği üzerine hocaları ve arkadaşları kendisine, "Sessiz Hafız Osman Bedrettin", demeye başladılar. Mehmed Tahir Efendi bir gün İmam

---

⁹⁵ Cevdet Kılıç. Osman Bedreddin Erzurumi'nin hayatı, şahsiyeti ve Fikirleri

⁹⁶ Hucurat suresinin ikinci ayeti, bilindiği gibi, şöyledir. "Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa giderir."

Efendi'ye “Molla Hafız! Bütün bildiklerimi sana öğrettim. Ayrıca bilmediklerimi de öğrendim. Şöyle ki, bilmediklerimi sana öğretmek için önce çalışıp öğrenmeye mecbur kaldım. Bundan ötesine gidemiyorum. Artık senin, ilmi benden daha fazla bir hocaya devam etmen gerekiyor. Bugünden itibaren ders vermeyeceğim”, der⁹⁷. Bunun üzerine İmam Efendi, “Dertliyim derdim derin, derdime derman için sana geldim ya Mûin” diyerek bir mürşid bulmak için Allah'a dua eder ve medreseden ayrılır⁹⁸. Aslında o, zahiri ilimlerde yetişmiş olup, batını ve tasavvuf ilminde kendisini yetiştirecek bir hoca aramaktadır. Bu arayışı sırasında Buhara'daki Cami-i Kebir'de halka vaaz ve nasihat eden Seyyid Ahmed Meramî'nin bu duaya muttali olduğu ve Buhara'dan ayrılarak Erzurum'a geldiği nakledilir. Hasankale'nin ebu'l kasım köyünde üzerine aldığı imamlık vazifesini yürüten Ahmet Merami'nin yapmakta olduğu sohbetler üzerine kısa sürede ilmi ve şöhreti bütün çevreye yayılır⁹⁹. Bu zatın ismini ve ilmini

---

⁹⁷ Evliyalar Ansiklopedisi. Türkiye Gazetesi

⁹⁸ MU'İN (El-Mu'in): Allahü teâlânın Esmâ-i hüsnâsından (ism-i şerîflerinden). Yardım eden, yardımcı. “Allahü teâlâ mu'ininiz olsun.”

⁹⁹ Bevelkasım ya da muhtemelen doğrusu Ebulkasım ismiyle de anılan Bulkasım köyü, bugün Erzurum'a 47 Pasinler'e 10 km. mesafede bulunmaktadır. Köy halkı Selçukluların Erzurum'u almasıyla birlikte Pasinler Ovasından dağılarak Erzurum ilçe ve köylerini yurt edinen Oğuzların Kayı boyundan Karakeçili Türkmenlerinden oluşmuştur. Erzurum Alvar arası ise bugünkü hesapla 39 km. mesafedir.

duyan İmam Efendi derhal yola çıkar. Aradığı mürşidi bir namaz vaktinde camide bulur. Seyyid Ahmed Meramî bu gencin kendisine yetiştirmesi için işaret edilen genç olduğunu anlar. Namazdan sonra “Merhaba! Hoş geldin, Hafız Osman Bedrüddin” der. Bunun üzerine Osman Bedrüddin birden bire ürperir ve hayretler içinde yaklaşarak Ahmed Meramî’nin elini öper. Daha sonra kendisinden ders almak istediğini söyler. Onun bu arzusuna Ahmed Meramî, “Buhara’dan kalkıp buraya kadar geliriz de senin gibi ilim isteyen bir talebeye ders vermez miyiz?” cevabını verir. Daha sonra Osman Bedrüddîn’i alıp evine götürür. Onun ilimdeki derecesini ölçmek için bazı sorular sorar. Sorduğu sorulara tatmin edici cevaplar alınca, onu yetiştiren hocasını metheder ve şöyle der. “Şunu bilesin ki, ilmin uçsuz bucaksız yolu neticede insanları Hakk’a ulaştırır. İlmin muhtelif safhaları ve sahneleri vardır. İlmin çeşidi çoktur. Bizim sana vereceğimiz ilim tasavvuf ilmidir.” Bir süre daha sohbet eden Ahmed Meramî, İmam Efendi’nin kendisini dikkatle ve şevkle dinlediğini görünce onun istek ve meylini anlar. Daha sonra İmam Efendi’nin istek ve arzusu doğrultusunda her gün gelip kendisinden ders alması kararlaştırılır. Böylece İmam Efendi her gün Erzurum’dan kalkar ve aralarında üç saat mesafe bulunan Alvar köyüne gider. Sabah namazını burada kıldıktan sonra Bulkasım köyüne varır, dersini alır. Yedi yıl süren bu meşakkatli eğitimin ardından Ahmet Meramî, bir gün Hafız Osman Bedrüddîn’e dönerek “Şunu bilesin ki, ilm-i zahir ile ilm-i batın birleşerek ait olduğu kalpte

merkezleşti. Allah-ü Teala'ya hamd ve sena olsun, size de mübarek olsun. Benim vazifem burada tamam oldu. Ben irşada memur değilim. Sizi bu güne kadar yetiştirmekle, tasavvufi ahkamı size bildirmekle vazifeliydim. Biz memleketi, memlekettekiler de sizi arzuluyor. Varis-i enbiya meşarik-ı evliya (peygamberlerin varisi evliya güneşi) olarak bir mürşid-î kamil aramaya selahiyet kazandınız. Cenab-ı Hak hayırlısıyla muvaffak buyursun”, der ve derslerine son verir. Osman Bedreddin, hocası Ahmet Merami'nin tavsiyesi üzerine gönüllü olarak orduya katılır. Harbin başlamasının ertesi günü 8 Kasım 1877 günü Osman Bedreddin, sabah Kars kalesi (veya Ayas Paşa) Camiinden ezan okur. Bu ezan halkı düşman karşısında cesaretlendiren kıvılcım olmuştur. Erzurum halkı bu ezan sesinden çok etkilenererek camiye koşar, sabah namazını kılan halk, hızlıca evlerine dağılarak düşmanla savaşmalarına silah olarak yardımcı olacak ne varsa yanlarına alarak cepheye koşarlar. Erzurum halkının da desteğiyle ordu güçlenmiştir. Rus ordusu dağıtılarak düşman güçlerini geri çevirmeyi başarmıştır.

Savaşın başladığı sabah, okuduğu ezanla halkı heyecanlandıran Osman Bedreddin, düşmanla ön saflarda çatışarak Erzurum halkına büyük bir cesaret örneği olmuştur. Okuduğu etkileyici ezan ve savaş esnasında gösterdiği cesaret ile Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın

dikkatini çeker.¹⁰⁰ Bu sayede Gazi Ahmed Muhtar Paşa onu 28. Alayın 3. Tabur imamlığına tayin eder¹⁰¹. Osman

---

¹⁰⁰ Gazi Ahmed Muhtar Paşa, halkı bu derece heyecana getiren ezân-ı Muhammedî'yi kimin okuduğunu öğrenmek ister. Bulunması için yâverlerine emir verir. Etrafa dağılan yaverler ve çavuşlar ezanı okuyan zatı arayıp bulurlar. Bu zat, Erzurum'un Abdurrahman Ağa mahallesinden Hoca Selman Sükûtî Efendinin oğlu Hafız Osman Bedreddîn'dir (İmâm Efendi). Bu husus Gâzi Ahmed Muhtar Paşaya arz edilirken, orada bulunan cephe kumandanı Kurt İsmâil Paşa onun ismini duyar duymaz ileri çıkıp heyecanla Paşanın yanına yaklaşır ve şöyle der. "Paşam, ezanı okuyan zatı tanıdım. Erzurumlu miralay Bahri Beyin kumandasında, heybetli, vakarlı, temkinli hareketleriyle ve bilhassa düşmana taşla hücumu dikkatimi çekmişti. Elinde silâh yoktu. Düşmanı taşla kovalıyordu. Attığı taş mutlaka hedefine ulaşıyor ve bir düşman askerini öldürüyordu. Onun taş atması, düşmanı bir bir yıkması şaşılacak bir haldî. Çok dikkatle seyrediyordum. Bu zatta manevî bir hal var diye düşünüyordum. Bu sırada kulağıma gazaya katılan iki Erzurumlu kadının konuşmaları geldi. Nene Abla adında bir kadın, "Hadîce bacı, bak görüyor musun? Selman Efendinin oğlu Hafız Osman Bedreddîn Efendi düşmana taş atarken ikinci bir taşı atmak için yere eğilip almasına lüzum kalmıyor! Taş kendiliğinden eline yükseliyor o da atıyor" diyordu. Bu sözü duyunca daha dikkatli baktım. Söylenen gerçekten doğrudu; hâdiseyi gözümle gördüm. O, yere eğilmeden taş eline geliyor, alıp atınca bir düşmanı yıkıyordu. Bu kahramanın velî bir zat olduğunu anladım ve kerametini gözlerimle gördüm."

¹⁰¹ Ahmet Muhtar Paşa (1839-1919) başkomutanlık görevini üstlenmek üzere 16 Mart 1877 tarihinde deniz yoluyla

Bedreddin tabur imamı olduktan sonra ‘İmam Efendi’ diye anılmaya başlar. Bu vazifesi esnasında evliyânın büyüklerinden Seyyid Tâhâ-yı Hakkârî hazretlerinin oğlu ve halîfesi Seyyid Ubeydullah ile Seyyid Tâhâ-i Hakkârî hazretlerinin halîfelerinden Kufrevî Şeyh Muhammed ve Gümüşhâneli Ahmed Ziyâeddîn ve Erzincanlı Terzi Baba lakabıyla meşhûr Şeyh Hayyât'ın talebelerinden Hacı Fehmi Efendilerle sohbet eder¹⁰². Osman Bedreddin, 93

Trabzon'a, oradan da 30 Mart 1877'de Erzurum'a ulaşır. 27 Nisan'da Rus birlikleri Doğubeyazıt'ı işgal eder. 17 Mayıs'ta Ardahan Rusların eline geçer. Ahmed Muhtar Paşa Erzurum'u savunmak için Zivin'de bir savunma hattı oluşturur. Komuta ettiği ordular Ruslara karşı 25 Ağustos'ta Gedikler Muharebesi, 24 Ekim'de ise Yahniler Muharebesini kazanır. Ahmed Muhtar Paşa Mareşal rütbesine yükseltilir ve Gazi ünvanını alır. Ancak Alacadağ Muharebesinde komuta ettiği Osmanlı ordusu yenilince, Ahmed Muhtar Paşa ordusuyla Erzurum'a çekilir. Ruslara karşı çok daha az bir asker gücüyle savaşmasına rağmen Aziziye Tabyası'nda Rusları defalarca geri püskürtmeyi başarır. İstanbul'dan istediği asker desteğini alamayınca, çok yıpranmış ordusunun imha olmasından endişelenerek, Kafkas ordusunu Bayburt'a çekmeğe karar verir. Erzurum'dan çekilir ve Erzurum Rusların eline geçer. Savaşın bitmesinden sonra Rus ordusu Erzurum'dan geri çekilir ama Kars, Ardahan, Rize, Artvin ve Batum; Berlin Antlaşması'yla Rusya'ya bırakılır. Bu şehirler, yeni Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin Sovyetler Birliği ile 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşması'na kadar Rusya'nın elinde kalır.

¹⁰² Hacı Fehmi Efendinin asıl ismi, Mustafa Fehmi'dir. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Zamanının usulüne göre çeşitli

Harbi esnasında Erzurum cephesinde savaşmaya gelen birçok ilim ve irfan sahibi zatla tanışma fırsatı bulur. Savaş esnasında birkaç arkadaşıyla esir düşse de kaçmayı başarırlar. Harp sonrası taburu ile birlikte Diyarbakır'a tayinen naklolur. 1882'de ise vazifeli olduğu tabur Palu'ya taşınır.

O artık burada asıl hocasına kavuşur¹⁰³. Bu mübarek zat Mahmud Samini'dir. Daha İmam Efendi gelmeden önce, onun hallerini kapalı olarak talebelerine bildirmektedir. Zaman zaman işaretler vererek, "Maşallah dokuz yaşında hafız ve fakih olmak her kulun karı değildir." derdi. Yine bir gün, "Fesühbanallah, ilme olan

---

ilimleri tahsil ederek kendisini yetiştiren Hacı Fehmi Efendi, tasavvufta Mevlana Halid-i Bağdadi hazretlerinin yolunun edeplerini ve erkanını Erzincan'da yayan Terzi Baba'ya talebe oldu. Onun sohbetlerinde yetişip kemale geldi. Hocasının vefatından sonra Allahü tealanın emir ve yasaklarını insanlara anlatıp, talebe yetiştirdi. 1877 senesinde meydana gelen harb esnasında Doğu Anadolu'ya Rusların hücum ettiği sırada talebeleriyle birlikte harbe katılıp, büyük kahramanlıklar gösterdi. 1890 senesinde hac ibadetini yerine getirmek üzere gittiği Mekke-i mükerrermede hastalandı. Otuz gün sonra da vefat etti. Hazret-i Hadice'nin kabrinin ayak ucuna defnedildi.

¹⁰³ Saminî efendi, halifesi Osman Bedreddin'e şu nasihatlerde bulunmuştur. "*Hafız, ne söylersen söyle, hep kitaptan konuş. Bunda iki faide vardır. Birincisi; Sen aradan çıkmış olursun, böylece kendine gurur da gelmez. İkincisi; Biri itiraz ederse başkasının sözü olduğu için nefsin araya girmez. Bu suretle hiddet ve can sıkıntısına düşmezsin.*" Aydoğmuş, Günerkan, *Harput Kültüründe Din Alimleri*, Elazığ, 1998, ELESKAV, s. 111-113.

gayreti hocalarını çalışmaya mecbûr ediyor." Osman Bedreddin görevi nedeniyle Palu'da yaklaşık dört sene kalır. Burada yaşadığı ve şahit olduğu bazı olağanüstü hal ve buyruklarının manevi tesiriyle büyük bir mürşid ve tasavvuf ehli olduğunu anladığı Mahmut Samini'ye intisap eder. İmam Efendi kısa sürede tasavvufta yetişip kemale erer. Samini dergâhında on sekiz gün sülûkte kalıp Nakşîlikten tarikat icazeti alır.

Bir müddet sonra, Palu'da izinleyken Çemişgezek ilçesine nakledilen taburuna avdet eder. Artık o kendisine gelen talebeleri irşad ve manen terbiye etmeye mürşidi Mahmut Samini tarafından memur ve mezun kılınmıştır. Çemişgezek yöresindeki halka 15 yıl süresince ilim, irfan ve hakikat yüklü sohbetleriyle irşat eder. 1909 yılında tabur imamlığı vazifesinden emekli olur ve o gün için Doğu Anadolu'nun ilim ve irfan merkezi durumundaki Harput'a gider. Onun Harput'taki devresi dopdolu, hayatının en verimli ve feyizli devresi olur. Harput'ta Kurşunlu Camii'nde sohbetlerini yapar. 1911 yılında hacca giden İmam Efendi hacdan döndükten sonra irşad vazifesine Harput'ta devam eder. Ayrıca çevre il ve ilçelere de sık sık seyahatler ederek Elazığ ve Tunceli'nin merkez ve ilçeleri başta olmak üzere Keban, Ağın, Çemişgezek, Arapgir, Kemaliye (Eğın), Divriği, Kemah, Pertek, Hozat gibi civar il ve ilçelerde halka vaazlar verir ve sohbetlerde bulunur. Bu esnada da pek çok talebe yetiştirir. Hayatı boyunca kendini ilme adayan ve bu yolda oldukça önemli bir mesafe alan, ayrıca yaptığı sohbetlerle insanlara hak ve hakikati anlatan İmam

Efendi, 17 Ekim 1924 tarihinde vefat eder. Harput Meteris Mezarlığına defnedilir.

Osman Bedreddin Efendinin yakınlarına bıraktığı vasiyeti şöyledir.

”Ey benim evlâd, birâder ve akrabâlarım! İslâmiyette ve doğru yolda bulunan kardeşlerim! Benim Ehl-i sünnet vel-Cemâat mezhebi üzere bir müslüman olduğuma Cenâb-ı Hak şahidimdir. Lütuf ve ihsânına karşı Allahü Teâlâ'ya hamd ederim. Şâyet ömrüm tamam olup, Allahü Teâlâ'nın emri üzerine âhirete göçüp, ilâhî rahmete nâil olursam, son ömrümde düşmanımız olan nefis ve şeytan tarafından şaşırılmak istenirsem, inşâallah ben onları dinlemem. Ancak, İslâm dîninde olduğumu şimdiden işitip, kıyâmet gününde müslümanlığımıza şahitlik etmenizi istiyorum. Allahü teâlânın birliğine inanıyorum, elhamdülillah. Allahü Teâlâ'dan başka ilâh yoktur. Muhammed Aleyhisselâm O'nun kulu ve resûlüdür. Yalnız Allahü teâlâ vardır. O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O, her şeye kâdirdir. Sizden Allahü teâlânın birliğine olan bu îmânıma şahid olmanızı istihâm ediyorum. Ben âciz ve günahkâr bir kulum. "Allahü teâlânın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Çünkü Allahü teâlâ (şirkten tövbe ve îmân etmek sûretiyle) bütün günahları affeder." (Zümer sûresi: 53) meâlindeki âyet-i kerîmesini kendime delil edinip tövbe ederek, Rabbimin rahmetine sığınıyor, Peygamber efendimizin şefâatına kavuşmayı ümid ederek gidiyorum. Evliyâullahın,

Allahü teâlânın sevdiği kullarının ve Nakşibendiyye büyüklerinin bu günahkâr kula mânevî yardımlarını ümid ederim. Bilhassa Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî, Muhammed Behâeddîn Buhârî, pîrim Mevlânâ Hâlid, Şeyh Ali Sebî, hocam Mahmûd Sâminî ve babamın mânevî yardımlarını ve Allahü Teâlâ'nın katında bu fakîre şefâatçı olmalarını ihsân ve ikrâmlarından ümîd ederim. Vefât ettiğimde üzerime Kur'ân-ı kerîm okuyunuz. Allahü teâlâ bu âcize ve bütûn din kardeşlerime îmân ve hüsn-i hatîme nasîb eylesin! Âmin.”

Osman Bedreddin iki defa evlenmiştir. İlk zevcesinden Bahaeddin, Nureddin ve Muhit isminde üç erkek ve Nuriye isminde bir kızı olmuştur. İkinci hanımından en küçük erkek oğlu Ziyaeddin Uz ise, Elazığ'da Ağır Ceza Mahkemesi başkanlığı yapmış ve 1989 yılında emekli olmuş, 2006'da vefat ederek babasının türbesinin yanına defnedilmiştir.

İshak Sunguroğlu, İmam Efendi'nin aynı zamanda iyi bir şair olduğunu belirtmekte ve şiirlerinden ancak bir nümunesinin bulunabildiğini söylemektedir. İlahi aşk, insan sevgisi, tevazu, hoşgörü ve kalp temizliği gibi hususlar işlenmiş olduğu bu şiirlerini divan edebiyatı nazım şekilleri ve dörtlüklerle yazmıştır.

Osman Bedreddin'nin talebeleri tarafından sohbetleri not edilerek bir araya getirilmiş olan Gülzar-ı Samini adındaki mektubatı ile Gülbin-i İrşad ve Mecalis-i Saminiyye adında beş ciltlik eseri ve ayrıca kasidesi

vardır¹⁰⁴. Hayatına ilişkin en önemli belge, onun Osmanlıca el yazması eseri olan "Sohbetname" adlı kitabıdır. Sohbetname, İmam Efendi'nin İslam ahlakı, fıkıh ve çeşitli konulardaki hadislerin yorumlarından ibaret bir çalışmadır. Sohbetnamenin orijinal el yazması bugün torunu Halit Hoca'nın kütüphanesinde bulunuyor. Ayrıca tasavufi konulardaki şiirlerini kapsayan bir de Divan'ı mevcuttur.

Halk arasında kendisine büyük bir saygı ve sevgi duyulan İmam Efendi, takva ve kerâmet sahibi bir zât olarak bilinir. İmam Efendi'ye atfedilen birçok kerâmet bulunmaktadır. Onun hakkında anlatılan bir menkıbe şöyledir. İmam Efendi, Nüzhet Dede ve birçok kişi Ağın'da bir evde sohbet ederler¹⁰⁵. Sohbet devam ederken yaşlı bir adamla genç biri İmam Efendi'ye

---

¹⁰⁴ TÜRKMEN Enver. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Gülzar-ı Samini'sinde bulunan Ayetlerin Tasavvufi Yorumları ve Ruhü'l Beyan Adlı Tefsirle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 2007

¹⁰⁵ Nüzhet Dede, 1862 senesinde Çemişgezek' te dünyaya gelmiş ve 1942 senesinde yine aynı ilçede vefat etmiştir. Seksen senelik ömrünün bir bölümünü Harput ve Elazığ'da geçirir. Nakşibendî tarikatına intisap eder ve daha çok İmam Efendi olarak tanınan Osman Bedreddin-i Erzurumi'nin müridi olur. 1. Dönem Ergani milletvekilliği yapmıştır. Kişilik itibarıyla son derece nüktedân ve hazır cevap birisidir. Şiirlerinde o dönem içinde validen belediye başkanına kadar değişik makamlardaki insanlara hicivler yazmıştır. Şiirlerinde çok derin bir şekilde Harput kültürünün etkisi görülür. Elazığ belediyesi bir kadirşinasılık nişanesi olarak onun ismini Saray atik Mahallesinde bir sokağa vermiştir.

yaklaşırlar ve elini öperler. Daha sonra sessizce bir şeyler konuşurlar. Bu konuşma sırasında İmam Efendi bir ara sesini yükselterek “Yahu ben İsa mıyım, Musa mıyım ben nasıl edeyim?” der. Bunun üzerine Nüzhet Dede; “Efendi sen ne İsa’sın ne de Musa’sın. Bu genci getirmişler himmet buyur” diye ricada bulunur. Bunun üzerine İmam Efendi bu iki adamla birlikte dışarı çıkar ve bir süre sonra tekrar geri dönerek kaldığı yerden sohbetine devam eder. Bu yaşlı adamın öğretmen olan oğlunun gözleri kör olmuştur. Gözlerinin açılması için İmam Efendi’den yardım istemişlerdir. O ise bu duruma çok kızmıştır. Aradan sekiz ay geçer ve Nüzhet Dede, o genci Elazığ’da görür. Gencin gözleri ise görmektedir. Genç öğretmen Nüzhet Dede’ye başından geçenleri şöyle anlatır: “O akşam İmam Efendi, babamla beni dışarıda bir odaya aldı. Babama: “Senin bu oğlun babasına asi, Allah’ı inkâr ediyor. Bunun için gözleri kör olmuş.” Hakikaten doğru söylüyordu. Ben size bir dua öğreteceğim dedi. Bu duayı altı ay okuyacak, bütün kötü düşüncelerinden vazgeçecek, altı ay sonra gözleri açılınca doğru bana gelecek ve intisab edecek dedi. Dediğini yaptım ve gözlerim açıldı.”

İmam Efendi, hak ve hakikate susamış insanlara mana ve fikir derinliği ile dopdolmuş ve yüksek seviyeli sohbetler ederdi. Bu sohbetlerinde insan denilen mükemmel varlığı ve onun niçin ve hangi gaye ile yaratıldığını, üzerinde emanet olarak taşıdığı ömrünü nasıl değerlendirmesi gerektiğini, nasıl bir ruh ve kalp olgunluğuna erişerek yaratılışındaki ulviyet ve yüceliğe

erişebileceğini gece gündüz durmadan anlatırdı. Sohbetlerinde en çok üzerinde durduğu konu, bir Mürebbi-i Hakiki eliyle nefsi terbiye ederek onu insan varlığı için zararlı bir unsur olmaktan çıkarıp, terbiye edilmiş bir nefis bir hale getirmektir. O, insanın bütün niyet ve davranışlarının ancak Allah için olması gerektiğini vurgular. Çünkü ortaya Allah için konulmayan her niyet ve harekette nefsin rolü vardır. O, uzman bir doktorun tavsiyelerine uygun olmayan gelişigüzel kullanılan bir ilaçtan herhangi bir fayda elde edilemeyeceğini söylerdi. Onun tasavvufi görüşü, bir müridinin sorduğu soruya verdiği cevapla ortaya çıkmaktadır. *“Tasavvuf kitap satırlarından okunarak elde edilecek kuru bir bilgi değildir. Tasavvufta dair kitaplar yalnız usul ve adaba taalluk eden şeyleri öğretir. Tasavvufun bizatihi kendisinin tahsili, ancak bir mürid-i kâminden ameli ve tatbiki bir yolla, kişinin kendi vücut kitabını okumasıyla mümkündür. Tasavvuf, Kitab ve Sünnet-i Seniyyeye dayanan ilahi ve Rabhani hikmetin adıdır. Mevzuu ise, gafletten sakındırıp, huzur-u daimi halini kazandırmaktır. Bu yolla kişiyi nefsin kötü huylarından arındırıp, Mevla’ya layık bir kul haline getirmektir. Bu hüviyeti ile tasavvuf, iş, yaşayış, hal ve ahlakıdır. Bu işi, hali ve ahlakı öğrenmenin zaruri yolu ise bir öğreticiye müracaattır.”*

İmam Efendi’nin kabri, günümüze kadar yöre halkı ve çevre illerden gelen insanlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Ziyaret için daha çok perşembe ve cuma günleri tercih edilir. Ziyarete daha çok çocuğu

olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak, bedensel ve ruhsal rahatsızlığı bulunanlar şifa bulma ve üniversite sınavı başta olmak üzere çeşitli sınavlara giren öğrenciler başarılı olmak amacıyla gelirler. Gelen ziyaretçiler burada Kur'an-ı Kerim okur, dua eder ve Allah'tan dileklerinin kabulü için niyazda bulunur. İmam Efendi türbesine yapılan adak kurbanlar, Musa Kazım Efendi türbesinde kesilir¹⁰⁶. Bir kısım ziyaretçiler ziyaretlerini yaptıktan sonra burada iki rekât nafîle namazı kılmaktadırlar. Ziyaretçiler arasında nadiren de olsa mezarın çevrili bulunduğu demir parmaklıkları öpenler bulunur. Yörede eskiden kuraklık dönemlerinde yağmur duası için bu türbeye başvurulduğu rivayetleri de vardır.

Cami-i kebir İmamı denilmekle maruf **Hacı Hafız Mehmed Tefvik Efendi** (?-1930) Hattatoğulları ailesine mensup olup, tahsilini Harput'da yapar. Kendisi hem hattat, hem muallim, hem imam, hem de tarikat sahibi bir zattır. Uzun yıllar, Ulu Cami'de bir taraftan imamet vazifesini yaparken diğer taraftan medrese hücrelerinden birisindeki hususi mektebinde çocuk okutur. Mahallenin tahsil çağına gelmiş olan erkek, kız bütün çocukları bu mektebe gelir, Hacı Tefvik Efendi'den ders görürler. Hacı Tefvik Efendi yıllarca bu hususi mektebinde hocalık yapar ve birçok talebe yetiştirir. Denilir ki, Ulu Cami ne kadar namlı ise, Hacı Tefvik Efendi de o nispette halk tarafından sevilen, nazik, mütevazı bir sima olmak

---

¹⁰⁶ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

itibariyle nam kazanmıştır. Evi caminin bahçesine bitişik olduğundan kendini bu camiye vakf etmiş gibidir. Bütün günlerini ve hatta gecelerini bu camide geçirir. Yaz günleri caminin iç avlu kemerleri altında, kışın hücrelerinde talebelerini okuturken, çok yakın dostlarıyla ve bilhassa Ahmedü'l-Kürdi (Çapakçuri) ile muhabbet ederken görülür. Harput'ta vefat eder.

Sunguroğlu 1933-34 yılına ait kendisini oldukça etkileyen bir olayı şöyle zikreder¹⁰⁷. *“Meğerse bu mütevazı ve oldukça mamur olan mezarlıkta taş bırakılmamış ve mezar denilen bir şey de kalmamış!..Dümdüz bir dağ!.. Afalladım kaldım!.. Haydi mezarlar yıkıldı, ve zamanla da düzeldi... Ya taşları nerede?... diye düşünürken hatırladım ki, 1933/1934 yıllarında Elâzığ'da Halkevi yapılırken bir valinin emriyle bu mezar taşları kamyonlarla Elâzığ'a taşınmış ve bu inşaatta kullanılmıştı.”*¹⁰⁸ Yapımı öncelikle

---

¹⁰⁷ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt. I. Sh.7

¹⁰⁸ Kendisinden söz edilen vali Tefik Sırrı Gür (1892-1959) İstanbul doğumludur. Babası devrin tanınmış bilginlerinden ve Darülfünun Müderrislerinden, Maarif meclisi Reislerinden Sırrı Efendi, annesi Nesime Hanımdır. Soğuk çeşme Askeri Rüştiyesinde ve İstanbul İdadisinde okudu. 1911'de Mülkiyeden iyi derece ile mezun oldu. 1912'de İstanbul Vilayeti Maiyet memurluğuna ve ek görev olarak da Kabataş Lisesi öğretmenliğine tayin edildi. 1912'de Üsküdar, 1913'de Edirne vali muavinliği, Şahin (Edirne), Banarlı nahiye müdürlüğü, 1914'de Babaeski kazası kaymakamlığına atandı. Babaeski Kaymakamı iken askere alındı. Yedek subay olarak

bitirilen Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Heykeli'nin ardından, 23 Şubat 1934 Cuma günü Halkevinin açılışı yapılır¹⁰⁹. Başkanlığına da dönemin Elazığ Valisi Tefik Gür getirilir. Dört yıl dört ay Elazığ Halkevi Başkanlığını yapan Tefik Gür, Muş iline tayin olması sebebiyle görevini Elazığ Valisi olarak atanan Şefik Bicioğlu'na devreder. Elazığ Halkevi, diğer Halkevleri ile birlikte 8 Ağustos 1951 tarihinde yürürlüğe giren 5830 sayılı yasa ile kapatılarak mal varlıkları hazineye devredilir.

Mehmed Nûri Efendi (1853-1938) büyük alim ve mutasavvıf Beyzade Hacı Ali Efendi'nin büyük oğludur. Harput'ta dünyaya gelir. Tahsilini İbrahim Paşa

---

1. Dünya Savaşı boyunca çeşitli birliklerde bulundu. 1920'de terhis edildi ve Hayrabolu kaymakamlığına atandı. Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgali üzerine Anadolu'ya geçerek milli hükümet emrine girdi. Keskin Kaymakamlığı, Kırklareli valiliği, Edirne Belediye başkanlığı, mülkiye müfettişliği, İçel, Elazığ, Muş, Mersin valiliği, 1948'de Kastamonu valiliği ve belediye başkanlığı yaptı. 1952'de belediye başkanlığından istifa etti. 1950'de emekliliğe ayrıldı. 1959'da kalp krizi sonucu Ankara'da öldü. Bugün Elazığ'da Öğretmenevi olarak kullanılan eski Halkevi, Kız Sanat Enstitüsü binası, İstasyon Caddesindeki Atatürk İlkokulu da Vali Tefik Gür zamanında yapılmıştı. Tefik Gür 18/02/1933 ile 23/06/1937 tarihleri arasında Elazığ Valiliği görevinde bulunur. Hikmet Köksal, 'Mezarlık, Anılar, Tefik Sırrı Gür' isimli yazısında valinin görev yaptığı diğer yerleşim yerlerinde de benzer uygulamalarda bulunduğunu kaydeder.

¹⁰⁹ Sinan Ergen. Türkiye'de Halkevleri ve Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 2007

Medresesi'nde yapar ve tahsil hayâtını tamamladıktan sonra devlet işlerinde görev alır. Mehmet Nuri Efendi 1881 yılında vilayet maarif komisyonu başkanlığına getirilir, daha sonra Tunceli yöresi mutasarrıflığına vekaleten bakar. 1894 senesinde babasından icazet aldıktan sonra onun yerine ders vermeye başlar. Bir süre sonra Harput müftülüğüne tâyin edilir. Kısa zamanda hükümet erkanı ve halk arasında sevilip sayılan bir zat olmuştur. Vilayet müftüsü olarak bulunduğu sırada 1903 yılında Vali Hasan Beyle çatışır. Vali, onu müftülükten azil ve yerine Faik Efendiyi tayin ettirir ise de, halk bu değişiklikten memnun kalmayarak Harput'da bütün dükkanların günlerce kapatılması ve halkın gece gündüz telgrafhane önüne toplanıp doğrudan doğruya İstanbul'da Bab-ı âli ve sarayla muhabereyi teminen şikayet ve müracaatları üzerine Vali Hasan Bey de vazifesinden alınır¹¹⁰. Babası Büyük Beyzade'nin ölümünden sonar (1904) müderrisliğe getirilmiştir. Harput'u temsilen 1908-1911 ile 1913-1918 tarihleri arasında ikinci meşrutiyet döneminde iki devre mebusluk yapar. 1913'de hac farızasını yerine getirmek için Hicaz'a gider. Milli mücadelenin başlangıcı 1919'da Elâziz mümessili olarak Hacı Ziya beyle birlikte Sivas kongresine (4 Eylül-11 Eylül) iştirak eder.

Sunguroğlu, onun Şeyh Sait isyanı sırasında bizzat Atatürk'ün emirleriyle Elazığ Valiliğine vekaleten bakmış

---

¹¹⁰ <http://www.mared.gen.tr/>. Elazığ vilayetinin idari cephesi

olduğunu kaydetse de¹¹¹, Ziya Çarsancaklı olayın farklı olduğunu kaydeder¹¹². Bizzat isyancıların zorlaması üzerine onlar adına Elazığ Valiliğine vekaleten bakmıştır. Bazı rivayetlerde Elazığ'ın ileri gelenlerinin “Sen kabul etmezsen bu asiler Elazığ’a zulmedecek cahil birini bulup vali yaparlar. Gel bu teklifi kabul et!” derler. O da mecburen kabul eder. Diğer taraftan “bu teklifin Mustafa Kemal Paşa ile muhabere imkanı sonucunda Ankaraca kabul edilerek Beyzadenin vali vekili ve Rasim beyin de ona askeri müşavir olarak vazife görmeleri uygun görülmüştür”, denilirken, “Atatürk, Padişahın iki dönem mebusluğunu yapan bir Nakşibendi Tarikatı şeyhini vali yapar mı?”, denilerek itiraz edilir. 26 şubat 1925 tarihinden 8 mayıs 1925’e kadar vekil olarak görevde bulunur. Fakat akabinde Mehmed Nûri Efendi Şark İstiklal Mahkemesi marifetiyle İzmit’te mecburi ikâmete tabi tutulur. Bu sırada çok eziyet ve sıkıntı çeker. Sunguroğlu, bu durumun idari bir tasarruf olduğunu kaydeder¹¹³. Uzun süre sonra serbest bırakılır. *“Fakat iş iştin geçmişti, bu haller onörünü kırmış ve izzet-i nefesine çok dokunmuş, memlekete döndükten sonra eski mevki ve itibarını da kayıp ettiğini hissedince çok müteessir olmuştu.. Bununla beraber çok sevdiği Harput şehrinin boşalma ve harabisine de şahit olunca artık büsbütün*

---

¹¹¹ Murat Deniz ‘Türk Basınında Şeyh Sait İsyanı’ isimli tezinde 27 Şubat 1925 tarihli Vatan Gazetesinin haberine istinaden bu bilgiyi benzer şekilde verir.

¹¹² Ziya Çarsancaklı. Hatıralardan bir demet dert yumağı

¹¹³ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt 2. Sh.119

çökmüş ve 1938 (1354. R) tarihinde vefat ederek, Harputda Meterisindeki aile mezarlığına gömülmüştür.”

Divan edebiyatı tarzında çok sayıda şiiri vardır. Mehmed Nuri Efendi, sözü sohbeti yerinde rey ve fikirlerinden daima istifâde edilir, mert, dürüst, vefakar, hak ve hukûka son derece uyan, bu hususta titizlik gösteren bir zat idi. Devrin olayları hakkında fikirlerini söylemekten hiç çekinmezdi. Bölge halkı ve aşîret reisleri üzerinde büyük nüfuz sahibiydi. Bunlar arasında sık sık meydana gelen ihtilafları kısa zamanda halleder, verdiği adilane hükümler taraflarca memnunlukla kabûl edilirdi. Bir gün talebelerinden birine şöyle buyurdu: *"Allahü teâlâyı an. Allahü teâlâyı anmaktan gafil olan ölü ve amadır, kördür. Allahü teâlâyı anmak kalbin cilâsıdır. Günahları temizler. Günahlarından tövbe et. İlmihâl bilgilerini ihlas ile öğren. Din büyüklerinin yolunda ol. Kalbini dalâletten, yanlış ve bozuk inanışlardan temizle. Ehl-i sünnet vel-cemâat îtikadına yapış. Her zaman abdestli bulun. Farzları ve vâcipleri yerine getir. Resûlullah efendimizin sünnetlerine yapışmakta çok gayretli ol. Dinde azîmetlere yapış, ruhsatlardan, zarûret sebebiyle izin verilen şeylerle amel etmekten uzak dur. Bid'atleri, dinde olmayıp, dîne sonradan ibâdet ve îtikâd olarak giren hurâfeleri terk et. Bozuk kimselerin yanına gitme. Kötü huylarını at. İyi, beğenilen huylarla bezen. Yumuşak ve cömert ol. Câhillerle mücâdeleden yüz çevir. İnsanların faydası için yeryüzü gibi ol. İnsanlardan gelen eziyet ve sıkıntılara sabret."*

‘Müftügiller’den Hacı Abdulhamit Hamdi Efendi’nin oğlu **Müftü Kemalettin Efendi** (1867-1939), Harput’ta dünyaya gelir. Anlatılır ki, babası ondaki kabiliyeti görür ve daha on yaşında iken bir Ramazan ayında ona, “Oğlum, ben ihtiyarladım, daha camiye gidemiyorum. Yarın eve misafirler gelecek. Sen yarın hem oruç tutacaksın, hem de akşam bize hatimle namaz kıldıracaksın. Okuyacağın ilk cüzü şimdiden ezberle.” der. Oğlu Kemalettin Kur’an’ın ilk cüzünü o gün ezberler. Fakat bu görev Ramazanın sonuna kadar devam edince, Kemalettin Efendi Kur’an-ı Kerim’i bir Ramazan boyunca hıfz etmiş olur. Daha sonra da, 1890 yılından itibaren fasılasız 40 yıl Ramazan-ı şerifi hatimle kıldırır. Önce Harput’taki Cevheriye Medresesi’nin dahilindeki okul öncesine ait mektebi bitirir. Daha sonra babasının müderrislik yaptığı Kamil Paşa Medresesi’ne kaydolar. Esasen onun dini bilgilerini babası vermektedir. Bu arada Şam ulemasından Şeyhüşşüyuh Bedrettin Efendi’den ilm-i hadis dersleri alarak bu yönünü de tamamlar. Bir süre sonra babasının ihtiyarlığı nedeni ile Kamil Paşa Medresesi’nin tedrisatını hepten kendisi üstlenir. Kemalettin Efendi Kamil Paşa Medresesi’nde müderrislik görevini sürdürürken, onu aynı zamanda Sarahatun Camiinde vaizlik ve Ders-i amlık görevine getirirler. Daha sonra, 1899 yılında Askeri Rüştüye’de Arabi hocalığı, 1900 yılında yine aynı okulda kavaid hocalığı yapar. 1908 yılında ise kadılık görevine vekaleten getirilir. O artık Harput’un sayılı alimleri arasına girmiştir. 1909 yılında İstinaf Mahkemeleri üyeliğine,

1916 yılında da Mamuretü'l aziz Müftülüğüne atanır. Aynı yıl içerisinde Harput'ta yeni açılan Darü'l hilafe'de (Yüksek okul) hadis, usul ve fıkıh derslerine girer.

Müftü Kemâleddin Efendi ilmîni geliştirip öğrenciler yetiştirirken, bir yandan da kalıcı eserler verir. Nesir olarak yazdığı 33 adet ilmi, dini ve edebî eserin yanında, altı adet de manzum eseri vardır.

Anlatılır ki, gözündeki rahatsızlık yüzünden bir gün İstanbul'a gider. Bir türlü şifa bulamaz. İstanbul'da hastahane'de yatarken bir gece rüyasında İmam Efendi'yi görür. O büyük mutasavvıf, elinde kahve tepsisi ile Müftü Kemâlettin Efendi'nin odasına girer. Ona, "Kahveyi özlemişsindir, sana kahve getirdim." der. Müftü Kemâlettin Efendi kahveyi içtikten sonra İmam Efendi'nin, "Telvesini gözüne sür ki iyileşsin.", demesi üzerine fincanın dibindeki telveyi gözüne sürer. Oradan ayrılan İmam Efendi'yi uğurlamak isteyen Kemal Efendi arkasından hızla kapıya koşar. Fakat bir türlü İmam Efendi'yi göremez. Sabah uyandığı zaman gözündeki ağrının kesildiğini görür. Bir kaç gün sonra da tamamen iyileşir. Harput'a gelince durumu Beyzade Efendi'ye anlatır. Beyzade Efendi kendisine, "Oğlum Kemal! O manen gelir, manen gider. Ona uzaklığın yakınlığın ehemmiyeti yoktur", diye cevap verir. Bu olaydan sonra Kemaleddin Efendi İmam Efendi'ye intisab eder.

Şeyh Said isyanında hiçbir kusuru olmadığı halde Şark İstiklâl Mahkemesince verilen 7/9/926 tarihli karar mucibince Kemal Efendi Samsun'da ikamete mahkûm

edilir¹¹⁴. Mahkûmiyetinin arefesinde, ömrü boyunca kendisinin ne siyasetle ne de her hangi bir hizip hesabına harekette bulunmadığı ve ilânından beri Cumhuriyet rejimine sadık kaldığı hakkında birçok delil gösterilerek hakikaten doğru ve çok samimî bir ifâde ile yazılan savunması da dikkate alınmaz. Samsun'da tehcirde bulunduğu sıralarda teessürlerini feryad halinde Allah'a şu şekilde izhar eder.

*“Ben, lâmekânda tayy-i mekân etmek isterim.
Bülbül isem de kat-ı zeban etmek isterim,
Bizar-ü bihuzurum ilâhi zamaneden,
Dergâh-ı izzetinde fîgan etmek isterim.”*

Harput'un Meteris Mezarlığı'nda medfundur.

Hacı Bahaeddin Efendi (1867-1949) Harput'da dünyaya gelir¹¹⁵. İbrahim Paşa Medresesi'nde babası Hacı Ali Efendi'den ders görür ve tahsilini icazet alma derecesine kadar çıkarmış olduğu halde icazet almaya müsait zaman bulamaz. Daha sonra kendisini bir taraftan tettebbua, bir taraftan da tasavvufa verir ve yıllarca sessiz, sadasız çalışır. Günün en az yedi sekiz saatini bilhassa

---

¹¹⁴ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt II. Sh.174

¹¹⁵ Babası Hacı Ali Efendi bir kitabın kenarına şu notu düşer.“1283 senesi mübarek ramazan ayında Allâh-ü tealâ hazretleri bana bir erkek evlâd ihşan etti. İsmini Hazreti Peygamberin sünnet-i seniyelerine tabi olsun diye Mehmed, ve sırrı mukaddes olan Şeyh Bahaeddin-i Nakşibendinin tarikatine sülûk etmesi için de Bahaeddin mahlasını koydum. Allah kendisini dareynde muammer etsin.”

tarihî ve dinî eserler okumakla geçirir. Yalnız İslâm dini değil, Hristiyan dini hakkında İncil, Tevrat ve bunlara dayanan birçok eser okur, tetkik eder, derin bir bilgi sahibi olur. Sunguroğlu, oğlu ile Hacı Bahaeddin Efendi arasındaki bir muhavereyi aktarır.

“.. Babam bilvesile Hristiyan dini ve kütüb-ü kadime hakkında bana bilgi verir ve bunları izah ederken yarı ciddi, yarı lâtife: (Eğer İslâmiyetin zuhurundan evvel her Hristiyan sizin kütüb-ü mukaddeseler hakkındaki bu vukuf ve malûmata sahip olsalardı, ya son dinin ve peygamberin vüruduna hacet kalmaz veya İslâmiyet pek az inkişaf ederdi) dedim. O ânda söylediğime pişman olmuş, mahcup bir vaziyette duruşumu anlayan babam, bir müddet düşünceye daldı ve sonra hafif tebessümle: — Oğlum! dedi. Kütüb-i mukaddeseyi okuyan ve onlara inanan Hristiyan dini mensupları, hatta âlimleri, sizin hatırınıza gelen bu yanlış ve hatalı düşünceye kapıldıkları içindir ki, İslâmiyet dinindeki bu ulvi hakikati ne kendileri görmeğe, ne de etrafındakilere göstermeğe muktedir olabilmişlerdir. Ben şimdi size söylediğim kadim din ve kitaplardaki hakikatleri, ancak Kur'an'ın irşad ve tenviriyile anlayabildim. Kuran, yalnız dalâlete düşenleri ikaz ve irşad için inzal edilmeyip gelmiş geçmiş bütün din ve hükümlerini tamamlayıcı ve ekmel-i din olarak gelmiştir, yani zuhuru zaruri ve mukadderdi. Şimdi sualinize cevap vereyim: Hristiyan dini salikleri, Kur'an'ın muhtevi olduğu manâ ve hakikatlere en az; yani benim kadar vakıf

olabilseydiler, hiç şüphe etmeyiniz, bugün tek bir Hristiyan dahi mevcut bulunmazdı» dedi. Bu izah karşısında aczimi anlayarak babamdan özür diledim.”

Hacı Bahaeddin Efendi bir aralık Elazığ Sultanisinde fahrî olarak tarih hocalığı da yapar. Hacı Bahaeddin Efendi, babası Hacı Ali Efendi ile birlikte Hicaz'a gidip gelmiş ve zühd ve takvada babasının izinde yürümüş ise de, babasından inabe alamamış, ölümünden sonra babasının halifelerinden Alishamlı Bekir Efendi'den inabe alarak tarikate girmiştir¹¹⁶.

Bahaeddin Efendi'nin ilk hanımı Diyarbakır'lıdır. O da tıpkı babası gibi ilk hanımı ölünce ikinci evliliğini annesinin köyü olan il merkezine 23 km. mesafede bulunan Hoşköy'den yapar. Hacı Bahaeddin Efendi Hoş köy'de ölür ve cenazesi, vasiyeti üzerine Harput'a nakil edilerek babası Hacı Ali Rıza Efendi'nin yanına defnedilir.

Emin Hafızgiller ailesinden Ahmet Fehmi Efendi'nin oğlu **Hacı Tevfik Efendi** (1864-1951) Harput'ta dünyaya gelir. Medrese tahsilinden sonra da Harput'un ileri gelen alimlerinden ders alır. İcazetini de Beyzade Hacı Ali Rıza Efendi verir. Tasavvufta Nakşi tarikatını seçerek Mahmut Samini Hazretleri'ne intisab

---

¹¹⁶ Elazığ il merkezinin 26 km. güneydoğusundaki Alisham köyü, Keban Barajı suları altında kalan köylere aittir. Yapımı 1974 yılında tamamlanan Keban Barajı için 160 köy, 50 mezra, 11 mahallede kamulaştırma çalışması yapılır. Barajın faaliyete geçmesiyle birlikte 614 bin 975 metrekarelik tarım arazisinin su altında kaldığı ileri sürülür.

eder. Samini Hazretleri'nin ölümü üzerine İmam Efendi ve Alay Müftüsü Hacı Said Efendi'ye gider. Tasavvuf ve diğer ilimlerde kemâle gelen Hacı Tevfik Efendi, öğretmen olur ve Ma'muret-ül-Aziz Mülkiye İdadisinde din, Arabî ve mantık dersleri verir. Halktan bâzıları Hacı Tevfik Efendiye, "Bu kadar ilim öğrendin, ama sonunda bir mektebe hoca oldun.", dediğinde, "Siz benden ne bekliyordunuz? Bir köşede oturup, ciltler dolusu kitap yazmamı mı? Yoksa kulluk borcunu dahi yerine getirmekten aciz olan insanlar gibi meydanlara çıkıp, "İslâmiyeti kuralım." diyerek nara atıp dolaşmamı mı? Yine cevabını vereyim. Eser yazmaya gelince, bize öğretenler bile buna cüret göstermedi ki, biz onlardan öğrendik. Yüce mukaddes kitabı okuyup, bunu tefsir etmemi bekliyorsanız bu cahilliktir ve aptallıktır. Çünkü buna şu Tevfik'in gücü yetmez. Kafasına göre tefsir eden ve o ufacak beyni ile anladıklarını yorumlayan, anlatan ve kendinden bir şeyler katan ise imansız olur. Onun için derim ki, bu dünyâda en büyük hüner, insan yetiştirmektir. Yok eğer meydanlarda, din elden gidiyor, diye nutuk atmamı istiyorsanız, işte bu en büyük aptallıktır. İslâmiyeti kurtarmayı bırakalım, İslâmiyetle kurtulmaya bakalım. Siz ve biz kimiz ki? O yüce dinin koruyucusu ve gözeticisi yüce Mevlâ'dır. O, bu dîni insanların kurtuluşu için göndermiştir..", buyurur.

Hacı Tevfik Efendi, ömrünün son zamanlarında Elazığ'a göç eder. İleri yaşlarda olmasına rağmen haftanın bazı günlerinde Hacı İzzet Paşa Camiinde, insanlara Allahü teala'nın emir ve yasaklarını bildirir.

Hacı Tevfik Efendi, yakın dostlarına mezarının baş tarafına yazılı bir kitabe konulmamasını tavsiye eder. Ölmeden önce mezar yerini belirlemiş, fazla taşlı olduğunu görünce yakınlarına eziyet vermemek için mezar yerini kendisi kazdırmıştır. Harput Meteris Mezarlığı'nda bulunan Beyzade aile kabristanının yanında medfundur.

Mehmet Zühtü Efendi'nin oğlu **Ahmet Muhlis Efendi** (1869-1954) Harput'ta dünyaya gelir. İstanbul'da Beyazıt medreselerinden birinde Harputlu Ahmet Hilmi Efendi'den dersler alır. Daha sonra Harput'a dönerek ilk önce Şifaiye Medresesi'nde müderrisliğe başlar. Aynı zamanda Sarahatun Camii'nde vaaz verir. Harput halkı Ahmet Muhlis Efendi'yi verdiği vaazlardan dolayı çok sever. O, sık sık ulema meclislerinde bulunarak görüşlerini anlatır. Bu arada edebiyata olan ilgisini de sürdürür. Divan tarzı şiirler yazar. Kısa zamanda Harput'un divan şairleri arasına girmeyi başarır. Mehmet Muhlis Efendi Harput'un Elazığ'a taşınması sırasında Harput'u terketmeyerek orada kalır. Cumhuriyetten sonra Harput'taki Ulu Çınarın adeta bekçiliğini yaparak onun altından hiç ayrılmaz. Nihayet 1954 yılında sessiz sedasız bir şekilde bu dünyadan geçerek Hakk'ın rahmetine kavuşur.

Palulu Mehmet Baba'nın (1875-1958) türbesi Aksaray Mahallesinde kendisine ait evin müştemilatının

bir bölümünde bulunmaktadır¹¹⁷. Bugün oğlunun ikamet ettiği evin bitişiğinde yer alan türbesi, sadece makam bölümünden oluşmaktadır. Şeyh Alaaddin Efendi'nin soyundan gelen Palulu Mehmet Baba, 1875 yılında Palu'nun Beyhan Beldesine bağlı Arındık (Şeyhpiran) köyünde dünyaya gelir. 15–16 yaşlarında eğitim için Palu'ya gider. Buradan Harput'a, Harput'tan da Kövenk (Güntaşı) köyüne geçerek Kövenkli Hacı Ömer Baba'ya intisap eder. Palulu Mehmet Baba bir ara, Beyzade'nin şeyhleri ve tarikatları murakabe görevi çerçevesinde, Kövenkli Hacı Ömer Baba'nın Harput'a göndermiş olduğu tarikat usul ve erkanını gösterecek olan müritlerin başında yer alır.

Mehmet Baba, Hacı Ömer Baba'nın vefatından sonra ova ve merkeze bağlı köylerde hem imamlık yapar hem de dergahı çalıştırmaya devam eder. 1915–1916 yılında Kövenk'ten ayrılarak kendi köyüne dönmeye karar verir. Bu arada köyden kardeşlerinin çocukları yanına gelmişlerdir. Palu'ya giderken Cemşit Bey sülalesine mensup ve geniş bir nüfuza sahip olan Haşim Bey'in teklifi ile Haşim Bey'in köyüne giderek yerleşir. Bu köyde bulunduğu sırada Palulu Mehmet Baba ile ilgili şöyle bir olay rivayet edilir. O dönem yörede bir kuraklık yaşanmaktadır. Köylüler Mehmet Baba'ya gelerek

---

¹¹⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

“Yağmur duasına çikalım” derler. Bunun üzerine yağmur duası yapılır. Yapılan duanın ardından muazzam bir şekilde yağmur yağar. Fakat yağmur duasından sonra Mehmet Baba’nın dili şişer ve üst damağına yapışır. Kırk gün kaşığın sapıyla bastırarak ancak su, süt ve ayran içebilir. Daha sonra biraz iyileşen Mehmet Baba, “Artık bu köyden ayrılmanın vakti gelmiştir”, diyerek kendine ait mal ve hayvanları satar. Erzurum tarafından gelen bir kervana eşyalarını yükleyip 1924 yılında Kövenk köyüne gelir. Burada Hacı Ömer Baba’nın dergâhını 1937 yılına kadar devam ettirir. Palulu Mehmet Baba 1937 yılında Rüstempaşa Mahallesi’ne gelir ve ikamet eder. Burada zor şartlar altında dergâh hizmetlerini yürütür. Daha sonra Aksaray Mahallesi’ne gelir ve yerleşir¹¹⁸. 1958 yılında burada vefat eder.

---

¹¹⁸ Ahmet Mor veM. Dursun Çitçi’nin, ‘Elazığ Şehrinin bir Semti Olan Aksaray Mahallesi’nin Kuruluşu Gelişimi ve Fonksiyonel Özellikleri’ isimli makalesinden, eski adı Iğınki olan Aksaray Mahallesi’nin 1834 yılına kadar Harput’a bağlı bir köy olduğunu öğreniriz. Bu tarihten itibaren Valilik konağı ve resmi binalar buraya yapılmaya başlar. 1956 yılına kadar bir köy yerleşmesi durumundadır. Bu tarihte mahalle ve mahalle çevresinde arazisi bulunan bazı eski milletvekilleri arazilerinin rant değerini yükseltmek amacıyla, yöredeki halkla da anlaşarak Çimento Fabrikası’nın Aksaray Mahallesi’nin kuzeydoğusunda kurulmasıyla yerleşmeye mahalle statüsü kazandırmışlardır. 207 hektar alan üzerine kurulu bulunan mahalle nüfusu 1997 yılında 11605 kişidir. Eğitim seviyesinin

Türbesi evinin ve dergâhının bulunduğu Aksaray Mahallesiindedir. Ziyaret şehir merkezinde yer almasından dolayı yöre halkınca yoğun olarak rağbet görmektedir. Ziyaret haftanın bütün günleri yapılır. Burası daha çok psikolojik rahatsızlığı bulunanlar, felçli hastalar başta olmak üzere tıbbın aciz kaldığı her türlü hastalarca ve iş bulma, yaşadığı ailevi sıkıntılardan kurtulma gibi çeşitli amaç ve maksat doğrultusunda ziyaret edilmektedir. Ziyaret mekanının elverişli olmaması sebebiyle kurban olayı görülmez. Ancak amaç ve maksatlarına ulaşım da adak dileyenler bunu başka yerlerde gerçekleştirmektedirler. Ayrıca ziyaretçiler tarafından ziyarete gelen hastaların şifa amacıyla yemeleri için şeker vb. türden lokma adı verilen kuru gıdalar bırakılmaktadır.

Muharrem Hilmi (Kösetürkmen) Efendi'nin (1878-1964) türbesi Elazığ'da Asri Mezarlık'ta bulunmaktadır. Yapı, altıgen planlı olup üstü kubbelidir¹¹⁹. Aydınlatması iki pencere ile sağlanan türbeye, 2009 yılı içerisinde Konyalı bir işadamı olan Muharrem Hilmi Şenalp tarafından restore ettirilip çevre düzenlemesi yapılarak modern bir görünüm kazandırılır. Hacı Muharrem Hilmi Efendi il merkezine 25 km.

---

düşüklüğü, işsizlik, sağlık problemi gibi sorunlar bu nüfusta görülen başlıca sorunlardır.

¹¹⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

mesafede bulunan *Sarılı* köyünde dünyaya gelmiştir¹²⁰. Aile lakapları Sipahigiller olup babası Köse Ahmet'tir. Muharrem Hilmi Efendi beş altı yaşlarına geldiğinde ailesi ile birlikte Elazığ'ın merkez köylerinden Gurbet Mezire'ye göçerler¹²¹. Burada arkadaşlarıyla beraber koyun güderken onar tane ihlâs süresini okurlar ve bir dağın başında oturur “hû” çekip dervişlerin zikirlerini taklit ederler. Bir gün bu zikirleri esnasında orada beliren bir ihtiyar çocuklara ileride ne olacaklarını söyler. Muharrem Hilmi Efendi'nin de okuyup ilerleyeceğini ifade eder. Daha sonra kendi adının da Ahmed Zeyneddin olduğunu söyleyip gözden kaybolur. Muharrem Hilmi Efendi çevresindekilere bu olayı anlatırken “İşte biz ilk feyzimizi Ahmed Zeyneddin'den aldık” dermiş. Muharrem Hilmi Efendi bir süre sonra ilim tahsiline başlar. 1892'de ailesiyle beraber Sofular köyüne göç

---

¹²⁰ Merkeze 25 km. mesafedeki köy halkının Kafkasyadan göç yoluyla yerleştiğine dair bilgiler vardır. Sarıllı (Sarılı) oymağının Oğuz boylarına mensup olduğu, 14. yüzyılın sonlarına doğru Mehmet Saru adlı bir Türkmen beyinin Şehrizar'a hakim olduğu, 13. yüzyılda da Erbil Atabeyi Muzaffereddin Gökbürü'ye ait Saru adlı bir kalenin varlığı bilinir. Mehmet Saru'nun buyruğundaki Türkmen oymağının kendisinden sonra Sarulu adıyla anıldığını ve bu oymağın günümüze kadar varlığını koruduğu anlaşılıyor.

¹²¹ <http://akunq.net/tr/?p=4253>'de Gurbet Mezre, 20 Ermenisi ve bir Surp Giragos kilisesi ile Harput'a bağlı Ermeni köyleri arasında gösterilse de mezre adıyla ayrıca Yukarı ve Ağ Mezre isimli Ermeni köylerin varlığı ile birlikte, Mezire de Elazığ şehrinin bugünkü idare merkezi olarak anılır.

eder¹²². Burada ikamet ederken, bir gün Kadiri ve Nakşî şeyhi Kövenkli Hacı Ömer Baba köye konuk olur. Birkaç gün süresince bu zatın sohbetlerinde bulunur ve ondan etkilenir. Hacı Ömer Baba da bu süre zarfında onunla yakından ilgilenir. Hacı Ömer Baba köyüne gitmek için Sofular Köyü'nden ayrılırken Muharrem Hilmi Efendi ona, “Nereye gidiyorsun? Ben seni tekrar nerede bulurum, sana nasıl gelirim?” der. Bu soru üzerine Hacı Ömer Baba, “Benim bir çengelim vardır, onu senin kalbine takar, seni bana doğru çekerim”, diye cevap verir ve köyden ayrılır. Aradan bir hafta geçer. Muharrem Hilmi Efendi, Hacı Ömer Baba'yı çok özler. Hacı Ömer Baba'nın çengeliyle kendisini çekmediğini görünce, onu görmek için yola koyulur ve yürüyerek Kövenk köyüne gelir¹²³. Çeşmeden abdest alıp camiye doğru giderken evinin kapısı önünde bekleyen Hacı Ömer Baba, “Gel benim müridim, gördün mü nasıl çengeli takıp seni buraya çektim”, der. Muharrem Hilmi Efendi Hacı Ömer

---

¹²² Sofular, bugün Elazığ ilinin Merkez ilçesine bağlı Kırklar Mahallesinde bir sokağına adıdır.

¹²³ Kövenk, Elazığ il merkezinin 13.5 km güneydoğusunda, Mollakendi Bucağı'nın 1.5 km doğusunda yer alır ve köyün günümüzdeki ismi Güntaş'dır. İbrahim Kula, ‘Mollakendi Bucak merkezinin coğrafi etüdü’ isimli çalışmasında, kuruluşu 1150'lere inen Mollakendi isminin Molla Ahmed-i Pekevi'nin burada bir döneme damgasını vurmasına bağlı olarak 16. yüzyılda Mollaköy olarak değiştiğini kaydeder. Yerleşim yeri Cumhuriyet döneminde Mollakendi ismini alır. 1992'de Karşıbağ ve Güntaş köylerinin kendisine bağlanmasıyla belediyeleşir.

Baba'ya böylece intisab eder ve haftada birkaç defa müşidini görmeye gider.

Muharrem Hilmi Efendi ailesiyle birlikte birkaç köy daha dolaştıktan sonra Harput'a yerleşir. Hacı Abdullah Efendi'nin medresesinde Hacı Abdullah Efendi ve oğullarından zahiri ilimleri öğrenmeye başlar. Bir yandan ilmi dersler alırken bir yandan da Kövenk'e şeyhini görmeye gidip gelir. Bu arada herkesin evliyadan kabul ettiği Beyzade Ali Rıza Efendi'ye müezzinlik yapar. 1906'da askerlik görevi için Erzurum'a gönderilir. Önce tabur katipliği yapar. Güzel sülüs ve rık'a yazı yazdığı ve oldukça keskin bir zekâya sahip olduğu için komutanlarının özellikle Paşanın dikkatini çeker ve Paşa ile yakın bir dostluk kurar. Daha sonra açılan imtihanı kazanarak tabur imamı olur. Bir müddet sonra Erzurum'dan Bitlis'e geçer. Burada Hizan Gavsî ahfadından Abdulgaffar Hoca ile dost olur¹²⁴. Muhammed Kübrevî'ye de intisab edip sohbetlerinde bulunur ve nakşîlikten icâzet alır. 1912'de Elazığ'da depo taburlarının teşkiline memur tayin edilir. Bir süre sonra Yemen'e gönderilir. Yemen'de tabur imamlığından başka Arap çocuklarına Türkçe öğretmenliği de yapar. Burada iki yıl kalır ve yaşadığı bir olay kendisine "Reculun Salih" denmesine sebep olur. Anlatıldığına göre, Yemen'de yağmur yağmamaktadır. Her ne kadar yağmur duasına çıkılsa da, bu bir çare olmamıştır. Bunun üzerine

---

¹²⁴ Hizan Gavsî lakabıyla anılan Seyyid Sıbgatullah Arvasî'nin vefat tarihi 1870-71 olarak verilir. Mevlana Abdulgaffar kardeşleri arasında yer alır.

Paşa kendisini huzuruna çağırır. “Sen iyi bir adama benziyorsun. Görüyorsun ki burada yağmur yağmıyor, yağmur duasına çıkıyorlar, kâr etmiyor. Bir de senin yağmur duasına çıkmanı istiyorum.” der. Muharrem Hilmi Efendi ise, “Olur Paşa, yalnız Allah’ın huzuruna hep dost olarak çıkmalıyız. Askeri silahtan tecrit edeceksiniz. Paşa “Olur mu Araplar bizi vururlar”, deyince Muharrem Hilmi Efendi, “Onu bana bırakınız”, der. Yemen Şerifinin huzuruna çıkar ve vaziyeti anlatır. Namaza silahsız çıkacaklarını, şayet askere bir saldırı olursa Resülüllah’ın huzurunda kendisinden şikâyetçi olacağını söyler. Yemen Şerifi ise yerli halktan bir saldırı olmayacağı hususunda teminat verir. Muharrem Hilmi Efendi daha sonra evlad-ı Resulden olan şerifin küçük oğlunu da yanına alarak namazgâha çıkar. Önce hem Türklere hem de Araplara kendi lisanlarında öğütler verdikten sonra Allah’a dua eder ve evlad-ı Resul’den olan bu çocuğun yüzü suyu hürmetine Cenab-ı Hak’tan yağmur ister. Bardaktan boşalırcasına yağmur yağmaya başlar. Bu dua üç gün yapılır ve üç gün boyunca yağmur yağar. İşte bu olay üzerine Araplar Muharrem Hilmi Efendi’ye “Reculun Salih” (Bu salih bir adamdır) derlermiş. Muharrem Hilmi Efendi “Sırrı” mahlasını ise kendisinin anlatmış olduğu şu olay üzerine almıştır. *“Sinn-i Sebavetimde (çocukluğumda) kalbimde iki noktayı düşünmekte idim. Birincisi Peygamberimize o kadar muhabbetim vardı ki ekseri geceleri rüyamda denizlerde yüzerek O’nun türbesinin saçaklarına kadar gider, göremeyip geri dönerdim. Bu hal bir hayli müddet*

sürmüş ve nihayet türbe-i saadeti ziyaret etmem mümkün olmuştur. İkincisi Pir-i Geylani'ye fart-ı muhabbetim saikasıyla bir fırsat bulup ve arkadaş arayarak Bağdat'a gitmeye azmettim. Bir gün köyden çıktım, kalbim üzüntülü idi. Büyük meydandaki yüksek kule önünde bir saraç dükkânının duvarına ellerimi arkamda tutarak yaslanmış, Bağdat'a gitme düşüncesine dalmıştım. Hayret içinde iken bir zât, Alikurna kâğıdı üzerine gayet güzel yazılmış, zarfsız bir yazı verdi elime. Bir manzume idi bu. Hayret âleminde olduğumdan verenin kim olduğunu sormadım, o da bir şey demedi. Manzume şöyle başlıyordu:

“Muharrem sırri Hudadır...”

Kâğıt Bağdat'tan geliyordu. Veren de Bağdatlı idi. Onu Pir-i Geylani'nin ruhaniyeti vermişti bana. O andan itibaren “Sırri” mahlasını kullandım”.

Muharrem Hilmi Efendi Yemen'den döndükten sonra Mekke ve Medine'ye tayin edilir. Medine-i Münevvere'de bir buçuk yıl mücavir olarak kalır ve Şeyhü'l Haremeyn'e niyabeten Türbe-i Saadet'in içine girer¹²⁵. Muharrem Hilmi Efendi Hicaz bölgesine atanmadan önce o mukaddes yerlere gitme arzusunu Peygamber Efendimize yazdığı şu hasret dolu şiiriyle dile getirmiştir:

*“Ey benim şem-î dilim ruh-î revanım Mustafa
Kime vardım ise bu derdime derman demedi
İd-î vuslata ne hacet, gayriye kurban için,*

---

¹²⁵Hac yolcularının ve sürre alayının güvenle hicaz'a gidip dönmelerini sağlamakla görevli olan Şam valisinin vekili olarak

*Muharrem sırr-î kulun ravzana yüz sürmek için,
Gelmişem kapına lütfeyle, sultanım Mustafa,
Senden aldım bu derdi, kanı dermanım Mustafa
Kâbe'ye kurban gerek işte canım Mustafa
Kıl şefa'at ki, gel şems-i tabânım Mustafa”*

Bu şiirin hemen akabinde Allah'ın izniyle Hicaz'a atandığını söyler. Daha sonra tekrar Erzurum'a gelir ve Birinci Dünya Savaşlarına katılır. Muharrem Hilmi Efendi bu şartlar altında zahiri ve batını ilmi çalışmalarını yürütür. Erzurum'da iken Edip Efendi Medresesi'ne devam eder ve ilmi icazetini alır. 1925–1926 yıllarına kadar Erzurum'da kaldıktan sonra emekliye ayrılıp doğum yeri olan Elazığ'a döner.

Muharrem Hilmi Efendi bundan sonra evinden pek dışarı çıkmaz. Hem gelen talebelere ders verir hem de kendisi ilmini daha da ilerletmek için ders çalışır. Hiçbir talebeyi de geri çevirmez. Halk arasında anlatılır ki, kendisi iyi bir alim, gerçek bir mutasavvıf ve kamil bir mü'mindir. En güç fetvalar dahi onun evinde çözülmüş. Tasavvufu asla istismar edip geçim vasıtası yapmaz. Erzurum'da ev alıp yerleşmesi için samimi bir müridinin kendisine verdiği 300 altını dahi reddetmiştir. O, gösterişi asla sevmez, riya olmasın diye gelenleri şapkasıyla karşılamış. Son zamanlarında yeşil sarığını vurup yaptığı nafîle ibadetlerini ise elinden geldiğince gizlemeye çalışmış. Herkesi özellikle hayvanları çok sevip onları korumuş.

Hacı Muharrem Hilmi Efendi, Elazığ'ın 20 km. güneydoğusunda bulunan Kövenk köyündeki şeyhi Hacı Ömer Baba'yı zaman zaman ziyaret eder¹²⁶. Bu ziyaretlerinden birisini Süleyman Ateş şu şekilde nakleder.

Hacı Muharrem Hilmi Efendi, Harputtaki müzezzinliği sırasında bir Perşembe günü Kövenk'te şeyhi Hacı Ömer Baba'yı ziyarete gider. Şeyhinin isteğiyle o geceyi Kövenk'te geçiren Hacı Muharrem, cuma namazı için vaktin hayli daraldığını, Harput'ta görevli olduğu camide bulunması gerektiği halde, şeyhinden izin çıkmadığını ve bu sıkıntısını şeyhine açmadığını, ümidini de kestiğini notlarında ifade eder. Zira Kövenk Harput'a epey uzak bir mesafede olmasına rağmen, Cuma namazının vaktine de az bir süre kalmıştır. Hacı Muharrem Hilmi Efendi bu sıkıntılar içerisindeyken Hacı Ömer Baba kendisine, “köyü çıkıp abdest almasını ve rabıta etmesini” söyler. Söylenenleri yapan Hacı Muharrem Hilmi Efendi, Hacı Ömer Baba'nın geldiğini, elinden tutup onu yel gibi uçurduğunu bir ara nerede olduklarını tayin için gözlerini açtığında, Harput'un alt tarafındaki Hüseyin köyünün üstünde olduklarını, gözlerini açmamış olsaydı tam Harput'taki caminin önünde olacaklarını, ancak bu safhadan sonra yirmi dakikalık yol yürüyerek camiye geldiğini ve görevini ifa ettiğini”, anlatmaktadır.

---

¹²⁶Rifat Araz. Harput'ta kişiöglü ile ilgili eski Türk inanışlarının izi

Vefatından önce dört beş ay hasta yatar. Hastalığından hiçbir zaman şikâyetçi olmaz. Çevresindekiler ziyaretine gidip halini sorduklarında, “Elhamdülillah iyiyim, hiçbir şeyim yok, dolaşıp ne yapacağım? Yatmak hoşuma gidiyor, yatıyorum işte”, der ve,

“Dünya bir lâşedir,

Onu isteyenler köpeklerdir,

Her gün bir melek şöyle bağıırır:

Doğun ki ölesiniz, yapın ki yıkılsın”

anlamındaki Arapça şiiri ve hadisi okurmuş.

Muharrem Hilmi Efendi Nakşî usulüyle dersler verirdi. O, Elazığ’da daha çok ilmi yönüyle tanınmıştır. Yöredeki birçok imam ve vaiz onun ilminden istifade etmişlerdir. Kendisinin belirttiğine göre üç zâta icazet vermiştir. Bunlardan birisi Karadeniz taraflarından bir zattır. İkincisi yine Karadenizli fakat Erzurum’da kalan Ali Rıza Pirimoğlu’dur. Prof. Dr. Süleyman Ateş’e de bir icazetname bırakmış ve bu icazetnameyi ise kendi parmağıyla mühürleyerek vermiştir. Muharrem Hilmi Efendi, Nakşîlikten, Kadirilikten, Şettârilikten ve Şâzilikten bir âlim ve mutasavvıftır.

Tasavvufa, feraize, va’za dair birçok eserler yazmıştır. Divan, mev’ize-i Hilmiye, Divan-ı Hüdayi, Menazil-üs Salikin, Makamat-ı Ezkâr-i İlahiyye Lisalik-it Tarikat-il Kadiriye, eserlerinden bazılarıdır. Bunlar içinde en önemli eseri kendi şiirlerini de içinde topladığı Divan

adlı eseridir. Şiirlerinde “Sırrı” mahlasını kullanmıştır¹²⁷. Onun eserlerinden bir kısmı kütüphanesindeki kitaplarla beraber kaybolmuştur.

Türbe yöre halkı tarafından her gün olmakla birlikte daha çok cuma günleri yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Özellikle ruhsal sıkıntısı olanlar bu ziyarete gitmekte ve Allah’tan şifa dilemektedirler. Bununla beraber iş bulma, sınava girecek öğrencilerin başarılı olması, ailesinde geçimsizlik bulunanların bu sıkıntılarında kurtulmak vb. birçok amaç ve maksat doğrultusunda ziyaretler yapılmaktadır. Ziyarete gelen kişiler burada Kur’an-ı Kerim okuyup sevabını bağışlar ve dualar ederek hastalıklarının geçmesi ve muratlarının gerçekleşmesi için niyazda bulunmaktadır. Ayrıca buraya gelen ziyaretçilerin bir kısmı tarafından ziyarete gelen hastaların şifa niyetiyle yemeleri için şeker, lokum vb. lokma adı verilen yiyecek bıraktıkları görülür.

Kazım Efendi’nin (1894-1967) türbesi, Harput’un Meteris mezarlığında, İmam Efendi türbesinin kuzey yönünde 30-40 metre mesafededir. Türbenin etrafı duvarla çevrilidir¹²⁸. Mezarın üzerinde altı sütun üzerine oturtulmuş kubbe bulunmakta olup çevresi açıktır. Mezar, yerden yaklaşık 20 cm yükseklikte, çevresi daire

---

¹²⁷ Velud bir yazar olan Süleyman Ateş’in, sadeleştirme kitapları arasında Dîvân-ı Sırrî (tenkitli basım) ile makaleleri arasında ‘Hacı Muharrem Sırrî Efendi, Kur’an Mesajı, İstanbul – 1998’ yer almaktadır. - <http://www.suleyman-ates.com/>-

¹²⁸ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

şeklinde demir bir kafesle çevrili olup kitabesi bulunmaktadır.

Aslen Harputlu olan Musa Kazım, Nakşi Tarikatının son şeyhlerinden birisi olup İmam Efendi'nin de son halifelerindendir. Halk arasında Kazım Efendi olarak bilinen bu zat 1894 yılında Harput'ta doğmuş, tahsilini burada yapmış ve son olarak da muallim mektebini bitirip Fransızca öğretmenliğine başlamıştır. Harputluların hızla "Mezire"ye yani Elazığ'a indikleri yıllarda Kazım Efendi de Elazığ'ın Nailbey Mahallesinde Köprü Sokak'ta bulunan iki katlı mütevazı bir evde yaşamaya başlar¹²⁹. Bu sokağa vefatından sonra kendi ismi olan "Kazım Efendi" sokağı adı verilmiştir. İmam Efendi'ye intisap ederek ondan hem dini dersler almış hem de onun sohbetlerinden faydalanmıştır. Vefatından sonra İmam Efendi'nin yanında bulunan Şeyh Samini Hazretlerinin müridi Mustafa Naci Efendi ile gönül bağı kurarak tarikatın usul ve erkanını öğrenir. Öğretmenlikle tarikatı birlikte götürmekte zorlanınca, Mustafa Naci Efendi'nin tavsiyesi üzerine öğretmenlikten istifa eder¹³⁰.

Kazım Efendinin makamı, vefatından sonra müritleri tarafından düzenlenmiş ve günümüzde sıkça ziyaret edilmektedir. Bu zatın Malatya, Diyarbakır ve

---

¹²⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹³⁰ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

Adana gibi çeşitli illerden de ziyaretçileri bulunur. Her yaştan insanın ziyaret ettiği bu mekân, özellikle sınav dönemlerinde çok yoğun ziyaretçisi olan bir mekândır. Kafiler halinde gelen ziyaretçiler dua ve dileklerini burada ifade etmektedir. Ziyaret esnasında ziyaretçiler Kur'an okur, dilek ve adakta bulunurlar.

Semerci Hoca diye anılan Feyzi Efendi (1900-1969), Çitçizadelerden Mehmet Efendi'nin oğludur¹³¹. Mehmet Efendi Halep'te ticaretle uğraşırken orada vefat eder. Annesi Kaime Hanım Semerci Hoca'nın tahsili ile ilgilenmeye çalışır, fakat askerlik sebebi ile bu tahsili yarım kalır. Feyzi Efendi askerlik dönüşü bir müddet İmam Efendi'nin sohbetlerine katılır. Onun vefatı üzerine, Hacı Tevfik Efendi'ye intisab eder. Hacı Tevfik Efendi tasavvuf ehli, takva sahibi biridir. Dini konularda oldukça bilgili olan bu zattan dersler alır. Harput'ta ve Malatya Sürgü'de bir müddet ücretli imamlık görevi yaptıktan sonra Elazığ'a gelerek semercilik yapmaya başlar. Ona "Semerci Hoca" denmesinin sebebi de budur. Hoca Efendi, Arapça, sarf, nahiv, gramer, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, akaid gibi konularda kendisini iyi yetiştirir. Pertek ilçesine imam olarak atandıktan sonra Diyanetin açtığı vaizlik sınavını kazanarak Elazığ'a gelir. Bugünkü Saray Camii'nin yerinde bulunan Hapishane Camii'nde bu göreve başlar. İlk günlerde vaaz vermekte zorlandığını belirtir. Bunun üzerine Hacı Tevfik Efendi'ye giderek

---

¹³¹ Günerkan Aydoğmuş. Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

durumunu bildirir. Kendi ifadesine göre, o büyük zat kendisine bir kitap vererek buna çalışmasını ister. Feyzi Hoca bu kitabı okuduktan sonra çok rahat vaazlar verdiğini söylemektedir.

Semerci Hoca, giderek hitabetini geliştirmiş, halkın anlayabileceği bir tarzda konuştuğu için sevmeye başlamıştır. Bu vaazları kısa zamanda Elazığ'da şöhret bulur. O, sürekli okuyarak dini bilgilerini artırmaya devam eder. Semerci Hoca Aksaray'da bulunan ailesinden kalma bahçesinde yaz ve kış sürekli oturarak görevi dışındaki zamanlarını bahçesindeki işlere ayırır.

1960 askeri darbesi olduğu sabah, Elazığ müftüsü Hacı Ömer Bilginoğlu'nun yerine müftülüğe vekaleten bakmaktadır. Sabah sokağa çıkma yasağı konulduğu için Semerci Hoca evden çıkarak görevine gelemmez. Bu yüzden Elazığ'da o sabah ezan okunmadığı için ilgililerce gerekli soruşturma yapılarak Bingöl'e tayin edilir. Bir yıl sonra tekrar Elazığ'a döner.

Anlatılır ki, o, öleceği günü sanki bilmektedir. Son günü çarşıya çıkarak üzerindeki parasını bir fırında bozdurmuş, bununla fitresini dağıtarak Hacı Tevfik Efendi'nin oğlu Mahmut Efendi'nin yanına gelip, hocasının kabri yanında yer istemiştir. Bizzat Mahmut Efendi'den söz aldıktan sonra bu sefer de hamama giderek bir güzel temizlenip eve gelir. O akşam kızı ve damadını yanına çağırarak onlara, kendisine emir vaki olursa vasiyetinin cebinde olduğunu ve herşeyi orada yazılana göre yapmalarını, tembih eder. Feyzi Hoca o akşam evde otururken bir köşeye çekilerek Nakşi

usulünce son dersini de yapar. Çocuklarının gitme zamanı geldiğinde kızının yanında kalmasını ister. Gece yarısını geçtikten sonra yatağından kalkarak kibleye dönmüş ve birşeyler mırıldanmaya başlamıştır. O sırada hanımı uyanarak ondaki gayritabiiliği anlayınca çocuklarına seslenir. Semerci Hoca hanımına eliyle sus işareti yaparak ruhunu teslim eder.

Tayyar Baba (1902-1973)'nın türbesi, Harput'tan Meteris mezarlığına çıkılırken Beyzade kabristanlığının güney batı yönünde, Elazığ'a bakan bir düzlüktedir¹³². Dikdörtgen planlı olup çevresi özel kabristanlık olarak ayrıldığından etrafına ihata duvarı çevrilmiş modern bir yapıdır. Çevresinde bazı müritlerinin mezarları bulunmaktadır.

"Mücazoğulları" ailesinden gelen Cafer-i Tayyar'ın babası Hızır'dır. İlk eğitimini aile çevresinden alır. Ağabeyi Hacı Mehmet, Hacı Ömer Hûdaî Baba'nın yanında yetişmiştir. Dolayısıyla Kadirilik tarikatına meyli ağabeyi Hacı Mehmet'ten gelir. Ağabeyi bir süre sonra Şam'a Sancak Beyi olarak gider ve oradaki bir muharebede şehit düşer. Tayyar Baba genç yaşta babasını da kaybeder. Artık ailenin geçim yükü Tayyar Baba'nın omuzlarındadır. Harput'a gelen Tayyar Baba dabaklık mesleğini öğrenir ve bu sırada Kadiri tarikatına intisap eder. Kadiri ve Yesevi Tarikatı mensuplarının oturup sohbet ettiği Nadir Baba dergahına yerleşir.

---

¹³² OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

Bir gün Midyat çevresinde bulunduğu sırada halktan birine burada meşayıhtan birinin olup olmadığını sorar. Ona, "ilerde bir mağarada bir fakih var" derler. Tarif edilen mağarayı bulur. Mağaranın içerisi karanlıktır. Ama, ilerde bir ışık görür. O ışığa doğru gittiğinde orayı aydınlatan ışığın orada oturan zatın yüzünden yayıldığını farkeder. Yaklaşınca o zat kendisine, "Gel Tayyar Baba gel... Seni bekliyordum. Ben seni görmeye gelecektim ama, çok ihtiyarım." der. Sanki kırk yıldır birbirini arayan iki sevgili gibi hemhal olurlar. Tayyar Baba bu olayı anlatırken, "Onun yanında çok zevkler yaşadım. Bazen onun bedeninin kaybolduğunu gözlerimle gördüm. Bazen de kendi bedenimin yok olduğunu fark ediyordum.", der.

Harput'un Elazığ'a taşındığı günlerde o da askerliğini bitirerek Elazığ'a döner. Kazım Efendi ona eski İzzet Paşa Camii yanında bir hücre ayarlar¹³³. Artık Tayyar

---

¹³³ 1866 yılında zamanın valisi aslen Erzincanlı Hacı Ahmet İzzet Paşa tarafından cami yeri satın alınarak kerpiçten yaptırılan bu eser yüz yıl hizmet vermiş, 29.01.1966 tarihinde kurulan dernek marifetiyle, çökmek üzere olan bu ibadethane Mayıs-1967'de yıktırılarak yerine bugünkü İzzetpaşa Camii'nin projesi Yük. Mim. Yurdaer Zırhlıoğlu ve Yük. Mim. Bülent Yüngül'ce çizilmiş, İstanbul Teknik Üniversitesince de yapılan tadilatlar neticesinde, Ekim-1967'nin ilk haftasında inşaatına başlanılmış, 1972 yılında Dernek yönetim kurulunun üstün çabaları ve Elazığ halkının yardımlarıyla camii bitirilerek ibadete açılmıştır. Osmanlı mimari tarzında, çift minareli ve çift şerefelidir. Türkiye'de ilk asansörlü minareye sahip cami ünvanını almıştır. 20 m. çapında ana kubbesi, 25 adet de küçük

Baba günlerinin büyük bir kısmını bu hücrede geçirir. Kısa zamanda bu hücre onun sohbet meclisi olur. Bu sıralar Göllü Mustafa Baba'dan da icazet almıştır¹³⁴.

Tayyar Baba bir süre eski İzzetpaşa Camii'nin bir hücrelerinde kaldıktan sonra önce bir ev bularak kiraya çıkar. Daha sonra Mustafa Paşa Mahallesi'nde bir ev satın alarak taşınır. Kısa zamanda çevresinde her kesimden büyük bir mürit topluluğu oluşur. O, kırk yaşında iken Erzurum göçmenlerinden Yusuf Efendi'nin kızı Feride Hanımla evlenir. Tatür ve Abdulkadir isminde iki oğlu dünyaya gelir.

Tayyar Baba ile ilgili birçok menkıbe anlatılır. Vefat etmeden önce kendisinin Harput'a gömülmesini ve kendisi için türbe yaptırılmamasını istemiştir. “Ancak ne zaman mezarının altında berrak bir su çıkar, bu su altı altı ay akar ve daha sonra kesilirse”, türbesinin o zaman yapılmasını vasiyet eder. Bu işareten sonra oğulları

---

kubbesi vardır . Minare yüksekliği toprak seviyesinden itibaren 55m'dir. Dış duvarları Körpe yontma taşıyla kaplıdır. Cami sahanlığında Doğu-Batı istikametinde kendi mimarisine uygun, 40 ton su kapasiteli şadırvan ve idare binası yer alırken, zeminde 115 adet dükkan, kütüphane ve bir polis noktası bulunmaktadır. - <http://www.izvak.org.tr/izzetpasa.html>-

¹³⁴ Havaalanı Elazığ arasında bulunan “Ömer Hüdai Baba” türbesinde Ömer Hüdai Baba'nın yetiştirdiği talebelerinden “Hacı Muhammed Baba ” ve “Göllü Mustafa Baba” da bulunuyor. Göllü Mustafa Baba, Tayyar Baha'yı yetiştirerek Kadiriye tarikatını günümüze taşır.

türbesini yaptırmıştır. Bu ziyaretgâha özellikle tatil günlerinde insanlar akın akın gelir, Kur'an-ı Kerim okuyup dua ederler. Bazı insanlar da maddi ve manevi hastalıklardan kurtulup şifa bulmak maksadıyla gelir ve adaklarda bulunurlar.

Anlatılır ki, bir Ramazan ayında Tayyar Baba eşeğine oruç tutturmaya karar verir. Akşamdan akşama önüne yem doldurur, suyunu verir. Sahurdan sonra önünü temizler. Bir ay sonra bayram günü sırtına binerek Harput'a çıkar. Orada Allah-u Teala'ya şöyle niyazda bulunur. "Rabbim, oruçtan kasıt aç ve susuz kalmak ise, eşek olarak yarattığın bu canlı, Tayyar kulundan daha iyi oruç tuttu. Yok eğer oruç bunun ötesinde bir şey ise, ne olur bana bu sırrı bildir." Daha sonraları, oruç konusu geçtiği zaman çevresindekilere, "Hamdolsun, Rabbim bana orucun hikmetini bildirdi.", dermiş.

Bir gün Ermeni komşusu olan Saatçi Poto namı ile bilinen kişi kapısını çalar. İçeri girdikten sonra Tayyar Baba'nın elini öper ve bir köşeye geçerek oturur. Biraz sonra koynundan çıkardığı rakı şişesini açarak içmeye başlar. Tayyar Baba'nın müridleri, o anda Efendi orada olmasa, Ermeni Poto'yu döve döve dışarı atacaklar. Tayyar Baba durumu fark edince, "Oğlum Feyzi, git mutfaktan bir bardak getir, rahat içsin.", der. Bardak gelince Ermeni Poto rakısını bardaktan içmeye başlar. Aradan uzun bir süre geçer. Ermeni Usta kalkıp gider. Tayyar Baba kızmış bulunan müritlerine dönerek, "Ne

oldu yani, en fazla bardak kirlendi. Yıkarsınız temizlenir, olmazsa kırarsınız. Evi de havalandırırsanız koku gider. Ama o evimize gelmiş Tanrı misafiridir. Misafire iyi davranmak lâzım", der.

Nazif Esen'den nakledildiğine göre, "1951 yılında önce Bingöl'e, sonra Niğde'nin Bor kazasına asker olarak gidiyorum. Nakil sırasında Bingöl'den Elazığ'a geldik, iki saatlik rötamız var. Muhafız onbaşıya dedim ki: "Burada bir akrabam var görüp geleceğim. Zorla izin aldım. Niyetim Tayyar Baba'yı görüp sonra Niğde'ye gitmekti. Efendinin yanına geldim, bana: "Nereye verdiler?" dedi. Ben Bor ilçesini söylemeden "Niğde'ye" dedim. Güldü: "Niye öyle korka korka gidiyorsun, Bor iyi bir yerdir. Havası, suyu tıpkı sizin Palu'ya benzer." Tayyar Baba'dan ayrılacağı zaman: "Nazif, o ki Bor'a gidiyorsun, sana iki tembihatım var. Birincisi, orada "Kuddusi Baba" diye bir zat yatıyor, önceleri orası türbeydi. Şimdi sanmıyorum ki orada türbe kalsın. Onun kabr-i şerifine bir uğra, benim selamımı ilet. İkinci isteğime gelince, orada Kuddusi Efendi'nin yolunda giden Ahmet Efendi diye bir zat var, bir de onu bularak selamımı ilet." Biz çekip Bor'a gittik, izinlerde askerin gidebileceği bir kahve vardı. O sıralar asker çayı beş kuruş, sivil çayı on kuruştı. Tabi askerin çayı açık oluyordu, ilk gidişimde bana açık bir çay getirdiler. Çayı döküp parasını koydum, ikinci gidişimde yine açık çay gelince yine döktüm. Ocaktaki çaycı yanıma gelerek: "Asker, bu çayı niçin döküyorsun?" dedi. Kendisi orta

yaşlı bir adamdı. Ona, "Bana sivil çayı getir, sivil parası al." dedim. Adamla dost olduk. Sürekli bana ocağın yanında bir sandalye ayırmıştı "Bundan sonra buraya her gelişte bu sandalye senin." dedi. Bor'da "Paşa Camisi" diye büyük bir cami vardı. Bir gün izin çıkışı o camiye giderek namaz kıldım. Niyetim başta imam olmak üzere, yaşlı kimselere Kuddusi Efendi'nin türbesini sormaktı. Nitekim cami çıkışında kime sordumsa, Kuddusi Efendiyi tanıyan çıkmadı. Müftüye gittim, ne yazık ki o da tanımadı. Canım çok sıkılmıştı. Doğru kahvehaneye geldim. Baba bana bir iş söyledi yerine getiremiyorum diye üzgündüm. Ocağcı dalıp gittiğimi görmüş olacak ki: "Nazif Onbaşı" diye seslendi. Adama döndüm, biraz da kızarak, "Böyle memleket olmaz." , dedim. "Burada bir tek büyük zat var, onu da kimse tanımıyor." Ocağcı "Kim?" dedi. Olayı olduğu gibi anlattım. Başladı gözlerinden yaş akmaya. Bana, "Gel" diyerek dışarı çıkardı. Eliyle bir kaç yüz metre ilerde büyük bir binayı gösterdi. "Kuddusi Efendi'nin türbesi önce orada idi. Bor büyüyünce türbeyi yıkarak Asri Mezarlığa naklettiler. Zaten o eski yeri de mezarlıktı." Bana Ahmet Efendi'nin dükkanını tarif etti. Ahmet Efendi saatçilik yapıyordu. Onun dükkanına gittiğimde, "Buyur asker ağa." dedi. "Ben Elazığlıyım, Tayyar Baba'nın sana selamı var." dedim. Biraz düşündü. "Hangi Tayyar?" dedi. Ben de, "Caferi Tayyar Baba" diye karşılık verdim. Yeniden düşündü. Sonra "Yaa, Tayyar Baba büyük bir adam, hayır duasını alın size yeter." dedi. Olayı onunla da konuştuk. Bana Kuddusi Baba'nın mezarını tarif etti. Ne

yazık ki izine gelene kadar o büyük zatı gidip ziyaret edemedim, izin için memlekete geldiğimde, Tayyar Baba beni görür görmez, "Ben sana küsmüşüm.", dedi. "Niçin Baba?", dedim. Biraz üzgün bir şekilde, "Sana iki şey söyledim, birini yerine getirmedin. Emanete ihanetin cezası ağırdır." dedi. İzinden döndüğümde arkadaşlarımı da yanıma alarak Asri Mezarlığın yolunu tuttum. Birlikte mezar taşlarını okumaya çalışıyoruz. Tabi esas maksadımız Kuddusi Baba'yı aramaktı. Buraya nakli sırasında türbesi yıkılınca ikinci defa türbe yaptırmamışlardı¹³⁵. Neticede bulduk. Ben Yasin-i Şerif

---

¹³⁵ Anlatılır ki, mezarlıkları şehir dışına nakletme hususundaki genel bir karar üzerine, Ahmed Kuddûsî Hazretlerinin kabri bugünkü kabristandaki ziyaretgâh olan yerine nakledilir. Bu nakil esnâsında halk karşı çıkmış ise de, devrin kaymakamı, belediye başkanı ve jandarma komutanı olaya müdâhale ederek, Ahmed Kuddûsî Hazretlerinin kabrine karşı hoş olmayan bazı sözler sarfedip, edep dışı davranışta bulunurlar. Hepsi bir belaya maruz kalırlar. Kabr-i şerifi yıkmaya kimse razı olmayınca hapisshaneden getirilen mahkûmlar, kabri yıkar. Bu esnada orada olan jandarma komutanı kabrin taşına tekme vurarak, kazın diye emir verdiği anda yere düşerek, beni kurtarın diye bağıra bağıra ölür. Kabri açtuklarında, Ahmed Kuddûsî Hazretlerinin kefeninin bembeyaz durmakta olduğu görülür. O anda kabirden çok güzel bir koku etrafa yayılır. Yine o gün hava çok sıcak iken, sema aniden bulutlanarak yağmur çiseleyip serinlik ve ferahlık hasil olur. Ahmed Kuddûsî Hazretlerinin naaşı yeni kefene sarılarak Acıgöl Mezarlığı'ndaki bugünkü kabrine nakledilir. Sanki kaderin cilvesidir ki, Kaymakam Ertan Yücel'in ön ayak olmasıyla 1985'te Bor'da ayrıca Ahmet Kuddusi Hazretlerinin makam türbesi inşa edilir.

okumaya başladım. Nefsim ise, okuma burası değil, diyor, içimden, "Ya Kuddusi Baba", dedim. "Doğru ise bana işaret ver. O anda ayağımın altından üç defa "güm, güm, güm" diye bir ses geldi. Rahatlamıştım. Dönerken asker arkadaşlarımdan birisi yaklaştı, "Nazif" dedi, "Yasin-i Şerifin falan yerinde alttan gelen sesi ben de duydum." Ağlamaya başlamıştım. Netice olarak, askerlik bitip Elazığ'a döndüğümde, Baba'yı ziyarete gittim. Beni görür görmez, gülmeye başladı. "Nazif, işte şimdi yüz akı ile geldin. Mezarı epeyce aradınız ama sonunda da buldunuz. Allah sizden razı olsun.", dedi.

Şeyh Haydar Baba'nın (1906-1979) türbesi Elazığ merkez Asri Mezarlığı'nda yer almaktadır¹³⁶. Türbe beton ve tuğla işçiliği ile inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı olan bu türbenin makam (türbegah) kısmı kubbelidir. Türbenin makam bölümü haricinde biri mescit ve diğeri misafirhane olmak üzere iki bölümü daha bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu bahçenin etrafı duvarla çevrilidir.

Haydar Baba Palu'da dünyaya gelmiştir. Haydar Baba'nın ataları Hz. Hüseyin'e dayanmakta olup seyyidirdirler. Dedesi Abbas Efendi'nin ailesi Bağdat'tan gelip Maden'e yerleşir. Anlatıldığına göre, Osmanlı Devleti'nin tavsiyesi ile Seyyidler Anadolu'ya getirilip o

---

¹³⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

yörenin eğitimi ve yöneticiliği o insanlara verilirmiş. Haydar Baba'nın dedeleri de o amaç için Bağdat'tan getirilmiş, Maden'in zaman zaman yöneticiliği ile görevlendirilmiştir. Haydar Baba'nın babası Cemil Efendi, Şeyh Ali Sebtî'nin oğlu olan Mahmut Feyzi Efendi vasıtasıyla Nakşibendî tarikatına müntesiptir. Katıldığı ilim ve zikir meclislerine oğlu Haydar Baba'yı da götürür. Altı yedi yaşlarında annesini kaybeden Haydar Baba 10 yaşına gelince babası hastalanır¹³⁷. Hastalığı süresince gücünün üstünde hizmet eden Haydar Baba velisinin büyük dualarını alır. Babası vefat edince ablası Leyla Hanımın yanında kalır ve eniştesinin berber dükkânında çıraklık yapar. Bu arada Haydar Baba Cemşidiye Medresesi'nde Molla Selim Hoca'dan ders alır ve eğitimini tamamlar¹³⁸. Osmanlıca ve Arapça'yı da iyi bilen Haydar Baba'nın Kur'an okuma ve tecvit ilmine vukufiyeti vardır. Haydar Baba aynı zamanda Rüştiye mezunudur. 17 yaşına geldiğinde kendine bir mürşid-i kâmil aramaya başlar. Bunun sonucunda Palu'nun Sağuna köyünde Kasım Hoca'nın oğlu Kadiri şeyhi Hacı Muhammed Baba'dan tarikat alır¹³⁹. Ticaret hayatına bir

---

¹³⁷ <http://seyhhydarbaba.net/>

¹³⁸ XVI. Yüzyılda Palu sancağını veya kaynaklardaki ifadeleriyle Palu hükümetini yöneten Kara Cemşid Bey'in Palu'da cami, medrese ve türbeden oluşan külliyyeden başka Demirkapı denilen derbende han ve tekke inşa ettirip vakfettiği belirtilmektedir. Haydar Baba'nın ders aldığı Palu'daki medrese Cimşidiye Medresesidir.

¹³⁹ Eski adı "Sağuna" olan Andılar köyü, Palu ilçe merkezine 20 km. Elazığ il merkezine ise 92 km. uzaklıktadır.

arkadaşıyla ortaklaşa berber dükkanı açarak başlar. 18 yaşlarında ilk evliliğini yapar ve Kiliban köyünden Yusuf Ağa'nın kızı Hatun'la evlenir¹⁴⁰. Bu evlilikten kızı Hayriye Hanım dünyaya gelir. Bu arada evinin bir odasını çilehane yapıp burada ibadet, riyazet ve ilimle meşgul olur. 1925 yılında dönemin şartları münasebetiyle Palu'nun ileri gelenleriyle beraber tutuklanır, fakat mahkeme sonucu beraat eder. Eskişehir'e sürgün edilene kadar iş hayatı devam eder. Haydar Baba 1945 Yılında Kürüm köyü ile Habap köyü arasında Palu kaymakamı ile karşılaşır. Başında şapkası olmadığı için Habap köyüne götürülüp ifadesi alındıktan sonra serbest bırakılır. Bir hafta sonra iş yerinden alınarak tutuklanır. Evinde buldukları icazetname, şeyhi Hacı Baba'nın hediye ettiği taç ve abası suç unsuru kabul edilerek Eskişehir ili Seyitgazi ilçesi Kırka nahiyesine sürgün edilir¹⁴¹. Sürgün hayatının vermiş olduğu üzüntü neticesinde, eşi Edebiye hanım felç olur ve kısa bir süre sonra vefat eder. Sürgün hayatı iki yıl kadar sürmüştür. Kırka nahiyesinde Muhammet Hoca ve ekmek pişiren bir kadın gördükleri rüyalarında, Askeri bir birlik tarafından korunan, kalabalık bir cemaat Kırka nahiyesine gelir.

---

¹⁴⁰ Eski adı "Kiliban" olan Köklüce Köyü, Palu ilçe merkezine 35 km. Elazığ il merkezine ise 107 km. uzaklıktadır.

¹⁴¹ Kırka Bucağının kuruluş tarihi 1634 yıllarına dayanmaktadır. Eskişehir'e 74, bağlı olduğu Seyitgazi ilçesine 32 kilometre uzaklıkta olup Eskişehir Afyonkarahisar karayolu üzerinde yer alır.

Birliğin başında bulunan komutan kendilerine şöyle der. “Ben Abdulkadiri Geylaniyim. Buraya getirdiğimiz bu halifemin bütün ihtiyacını siz karşılayacaksınız.” Hoca efendi sabahleyin çarşıya çıkınca ev halkıyla birlikte sürgün edilip gelen ve nahiyenin girişinde bekçi kulübesine yerleştirilen birinden bahsedildiğini duyar. Hemen bekçi kulübesine gider ve rüyada gördüğü zatla karşılaşır. Hoca efendi, Haydar Babanın dışarıdaki işleriyle, ekmekçi kadın ise hanımının ev işlerinde yardım ederler. 1946 seçimlerinden sonra Palu’ya dönüşüne izin verilir.

Haydar Baba Kırka'nın tanınmış ailelerinden Ahmet Feyzi efendinin dul kızı, kendisinden on yaş büyük olan Satı hanımla evlenir. Askere gitmeden hanımı vefat eder. Kızı Hayriye’yi kayınvalidesinin yanına bırakarak askere gider. Isparta’da askerliğini tamamlar. Askerlik dönüşü Kiliban Köyü’nden ilk hanımının amcası Fehmi Efendi’nin kızı Edebiye Hanım’la ikinci evliliğini yapar. Bu evlilikten Cemil, Abdulkadir ve Zülfiye adında üç çocuğu olur.

Haydar Baba Sağuna köyünde şeyhi Hacı Baba’nın yanına giderek on günlük ilk itikâfına oturur. Haydar Baba, bu itikâfta iken bir rüya görür. Rüyasında Dört Yol kavşağında başının üzerinde içli köfte dolu bir sepetle beklediğini ve gelen geçenin bu köfteden aldığını görür. Şeyhi Hacı Baba bu rüyayı “ İçli köfte tarikattır, sen bu yolda çok faydalı olacaksın.” diyerek yorumlar. İtikâfını kırk güne tamamlamak ister. Fakat şeyh kendisinin bu çileye oturmadığını söyler ve “bir yıl sonra beraber

oturalım”, diyerek erteler. Daha sonra yine gördüğü bir rüya üzerine köyden gelenlere şeyhinin durumunu sorar. Hasta olduğunu öğrenince hemen Sağuna köyüne gider. Şeyhi verdiği icazetle kendisinden sonra bu görevi yürütmesini ister. Haydar Baba şeyhinin vefatından sonra Sağuna camisinde Tarhanalı Sofu Cuma ve şeyhinin oğlu Ömer Efendi ile itikâfa otururlar. Yaptığı bu itikâflara rağmen kalbindeki vesvese devam eder. Yaşı da genç olduğu için kendine bir mürşid aramaya devam eder. Bunun üzerine Tepecüklü Mehmet Baba’dan izin alarak bir itikâfa daha oturur. Bu itikâf için, “Mehmet Baba, itikâf boyunca bize manen çok sahip oldu. Bu itikâfla zikrin lezzeti kalbime yerleşti”, der. Bu arada şeyhinin vefatından önce oturmak istediği kırk günlük çileye genç yaşta olduğu için tecrübesinden emin olduğu Hacı Cuma Hoca’nın gözetiminde oturmak ister. Mirmehmet Köyü’ne giderek bu isteğini belirtir ve kendisine yardımcı olmasını ister¹⁴². Hacı Cuma Hoca istihare sonucunda evinin altındaki samanlıkta Haydar Baba’yı çileye oturtur. Bu arada Hacı Cuma Hoca’nın Nakşî tarikatı teklifini kabul eder. Yaşlı olan Hacı Cuma Hoca birkaç günde bir Haydar Baba’nın yanına gelerek durumunu sorar. Haydar Baba çileye Nakşî şeyhinin gözetiminde oturduğu halde, çile perdesini Kadiri pirlerin beklediğini görür. Çilenin otuzuncu gününde dönemin siyasi şartları münasebetiyle Hacı Cuma Hoca, Haydar

---

¹⁴² Çatakbaşı, Kovancılar ilçesi merkezine 29 km. uzaklıkta olup, Gölbaşı ve Mirmehmet adlı iki mezarı vardır. Mirmehmet mezarı köy merkezine 800 m. uzaklıktadır.

Baba'nın çilesini bitirir ve geri kalan kısmı için, “Evine git, on gün daha oturduktan sonra çileden çık. Senin çilen tamamdır”, der. Fakat Haydar Baba, “çilem bozuldu”, diye kırk gün daha oturur. Böylece çilesini yetmiş günde tamamlar. Bu çile sonunda çok bitkin düşen Haydar Baba'nın kendisini toplaması uzun zaman alır. Hacı Cuma Hoca çileyi tamamlayan Haydar Baba'yı tebrik etmeye gider. Yanında Şeyh Ali Sebti'nin oğlu Şeyh Hasan Efendi'nin kendisine verdiği Nakşibendî tarikatının Halidiye kolundan hazırlamış olduğu icazetnameyi kendisine teslim etmek ister¹⁴³. Fakat Haydar Baba, “Çileye icazet için oturmadım. Arzum Allah'a kulluk görevini yerine getirmektir”, der. Bunun üzerine Hacı Cuma Hoca da, “Sana icazet vermeyi büyüklerimiz buyurdular”, cevabını vererek icazeti teslim eder.

Haydar Baba 1952 yılında hac yolculuğuna çıkar. Hac esnasında günlerce yolda olmanın vermiş olduğu yorgunluk ve güneş çarpmasından dolayı hastalanır. Haydar Baba'nın hac yolculuğu ile ilgili şöyle bir olay anlatılır. Rivayete göre, bir gece Beytullah'ın etrafındaki kumsalda huşu içerisinde otururken, kalbinden Cenab-ı Hakk'a, “Yarabbi ben aciz ve zayıf bir kulunum. Beyt-i Şerif'ini ziyaret etmeyi nasip ettiğin için ne kadar şükretsem azdır. Bu fakir kulunu Beyt-i Şerif'in içerisine kabul etmek suretiyle şereflendir”, diyerek niyazda

---

¹⁴³ 96 yıl yaşayan Şeyh Ali Sebti'nin beş erkek oğlu (Şeyh Muhammed, Şeyh Mahmud, Şeyh Hasan, Şeyh Hüseyin, Gudo) vardır.

bulunur. Gözünü açtığında Beytullah'ın kapısının açık olduğunu görür. Hastalığından dolayı yerden zorlanarak kalkar. Beytullah'ın kapısından sarkıtılan ince demir bir telden yapılmış merdivenden iki kişinin yardımıyla Beytullah'ın içerisine girer. İçeride Beytullah'ın dört duvarına karşı namaz kılar.

Haydar Baba ilk irşad görevine Palu'nun *Hoşmat* köyünden başlar¹⁴⁴. Şeyh Haydar Baba gittiği köylerde İslam ahlâkını, Allah'a kulluğu ve imanın hakikatlerini anlatır, zikrullahın önemini vurgulardı. Farzların, vaciplerin ve sünnetlerin yanında bizatihi kendisinin de yaptığı gibi müritlerine de tarikat adabına uygun olarak nafîle ibadetleri teşvik ederdi. Haydar Baba, Kadiri ve Nakşibendî tarikatı kaidelerine göre ders verirdi. Bu arada Haydar Baba'nın irşad çalışmaları devam eder. 1976 yılında geçirmiş olduğu şeker hastalığından dolayı ayak parmağında rahatsızlık meydana gelir ve tedavi için İstanbul'a gider. 1977 yılında Palu'da meydana gelen

---

¹⁴⁴ Elazığ Bingöl karayolu üzerinde ilçenin doğusunda yer alan Çakırkaş Beldesi Kovancılar ilçe merkezine 12 km. mesafededir. Çakırkaş'ın eski adı Hoşmat'tır. Hoşmat adını bir ermeni beyi olan hoşmatlıoğlundan almıştır. Belde 1994 yılında Belediye Statüsüne kavuşur. Çakırkaş Beldesinin üç mahallesinden biri olan Hoşmat mahallesinde geçmişte Ermenilerin yaşadığı bilinmektedir. Bu mahallede Kilise harabeleri ve ermeni mezarlığı mevcuttur. Beldenin diğer bir mahallesi olan Cumhuriyet Mahallesi ise 1977 yılında meydana gelen Depremden sonra Hoşmat mahallesinde bulunan birçok evin yıkılması nedeniyle Devlet tarafından şimdiki yerinde konut yapılmak suretiyle yerleşimleri sağlanmıştır.

deprem sonucu evi hasar görür. 1978 yılında oğulları Cemil ve Abdulkadir Efendilerle yaptığı istişare sonunda Elazığ'a göç etmeye karar verir. Elazığ'a göçten sonra ayağındaki yara tekrar ortaya çıkar ve rahatsızlanır. Cemil Efendi Haydar Baba (r.a.)'nın son anlarını şöyle anlatır. *“Hastalığı çok şiddetlenmişti. Dudaklarına pamukla su vurarak ıslatıyordum. Sonra yüksek sesle zikir etmeye başladım. Babam gözlerini açtı, oğlum dedi; “Sen Lailahe İllallah demeyi bana mı öğretiyorsun. Beni meşgul etme. Ağzıma su vererek, yüksek sesle zikir yaparak dikkatimi dağıtıyorsun. Rabbimle arama girme. Beni onunla baş başa bırak. Ben huzurdayım” Sonra gözlerini yumdu. Bir süre sonra tekrar gözlerini açarak bana, “anladın mı?” diye sordu. Bende evet anladım ama geç anladım, dedim. Yeniden gözlerini yumdu. Göğsü kalkıp iniyordu. Kardeşim Abdulkadir Efendi, cemaatin beni sabah namazını beraber kılmak için çağırdığını söyledi. Ben, kendisine namazı kıldırmasını söyledim ve Yasin süresini okumaya başladım. İkinci sahifeyi okurken, babam aniden başını sağa doğru fırlatır gibi kibleye doğru çevirdi ve baki aleme göç etti.”*

Haydar Baba'nın türbesi günümüzde yörede her türlü sıkıntı ve rahatsızlıktan muzdarip olan insanlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilir. Ziyaret için belirli bir gün mevcut olmayıp haftanın bütün günleri de ziyaret edilmektedir. Daha çok ruhsal sıkıntısı olan kişiler tarafından bu ziyarete rağbet edilmektedir. Ziyarete getirilen hastalar bir süre burada bekletilir veya yatırılır. Ziyaret sonrasında ziyaretçilerin bir kısmı nafil namazı

kılmaktadırlar. Bununla beraber Haydar Baba türbesi ziyaret amaçlı olarak da ziyaret edilip dualar edilmektedir.

Hulûsi Yahyagil (1896-1986), Ramazan ayının ilk gecesi *Kesrik* köyünde dünyaya gelir¹⁴⁵. Babası Yahyazâdelerden Mehmet Efendi, alaylı bir zabittir. İlk tahsilini Elazığ Camii İmamı Sarı Hâfız'dan alır. Elazığ ve Erzincan'da başladığı askerî eğitimine Kuleli Askerî Okulunda devam eder. Daha sonra Harbiye Mektebine geçer. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla eğitimini yarıda bırakır. Bir süre talim ve terbiye gördükten sonra 1915'de Çanakkale'deki 3. Kolorduda görev alır. 1925'de öğrenimini tamamlamak üzere tekrar okula başlar ve Harbiye'den mezun olur. 1944 yılında Albaylığa terfi eder ve 1950de Denizli Askerlik Dairesi'nden emekli olur.

Hulûsi Yahyagil 1925 yıllarında Bediüzzaman Said Nursî'yi ilk duyduğunda, onu bir şeyh zanneder ve gidip kendisine intisap etmeyi düşünür. 1929da bir kaç arkadaşıyla birlikte Barla'ya giderek Üstad Bediüzzaman'ı ziyaret eder. Daha sonraki ziyaretlerinden birisinde, Bediüzzaman ona, “Uzaklığın alâmeti olan mektuplaşmak âdetim değildir. Fakat sen yaz” der.

---

¹⁴⁵ Kes(i)rik, bugün Elazığ merkez ilçenin Kızılay Mahallesi de denilen 35 mahallesinden birini oluşturmakta olup şehir merkezine yaklaşık iki km. mesafededir. <http://akunq.net/tr/?e> göre, vaktiyle yöredeki Ermeni köyleri arasında, iki manastırı, Protestan ve Katolik kiliseleri, dört okulu ile 2280 kişi ile en fazla nüfusa sahip olan yerleşim yeridir.

Hulûsi Bey, 1936'daki görüşmelerinin üstünden yirmi yıl geçtikten sonra, Bediüzzaman'da 1950 Emirdağ'da ziyaret eder. Bu görüşmeleri yirmi dakika sürer. Aynı yıl hac farızasını yerine getirir. Üstadı en son 1957'de Emirdağ'da ziyaret eder.

Hulûsi Yahyagil ömrünün büyük kısmını, doğduğu yer olan Elazığ'da geçirir. Hayatını Risale-i Nur hizmetine adar. Hizmetle dolu uzun bir ömür geçirir ve 26 Temmuz 1986 tarihinde bir ders sonrası rahatsızlanarak vefat eder. Harput'taki aile mezarlığına defnedilir.

Abdullah Aymaz bir yazısında İhsan Atasoy'un kaleme almış olduğu "Nurun Birinci Talebesi Hulusi Yahyagil" isimli kitaba atfen, Çanakkale Savaşı ile ilgili bölümden bazı yerleri aktarır¹⁴⁶.

“..26 Temmuz 1915'te "Melhame-i Kübra" denilen Osmanlı'nın ölüm-kalım savaşı Çanakkale Savaşı'na katılır. Conk Bayırı Muharebesi'nde, atların çektiği ağır toplardan birisi bataklığa saplanır. Atlar ne kadar hamle yapsalar da onu kurtaramazlar. Hulusi Bey, birliğinde bulunan "Destan" isimli atı getirip diğerlerinin yanına bağlar ve bir insanla konuşur gibi atın boynuna sarılarak; "Destan, haydi yavrum! Bu din işi, iman işi, vatan işi, görevim seni!" der. Atlar son bir defa dehlenir, kırbaçlanır. Büyük bir hamle sonunda top kurtarılır ama Destan cansız

---

¹⁴⁶ Abdullah Aymaz. Hulusi Yahyagil. Zaman Gazetesi. 26 Temmuz 2010, Pazartesi

yere serilir. Zira takatının üstünde gösterdiği gücün sonunda hayvancağız çatlayarak ölmüştür.

Son taarruzda bütün subaylar ve erler abdestli olacaktı, su bulamayanlar da teyemmüm edecekti. 8 Ağustos 1915 gecesi Kadir Gecesi'dir, karadan ve denizden düşmanın top mermileri gelmektedir. Hulusi Bey'in önünde bir top mermisi patlar. İki el ateş eder. Düşman cephesinden gelen kurşun sol yanağına isabet eder. Bir kurşun köprücük kemiğini ikiye bölerek kalbine doğru iki buçuk santimetre kadar ilerler. Sol koluna da kurşun isabet eder. Artık şuuru işlemez olur.

Cephede doktorlar genelde ağır yaralılarla uğraşıp vakit zayi etmek istemezler. Onun için Hulusi Bey'i de hayata döndürülmesi zor diyerek ölmek üzere olan ağır yaralıları arasına bırakırlar.

Hulusi Bey seneler sonra, Haluk Tangülü'ne Çanakkale'de ölümler arasından nasıl kurtulduğunu şöyle anlatır: "Baygın halde yatıyordum. Birden kulağıma gaipten bir ses geldi. Bu gaybi ses, 'İmamuha, kitabüha, yazaruha!.' diye çınlıyordu. Beni bu ses uyandırdı. Üzerimden pardösümü çıkardılar, her yerimden kan damlıyordu!"

Hulusi Bey, kendine gelir gelmez, karşısında duran Fransız doktora, Fransızca "Allah'ın izniyle ben ölmeyeceğim!." diye bağırır. Bunun üzerine ölümler arasından alınıp önce Biga'da, daha sonra İstanbul'da tedavi altına alınır. Beş ay tedaviden sonra tekrar cephedeki birliğine döner.

Bundan sonra da birçok cephelerde savaşan Hulusi Bey her şey bittikten sonra 1929 baharında Isparta'nın Barla nahiyesinde Bediüzzaman Hazretleri'yle görüşür. Kırk dakikada zahirden hakikate geçme tahakkuk eder. Ruhunda büyük bir inkilab olur. Bediüzzaman Hazretleri'ne sorduğu soruların cevabından koskocaman bir hazine, "Mektubat" kitabı tezahür eder. Yazdığı mektupların bir kısmı bilhassa Barla Lahikası'nda neşrolunur."

Abdullah Aymaz Hulusi Yahyagil üzerine kaleme alınan bir diğer eserden de şu iktibasları yapar¹⁴⁷.

"Meşakkatli bir hayat geçirmesine rağmen 13 yaşında başladığı namazı, ömrünün sonuna kadar bir defa olsun terk etmemiş. Birçok muharebeye katılmış. Çanakkale Harbi'nde emrine verilen 89 kişilik bölüğüyle başarılar kazanmış. Rus cephesinde çarpışmış. Bakü'nün alınışında bulunmuş. O yokluk günlerinde, çetin kış şartlarında hem düşmana karşı savaşmışlar hem de oruç tutmuşlar. Anlatırdı; günlük 'altı zeytinlik' kumanyaları varmış. Bunlardan üç tanesini sahurda, üç tanesini de iftar açarken yerlermiş. Sakarya, Çanakkale ve Rus harplerinden madalya ve beratlar kazanmıştı. İzmir'in kurtuluşunda şehre ilk giren bölüklerden birinin başında olduğunu söylerdi. 'Padişahım çok yaşa!' diye bağırarak şehre girdik, derdi. Allah'tan başka kimseden korkmazdı.

---

¹⁴⁷ Abdullah Aymaz. Nurların Birinci Talebesi Hulusi Yahyagil. Zaman Gazetesi. 11 Şubat 2008, Pazartesi

Korkusuz, pervasız biriydi. Subaylar ondan çok korkarlar, erler ise kendisini çok severlerdi. Komutan olduğu yerlerde, askere okunacak hutbeyi kendisi yazar verirdi. (...) Zekâsı çok kuvvetliydi. Dünya malına kıymet vermezdi. Dünya ile maddî bir bağlantısı yoktu. Hayatında bir tek hediye kabul etmemişti. Dünyada bir tek çöp almadığı gibi, ben küçükken dedemden kalan evi de sattı. Öldüğünde üzerlerindeki kilerden başka bir eşyası, malı yoktu. Maddî hiçbir miras bırakmadı bize. İşi gücü ibadetti. Uyku nedir bilmezdi... Emekli olduktan sonra Elazığ'a geldiğinde evde aynı odada kaldık. Gece yaruları uyanışında, onu ya namaz kılarken veya Risale yazarken bulurdum. Delâil-i Hayrat ve Kur'an-ı Kerim'den başka kitap yoktu. Abdestsiz gezmezdi katiyen..."

Demirci Mustafa Efendi'nin (1913-1986) türbesi, Elazığ merkez Asri mezarlığında yer almaktadır. Etrafı duvarla çevrili bir bahçe içerisinde yer alan türbe sadece makam bölümünden oluşup altıgen planlıdır¹⁴⁸. Üstü kubbeli olup kubbenin üzerinde ise âlem olarak hilal bulunmaktadır. Türbenin bulunduğu bahçe içerisinde gelen misafirlerin kalmaları ve bazı ihtiyaçlarını karşılamaları için türbeden ayrı olarak ufak bir müştemilat bulunmaktadır. Dedeleri İran tarafından gelen ve Türkmenlerden olan Demirci Mustafa Baba, Elazığ'ın

---

¹⁴⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Aksaray Mahallesinde dünyaya gelir. Yörede “İçağasıgiller” lakabıyla bilinirler. Çocuk yaşlarda kendisine demirciliği meslek olarak seçer ve on yedi yaşında mesleğinde usta olur. Bu yıllarda kendi eliyle yaptığı dehreyi Ömer Hüdayi Baba'nın halifelerinden olan Tepecüklü Mehmet Baba'ya götürür¹⁴⁹. Mehmet Baba, Demirci Mustafa Efendi'ye yakın ilgi gösterir. O da bu ilk gidişiyle beraber Mehmet Baba'ya intisap ederek ondan dersler alır. Böylece Kadiriliği seçen Demirci Mustafa Baba, şeyhi öldükten sonra ise, Perçençli Mehmet Baba'nın ve Palulu Mehmet Baba'nın yanına zaman zaman gidip gelir. Demirci Mustafa Baba'yı Palulu Mehmet Baba seyr-i sülûka sokar. Otuz yaşında hac ziyaretini yerine getirir. Daha sonra 1950 yılında Bağdat'a giderek Abdulkadir Geylani Hazretlerinin türbesini ziyaret eder. Demirci Mustafa Baba 1960 yılında Bağdat'a ikinci ziyaretini yapar ve burada yirmi gün kalır. Bu ziyareti sırasında Abdulkadir Geylani Hazretlerinin torunlarından Hüseyin Fevzi Paşa kendilerine yakın ilgi gösterir¹⁵⁰. 1964 yılında ikinci defa

---

¹⁴⁹ Farsça dahra kelimesinden gelir. Testere gibi dişli ve eğri budama âleti. Bağ budamak için kullanılan testere gibi dişli olan bıçak.

¹⁵⁰ <http://www.ussaki.net/>'te Seyyid Hüseyin Fevzi El Haseni Paşa'nın ana ve babası salihinden olduğu kaydedilir. Kendileri neseben Seyyid İmam Hasan ibni Ali ebu Talib'e müntehi olmaktadır. Doğum tarihleri 1899 olup, doğum yeri Bağdat'tır. Bağdat'ta evvela rüştiye mektebine girmiş ve semti idadi okulunu da bitirdikten sonra İstanbul'a giderek orada askeri veteriner (baytar) fakültesine girmiştir ve teğmen

hacca giderek kutsal yerleri ziyaret eder. Demirci Mustafa Baba mutasavvıflardan Tayyar Baba, Muharrem Hilmi Efendi, Perçençli Mehmet Baba, Palulu Muhammed Baba ve Hacı Tevfik Efendi ile yakın

---

rütbesiyle 1916 mezun olmuştur. Sonra Bagdad'a dönerek Irak ordusunda liva rütbesine vararak 1952 yılında emekli olmuştur. Katibi gavs nasımıyla meşhurdur. Babası Osmanlı kaymakamlarından idi. ve tarik-i Kadiriye dervişi idi. Mustafa Çetin Baydar, “Erzurumlu bir saklı hazine. Gülcemal vapurundan Gülcemal Soylu’ya” başlıklı makalesinde Hüseyin Fevzi Paşa’dan şöyle bahseder.

“Sonradan Irak Genelkurmay Başkanı olan bir Hüseyin Fevzi Paşa vardı. Osmanlı döneminde İstanbul’da, ‘Erkan-ı Harbiye’de okumuş. Çok iyi Türkçe biliyordu. 104 yaşında İstanbul’da vefat etti. O benim çok iyi dostumdu, ailece çok iyi görüşürdük. Türkleri çok sever; İstanbul’dan evliydi zaten. Büyükelçiliğimize gelirdi, benim fakirhaneye de. Biz de onun evine giderdik. Her Salı günü onun evinde 50-60 kişilik divan toplantıları yapılırdı. Beni mutlaka yanında istiyordu. Ben giderdim, yanına oturturdu. Paşalar, âlimler, bürokratlar gelirdi bu toplantılara. Kendisi hem Hazreti Hüseyin, hem de Hazreti Hasan tarafından peygamberimizin soyundandır. Fevzi Paşa, Kadiri’dir. Her Perşembe Abdülkadir-i Geylanî Hazretleri’nin türbesinde zikir yaptırır, zikri idare ederdi. Bediüzzaman Hazretleri, malum 1911 tarihinde Şam’da, Emevi Camii’nde bir hutbe okumuştur. Hüseyin Fevzi Paşa bu hutbe okunduğunda camide bulunmuş ve Bediüzzaman Hazretleri’ni dinlemiş. Hutbeden sonra tanışmışlar, bir yerde oturup sohbet etmişler. Üstad Hazretleri ona, kendi eserlerinden bir kitap hediye etmiş o sırada.”

Hüseyin Fevzi Paşa’nın Gaybın Dili, Mektubat-ı Geylani, Güneşler Güneşi, Bismelenin Şerhi ve Büyük Evliyaullah Silsilesi isimli tercümeleleri vardır.1980’de İstanbul’a gelir.

ilişkiler içinde bulunur ve bu zâtlardan manen istifade eder.

Anlatılır ki, Demirci Mustafa Baba yanına gelen herkese misafir gözüyle bakar ve herkesin derdiyle ilgilenirdi. O her zaman için kibir ve gururdan uzak durup insanlara yeri geldiğinde “Ben demirciyim” derdi. Onun dergâhına üzüntülü giren sevinçli çıkardı. Göstermiş olduğu kerametlerden biri şöyle nakledilir. Bir gün müritlerinin getirdiği kiraz kurtlu çıkınca cebinden para vererek aynı tezgâhtan tekrar kiraz getirtir. Gelen kirazlardan hiç birisi kurtlu çıkmaz. Bunun üzerine müritlerine, “Helal kazanırsanız paranız telef olmaz”, demiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki Demirci Mustafa Baba, tarikat terbiyesini kendisinden icâzet almamakla birlikte esasta Hacı Hüseyinler köyünden Kadiri ve Rufai şeyhi Rıfat Baba’dan almıştır.

Günümüzde türbesi yöre halkı tarafından ziyaret edilir. Türbe genel olarak ziyaret amaçlı olarak ziyaret edilmekte ve burada Kur’an-ı Kerim okunarak bağışlanıp dua edilir. Felçli hastalar, korkmuş olan kişiler, psikolojik problemi olanlar bu rahatsızlıklarından kurtulmak amacıyla türbeye getirilir. Özellikle hayatın yoğunluğu içerisinde yaşanan işsizlik, borçlarını ödeyememe, ailevi geçimsizlik vb. sıkıntı ve içine düşülen ruhsal bunalımdan kurtulmak için bu ziyarete gelmekte ve Allah’a şifa için dua edilerek yardım temenni edilmektedir. Amaç ve maksatlarına ulaşan ve adağı bulunan ziyaretçiler burada kurbanlarını kesmekte ve tasadduk etmektedirler.

Ve Diğerleri

Meydan Camii Meydan Mahallesinde Hıyarcılar Çarşısı ile Kasaphane arasındaydı. Evvelce bu camiye (Mescid-i Atik-i der Meydan) denirmiş. Cami çarşı içinde olduğundan cemaati çoktu. Büyük Beyzade Hacı Ali Efendi öğle ve ikindi namazlarını daima bu camide kılar, ramazanlarda ise müritlerinden bir kısmını bu camide sülük ve itikafa sokardı. Bu yüzden camide kalabalık artardı. Yan duvarlardaki kemer ayaklarının arasına boydan boya ipler gerilerek beyaz perdeler çekilir ve ayrı ayrı hücreler meydana gelirdi. İşte bu hücrelerin her birinde bir kişi oturmak suretiyle 10-15, bazan 20 kişi sülûke veya itikafa girerlerdi.

Çarsacak beylerinden Osman Ağa namında bir zat tarafından yapıldığı tevatüren söylenen Kurşunlu Camii'nin kitabeleri çok aşınmış olduğundan ne zaman inşa edilmiş olduğu tespit edilemez. Anlatılır ki, ramazanlarda arife günleri ikindi namazından sonra bu camide bulunan Lihye-i seadetin açılması itiyat halindedir. Yine böyle bir günde Lihye-i seadetin konulduğu dolabın kapısı Hacı Hamid Efendi tarafından anahtarla açılınca dolaptaki bohça içerisinde bulunan Lihye-i seadetin bulunmadığı görülür ve cemaatle birlikte hayretler içinde kalan Hacı Hamid Efendi bu hâdiseden çok müteessir olur ve bu hal tam on yedi sene devam

eder. Mukaddes bir emanetin kendi zamanında ortadan kayıp olması Hacı Hamid Efendi'nin gücüne giderek hadiseyi hatırladıkça gözyaşları döker. Nihayet Kaşgar Emiri, “Osmanlı ülkesinde Harput namında bir şehir ve bu şehirde Hacı Abdülhamid Efendi namında bir alim var mıdır?”, diye Bab-ı Ali'ye bir mektup gönderir. Bunun tetkiki uzun sürer ve sonunda Harput'da böyle bir zatın mevcut olduğu, cevaben bildirilir. Meğerse bir Arap seyyah tarafından çalınan bu Lihye-i seadet, Kaşgar'a götürülmüş ve mühim bir bedel karşılığı Kaşgar Emirine satılmıştır. Kaşgar Emiri ise bu mukaddes emaneti sarayına en yakın bir camiye hediye ve vakf etmiştir. Aradan epeyce zaman geçtikten sonra Emir, bir gece rüyasında, Hazreti Peygamber efendimizi görür. Peygamberimiz Emir'e, “Falan tarihte satın alıp da, camiye hediye ettiğin emanet hırsızlıktır. Hakiki sahibi Osmanlı diyarında Harput şehrinde Hacı Hamid Efendidir, acele bu zata ulaşır”, der. Bu rüya üzerine Emir, Bab-ı Ali'ye mektup yazar ve müsbet cevap alınca Lihye-i seadeti dört muhafızla İstanbul'a, İstanbul ise Harput'a gönderir. Harput'da muazzam bir merasimle karşılanan Lihye-i seadet eski makamına konulur.

Sunguroğlu, 1955 haziranında Harput'u ziyaretinde, bu caminin kapısına kilit asılmış ve minare kapısının da taşlarla örülmüş olduğunu görür. Bu hal dikkatini çeker. Meğer cami, odun deposu olarak kullanılmaktadır. İlgililerle teması neticesinde ikaz ve tavsiyeleri kabul edilir ve İstanbul'a döndükten sonra aldığı bir mektupta minare kapısının açıldığı ve caminin

tahliye ettirilerek temizletildiği bildirilir. Bugün yapı hizmete açıktır.

Sunguroğlu Harput'un bağlarını sayarken dolaylı olarak bir türbeden de söz eder¹⁵¹. Pertek şosesinin sağında, kuzeyi Kızıldağ, güneyi Deliktaş sırtlarıyla çevrili Gökçe Bağları da sık ağaçlı, toprakları verimli geniş bir nahiyedir. Nahiyenin 'Allahlık' bir çobanı varmış ki, bütün bahçe sahiplerinin 40–50 kadar koyun ve keçisini her sabah evlerinden alır, yaylalarda otlatır ve akşamları getirir, sahiplerine teslim eder ve bu suretle hayatını devam ettirmiş. Yine böyle bir gün, her nasılsa, bir ağacın altında uyuya kalmış. Sürü sahipsiz kalınca dere tepe demeden çobandan uzak düşmüş. Akşam karanlıkları çökünce de nahiyenin yollarını tutarak evlerine gelmişler. Çoban derin uykusundan uyanıp da sürüyü etrafında bulamayınca sağa koşmuş, sola koşmuş, sürü yok. Nihayet bir ağacın dibine oturup ellerini semaya kaldırarak, "Ya Rabbi! Koyunlarımı bulayım da istersen hemen canımı al. Şimdi sahiplerine ben ne cevap vereceğim?", diye gözyaşlarıyla Allah'a yalvarırken, o civarda dolaşan bir bağmancı, çobanın ağladığını görünce, koyunların kayıp olmadığını, kendi kendilerine nahiyeye döndüklerini haber verince, sevincin verdiği heyecanla mı, yoksa Allah'a ettiği duanın kabul olunması dolayısıyla mı, hemen orada ölüyor. Bunun üzerine Gökçe Bağlılar aralarında sözbirliği yaparak Çobanı, öldüğü ağacın dibini kazarak oraya gömerler. Gel zaman,

---

¹⁵¹ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında Cilt. VI. Sh.149-150

git zaman, nahiyeden bir kişinin gördüğü bir rüya üzerine de yine bu nahiyeye halkı tarafından mezarının üstüne bir de türbe yapılır. Türbeye de «Koyun Baba» türbesi denilir. Sunguroğlu sözlerini, “O zaman ziyaretgâhdı, şimdi ne oldu bilmem.”, diye tamamlar.

Elazığ Kültür Envanterinde bugün sadece mihrabı ve minaresinin kaide kısmı mevcut olan caminin, Osmanlı devrinin ilk sancak beylerinden Ahmet bey tarafından yaptırıldığından ilk Osmanlı devri eseri olduğu için önemli görüldüğü kaydedilir¹⁵². Sunguroğlu ise yapı hakkında bilgi verirken, farklı fikirlerin ileri sürüldüğünden söz eder¹⁵³. Ona göre Seyyid Şerafeddin türbesi yakınlarında olması, minaresinin Arap mimarisinde görülen üslupta olması gibi sebepler dolayısıyla yapının Arap istilasından sonra Araplar tarafından yapılmış olabileceği kanaatini ileri sürer. Asrın başında hizmet vermekte olan yapı hakkında şu bilgileri aktarır.

“Cami ve mahallenin isimlendirilmesi keyfiyeti ise belki sonraları camiin tamiri veya mahallenin ihdası sıralarında olsa gerek... Camiin havline, cadde üzerindeki ufak taş kemerli bir kapıdan girilirdi. Burada birkaç gül fidanı, sol tarafında da birkaç sandukalı mezar vardı, sağ kol üzerinde tekrar taş kemerli bir kapı ile iç camiye girilirdi. 6 x 7 m.

---

¹⁵² Elazığ Kültür Envanteri.Sh.40.

¹⁵³ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında Cilt. I

genişliğinde dörtgen şeklinde ufak bir cami... Üç taraf duvarlarında pencere yoktu, yalnız tavana yakın yerlerde ufak birkaç ışık penceresi ve sonra avluya bakan tarafta ise üç büyük penceresi vardı. Tavanı, tonoz şeklinde yapılmış, üstü ise topraktı. Minaresi 30 x 40 cm. ebadında sert ve sarımtırak taşlardan bir, bir buçuk m. genişliğinde dört köşe olarak yapılmış ve camiin damından 3-4 m. kadar yukarı yükseltilmişti. Şerefesi ahşaptı. Uzun boyu ve simsiyah sakalı ile Muhtar Efendigillerden Hacı Hoca bu camiin imam ve hatibiydi. Bayram ve Cuma namazları müstesna diğer vakitlerde cemaati, birkaç kapı komşudan ibaretti. Camiin mütevelli, kayyum ve çırağı hakkında vakıf tahsisleri olduğundan...”

Sunguroğlu daha sonra Ahmet Bey Camiinin müstesna minaresi hakkında halk arasında şöyle bir hikayenin anlatıldığını nakleder.

“Minare tekin değil, minarede bir çingıraklı kedi varmış ki, çingırağının sesini, minareye her çıkan inen duyar ve fakat kediyi göremezlermiş. Ancak büyük abdestsiz olarak minareye çıkanlara gözükürmüş. Harput'un meşhur Deli Heyrosu evvelce aklı başında, beyaz sarıklı, siyah latalı, tertemiz bu camiin müezzini iken ne olmuş, ne bitmiş bu kedinin hışmına uğramış ve aklını kaybetmiş..Hülâsa kedi kime gözükürse hali harap. Ya o anda ölür, ya da aklı başından gider, yahut gözleri kör olurmuş.

Çocukluğumuzda yaramazlık ettiğimiz zaman, bu kedi ile bizleri bile korkuturlardı. Deli Heyro'dan sonra bu camide müezzinlik yapmağa kimse cesaret edememiş. Aylarca cami müezzinsiz kalmış. Nihayet anadan doğma kör ve bu körlüğüne rağmen Hafız olmuş Kör Misto (Mustafa) namında birisi bu camiye müezzin olmuştu. Kör Misto, kedi falan tanımaksızın her seher vakti alaca karanlıkta minareye çıkar, bilhassa yaz günleri, damlarında yatan mahalle halkına ilâhi rüyalar sunar gibi davudi sesiyle salât-ü selâm okur ve biz gençleri de tatlı uykumuzdan uyandırırdu.”

Şeyh Hacı Ali Efendi (1668-1758), şehir merkezine 9,5 km. mesafede bulunan Elazığ'ın merkez beldelerinden *Akçakiraz (Perçenç)* Mezarlığında medfundur¹⁵⁴. Ağaçlıklar ve yeşillikler içerisinde bulunan türbesi dört ana sütun üzerine baldaken tarzında inşa edilmiştir. Elazığ eski valilerinden Ahmet İzzet Paşa tarafından yaptırılır. Dört sütunun da taban aralığı 75 cm yüksekliğinde bir duvarla çevrilmiştir. Bu duvarın üzeri de bir metre yüksekliğinde demir kafesle örülmüştür. Bu türbe eskiden yapılmış olup, sonra da orijinaline uygun şekilde restore edilmiştir.

Akçakirazlı olan Şeyh Ali Efendi'nin Harput Medreselerinde tahsil gördükten sonra İstanbul'a giderek, Beyazıt Medreselerinde tahsiline devam ettiği ve icazet aldığı rivayet edilmektedir. Aynı soydan gelen Muammer

---

¹⁵⁴ <http://www.akcakiraz.bel.tr/>

Tuksavul “Doğudan Batıya ve sonrası” isimli eserinde, soylarının Karakoyunlu'lara dayandığını, 17. yüzyılda İsmail Beğ adında bir Türkmen'in, atlılarıyla 4.Murat'ın ordusunda Bağdat seferine katıldıklarını, savaştan sonra gelerek Akçakiraz'a yerleştiklerini söyler. Şeyh Ali Efendi'nin işte bu İsmail Beğ'in torunlarından birisi olma ihtimali kuvvetlidir. Muammer Tuksavul, bu tezini doğrulamak için babasının hayatta olduğu sırada Toroslardan bazı Türkmenlerin (Yörüklerin) babalarını ziyarete geldiklerini, bunların kendi akrabaları olduğunu iddia eder. İsmail Beğ'in soyundan din adamları, asker, subay ve öğretmenler yetişmiştir. İshak Sunguroğlu ise “Harput Yollarında” isimli eserinde Şeyh Hacı Ali Efendi'nin “Şazeli” tarikatına mensup bir şahsiyet olduğunu belirtirken, onun bu tarikata İstanbul'da iken intisap ederek icazet aldığını söyler. Hacı Ali Efendi, daha sonra memleketine dönerek, halkı irşat etmeye başlar. Bu arada kendi çocukları üzerinde de durarak onların tahsili ile yakından ilgilenir. Torunu İshak Efendi Fatih Medreselerinde eğitim görmüştür¹⁵⁵.

Anlatılır ki, Harput'un civarında bulunan aşiretlerin isyanı üzerine, bunların ıslahatına memuren

---

¹⁵⁵ İshak Efendi (1803-1892) Süleymaniye ve Beyazıt Medreselerinde müderrislik yapar. Kadılık görevinde de bulunduktan sonra Sultan Abdülhamit'in Sarayına kadar uzanarak onun huzur hocası olur. Huzur derslerinde toplam on altı defa çeşitli meclislerde, değişik sıfat ve rütbelilerle bulunmuştur. Bu zatın ayrıca birçok konuda eserleri vardır. Kendisi bir ara memlekete döndükten sonra, tekrar İstanbul'a giderek orada vefat eder. Mezarı Fatih Camii bahçesinde dir.

Harput'a gelen Hasan Paşa namındaki zat çok gaddar bir adamdır. Haklı haksız birçok kimsenin kellesini uçurttuğu gibi halka da zulüm ve işkence etmek suretiyle ortalığı titretir¹⁵⁶. Paşa, bir gün maiyetiyle birlikte Perçenç'in önünden geçerken bu köyün bir kasaba kadar büyük ve şen olduğunu uzaktan görünce atının dizginini Perçenç'e çevirir¹⁵⁷. Köyü gezerken, Şeyh Ali Efendi de evinin damında loğ çekmektedir. Paşa, böyle koca sarıklı, saçlı sakallı bir zatı damın başında görünce, ağalarına hocayı aşağı almalarını emreder. Ağaların yukarı çıkıp Paşa'nın kendisini çağırdığını söylemeleri üzerine, Şeyh Ali Efendi, "Lütfen kendisi benim yanıma çıksın" diye karşılık verir. Bu cevap Paşaya götürülünce, Paşa hiddetle atından inerek Şeyh Ali Efendinin evine girer. Onun merdivenlerden çıktığını hisseden Ali Efendi damdan inerek Paşayı misafir odasına alır. Paşanın, "Ne cesaretle beni ayağına çağırdın?", diye sert sualine, Ali Efendi yumuşak tavrıyla, "Efendim, bizim damda çok ot bitiyor, bunları temizlemekten, loğ çekmekten aciz

---

¹⁵⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁵⁷ Perçenç, 1000 Ermeni ve 1.500 Müslüman nüfusuyla veya farklı bir kaynağa göre ise 681 Ermeni, Surp Pirgiç Kilisesi, Protestan Kilisesi ve iki okuluyla XIX. yüzyılda misyonerliğin faal olduğu bir yerleşim yeri olarak görülür. 'Harput'ta Güvercinim Kaldı' yazarı Hamasdegh (1895-1966) Perçençlidir.

kaldım, onun için sizi çağırdım, siz dama çıkıp damda biraz gezecek olursanız, bu otlar artık bitmez. Ben de bu dertten kurtulurum. Çünkü malum-ı alileri zalim ve gaddar olan ricalin ayak bastıkları yerde ot bitmez. Efendimizi bu maslahat için yukarı dama davet ettim,” demesi üzerine Paşa, hocanın cesaretle bu şekilde konuşmasına son derece kızarsa da bunun, kendisine manevi bir sille olduğunu takdiren hocayı beraberine alarak şehre getirir ve misafir eder. Ali Efendi, Paşanın yemeğini yemez ve keramet göstererek köyüne döner. Bunun üzerine Paşa da Elaziz’de tutunamaz.

Türbesinin yapılışı ile ilgili şunlar anlatılır. Elazığ eski valilerinden Ahmet İzzet Paşa’nın başından bir felç olayı geçer. Doktorlar çare bulamazlar. Şeyh Ali Efendi’nin kabrine gitmesini, dua etmesini ve Allah’tan şifa dilemesini tavsiye ederler. Bunun üzerine Şeyh Ali Efendi’nin kabrine gider Kur’an okuyup bağışlar ve iyileşmesi için dua eder. Kabrin başında kendisine uyku galebe çalar ve uyur. Şeyh Ali Efendi rüyada kendisine, “Kalk yürü evladım”, der. İzzet Paşa, “felçliyim yürüyemem”, diye cevap verir. Şeyh Ali Efendi iki kez daha kendisine, “kalk yürü”, der. Üçüncü söyleyişte hem uykudan uyanır, hem de yürür. Böylece felç rahatsızlığından kurtulmuş olur. Bilahare mezarın üstüne müştemilatı ile beraber bir türbe yaptırmayı düşünür. Şeyh Ali Efendi rüyasında kendisine, “Türbe istemem ancak dört sütun üzerine küçük bir kubbe koyman kifayet eder.”, der. Bunun üzerine Ahmet İzzet Paşa bugünkü

mevcut dört sütun üzerine kubbeli etrafı açık türbeyi yaptırmış olur.

Hacı Hüseyin Efendi Perçençli Mustafa Beyin oğludur. İlk tahsilini Perçenç'te yaptıktan sonra, Harput Kamil Paşa Medresesinde Hacı Abdulhamit'den ders alır. Mezun olduktan sonra Perçenç Tahiriye Medresesi'ne müderris tayin edilir. Ömrünün sonuna kadar bu vazifede kalıp insan yetiştirir. 1902'de Hacca gider.1915'de Perçençte vefat eder. Emekli General Hüsnü Göktaş'ın dayısı ve tüccar Aşkın'ın babasıdır.

Sunguroğlu eserinde, Ermenilerin yoğun olarak yaşamış oldukları Kesirik'de Mehmed Siyah-Ali Beyaz kardeşler, Garip Hüseyin Baba, Hızır Baba, Hacı İbrahim Hakkı Efendi, oğlu Şeyh Rıza Efendi, ve Hacı Ömer Efendi'lerin türbe ve ziyaretgahlarını sayar¹⁵⁸. Sunguroğlu, Harputun batısında ve Harput'a 36 km. mesafede bulunan Hozik köyü ile Kırkoş köyleri arasında ve kocaman meşe ağaçlarının gölgelerine bürünmüş bir türbede medfun bulunan **Şeyh Şazili**'den umumî bir ziyaretgâh olarak söz eder.

Nazır Baba türbesi, Sarahatun Mahallesinde ve öte kayabaşına giden yolun sağ tarafındaydı. Bitişğinde bir de aynı isimle bir Kadiri tekyesi vardı. İshak Sunguroğlu, “Bu tekyeye rahmetli Vehec Efendi'nin daveti üzerine birkaç defa ben de gitmişim.”, diyerek tarikatın uygulamasından söz eder¹⁵⁹. “Çok defa cuma

---

¹⁵⁸ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I.

¹⁵⁹ İshak Sunguroğlu. Harput Yollarında. Cilt I.

geceleri zikir edilirdi, yatsı namazı kılındıktan sonra zikre başlanır, saatlerce devam ederdi, gittiğim geceler sözleşerek rahmetli Derviş Hafız ile Hafız Osman da gelirdi. Her ikisinin de sesleri güzel olduğundan, bunlar yan yana gelir; nât, kaside okumağa başlayınca zikir edenler coşar ve bu suretle âyin çok heyecanlı ve devamlı olurdu.”

İshak Sunguroğlu **Celâl Baba** ve altı arkadaşına ait türbeden söz eder. Harput’un çok eski büyüklerinden Celâl, Şems, Esad, Adil, Tahir, Ömer ve Alâaddin isimlerindeki yedi zatın türbesi, şehrin kuzeyinde ve Meteris mezarlığında, yolun sağ tarafındaki Kurra Hocaların mezarlarının biraz aşağısındaydı. Bunların yedisi de dört ince ve zarîf sütun üzerine yapılmış bir kubbe altında yatıyorlardı ve burası ziyaretgâhdı. 1301.H. tarihli Mamuretül-Âziz salnamesinde bu türbe hakkında şunlar yazılıdır : “..Bu yedi kabir üzerine asr-ı Abdül-Mecid Handa ba irade-i seniyye bir kubbe bina edilmiş ise de muahheren harap olmuştur.”

Bu türbenin yapıldığı sırada yanına bir de zaviye yapılmış olduğunu öğreniriz. Harput civarında Şeyh Mahmud Efendi’nin ikamet etmekte olduğu hücrenin yanında zuhur eden eizze-i kiram makberelerine hürmeten oraya 3.000 kuruş sarfiyle bir zaviye inşası ve şeyhliğinin ismi geçen zata tevcihi ve kendisine 150 kuruş maaş tahsisi hakkında 1269 tarihli irade-i seniyye sadir olmuş ise de üç sene sonra Şeyh Mahmud Efendi’nin bir takım yolsuzlukları yüzünden ikinci bir irade ile bu vazifeden uzaklaştırılır ve yerine Şeyh

Mustafa Efendi'nin 40 kuruş maaş ile tayin edilmiş olduğu görülür. Sunguroğlu Celal Baba'nın kitabe ve mezar taşlarına tesadüf edilememiş olduğunu kaydeder.

Hoca İbrahim ziyareti, şehir merkezine 22 km. mesafede bulunan *Gölköy*'deki köy mezarlığında yer alıp bir mezar ziyaretidir¹⁶⁰. Burada yatan zat Ahmet oğlu İbrahim Erdemir olup 1962'de vefat edince buraya defnedilmiştir. Bu zat hayattayken imamlık görevlerinde bulunmuş ve Gölköy'de de imamlık yapmıştır. Ziyarete daha çok çocuğu olmayanlar gelmekle beraber her türlü hastalıktan muzdarip olanlar da ziyaret etmektedir.

Ziyaret-i Siyamet (Siyah Ahmet) ziyareti eski ismi Beritalan olan ve şehir merkezine 18 km. mesafede bulunan *Sütlüce* köyünün Emiruşağı mezrasında Ziyaret Tepesi adı da verilen yüksekçe bir tepede yer alır¹⁶¹. Bu mezarda yatan zatın Siyah Ahmet adında bir şehit olduğu söylenir. Yöre halkı tarafından bu ziyaret çocuğu olmayanlar, felçli hastalar, ruhsal dengesi bozuk olanlar yoğunlukta olmakla beraber her türlü hastalık için ziyaret edilmektedir. Ayrıca ziyarete kaderleri kapalı olan gençler kaderlerinin açılması, iş sahibi olmak gibi çeşitli amaç ve maksatlar doğrultusunda ziyaret etmektedir. Ziyaret için belirli bir gün mevcut olmayıp haftanın her

---

¹⁶⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁶¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

günü de ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelen kişiler ziyaretin yanında bulunan ağaca dilek dileyip bez bağlamakta, amaç ve maksatlarına ulaşanlardan adak dileyenler daha sonra adaklarını buraya getirip kesmektedirler. Ziyaretin bulunduğu yer oldukça yüksek olduğundan ziyaret için daha çok sıcak mevsimler tercih edilmektedir.

Boğmaca Mezarı ziyareti, Örenhan Mezrası'nın güneybatısındaki *Örenhan, Çötel* ve *Kuruçay* köylerinin mezarlığında yer alan bir mezar ziyaretidir¹⁶². Bu ziyarete boğmaca rahatsızlığına yakalanan kişiler getirilir. Hastalar beraberlerinde haşlanmış yumurta da getirmekte, yumurtanın sarısını mezarın toprağına sürüp hasta olan kişiye yedirilmekte, kalan kısmı ise mezarın baş tarafında ufak taşlarla yapılmış olan yuvanın içerisine bırakılmaktadır. Böylece bu rahatsızlığın bu mezara geçtiğine inanılmaktadır.

Ziyaret Tepesi ismiyle anılan ve şehir merkezine 25 km. mesafede bulunan ziyaret, *Çötel* köyüne bağlı Örenhan Mezrası'nın batısında yüksekçe bir tepenin zirvesinde yer alıp etrafı taşlarla çevrili bir mezar ziyaretidir¹⁶³. Ziyarete şükür amacıyla çocuğı askerden

---

¹⁶² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁶³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

gelenler, ev ve araba alanlar, geçirdiği kazadan kurtulanlar ve korkmuş olan kişilerin iyileşmesi için vb. çeşitli amaç ve maksatlar doğrultusunda gelmektedir. Ziyaretçilerden adağı olanlar burada kurban kesmekte ve kurban etiyle pılav pişirip ziyarete gelenlere ikram etmektedirler.

Ziyaret, eski ismi *Hamedi* olan ve şehir merkezine 16 km. mesafede bulunan *Beşoluk* köyünde Garipler Mezarlığı adı verilen mevkide yer alır¹⁶⁴. Burada kime ait olduğu bilinmeyen beş tane mezar bulunmaktadır. Bu ziyarete çelimsiz çocuklar getirilir. Ziyaretçiler, mezarlıkta bulunan ve kutsal kabul edilen alıç ağacının dibinde evlerinden getirdikleri su ile rahatsız olan çocuklarını yıkarlar ve bu suyun da çocuklara şifa olacağına inanırlar.

Dede Mezarı ziyareti, Harput'a yaklaşık 25 km. mesafede bulunan *Çatalharman* köyünün Kavaklık mevkiinde Oğmani Tepesi adı verilen tepenin eteğinde yer alır¹⁶⁵. Burada Prof. Dr. İzzettin Doğan'ın dedesinin dedesi Seyyid Hasan, dedesinin babası Hüseyin Dede, dedesi Doğan Dede ve kardeşi Hayri Doğan ile bu soydan gelenlere ait üstü betonla kaplı bir sanduka şeklinde yedi

---

¹⁶⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁶⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

adet mezar bulunur. Burası halk arasında ocak olarak bilinir. Mezarlığın alt tarafında herhangi bir mimari özelliği olmayan bir çeşme yer alır. Bu çeşmenin suyu ise şifalı kabul edilir. Bu sudan şifa niyetiyle kible tarafına dönülerek ayakta içilir. Burada bulunan mezarlar buraya Çatalharman'a bağlı Şıhıs mezrasının su altında kalmasıyla nakledilmiştir. Bu ziyarete gelişmemiş; yani cılız ve hasta çocuklar getirilir. Gelen ziyaretçiler Oğmani Tepesine çıkar ve dilek ve isteklerinin gerçekleşmesi için kible yönüne dönerek dua ederler. Buraya özellikle Kurban Bayramı günleri başta olmak üzere diğer günlerde de gelinir ve kurban kesilir.

Öksüz Baba ziyareti, şehir merkezine 17 km. mesafede bulunan *Aydıncık* köyünün doğusunda köyden yaklaşık 250–300 metre mesafede yer alır¹⁶⁶. Öksüz Baba Tepesi ismiyle anılan bu tepede bir dardağan ağacı ve bir de üstü betonla kaplı sandık şeklinde bir mezar yer alır. Köylüler tarafından “Zengin Mehmet” adında bir şahsa ait olduğu belirtilen bu mezarın Öksüz Baba ile bir ilgisi bulunmayıp yakın zamanlarda buraya defnedilmiştir. Yöre halkının anlattığına göre, Öksüz Baba kendi adı verilen bu tepede yaşamış ve daha sonra bilinmeyen bir sebeple burada kaybolmuştur. Yöre halkınca Öksüz Baba kendi halinde yaşayan, saf ve ilim sahibi bir kişilik olarak bilinir. Buraya insanlar sadece Hıdırellez günlerinin Perşembe gününde ziyarette bulunurlar, kurban keser,

---

¹⁶⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

lokma tatlısı dağıtır ve dilekte bulunurlar. Tepede bulunan dardağan ağacına da dileklerde bulunup bez vs. bağlarlar

Kırklar Mezarlığı ziyareti, şehir merkezine 10 km. mesafede bulunan *Güneyçayır* köyüne kavuşmadan Suludere’yi geçtikten sonra yolun güneydoğu tarafında, Köle Hasan mevkiinde yer alan etrafı demir çitle çevrili bir mezar ziyaretidir¹⁶⁷. Bu ziyarete daha ziyade doğumdan sonra kırk basması (albastı) ve müzmin hastalıklar için gidilmektedir. Önceleri bu mezarlığa yakın bir mesafede bulunan Kırklar Suyu adı verilen çeşmeden getirilen su ile ziyaret yakınındaki Süleyman Dikmen’in evinin banyosunda anne ve çocuğu yıkatılırdı. Bu uygulama yapılırken kırkbasmayı diye anne ve çocuğun birbirini görmemesine bilhassa dikkat edilirdi. Sonra da çocuğun elbisesinden bir parça buraya bırakılırdı. Bundaki amaç çocukla beraber gelen hastalığın burada bırakılıp çocuğun sağlıklı bir şekilde eve dönmesini sağlamaktır. Yöre halkı tarafından bu olaya “Kırk çıkartma” adı verilmektedir.

Hamza Baba (?-1911) ziyaret yeri şehir merkezine 21 km. mesafede bulunan ve eski adı *Kürdemlik* olan *Dereboğazı* köyünde, köy mezarlığında yer almaktadır¹⁶⁸.

---

¹⁶⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁶⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Etrafı yaklaşık bir metre yüksekliğe kadar mermer taşla kaplı olan bir mezar ziyaretidir. Kadiri şeyhi olup GÜNTAŞI (Kövenk) köyünde medfun bulunan Kadiri meşayihından Ömer Hüdayi Baba'nın halifelerindedir.

Anlatılır ki, il eski müftüsü merhum Halil Bilginoğlu'nun dedesi Halil Efendi İzzet Paşa Camii yanındaki eski medresede çocuk okuturken Hamza Baba yanına gelir. Bu arada Ruslar Çapakçur'u (Bingöl) işgal etmekte ve top sesleri duyulmaktadır. Bunun üzerine Halil Efendi, Hamza Babaya, "Hamza Baba bugün için babalığını göster" der. Hamza Baba da ona, "Ne demek istiyorsun?", deyince Halil Efendi, " Ne diyem bak top sesleri geliyor. Ruslar yarın da buraya gelirler", diye cevap verdiği sırada Halil Efendi'nin gözünün perdesi açılır. Hamza Baba'nın atasının ucunu Rus askerinin göğsüne dayadığını görür. Hamza Baba, Halil Efendi'ye "Oradan bir adım bile bu tarafa geçemezler" der. Gerçekten de Rus askerleri kısa süre içinde geri çekilmeye başlar.

Bugün kabrine yöre halkı tarafından daha çok ziyaret amaçlı olarak gidilmektedir. Bununla beraber akıl ve ruh hastalığına yakalananlar ile baş ağrısı gibi rahatsızlığı bulunan kişilerce de ziyaret edilmektedir. Buraya giden kişiler Kur'an-ı Kerim okuyup başışlamakta ve şifa bulmak amacıyla dua etmektedirler.

Şehir merkezine 15 km. mesafede bulunan Örençay köyündeki **Refik Baba** türbesi, üstü çatılı olup

giriş kısmı ve makam; yani türbegah olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır¹⁶⁹. Giriş kısmı mescit olarak kullanılıp sonradan inşa edilmiştir¹⁷⁰. Türbegaha mescit kısmında yer alan kapıdan girilir. Refik Baba'nın kabri tahta bir sanduka şeklinde yapılmıştır. Yöre halkı tarafından onun Fatih Ahmet Baba'nın büyük kardeşi olduğu söylenir. Kabrinde daha önceleri mezar taşının bulunduğu ancak bunun daha sonra çıkarılıp başka yere götürüldüğü söylenir. Bu ziyaretgahın bulunduğu alanda sonradan yapılan mescit tarafında bir akasya ağacı olduğu ve bu ağacın altında iki Saliha kadının mezarının bulunduğu anlatılır. Ancak mescit kısmı yaptırılırken bu salih kadınların mezarları mescit binasının altında kalmıştır. Bugün bu mezarların mescit içinde yer alan çeşme kısmında olduğu söylenir.

Burası her türlü dilek ve hastalık için ziyaret edilmektedir. Ziyaret için belli bir gün ve zaman seçilmez. Ziyarete psikolojik rahatsızlıklar başta olmak üzere her türlü hastalık için gelinmektedir. Gerek rahatsızlığına şifa bulan kişiler gerekse bir adağı olanlar buraya gelip kurbanlarını keserek tasadduk etmektedirler.

---

¹⁶⁹ Vaktiyle Ermenilerin yaşadığı ve eski adı **Hinsor** olan köye Osmanlı iskan kayıtlarında görüldüğü üzere Musul-Telafer'in Büyük Haraba köyünden getirilen Bayat ve Beydilli Aşiretlerinden Türkmenler tarafından iskan edilmiş olduğu ileri sürülür.

¹⁷⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Burada eskiden daha sık kurban kesilirken günümüzde kurban olayının daha nadir görüldüğü söylenir.

Ziyaret, şehir merkezine 25 km. mesafede bulunan *Sarılı* köyünde Ziyaret Tepesi adı verilen mevkide yer alır¹⁷¹. Bu tepede adının Arif Hikmet olduğu söylenen fakat kabri belli olmayan bir makam mevcuttur. Bu zatın Fatih Ahmet Baba'nın kardeşi olduğu, buraya Fatih Ahmet Baba'yla Harput'un fethine geldiği ve burada şehit düşüp buraya defnedildiği söylenir. Rivayete göre, seferberlik döneminde Tadım köyü yönünden Ermeniler baskına geldiği zaman Ziyaret Tepesi mevkiinde gökkuşağına benzer manevi bir setle karşılaşmış ve geri dönmüşlerdir. Aksaray Mahallesinde oturan ve ihtida eden Ermeni asıllı bir kadın bu olayı doğrulamıştır.

Burası haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Ziyarete her türlü hastalık için gelindiği gibi daha çok çocuk sahibi olmak amacıyla buraya gelinmektedir. Günümüzde pek görülmemesine rağmen geçmişte burada çok kurban kesilirmiş. Ayrıca ziyarete gelenler bu makama para bırakır ve burada mevcut alan ağaca dilek dileyip bez bağlarlar.

Hıdır Baba ziyareti, şehir merkezine 32 km. mesafede bulunan ve ismini verdiği *Hıdırbaba* köyünden yaklaşık 2 km. mesafede bir tepe üzerinde medfundur.

---

¹⁷¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Türbesi 1990 yıllarında köylülerin yardımıyla yapılmıştır¹⁷². Bir anıt mezarı andıran türbenin etrafı beton duvarla çevrilidir. Sanduka biçiminde olan mezar iki basamaklı olup kaide üzerine oturtulmuştur. Üzeri açık olan Hıdır Baba türbesi alışıla gelen Türk türbe geleneği dışında yapılmış olmasına rağmen plan olarak ise Türk-İslam anıt mezarı geleneğine uygundur¹⁷³. Yöre halkında bir kısmı bu zatın İslam ordularının Anadolu'ya yaptıkları akınlar sırasında burada şehit olduğunu söylerler. Büyük bir ihtimalle, Battal Gazi veya Abdulvehhap Gazi'nin kumandanlık yaptığı İslam ordularında bir askerdir. Rivayete göre, Battalgazi'nin babası Hüseyin Gazi komutasında ve askerleri arasında savaşır ve “Mahan” adında bir komutanı ve askerlerini yenerler. Malatya'ya geri dönüş sırasında Hıdır Baba'nın yaralı olması ya da başka bir sebeple vefat etmesi sonucu bugünkü yerine defnedilir. O günden bugüne kadar burada bazı zamanlarda Hıdır Baba'nın insanlara ruhaniyeti itibariyle görünmesi gibi olağanüstü olaylar üzerine burası ziyaretgâh olarak kabul edilir. Öte yandan Hıdır Baba'nın Ahi Teşkilatına mensup olduğu da ileri sürülmektedir. Bir başka rivayete göre Hıdır Baba, Sultan IV. Murat Han'ın askeriymiş. Pötürge'de türeyen bir eşkıyanın halka zulmetmesi üzerine durum Sultan IV.

---

¹⁷² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁷³ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

Murat Han'a iletilir. IV. Murat, içinde Hıdır Baba'nın da bulunduğu bir manga askeri gönderip eşkıyayı ikaz ettirir. Bu eşkıya bir süreliğine yöre halkına karışmaz. Bir süre sonra tekrar zulmetmeye başlayınca IV. Murat aynı bölük askeri tekrar gönderir. Bunlar eşkıyayla çatışır. Bu sırada yaralanan Hıdır Baba, Hıdır Baba köyüne yönelerek Pertek tarafında bulunan ve halk arasında Sultan Hıdır (Üryan Hıdır) olarak bilinen kız kardeşinin yanına gitmek ister. Fakat Hıdır Baba türbesinin bulunduğu bu yerde atından düşerek şehit olur ve buraya defnedilir.

Rivayete göre, türbenin bulunduğu yerin alt tarafı köy sakinlerinden Mehmet Özdemir adlı kişinin mülkiyetinde bulunmaktadır. Mehmet Özdemir kendisine ait olan bu türbenin yaklaşık 200–300 metre aşağısında kendisine ait bir ev ve tesis yaptırmaktadır. Bir gece inşaat halinde olan bu yerde bulunan köpek sürekli havlar. Dışarıdan ise Zülküf Usta diye bir ses gelir. Bunun üzerine inşaat ustalarından Zülküf Bey kapıyı açtığı anda uzun boylu, ak sakallı, cübbeli ve asalı birini görür. Bu zat Zülküf Usta'ya “Oğlum Mehmet'e söyle evini buraya yapıyor, benim de türbemi yaptırısın. Yalnız türbenin üzerini kapamasın ki Allah'ın rahmetinden mahrum olmayayım.”, der. Bu olay Zülküf Usta tarafından Mehmet Bey'e aktarılır. Mehmet Özdemir de durumu köyün ileri gelenlerine anlatır. Onlar da kendisine “Bu köyde senden zengini ve inançlısı olsa da Hıdır Baba bunu senden istemiştir. Dolayısıyla bunu senin yapman gerekir”, derler. Bunun üzerine Mehmet

Özdemir kendi inşaatını bırakıp, projesini de bizzat kendisinin çizdiği bu türbeyi masraflarını karşılayarak yaptırır. Ziyaret, Hıdır Baba köyünde yüksekçe bir tepede yer aldığından daha çok sıcak mevsimlerde haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Buraya, daha çok vücudunun çeşitli yerlerinde ağrısı bulunan hastalar, çocuğu olmayan kadınlar ve felçli hastalar tarafından rağbet edilir. Gelen kişiler şifa bulmak amacıyla Kur'an okuyup başışlamakta, dua etmekte ve kurban adağında bulunmaktadırlar. Hastalıklarının iyileşmesi durumunda ise buraya gelip kurbanlarını kesip tasadduk etmektedirler. Ayrıca çocuğu olmayıp da ziyarete gelip çocuğu olan kadınlar eğer çocukları erkek olursa ismini Hıdır koymaktadır.

Selvi Baba ziyareti, Elazığ'a yaklaşık 27 km.uzaklıkta bulunan ve eski adı *Pirik* olan *Balpınar* köyünün üst tarafında yüksek bir tepede bulunmaktadır¹⁷⁴. Burada yer alan bir ağacın altında etrafı taşlarla çevrili mezar ziyareti bulunmaktadır. Yöre halkından bazıları ise burada herhangi bir yatırın bulunmadığını ileri sürerek burada yer alan ağacı ziyaret ağacı olarak kabul eder. Bu yatırın "Selvi Baba"ya ait olduğu söylenir. Ziyaret mevkiinde ziyarete gelenlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşıladıkları veya yatıya kaldıkları

---

¹⁷⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

tek odadan oluşan bir yapı vardır. İçerisinde ziyarete gelenlerin kullanması için çeşitli mutfak eşyaları, Kuran-ı Kerim ve dua kitapları bulunmaktadır. Bu ziyaret mevkiinin yüksek olması, kış şartlarının da ağır olması sebebiyle ziyaretler daha çok yaz mevsiminde ve daha çok Cumartesi ve Pazar günleri yapılır. Ziyarete yöre halkıyla birlikte Tunceli, Erzincan ve Malatya gibi çevre il ve ilçelerden de gelinir. Daha çok Alevi kesimden vatandaşların geldiği ziyarete her türlü hastalık için geldiği gibi, çocuk sahibi olmak maksadıyla da gelirler. Ziyaretçiler burada bulunan ağaçlara bez bağlamakta, yatırın yanında yer alan mum yakma yerlerinde mum yakmaktadırlar. Ziyaret alanında kurban kesim yerleri, kurban etinin pişirilmesi için ocaklar bulunur. Niyet ve maksatlarına kavuşan ve adakta bulunan ziyaretçiler adaklarını buraya getirip kesmekte ve tasadduk etmektedirler.

Ağu İçen Evlatları türbesi Elazığ'a 30 km. mesafede bulunan *Pirinççi* köyünde bulunmaktadır¹⁷⁵. Türbe giriş ve makam olmak üzere iki bölümden oluşan bir yapıdır¹⁷⁶. Bitişğinde Alevi inancına göre bu yörede dede kabul edilen Mithat Dede'nin evi ve gelen

---

¹⁷⁵ Köyü ilk kuranların Sünköy'den gelen ve Koca Seyid'in soyundan olan Kasımoğulları olduğu, sonradan köye çobanlık ve çalışmak için gelenlerin de yerleşmesi ile köyün son halini aldığı biliniyor. Köyün asıl isminin **Pir İçi** olduğu zamanla bu ismin değişerek Pirinççi olduğu bilinmektedir.

¹⁷⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

ziyaretçilerin kesilen kurban etinden yemek hazırlamaları için bir mutfak bulunmaktadır. Mutfağın içinde kurban etlerini pişirmek için ocaklar yer alır. Ayrıca türbenin önünde ziyaretçilerin oturmaları için üstü çatı ile kapatılmış ve altına beton dökülmüş geniş bir oturma alanı mevcuttur. Bu alanda oturma bankları da yer alır. Yılın belli dönemlerinde bu alanda semah gösterileri yapılmaktadır. Türbede Ağuıçen soyundan gelen baba Seyyid Halil Dede ile oğul Seyyid Rahim Dede'nin kabirleri bulunur. Seyyid Halil Dede'nin doğum tarihi bilinmemekte sadece 1965 yılında vefat ettiği anlaşılmaktadır. Seyyid Rahim Dede ise hicri 1337 yılında doğmuş olup 1994 yılında vefat etmiştir ve vasiyeti gereği babasının yanına defnedilmiştir. Bu türbede yatan zatlar Tunceli Hozat ilçesinin Karabakır (Bargini) köyünde medfun bulunan Ağuıçen Seyit Mençek İrfani'nin soyundandırlar¹⁷⁷.

Bu türbe Alevi inancına sahip kişiler tarafından haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Ziyarete her türlü hastalık ve dilek için gelinmektedir. Bununla beraber daha çok çocuğu olmayanlar, baş ağrısı bulunanlar, kısmeti kapalı olanlar ziyaret etmektedirler. Adağı bulunan ziyaretçiler burada kurban kesip tasadduk etmektedirler. Ziyarete gelenlerin bazıları sandukanın üzerindeki örtüyü öpmekte ve yüzlerine sürmekte, kendilerinden sonra gelenlerin şifa niyetiyle yemeleri için sandukanın üzerine şeker vb. gıda türünden lokma

---

¹⁷⁷ <http://www.sunkoyu.net/>

bıraktadırlar. Ziyaret içinde On İki İmam, Hacı Bektaş Veli, Hazreti Hüseyin ve Hazreti Ali ile ilgili çeşitli tablolar ile Atatürk portresi bulunmaktadır. Her yıl Ağustos'un ilk haftasında burada toplu ziyaret yapılmakta, kurbanlar kesilip ikram edilmekte ve semah gösterileri, cem ayinleri gerçekleştirilmektedir.

Kara Arap'ın türbesi *Sünköy*'de Tacımuşağı Mahallesi'nde müstakil bir ev içinde yer alan bir mezar ziyaretidir¹⁷⁸. Ziyaretin yer aldığı ev, türbegâh ve ziyaretgâha girerken solda yer alan bir mutfaktan oluşmaktadır¹⁷⁹. Tacımuşağı (Mansurşah) Mahallesi'nde oturanlar kendilerinin Sünköy'üne Horasan'dan geldiklerini ve Koca Seyyid'in neslinden olduklarını söylerler.

Kara Arab'ın da Koca Seyyid'in neslinden geldiği, doğum ve ölüm tarihlerinin bilinmediği söylenir. Rivayete göre, Kara Arap çocukları çok severmiş. Bu yüzden gelen ziyaretçiler bezden ve naylondan yaptıkları bebekleri getirip bu ziyarete bırakırlar. Bu bebeklerin

---

¹⁷⁸ İl merkezine 23 km. mesafede bulunan köyün Horasan'dan gelen Aziz Dede'nin ailesi tarafından kurulmuş ve sonra'da Tunceli ve Malatya'nın Dedegarhun'dan gelen ailelerle köyün büyümüş olduğu kabul edilir. Sünlüler, köyün kurucuları Horasan'dan geldiği zaman, Sün'ün bugünkü sahasının ormanlık olduğunu ve hatta o zaman gümüş madenine geçen kervanların bu ormanlıktan geçinceye kadar kendilerinden kılavuz istediklerini anlatırlar.

¹⁷⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Cuma akşamları Kara Arap'a hizmet ettiklerine inanılır. Getirilen bu bebekler çürümeye yüz tuttuğu zaman temiz bir beze sarılarak adeta kefenlenir ve toprağa defnedilir. Bu ziyaret alevi inancına mensup kişiler tarafından ziyaret edilir. Türbeye eskiden yoğun olarak perşembe ve cuma günleri gelinmesine karşılık bugünlerde daha çok pazar günleri ziyaret edilmektedir. Ziyarete her türlü hastalık için gelinmektedir. Fakat özellikle buraya çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olma maksadıyla ve ayrıca rahatsız olan çocuklar getirilmektedir. Ziyaret ettikten sonra çocukları olanlar buraya gelip kurban kesmekte ve tasadduk etmektedirler. Ziyaretin bulunduğu alanda kurban kesme yeri bulunmaktadır. Kurbanlar kesilip pişirilmeden dağıtıldığı gibi köylüler davet edilip pişirilerek ikram da edilir. Bu durumda kadınlar pişen eti evlerine götürür, erkeler ise türbe önünde kurulan sofrada yerler. Türbe içerisinde kabrin yanında bulunan ağaçtan sütunlara gelen ziyaretçiler tarafından dilek tutulup bez bağlanır. Ayrıca türbede kabrin çevresinde ağaç sütunun etrafındaki topraktan alınarak suya katılıp şifa niyetiyle teberrüken içilir. Çamuru ise vücudun ağrıyan yerlerine sürülür. Türbenin önünde mum yakma yeri bulunup gelen ziyaretçiler burada mum yakarlar. Ziyaretin yanında ziyaret ağacı olarak kabul edilen bir dut ağacı bulunmaktadır. Bu dut ağacının kuruyan dalları yöre halkı tarafından evlerine başlarına musibet geleceği korkusuyla götürülmeyip kurban eti pişiriminde kullanılır.

Sünköy'de medfun bulunan **Ağuiçen (Ağuçan) Koca Seyyid Ahmed**'in türbesi dikdörtgen planlı olup tek kubbeden oluşmaktadır¹⁸⁰. Türbenin ön taraftaki giriş bölümü üç sütun ve iki kemerli revak şeklindedir. Son yıllarda yeniden inşa edilmiş olan türbenin üstü çatılı olup, giriş ve makam olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Türbenin hemen karşısında ziyaretçiler için yapılmış olan ve içerisinde kurban kesim yeri, mutfak ve yemek pişirme ocaklarının da bulunduğu bir bölüm mevcuttur. Türbe içinde On İki İmam, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'ye ait tablolar bulunmaktadır. Sünlüler tarafından köyün kurucusu olarak da kabul edilen Koca Seyyid, Zeynel Abidin'in soyundan gelmektedir. Yalnız bunların Zeynel Abidin'in hangi oğlunun soyundan geldiği hakkında ihtilaflar bulunmaktadır. Malatya'daki Doğan Dedelerin şeceresinde İmam Zeynelabidin'in Ali Asgar isimli oğlunun adı geçer. Isparta'daki Veli Baba ve Battalgazi şecerelerinde ise bu nesil İmam Zeynelabidin'in Zeyd isimli oğlundan gelmektedir. İsmail Kaygusuz'un değişik şecerelerden oluşturduğu şecerede ise onun yine Zeyd isimli oğlunun neslinden geldiği bilgisi yer alır. Bunlar, Hoca Ahmet Yesevi ocağında yetişerek Anadolu'yu İslamlaştırmak amacıyla Horasan'dan Anadolu'ya göç eden Koca Seyyid, Mir Seyyit, Köse Seyyid ve Seyyid Mençek İrfani isminde

---

¹⁸⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

dört kardeşirler. Koca Seyit, kardeşleri ve bunların neslinden gelenlerin “Ağuiçen” ismiyle nitelendirilmelerinde, şu menkıbe etkili olmuştur. Rivayete göre IV. Murat Bağdat seferinden dönerken Diyarbakır’a uğrar. Burada çıkardığı bir fermanla seyyid soyundan gelen şeyh ve dedeleri imtihan etmek için yanına çağırır. Bu emri alan Koca Seyit ve kardeşleri Mir Seyit, Köse Seyit ve Seyit Mençek Padişahın huzuruna varırlar. Padişah bunları imtihan etmek için hazırlattığı ‘ağu’yu (zehir) içmelerini ister. Bunun üzerine en büyük kardeş olan Koca Seyit kardeşlerine, “Ben içeyim siz dua edin”, der. Koca Seyit tam bardaktaki ağuyu içmek üzereyken en küçük kardeş olan Seyit Mençek, Koca Seyit’in elinden bardağı kapar kapmaz kafasına çekerek kendisi içer. Bunun üzerine Padişah kendilerine “Ağuçan, Ağuiçen” lakabını verir.

Bu ziyaret yeri Alevi inancına mensup vatandaşlarımız tarafından haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Buranın türbedarlığını Koca Seyit’in soyundan gelen ailelerce her yıl bir aileye devrederek toplam on aile bakar. Yılın belli dönemlerinde burada semah gösterisi yapılır. Türbenin önünde bir koç heykeli bulunmaktadır. Koç Baba adı verilen bu taş heykel de gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçiler Koç Baba heykeline dilek tutup ufak dilek taşı yapıştırırlar. Eğer bu taş yapışırsa tutulan dileğin kabul olacağına inanılır. Bu inanç pratiğini özellikle kısmeti kapalı olan genç kız ve erkekler yaparlar. Türbenin giriş kısmında niyaz taşı bulunmaktadır. Bu

taşın üzerinde üç ok vardır. Bu oklar bu civarda üç büyük zatın yattığına delalet eder. Ziyaretçiler türbeye girerken bu taşı öper ve niyazda bulunur. Türbeye girerken sol tarafta ziyaretçilerin mum yaktığı bir mum yakma yeri vardır. Adağı olan ziyaretçiler burada kurban keserler. Kurban için özellikle yaz ayları tercih edilir. Cumartesi, Pazar ve Perşembe günleri kurban için daha fazla tercih edilen günlerdir. Türbeye her türlü hastalık için gelinmektedir. Koca Seyit türbesi ve bu ziyaret alanındaki Koç Baba ziyareti yörede özellikle çocuğu yaşamayan ve olmayan aileler tarafından ziyaret edilip adaklar adanmaktadır. Yine köy halkı kuraklık döneminde bu ziyarete gelmekte ve yağmur yağması için dua etmektedirler. Yağmur duasına ise kurak yılların Mayıs aylarında yani yağmurun ekine faydası olacağı aylarda başvurulur. Yine akşamları ve bayram akşamlarında köy halkı bu ziyaret mahallinde toplanır ve evlerinde hazırladıkları yiyecek türünden lokmaları (yağlı yufka, tavuk dolması vs.) buraya getirerek hep beraber birbirlerine ikramda bulunurlar. Buna köy halkınca “lokma kesmek” denir. Ziyarete gelenlerden bazı kişilerin türbedeki sandukanın örtüsünü öptükleri ve yüzlerine sürdükleri de görülür. Bu arada adağı olan ziyaretçiler burada kurbanlarını kesmekte ve tasadduk etmektedirler.

Sait Tayyar'ın türbesi Elazığ'a yaklaşık 25 km.mesafede eski adı *Bavınışağı* olan *Günbağı* köyünün

karşısındaki tepededir¹⁸¹. Üstü çatı örtülü olan türbe giriş kısmı, makam (türbegah) bölümü, misafir odası ve mutfak kısmından oluşup herhangi bir mimari özelliği bulunmayan bir yapıdır. Sandukanın etrafı demir çitle çevrilmiştir. Türbe bahçesinde kurban kesim yerleri ve kurban etlerini pişirmek için ocaklar mevcuttur. Ayrıca ziyaretçilerin oturmaları için oturma bankları da bulunmaktadır.

Halk arasında bu zata Sait Tayyar denildiği gibi Seyyit Tahir de denilir. Aslen Yemenli olup oradan gelmiştir. Yemen savaşlarına katılan Bavınuşağı köyünden Şeyh Hıdır Baba bu zat hakkında şu olayı anlatır. “Yemende savaşırken iki üç günde bir karşıma çıkan al at üzerinde bir zat bana nereli olduğumu sordu. Ben de, “Elazığ’ın Bavınuşağı köyündenim”, dedim. Kendisi, “ben de o köylüyüm”, dedi. Ben ise, kendisini köyümüzde hiç görmediğimi ve tanımadığımı söyledim. Bunu üzerine bana, “o köylü olup olmadığımı şimdi değil daha sonra anlarsın”, dedi. Savaştan sonra köyümüze döndüm. Bir gün rüya âleminde aynı zatı gördüm. Bana şu anda mezarının bulunduğu yeri tarif etti ve yerinin orası olduğunu söyledi. Aynı rüyayı birkaç gün sonra tekrar gördüm. Bu kez bana aynı yeri tekrar tarif edip, “ben bir şehidim ve kabrim de tarif ettiğim bu yerdedir. Yanına bir arkadaşımı al ve bulunduğum yeri kaz”, dedi. Ancak kazmanın bedenime zarar vermemesine dikkat et

---

¹⁸¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

dedi. Tarif ettiği yeri kazdık ancak naaşına ulaşamadık. Tekrar rüya âleminde bana gelerek, “kazdığınız yerin biraz daha ötesini kazarsanız naaşına ulaşabilirsiniz”, dedi. Gerçekten ikinci kez tarif ettiği yeri kazınca naaşına ulaştık. Böylece şehit Seyyit Tahir’in kabri tarafımızdan tespitle ortaya çıkmış oldu. Bu kazıyı emniyet, valilik ve savcılıktan gerekli izni alarak yaptık.

Şeyh Hıdır Baba’nın türbesi de türbenin yer aldığı bahçede bulunmaktadır. Bu bilgileri veren Bavınuşaklı Mehmet Durmuş Bey, Hıdır Baba’yı gördüğünü ve vefatının 1930’lu yıllarda olduğunu söylemektedir. Her ne kadar mezar taşında ölüm tarihi 1940 olarak yazılmışsa da Mehmet Durmuş Bey’in ifadeleri 1930lu yılların ortalarında vefat ettiğini gösterir. Ziyarete özellikle Perşembeyi Cumaya bağlayan akşamları gelinmektedir. Bu ziyarete her türlü hastalık için gelinmektedir. Fakat daha çok ruh hastaları, çocuğu olmayan kadınlar ve felçli hastalarca ziyaret edilmektedir. Bazı hastalar rahatsızlıklarına şifa bulma ümidiyle burada bir gün yatıya kalmaktadırlar. Bazen hastaların burada birkaç gece yatıya kaldıkları da olmaktadır. Ziyaret sonunda çocuğu olanlar çocuklarına daha çok “Sait” adını vermektedirler. Ayrıca ziyarete iş bulma, aile içindeki huzursuzluğuın giderilmesi, sınavda başarılı olma gibi çeşitli niyet ve dilekleri olan kişilerce de sık olarak ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelenlerden maksatlarına ulaşanların kurban kesip tasadduk ettikleri de görülür.

Abdulcebbar Efendi'nin türbesi merkez ilçeye 20 km. mesafede bulunan ve eski adı *Mığı* olan *Sedeftepe* köyünde bulunmaktadır¹⁸². Sedeftepelı Turan Kaygusuz adlı işadamı tarafından müştemilatıyla birlikte yaptırılan türbe dört kubbeli olup ambar odası, kadın ve erkekler için ayrı ayrı meşcit yerleri ve mutfak bölümü mevcuttur. Bahçesinde yemek yeme ve oturma yerleri yapılmıştır. Ayrıca kurban kesme yerleri ve kurbanları pişirmek amacıyla ocaklar da bulunur. Türbe bitişğinde ikamet eden aile bu türbenin türbedarlık görevini yürütmektedir. Abdulcebbar Efendi hakkındaki bilgiler yöre halkı tarafından rivayet yoluyla günümüze kadar gelmiştir. Anlatıldığına göre, Hz. Muhammed'in soyundan olup Hicaz'da çıkan bir muharebede annesi ve babası şehit edilmiştir. Bunun üzerine babaannesi Abdulcebbar Efendi'yi de yanına alarak Anadolu topraklarına gelir. Babaannesinin 300 yıl kadar yaşadığı söylenir. Vefatı esnasında Abdulcebbar Efendi'ye, "Beni bu topraklara defnet. Mezarımın da üstüne bir sal taşı koy ki at sırtında muharebeye gittiğinde atın nal sesleri kulağıma gelsin", diye vasiyette bulunur. Abdulcebbar'ın sandukasının bulunduğu türbede 'sır' olduğu ileri sürülür. Her yıl 30 Ağustos'ta bu türbede yöre halkı tarafından, çevre il ve ilçelerden gelenlerle birlikte cem ayinleri yapılır.

---

¹⁸² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Türbenin yer aldığı bahçeye halı ve kilimler serilir. Yapılan bu cem ayininde en az yüz civarında kurban kesilir ve gelen misafirlere etli pilav yapılarak ikram edilir. Ziyarete her gün gelinmekle beraber perşembeyi cumaya bağlayan akşamlar ziyaret daha yoğun olarak yapılır. Bu türbeye çeşitli hastalıklardan muzdarip olanlar geldiği gibi, yoğun olarak felçli hastalar ve çocuğu olmayanlar gelmektedir. Ziyarete gelen kişilere “lokma” adı altında yufka ekmeği, tandır ekmeği ve şeker verilir. Türbe içinde “dilek direği” adı verilen bir direk bulunur. Gelen ziyaretçiler bu direk etrafında üç defa döndükten sonra sırtını direğe dayayıp yüzünü kibleye dönüp dilek dilerler. Bu esnada yüzü kibleye gelecek şekilde sırtını direğe dayayanlar olduğu gibi direği öpenlerin olduğu da görülür. Türbede Abdulcebbar’ın sandukasından alınan ve teberrük toprağı adı verilen toprak bir tabak içersinde masa üzerinde bulunur. Ziyarete gelen kişiler bu topraktan alıp suyla karıştırıp şifa niyetiyle içerler. Çamurunu da vücudun ağrıyan yerine sürer veya temiz bir yere dökerler. Ayrıca ziyaretçiler tarafından isteyen türbeye para bırakır. Yine masa üzerinde bulunan yeşil kumaştan bez parçaları gelen ziyaretçiler tarafından bereket getirmesi amacıyla alınarak üzerlerinde teberrüken taşınır. Türbe bahçesindeki çeşmeden akan su da şifalı kabul edilip içilir. Türbeden dışarıya saygı icabı eğilerek çıkılır. Ayrıca türbeye girilirken Aleviler türbenin kapısının eşliğini öperler. Ayrıca türbenin arka tarafında mum yakma yeri bulunur. Buraya gelen ziyaretçiler dilek dileyip mum yakarlar. Dileği

gerçekleşen ziyaretçiler daha sonra buraya gelerek şükür amacıyla dua etmekte bir kısmı ise kurban kesip tasadduk etmektedir.

Evliya Dede türbesi, eski adı *Hozetek* olan *İkitepe* köyünde Ziyaret Tepesi adı verilen yüksek bir mevkide yer alır¹⁸³. Yapı, üstü çatılı ve sadece türbegah bölümünden oluşmakta olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır¹⁸⁴. Fatih Ahmet Baba'nın kumandanlarından biri olduğu rivayet edilen Evliya Dede'nin iki kardeş olduğu ve kardeşlerden birinin de Şahsuvar köyü civarında medfun bulunduğu söylenir. Anlatıldığına göre, Ruslar Bingöl'ü işgal ettiğinde Evliya Dede buradan top atışı yapmış ve düşman ordusunu geri püskürtmüştür. Yine bu zatın Harput'ta medfun bulunan Fatih Ahmet Baba'yla manen görüştükları köy halkı tarafından inanılıp ifade edilmektedir. Hattâ köy halkı tarafından bazen bu türbeden bir top ışığın Fatih Ahmet Baba türbesine gidip geldiği şeklinde menkıbeler de anlatılır. İklim şartlarının sert ve türbenin bulunduğu

---

¹⁸³ Köy Osmanlı arşiv kaynaklarında ve Harput tapu kayıtlarında yaklaşık 300 yıllık geçmişı olan bir Türk köyüdür. Bu kayıtlarda köyün iskanının Musul-Telafer ve Kifri bölgelerinden getirilerek iskan edilen 'Bayat' aşiretinden Türkmenlerce kurulduğu geçer. Bayat aşiretinin Elazığ-Adıyaman çevresini Türkleştirme amacıyla yoğun olarak iskan edildikleri bütün arşiv kayıtlarında mevcuttur.

¹⁸⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

tepenin de çok yüksek olması yüzünden, ziyaret için özellikle yaz mevsimi tercih edilir. Ziyarete çeşitli rahatsızlıklar için gelinir. Burayı özellikle çocuğu olmayanlar ziyaret eder. Bu ziyaretçiler maksatlarına ulaşmak için yaptıkları oyuncak beşikleri türbenin penceresine bırakırlar.

Miyadınlı Mehmet Efendi'nin (1838-1913/8) türbesi, eski adı *Miyadın* olan *Yemişlik* köyünün üst tarafında köye hakim bir tepe üzerinde yer alır¹⁸⁵. Dikdörtgen planlı olan türbenin üst kısmı çatı ile kaplanmıştır. Fakat makam (türbegah) kısmı kubbeli durumdadır. Türbe giriş kısmı (salon), makam (türbegah) bölümü ve bir de hem mescit hem de oturma odası olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmı ve oturma veya mescit konumundaki bölüm buraya sonradan eklenmiştir. Herhangi bir mimari özelliği bulunmayan türbenin elektriği bulunmakla beraber yakın tarihte ihtiyaca binaen önüne bir de çeşme yapılmıştır. Çevresinde ayrıca dut, akasya vb. türden ağaçlar bulunmaktadır. Türbe alanında kurban kesim yerleri de mevcuttur. Dikdörtgen planlı olan türbesinin sandukası ağaçtır ve bu ağaç sandukanın dört yüzüne Türk bayrağı âlem olarak işlenmiştir.

---

¹⁸⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Miyadınlı Mehmet Efendi Yemişlik (Miyadın) köyünde dünyaya gelir. Baba adı Osman Efendi olup annesi ise Emine Hanımdır. Miyadınlı Mehmet Efendi'nin merkez Aksaray Mahallesinden Naile Hanımla yaptığı evlilikten Mahmut ve Osman isminde iki oğlu olmuştur. Bu arada Mehmet Efendi "Miyadınlı" mahlasıyla tanınır. Miyadınlı Mehmet Efendi gördüğü ilim ve terbiye sonucunda 1865 yılında daha 27 yaşında iken Mahmut Samini Hazretlerinden (1812-1892) icâzet alarak halkı irşâdla yetkili kılınır. Bir başka rivayete göre ise, tarikat icâzetini Palulu Şeyh Ali Sebti'den (1786-1871) almıştır. Yöre halkı tarafından onunla ilgili birçok keramet anlatılır. Türbedeki kitabede onun şöyle bir kerameti yazılıdır. *"Rivayete göre; Miyadınlı Mehmet Efendi bir gün Cevzidere Köyü'ne gider. Köyün muhtarı o sırada bahçesinde çalışmaktadır. Kendisine Miyadınlı Mehmet Efendi'nin geldiğini haber verirler. Köyün muhtarı içinden "Yahu şimdi işin yoksa misafirlere yemek hazırla" diye geçirir. Gönülsüz bir vaziyette bahçeden çıkarken cebine biraz koyduğu erik çağalalarından misafirlere ikram etmeyi düşünür. Muhtar köye geldiğinde Miyadınlı Mehmet Efendi kendisine: "Telaş etme muhtar, yemekten daha güzel şeyler var. Bize ekşi erik çağalası dahi versen yeter", deyince muhtar düşündüğü şeylerden oldukça mahcup olur."*

Günümüzde türbesi yöre halkı tarafından yoğun olarak haftanın bütün günleri ziyaret edilir. Buraya her türlü amaç, maksat ve rahatsızlıktan dolayı

gelmektedir. Daha çok çocuğu olmayan kadınlar, ruhsal dengesi bozuk olanlar, vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı bulunanlar getirilir. Rahatsızlığı bulunan bu hastalardan bir kısmı şifa bulmak amacıyla yatıya kalır. Amaç ve maksatlarına ulaşan kişilerden bazıları veya adağı bulunanlar burada kurban kesmekte ve tasadduk etmektedirler. Ziyaretçilerin kurbanlarını rahat kesmeleri için kurban kesme yerleri ve kurban etlerini pişirmeleri için ocaklar bulunur. Ayrıca ziyarete işsizlik, ailevi huzursuzluk gibi her türlü sıkıntısı olanlar da gelmektedir. Gelen ziyaretçiler burada Kur'an okuyup bağışlamakta ve rahatsızlıklarından kurtulmak için dua etmektedir.

Molla Ahmet Peykeri'nin türbesi, *Mollakendi* bucağında IV. Murat tarafından yaptırılan cami avlusunun batı tarafında yer almaktadır¹⁸⁶. Sekizgen planlı olan türbe sadece makam bölümünden oluşur. Üstü kubbeli olan türbe sonradan bazı tamirler görmüştür. Çeşitli kaynaklarda bu değerli zatın ismiyle burada bir vakıf külliyesi bulunduğu, müstemilatı içerisinde medrese ve zaviye ile birlikte cami ve türbenin de olduğu belirtilir. Bugün bunlardan sadece cami ve türbe ayaktaadır. Ahmet Peykeri doğduğu yere izafeten çeşitli kaynaklarda, "Peykeri, Peykevi, Peykerci, Pekerci" şeklinde kaydedilmiştir. Ahmet Peykeri hakkında bilgi

---

¹⁸⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

veren tüm kaynaklar onun Erzincan'dan bu bölgeye geldiği hususunda ittifak ederler. Ahmet Peykeri Hazretlerinin Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı Pekerçiç (Çadırkaya) köyünden geldiği ve Mollaköy'ünde doğmuş olduğu ileri sürülür. İshak Sunguroğlu *Harput Yollarında* adlı eserinde Ahmet Peykeri Hazretleri'nin XVII. yüzyılda yaşadığını ve IV. Murat ile çağdaş olduğunu ileri sürer. İskender Oymak ise, bu zatın medrese ve zaviyesine ait kayıtların, onun IV. Murat zamanından 120 yıl önce yaşadığını ortaya koymakta olduğunu savunur¹⁸⁷. Kendisinin, devrin ünlü mutasavvıflarından biri ve aynı zamanda Molla sıfatından dolayı bir medrese âlimi olduğu anlaşılmaktadır. 1518 ve 1523 tahrirlerinde medrese ve zaviyenin vakıfları belirtilir. Medrese, XIX. yüzyılın sonlarına kadar hizmetine devam eder ancak günümüze sadece cami ve türbe gelebilmiştir. Anlatıldığına göre, IV. Murat Revan seferine çıkarken yolu Harput'tan geçer. O zaman Harput'a bağlı olan Hoğu köyünde bir hafta kadar konaklar ve ordusunun ihtiyaçlarını giderir. Hoğu'da bir akşam yemeğinden sonra ağalar ve beylerle sohbet ederken onlara, "Memleketinizde kendisinden manevi bir destek alınabilecek kimse yok mudur?" diye sorar. Orada bulunanların hepsi Mollaköy'de oturan Ahmet Peykeri'yi söylerler. Sabah olunca Padişah Çavuş

---

¹⁸⁷ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

başına, “Maiyetine istediğin kimseleri al, Mollaköy’üne git. Orada Ahmet Peykeri namında bir zat vardır. Selamlarımla görüşmek istediğimi kendisine söyler, buraya getirirsiniz”, diye emir buyurur. Çavuşbaşı emir gereğince ertesi sabah Mollaköy’üne gider. Kapısını çalıp kendisine iradeyi tebliğ ettiği sırada Ahmet Peykeri abdest almaktadır. Hiçbir şekilde vaziyetini bozmadan abdestini tamamlar. Daha sonra cübbesini giyer, kavuğunu başına takar, evinden çıkarak Çavuşbaşı’nın muhafazasında Hoğu’ya getirilir. Padişah, Ahmet Peykeri o gün ve o gece halvet yaparak uzun musahabelerde bulunur. IV. Murat bu musahabelerinde Ahmet Peykeri’den İran’da muvaffak olup olmayacağını sorar ve manevi yardımlarını rica eder. Ahmet Peykeri ise muzaffer olarak döneceğinin müjdesini verir. Ertesi gün birçok hediye ve ikramlarla köyüne gönderilir. IV. Murat Revan Seferi dönüşünde tekrar Harput’tan geçerken Ahmet Peykeri’yi sorar. Ölümünü duyunca çok üzülür. Mollaköy’de caminin yanındaki mezarını ziyaret eder. Ruhanietini tekrimen merhumun ismine izafetle bir medrese ve yolculardan fukara olanların barınmaları ve yiyip içmeleri için bir zaviye ile mezarın üzerine bir türbe yapılmasını ferman buyurur. Bu hadisenin sonuç kısmı bir başka rivayette ise farklı anlatılır. IV. Murat ayrılma vakti gelince Ahmet Peykeri’ye, “Baba, biz Acem üzerine sefere niyet kıldık, duanı ve himmetini bizden uzak koyma”, der. Bunun üzerine Ahmet Peykeri, “Sen gönlümüzdesin Sultanım, bizden uzak değilsin ki senden uzak olalım. Yalnız

sultanımdan bir istirhamım var. Gelirken bana bir düşman kellesi getiresin”, der. Ahmet Peykeri izin alarak köyünün yolunu tutarken Sultan Murat da Diyarbakır yoluyla İran üzerine yürür. Aradan belli bir süre geçer. Bir gün Ahmet Peykeri talebeleriyle ders yaparken dersi bitirir ve talebelere, “Çocuklar bugünlük bu kadar ders yeter. Hele bir gidip bakalım bizim arpalar olmuş mu?”, der. Daha sonra yürüyerek arpa tarlasına giderler. Burada Ahmet Peykeri çocuklara, ”Herkes eline bir arpa kellesi alarak ufalasin ve şu tarafa doğru üflesin”, der. Çocuklar hocalarının dediklerini yaptıktan sonra hep birlikte köye dönerler. Zafere ulaşan Sultan Murat ve ordusu dönüşte tekrar Hoğu Köyüne uğrar. Yanına birkaç kişiyi alan Sultan Murat Ahmet Peykeri’yi ziyarete gider ve ona, “Baba siz bize yardım ve himmet etmeye söz vermişsiniz, herhalde unuttunuz ki himmetiniz bize yetişmedi”, der. Bunun üzerine Ahmet Peykeri “Sultanım emanetimi getirdiniz mi?” diye sorar. Sultanın emriyle bir tepsi içinde içeriye getirilen düşman kellesini alan Ahmet Peykeri, bu kellenin gözlerindeki arpa kılçıklarını IV. Murat ve yanındakilere gösterir. Daha sonra Sultan Murat’a, “Falan gün falan saatte ordunuz bozulmak üzereydi. Bu esnada bir toz bulutu gelip düşmanınıza rahatsızlık vermedi mi? Biz verdiğimiz sözü unutmamak”, der. Savaş meydanındaki hadiseyi hatırlayan Sultan ve adamları bu keramet karşısında ne yapacaklarını şaşırırlar. Sultan biraz evvelki sözlerinden dolayı mahcup olmuştur. Ahmet Peykeri’nin gönlünü almak için bugün

de sağlam bir Şekilde ayakta duran camiye yaptırmış ve çevreyi su kanallarıyla süslemiŐtir.

Ahmet Peykeri'nin adının "Molla ve Mevlana" sıfatlarıyla birlikte zikredilmesi onun medrese tahsili görmüş ulemeden bir zat olduğu ve ayrıca yaŐadđđ devrin önemli mutasavvıflarından biri olduğunu gösterir. Kövenkli Hacı Ömer Hüdâyi Baba'nın ifadesine göre, Elazđđ toprağında manevi derecesi en yüksek olan iki zttan biri Ahmet Peykeri diğerisi de Harput'ta medfun olan Fatih Ahmet Baba'dır. Öte yandan Molla Ahmet Peykeri kllyesinden bugüne kadar gelebilen cami, minare ve türbeyi mimari açıdan ele alıp inceleyen Metin Szen de, Ahmet Peykeri'nin XVII. yüzyılda yaşamış olabileceği tezini kabul eder. Nitekim o, cami, minare ve türbenin mimari zelliklerinin XVII. yüzyıl mimari özelliklerini yansıtđđđını ifade eder. Harput'tan geçen Evliya Çelebi Ahmet Peykeri için, ne zaman yaŐadđđı hakkında bir Şey söylemediği gibi bu zttın yaŐadđđı zaviye ve medresenin de ne zaman yapıldđđı hakkında bilgi vermemiŐtir. Öte yandan Başbakanlık arŐivlerinde XVI. yüzyılın ilk çeyreğine ait Harput'la ilgili Osmanlı devri vesikalarında Ahmed Peykeri'den bahsedilmektedir. Bu da Ahmet Peykeri'nin XVII. yüzyılda değil de XVI. yüzyılda yaŐadđđđını göstermektedir. Eldeki mevcut bilgilerden hareketle Ahmet Peykeri'nin XV. yüzyılın ikinci yarısında doğmuş ve XVI. yüzyılın başlarında vefat etmiş olduğu tahmin edilmektedir.

Günümüzde bu ziyaret yöre halkı tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Ziyarete her türlü amaç ve maksat doğrultusunda gelinmektedir. Ziyarete daha çok baş ağrısı olanlar, ruhsal dengesi bozuk olanlar ve herhangi bir nedenden dolayı korkmuş olan kişiler getirilir. Burada bu zatın ruhuna Kur'an-ı Kerim okunur ve bağışlanır, Allah'tan bu zatın yüzü suyu hürmetine şifa temenni edilir. Ayrıca hayatın yoğunluğundan bunalmış olan kişiler buraya gelmekte, dua etmekte ve psikolojik olarak rahatlamaktadırlar. Bunun yanında sadece ziyaret amaçlı olarak da gelinmekte ve dua edilerek gidilmektedir.

Ömer Hüdayi Baba'nın (1821-1905) birbirinden ayrı kubbeli üç mekândan oluşan türbesi, *Güntaşı (Kövenk)* köyünde bulunmaktadır¹⁸⁸. Her üç mekan da sekizgen planlı olarak modern bir mimari anlayışla inşa edilmiştir. Türbe içinden mekanların birbirlerine geçişleri sağlanmıştır. Türbe içinde Ömer Baba'nın sandukasıyla beraber halife ve müridlerine ait bir sanduka iki mezar daha bulunmaktadır. Bunlar Hacı Ömer Baba'nın kabrinin güneybatısında Kürklü Muhammed Baba'nın, doğusunda ise Göllü Mustafa Baba ile halifesi Şükrü Baba'nın kabirleridir. Ziyaret mahallinde elektrik ve su bulunmaktadır. Türbe önünde yer alan bahçedeki mezarlıkta Hacı Ömer Baba'nın aile fertlerinin mezarları

---

¹⁸⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

da yer alır. Ömer Hüdai Baba 1821’de Harput’un Hoğu beldesine bağlı Mürü (Yünlüce) köyünde doğmuştur¹⁸⁹. Tahsilini Harput medreselerinde tamamlamıştır. 1842 yılında askerlik görevini yerine getirmek için Erzincan’a gider ve “Kırk Serdarlar” teşkilatı sancaktarlığına seçilir. Bir süre bu görevi yerine getirir. Erzincan’da “Kırk Serdarlar” teşkilatının başı olarak görev yaparken gördüğü bir rüya üzerine orada Hayyat Vehbi (Terzi Baba)’yle tanışır. Uzun süre Terzi Baba’nın sohbetlerine devam edip ondan tasavvufun incelikleriyle ilgili bilgi ve feyiz alır. Daha sonra ilmi konularda kendini yetiştirmek ve çevresine hizmet etmek için askerlik görevinden ayrılır ve Harput’a dönmeye karar verir. Bu arada hocası Hayyat Vehbi Efendi Harput’un Arapgir ilçesinde Ömer Nurani isminde bir halifesinin olduğunu ve onunla sık sık görüşmesini tavsiye eder. Bunun üzerine Ömer Hüdai Baba, Ömer Nurani Efendi’ye intisab eder ve yedi yıl boyunca ziyaretlerine gider ve sohbetlerinde bulunup istifade eder. Ömer Nurani Hazretleri, seyri sülükünü tamamlayıp kemale ulaştığından ve irşada ehil olduğundan dolayı ona icazet verir. Böylece Ömer Hüdai Baba da etrafında bulunan insanları irşad etmek amacıyla sohbetlere başlar.

Ömer Hüdai Baba bir gün şeyhi ile halvette iken şeyhi kendisine; “Oğlum ben sana çok emek çektim,

---

¹⁸⁹ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

bezedim, süsledim ve bir çekmeceye koydum. Anahtarı Osman'dadır" diye buyurur. Fakat Ömer Hüdayi Baba edebinden hikmetini soramaz. Şeyhi de bir cevap vermez. Bir gün Ömer Hüdayi Baba ticaret amacıyla birkaç arkadaşıyla Urfa'ya gider. Bir akşamüstü şehirde gezerken evin birinde sesli zikir yapıldığını duyar. Arkadaşlarından bir bahane ile geri kalır. Zikir yapılan eve girince karşısında bir zikir halkası ve ortasında nur yüzlü yaşlı bir zât görür. Büyük bir hayranlık ve zevk ile zikri izler. Bir müddet sonra o da yapılan zikre katılmış ve ritmine kendini kaptırmıştır. Bir ara halkanın ortasındaki bu kişi halkadan çıkarak Ömer Hüdayi Baba'nın yanına gelir ve, "Hoş geldin evladım ama arkadaşların sokakta seni arıyorlar. Büyük endişelere kapıldılar. Şimdi git, yarın sabah namazı yalnız olarak gel", der. Bunu üzerine Ömer Hüdayi Baba dışarı çıkar. Gerçekten de arkadaşlarının büyük bir telaş içinde kendisini aramakta olduklarını görür. Ertesi gün sabah namazında aynı evin önüne gelir. Daha kapıyı dövmeyen bu şahıs kapıyı açar ve buyur eder. Sabah namazını birlikte kırlarlar. Sonra sohbet etmeye başlarlar. Bir ara bu kişi, "Evladım, maşallah şeyhin sana çok emek çekmiş. Fakat birazcık aşkın noksandır. Sana biraz da aşk gerek", der. Ömer Hüdayi Baba bu sözden alınmış olacak ki, "Efendim onu da siz lütfediniz", der. Şeyh Efendi onun gücendiğini fark eder. Bunu üzerine Ömer Hüdayi Baba'ya "Evladım neden gönül koyarsın bize! Şeyhin Ömer Nurani sana anahtarın Osman'dadır.. demedi mi? İşte o Osman benim", der. Bu söz üzerine Ömer Hüdayi

Baba çok mahcup olur ve bu yaşlı zatin ellerine kapanıp affını diler.

Ömer Hüdai Baba bir süre Seyyid Dede Osman Avni'ye hizmet eder ve Kadirilikten Hırka-i Tarikatı giyer. Ayrıca Kadiri şeyhi olan Osman Avni Hazretlerinden icazet alır. Bundan sonra da Harput'ta Kadiri ve Nakşî tarikatı üzere halkı irşada devam eder. Fakat o yörede daha çok Kadiri Şeyhi olarak meşhur olmuştur. Ömer Hüdai Baba daha sonra Kövenk'e yerleşir ve orada dergâh kurar. Dergâhında kendisine gelen talebelere dersler verip onları yetiştirmekle meşgul olur. Onun ilmi ve tasavvufi terbiyesi altında yetişip icazet alan halifeleri de çoktur. Bu halifeleri çevre il ve ilçelerde çok faydalı irşad görevlerinde bulunmuşlardır.

Ömer Hüdai Baba ile ilgili bir birçok menkıbe anlatılır. Rivayete göre, bir Cuma akşamı dergâhta zikrullah yaparken bir rahip de misafir olarak orada bulunmaktadır. Ömer Hüdai Baba şahadet parmağını bu rahibe uzatır. Rahip o anda yüksek bir sesle, "Ben şahitlik ederim ki Allah birdir ve ondan başka ilah yoktur. Hz. Muhammed Onun kulu ve Resülüdür", der ve halka-i zikre girer. Zikirden sonra orada bulunanlardan bir zat Ömer Hüdai Hazretlerine, "Efendim parmağımızı bu zata yönelttiniz ve bu zat Müslüman oldu. Ne olur bana da bir parmak uzatın da ıslah olayım", der. Ömer Hüdai Baba o zata, "Evladım! Bir işaretle çok gayrimüslimi müslüman ettik, ama sana kırk sefer işaret ettikse de ıslah olmadıysan ben ne yapayım", der.

Hakkında anlatılan menkıbelerden biri de şöyledir¹⁹⁰. Hacı Ömer Hüdayi Baba Güntaş Köyü'nde dergâh açar ve devrin ileri gelen âlimlerinden olan Beyzade Hoca ve İmam Efendiyi ziyarete Harput'a gider. Beyzade Hoca'ya, “Sen, bey oğlusun, beylere sahip ol” İmam Efendi'ye de, “Sen de imamsın imamlara sahip ol. Hırsızlar yolsuzlar da benim”, der.

Hamza Baba, Güntaş'na beş kilometre uzaklıkta köyde oturan bir eşkiyadır. Diyarbakır yolu köyünün yakınından geçer. O da yol kesip, kervan soymaktadır. Hacı Ömer Hüdayi Baba, bundan haberdar olup, "Ben yakınımaya sahip olamazsam uzağımaya nasıl sahip olurum" diye düşünür. Birgün Hamza'nın yolu dergâha düşer. Ömer Baba, “Hamza artık yeter, bu işten vazgeç! Allah yoluna çalış”, der. Hamza, ruhuna işleyen bu çağırımı kabul eder ve dergâha intisap eder. Bir ay, iki ay derken bir gün arkadaşları başına dikilirler. "Harput'ta bir ev var. Sen olmazsan soyamayız, "derler. Hamza Baba, "Yapmayın etmeyin, ben Hacı Ömer Baba'ya intisab ettim. Bazı hâllerimi yüzüme vurdu. O adamdan korkarım." dese de fayda etmez. Arkadaşları, “Senden bilmez, etraf eşkiya dolu”, diyerek razı ederler. Gece bastırınca da Harput'ta soyacakları evin önünde buluşurlar. Eskiden evlerin sürgüleri tahtadanmış. Hamza

---

¹⁹⁰ Meftune Güler. Harput Efsaneleri. ELESKAV, Elazığ Eğitim, Sanat, Kültür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı, 2000

Baba, testereyi alıp kapının aralığında sürgüyü kesmeye uğraşır. Uzun süre çabalamasına rağmen sürgü bir türlü kesilmediğinden, kapıyı açamazlar. Arkadaşları telâşlanır:" Neredeyse sabah olacak, yakalanmadan gidelim."derler. Hamza Baba, "Bunda bir hâl var, neden tahta sürgü kesilmesin ki", diye düşünür ama bir anlam veremez. Dönüşte Güntaşı'ndan geçerken, "Bir de şeyhime uğrayayım" diyerek dergâha gelir. Bu Ömer Baba'nın beklediği ziyarettir. Hamza Baba, içeriye girer oturur ama Ömer Baba'nın kolunun sarılmış ve boynundan asılı olduğunu da görür. "Ne oldu? Şeyhim", der. Ömer Baba, hiç sesini çıkarmaz. Ama cemaatte oturanlar duramayıp eşitirirler. "Şeyhim akşam bir şey yoktu, gece ne oldu? Düştün mü, ne yaptın?" Ömer Baba, "Oğlum, orasını karıştırmayın, bizim bir eşkiyamız vardı, gece kolumu testereyle kesmeye kalkıştı", diye cevap verince, Hamza Baba, akşamdan beri olup bitenin sırrını anlar ve utancından başını önüne eğer. Öyle çok ibadet eder, öyle çok çalışır ki, olgun müritlerin seviyesine bir yılda ulaşır.

Ahmed Cemali adında bir oğlu, Meymene, Saâdet, Hafize adında üç kızı olan Ömer Hüdayi Baba, 1905 tarihinde Kövenk'te vefat eder.

Hacı Ömer Hûdaî Baba, Kövenk'te uzun yıllar halkı irşad eder¹⁹¹. Bu süre içerisinde Göllü Mustafa Baha'yı, Akçakirazlı (Perçençli) Muhammed Baba'yı, Palulu Muhammed Baba'yı, Tebecüklü Mehmet Baha'yı

---

¹⁹¹ <http://kovenkkoyu.tr.gg/>

Kürklü Hacı Muhammed Baba'yı, Dere boğazı köyünden Hamza Baha'yı, Harputlu Abdullah Fahri Baba'yı, Izollu Muhammed Emin Baha'yı ve Şükrü Baha'yı yetiştirir. Bunlardan Göllü Mustafa Baba, Tayyar Baba'yı yetiştirerek Kadirilik Tarikatını günümüze taşır. Bir diğer kolu ise Harputlu Abdullah Fahri Babayla Malatya'ya gider. Sarılılı Muharrem Hilmi Efendi de buradan yetişerek sonradan kendisi Süleyman Ateş'i yetiştirmiştir. Tarikatın Kürklü Hacı Muhammed Baha'dan devam eden diğer bir kolu ise, Trabzon'a kadar ulaşır bugünkü İcmal Dergisi ve Mesaj TV etrafında toplanan Prof. Haydar Baş grubunu oluşturur.

Kabri mütevazi bir mezar halindeyken daha sonra sevenleri tarafından kabrinin üstüne türbe yapılır. Günümüzde türbesi oldukça yoğun bir şekilde haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Türbe genellikle ziyaret amaçlı olarak ziyaret edilmektedir. Buraya çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak, felçli hastalar, bedensel ve ruhsal rahatsızlığı olanlar çoğunlukta olmak üzere her türden hastalar gelir. Rahatsızlığı olan kişiler şifa bulmak amacıyla bazen burada bir iki gece yatıya kalır. Kısmeti kapalı olan gençler kismetlerinin açılması, işsiz olanlar iş sahibi olmak, çeşitli sınavlara giren öğrenciler başarılı olmak maksadıyla ziyarete gelmektedir. Ayrıca çocuğu askerden dönenler, geçirdiği bir kazadan sağlıklı bir şekilde kurtulanlar vb. birçok dilek ve istekleri doğrultusunda buraya gelmekte ve şükür amacıyla kurban kesip tasadduk etmektedirler. Adağı olanlar da buraya gelip kurbanını kesmekte ve tasadduk

etmektedir. Ziyarete gelenler burada Kur'an-ı Kerim okumakta ve ziyaret sonrasında en az iki rekât namaz kılmaktadırlar. Türbenin bakımını yapan kadına da yaptığı bu hizmetten dolayı cüz'i miktarda para veya yiyecek türünden hediyeler de verilir.

Beşik(li)Baba, Harputtaki Balak Gazi heykelinin yanında, bir zamanlar Kayabaşı denilen büyük namaz meydanının baş tarafında medfundur. Türbe plânsız bir şekilde taş işçiliği ile yapılmıştır. Küçük bir penceresi vardır. Giriş kapısı da o nisbette küçüktür. Türbe önceden yapılan şekli üzerine onarım görmüştür. Mimari bir özelliği yoktur. İshak Sunguroğlu'nun eserinde bu türbenin bulunduğu yerde bir ailenin topluca şehit edilmiş olduğu ileri sürülür. Burada yatan zatların Arap ordularının Harput'u fetihleri sırasında şehit düştükleri kabul edilir. Türbede bulunan beşikten dolayı buraya "Beşikli Baba" denilmiştir.

Seyyid Kasım türbesi, Elazığ merkez, Hüseyinik (Ulukent) Mahallesi, Seyyit Kasım sokakta, eski mezarlığın alt tarafında bulunmaktadır. Eğimli olan arazinin düzeltilmesi ile inşa edilmiş olan türbe ilk olarak 1808/1809 yılında yapılmıştır¹⁹². Düz toprak damlı olarak inşa edilmiş olan yapı son şeklini 1970'li yılların sonlarında almıştır. Yan yana (birbirine bağlı) iki küçük

---

¹⁹² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

dikdörtgen planlı mekândan oluşmaktadır. Basit bir plan ve mimariye sahip olan yapı “Nadir Baba” türbesinin planını andırır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan yapının her iki bölümün güney cephesinde birer pencere açıklığı yer almaktadır. Doğu ve batı duvarları sağır tutulmuştur. Kuzey cephenin batı ucunda basık kemerli girişi bulunmaktadır. Bu kapıdan girilen mekânın güney cephesinde penceresi, doğu duvarının kuzey köşesinde basık kemerli bir kapı açıklığı ile türbe bölümüne geçilmektedir. Kuzeydoğu köşede sandukanın bulunduğu görülmektedir. Zaviye olarak da bahsedilen yapının türbeye giriş kapısının üzerinde 9 satır olduğu seçilebilen kitabesi tam olarak okunamamaktadır. Yöre halkınca Seyyid Kasım, Hz. Peygamber’in soyundan gelip düşmanla harp sırasında şehit düşmüştür. Halk arasında Seyyid Kasım’ın üç tane daha kardeşi olduğuna inanılır. Bunlar Seydiyye Hanım, Hasan Baba ve Osman Baba’dır. Bunlardan Hasan Baba ve Osman Baba Harput’ta vefat etmiştir. **Seydiyye Hanım**’ın ise düşmandan kaçarken türbenin güney tarafında bulunan çeşmenin yanında bir duman içerisinde sır olup kaybolduğuna inanılır. Halk arasında burası “Çamaşırhane” olarak da isimlendirilmektedir. Bir rivayete göre, Gugulu Baba lakabı Seyyid Kasım’ın kendisi için değil sır olup kaybolan kız kardeşi için kullanılır.

Seyyid Kasım türbesine kulak rahatsızlığı, baş ağrısı, ruhsal bozukluklar başta olmak üzere birçok hastalığa şifa için ziyarete gelinmektedir. İnanişâ göre

şifa bulmak için üç çarşamba üst üste gelinmesi gerekir. Kulak rahatsızlığı nedeniyle türbeyi ziyarete gelenlerin her iki kulağına da “Gugguli gu”, “Yarabbi şifa senden sebep benden” şeklinde üç defa okunur. Daha sonra, tespih, seccade ve hasta olan çocuğun elbisesinden bir parça bırakılır. Ayrıca çocuğu olmayan kadınlar da çocuk sahibi olmak için bu türbeyi ziyaret edip dua etmektedirler. Yine hasta olup da burayı ziyaret ettikten sonra şifa bulanların bazıları şükür amacıyla kurban kesmekte ve tasadduk etmektedir. Türbe içerisinde yer alan mescit kısmında bazı cuma akşamları bayanlar toplanır ve mevlit okuturlar. Şehrin muhtelif mahallelerinden ve civar illerden Seyyid Kasım türbesindeki mescitte mevlit, 41 yasin okutmaya ve dini sohbetlere gelirler. Ayrıca vefat eden kadınlar burada yıkanıp kefenlenir.

1523 tahrirlerinde ilk defa Seyyid Kasım zaviye ve vakfîyesinden bahsedilir¹⁹³. Halk arasındaki rivayetlere göre bu zat, Feth Ahmet Baba ile beraber fetih için bölgeye dört kardeşi ile birlikte gelmiş, burada şehit düşmüştür. Beraberindeki kız kardeşine düşman kötülük yapmak istemiş, bunun üzerine onların elinden kurtulmak için türbenin yakınındaki pınarın olduğu kayanın yanında sır olmuştur. Burada mezar yoktur, sadece büyük kayanın yanında bir mumluk ve pınar bulunmaktadır. Son yıllarda pınar borularla eski yapının dışına alınmıştır. Adak olarak

---

¹⁹³ OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar

mevlit, Yasin okutma, kurban ve yiyecek şeklinde gerçekleştirilir. Yöre halkı arasında buradaki pınarın suyunun 1/8 zemzem suyu ile karışık olduğuna dair bir inanç var. İdrar yolları iltihaplanmasına iyi geldiğine, böbrek taşlarını düşürdüğüne inanılır. Ayrıca bu şifalı suyun iç hastalıkları giderdiğine ve ölüm döşeginde olan hastaların ise ruhlarını rahat teslim etmesine faydalı olduğuna da inanılır.

Gözereklı Molla Muhammed'in hanımı **Ayşe Ana** Ulukent (Hüseynik) mezarlığında medfundur¹⁹⁴. Sadece makam (türbegah) bölümünden oluşan türbenin tavanının tam ortasında beton bir kubbe bulunmaktadır. Ayşe Ana hocası Kovman şeyhi Molla Mustafa'nın isteği ve telkini doğrultusunda, Molla Muhammed ile evlenir. Kur'an-ı Kerim okumasının dışında bir ilmi olmamasına rağmen, sahip olduğu üstün hafıza ve kabiliyet sonucunda, evlendikten sonra Molla Muhammed'in okuduğu kitapları hafızasında tutar ve yanına gelenlere çok tesirli sohbetler yapar. Molla Muhammed'in öğrencisi olan Molla Bahri, Ayşe Ana'nın sahip olduğu bu kabiliyeti şöyle anlatır: “ Hocamızın evine giderdik. Hocamız bize sohbet ederdi. Biz Ayşe Ana'nın sohbetlerini daha çok severdik. Hocamız bir konu

---

¹⁹⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

hakkında kitaplarda araştırma yaparken Ayşe Ana, “Seyda filan kitabı aç o konu falan sahifededir”, derdi.

Ayşe Hanım kocası Molla Muhammed’den sonra vefat eder. Türbe, Elazığ merkezde yer aldığından yılın her mevsiminde, haftanın her günü ziyaret edilir. Buraya her türlü dilek, dert, sıkıntı ve hastalıklar için gelinmektedir. Ayrıca, daha çok genç kızlar kaderlerinin açılması ve çocuğu olmayan kadınlar da çocuk sahibi olmak amacıyla, korkmuş olan çocuklarla huysuzluğu bulunan çocuklar bu psikolojik durumdan kurtulması için bu ziyarete getirilir. Yöre halkınca türbe inanarak ve halis bir niyetle ziyaret edildiği takdirde niyet ve maksatlarının gerçekleşip sıkıntılarının bertaraf olacağına inanılır. Ziyarete yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah’tan şifa ümit edilir.

Arıcak Evliyaları

Arıcaklıların, Arapça el yazması bir şecerede Kerbela olayından sonra buraya gelip yerleşen Mustafa Çelebi'nin çocukları oldukları söylenmektedir. Mustafa Çelebi'nin Mirvan'daki nüfusunun artması ve komşu aşiretlerle olan iyi ilişkileri Simserkislileri telaşa düşürür. Arası açılan iki kabile zamanla çatışmaya başlar. Bu çatışmalar neticesinde Mustafa Çelebi o zamanlar Palu'da bulunan Uç Beyi Kara Cimsit Bey kabilesinin himayesine girer. Bu olaylar ana yerleşim yeri olan Arıcak'ın Çaldıran Savaşı'ndan sonra temellerinin atıldığını gösterir. Arıcak bu tarihe kadar Mirvan diye anılmaktadır. Osmanlıların egemenliğine girince Karabegan (Karabegler) olarak anılmaya başlanmıştır. 1960 yılından sonra Arıcak olarak değiştirilmiş ve halen ismi aynıdır. 1972 yılında merkez Arıcak Köyü olmak üzere Saman ve Gümüşkaya köyleri ile birleştirilerek belediye teşkilatı kurulmuştur. 1987 tarihinde ilçe hüviyetine kavuşur.

Şeyh Yusuf, ilçeye 12 km. mesafedeki *Bozçavuş* köyünde yer alan bir mezar ziyaretidir¹⁹⁵. Mezarın etrafı

---

¹⁹⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

dairesi olarak taşlarla çevrilmiş olup bir giriş kapısı bulunur. Şeyh Yusuf'un Hz. Ömer'in neslinden olduğu rivayet edilir. Bu kabir özellikle Perşembe günleri ziyaret edilmektedir. Buraya gelen ziyaretçiler mezarın bulunduğu alanda bir iki saatliğine şifa amacıyla uyumaktadır. Ziyarete felç hastalığı başta olmak üzere diğer bedeni-fiziki (özellikle bel ve diz) rahatsızlıklardan kurtulma amacıyla gidilmekte ve dua ile Cenab-ı Hakk'tan şifa istenilmektedir. Ziyaret sırasında mezarın etrafında salâvat okunarak dönülür ve dua edilir.

Baskil Evliyalari

Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle bölge Artuklu Beyliği'nin yönetimine geçer¹⁹⁶. Yöre Anadolu Selçuklu Devleti'nin hakimiyetinden sonra 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in doğu seferi sırasında Osmanlı hakimiyetine girer. Cumhuriyet dönemine kadar Harput'a bağlı bir belde olarak yönetilmiş olan Baskil, 1926'da ilçe olduğu zaman, bugünkü yerinden 4 km. uzaklıktaki Baskil Mahallesiinde bulunuyordu. 1928 yılında Nazaruşağı'na taşınır. 1929 yılında Şefkat Mahallesiine, 1933 yılında yeniden Baskil Mahallesiine, ardından

---

¹⁹⁶ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

yeniden bugünkü yerine nakledilir. İlçe birbirinden uzak dört mahalleden meydana gelmiştir. İlçeye bağlı 62 köy ve 203 mezra mevcuttur. İlçe merkezinde ziyaret mekanı olarak, 1 mezar, bir ziyaret tepesi yer alır. İlçenin köylerinde 11 türbe, 14 mezar, 2 kutsal taş, bir Şah İsmail'in Çadırı tespit edilmiştir¹⁹⁷.

Şeyh Aziz Efendi, ilçenin Şefkat Mahallesinde medfun olup burası bir mezar ziyaretidir¹⁹⁸. Kabri yerden yarım metre yüksekliğe kadar beton sıvayla yapıлып, baş ve ayak kısmında mezar taşları bulunmaktadır.

Kabrin üzerindeki levhada, "Macirlikte Bingöl'ün Karlıova İlçesinin Çatağ Köyü'nden gelip Baskil Şevkat Mahallesinde vefat etmiştir. Şeyh Aziz Efendi Şeyh Keki Efendi'nin kardeşidir. 1926 yılında vefat etmiştir. Şevkat'a çoban olarak gelmiş ve mezarın sarılığa iyi geldiği biliniyor" şeklinde bir bilgi yer almaktadır.

Yöre halkı tarafından abid ve zahid bir zât olarak kabul edilen bu zatın kabri, sarılık hastalığına yakalananlar tarafından yoğun olarak ziyaret edilir. Sarılık hastaları bu ziyarete gelip dua ederler. Mezarın toprağından alarak suya karıştırıp yıkanırılar. Bu şekilde şifa ümit ederler. Sarılık hastalığı yanında çocuğu

---

¹⁹⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

¹⁹⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

olmayan kadınlar da burayı ziyaret etmekte ve çocuklarının olması için dua etmektedirler.

Ziyaret Tepesi, ilçenin Şefkat Mahallesinde Ziyaret Tepesi adı verilen mevkide yer alır¹⁹⁹. Buradaki türbe sadece makam kısmından oluşup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Daha önceleri burada yer alan ağaç ve mezar ziyaret edilirken, yöre halkından Hacı Peker isimli şahsın ailesinden bir kişi rüyasında burada iki şehit olduğunu görür ve bu rüya üzerine bu türbeyi yaptırır. Günümüzde bu ziyarete akli dengesi bozuk olan kişiler, korkmuş olan çocuklar ve çocuğu olmayan kadınlar getirilmekte ve Allah'tan şifa ümit edilmektedir. Yapının duvarına asılı tabelada bu türbede yatan zatın adının "Şeyh Muhammed" olduğu bilgisi yer alır.

Musa Havrani türbesi, ilçeye 12 km. mesafede bulunan ve eski ismi *Şeyhan* olan *Akdemir* köyünde, köy camii bitişiğinde yer alır²⁰⁰. Türbe üstü çatılı olup sadece türbegah bölümünden oluşmaktadır. Musa Hervi'nin sandukası girişte sol tarafta bulunup karşısında, yani kible tarafında ise mihrap ve üçlü mazgal (ışıklandırma)

---

¹⁹⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁰⁰ Köy Seyyit soylu "Şeyhan" aşiretinden gelmektedir. Şeyhanlı aşireti Akuşağı köyü, Alangören, Karagedik gibi köylere yerleşmiştir. Bölgeye 1300'lerde İran'dan gelmiş olduğu anlatılır. Köy Bizans döneminden kalma kale kalıntıları ile eski bir yerleşim yeri olduğunu gösterir. Burada bir Hristiyan mezarlığı olduğunu gösteren mezar taşları mevcuttur.

sistemi mevcuttur²⁰¹. Yöre halkı tarafından bu zât “Musa Hervi, Musa Hervani” gibi isimlerle bilinir. Anlatıldığına göre, Hevran yöresinden buraya binbaşı rütbesiyle tayin edilmiştir. Anadolu’da büyük fetihlere komutanlık yapmış, bu fetihler sırasında bugün türbesinin bulunduğu alanı da karargâh olarak kullanmıştır. Musa Hervi’nin ilim ve rütbe olarak Pir Hasan Zerraki ve Abdulvehhab Gazi ile aynı seviyede olduğu söylenir. Musa Hervi’nin Harput’ta yer alan Ahi Musa Mescidi ve Türbesi’nde medfun zatlardan biri ve Elazığ’a bağlı eski ismi Hozik olan Çatalharman köyünde Nazır Baba Zaviyesinde medfun zâtle bir isim benzerliği bulunmaktadır.

Bu ziyaret hem Alevi hem de Sünni inanca sahip vatandaşlarımız tarafından ziyaret edilir. Haftanın her günü ziyarete gelinir. Buraya daha çok ruh hastası, felçli hastalar ve çocuğu olmayan kişiler gelmektedir. Sanduka üzerinde bulunan taşlar şifa amacıyla vücudun ağrıyan yerlerine sürülür. Anlatıldığına göre, türbeyi defîne amaçlı olarak açmaya gelmişler. Gelen kişilerden içeride kazı yapan kişi şiddetle çarpılıp felç olmuş, bir süre sonra da vefat etmiştir. Türbe alanında kurban kesme yeri de bulunmaktadır. Burada adağı olan ziyaretçiler kurban kesmektedirler. Eskiden burada kurban kesme olayı günümüze göre daha fazlaymış. Ayrıca kurban etlerini pişirmek için ocaklar da bulunmaktadır. Gelen

---

²⁰¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

ziyaretçilerin bir kısmı sandukanın etrafında dönmekte ve sandukanın örtüsünü öpmekte ve yüzüne sürmektedir.

Seyyid Hoca da denilen **Şeyh Sait**'in kabri türbe halinde olmayıp etrafı taşlarla çevrili basit bir mezar ziyareti şeklindedir²⁰². Evi ve makamı Dervişdere mezrasında bulunup, evinde kendisine ait kılıç, büyük bir maşa vb. özel eşyaları mevcuttur. Şeyh Sait'in kabri Dervişdere'de bulunmayıp ilçeye 36 km. mesafede bulunan *Akuşağı* köyüne bağlı Sıgıdın mezrasında yol üzerinde bulunur. Çok büyük bir evliya olduğu söylenen bu yüce zatın Bağdat'tan buraya geldiği ve Seyyid Nursi sülalesinden olduğu rivayet edilir²⁰³. Anlatıldığına göre, Seyit Hoca 14 köyün vergisini toplarmış. Onu istemeyen bazı kimseler, vergi kaçırdığı gerekçesiyle padişaha şikayet ederler. Padişah'ın emriyle Keban ilçesi muhitinde yer alan bir fırına Seyit Hoca'yı atarlar fakat o yanmaz. Daha sonra padişahın ikinci bir emriyle bir defa daha fırına atarlar. Bu defa seyit Hoca cübbesinin altına bir çocuğu saklar. Fırından tekrar çıkardıklarında her ikisinin de yanmadığını görürler. Çocuğa nerede olduğu sorulunca çocuk, “sabaha kadar karlı bir dağın tepesindeydim”, cevabını verir. Bu olaydan sonra Seyit Hoca hakkında yedi padişahın mührünü taşıyan bir

---

²⁰² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁰³ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

ferman yazılmış, Seyit Hoca ve havalisi artık rahatsız edilmemiştir.

Kabrinden ziyade evi bir ziyaretgâh (ocak) olarak kötürüm ve felçli hastalar başta olmak üzere çeşitli hastalıklar için ziyaret edilerek dua edilir. Ayrıca evinin güneybatı köşesinde yer alan ocağın toprağından alınıp suya karıştırılır. Bu sudan içen veya yıkanan hastaların iyileşeceğine inanılır. Yöre halkından bazıları isminin “Sait” olduğunu söylerken bazıları da hem isminin hem de kendisinin “Seyyid” olduğunu söylerler. Gösterdiği kerametler sonucunda devrinin Sultanı tarafından kendisine berat verildiği ve bu beratla kendisinin ve neslinin askerlikten muaf tutulduğu söylenir. Ayrıca âlim, kâmil, fazıl ve salih bir mü’min olduğu köy sakinleri tarafından beyan edilmektedir. Şeyh Sait Efendi’nin nesline ve neslinin malına yaptığı dua münasebetiyle sürülerine kurtların zarar vermediği, bağ ve bahçelerine de hırsızların giremediği nakledilir. Hırsızlık için girenlerin başına ise mutlaka bir felaketin geldiğini ifade etmiştir. Eskiden burası yöre halkı ve çevre illerden gelenler tarafından yoğun olarak ziyaret edilirmiş.

Yusuf Baba türbesi, ilçenin *Akuşağı* köyünde medfundur²⁰⁴. Türbe, köyün biraz alt tarafında bugün harabe olan eski bir yerleşim yerinde bulunmaktadır. Türbenin üstü çatılı olup sadece bir türbegâh odasından oluşmaktadır. Bu türbenin eskiden çeşitli rahatsızlığı

---

²⁰⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

bulunan kişiler tarafından sıkça ziyaret edildiği anlatılır. Türbeye daha çok felçli hastalar, sara hastaları, sinirsel rahatsızlıkları bulunanlar gelirlermiş. Ziyarete gelen kişiler burada Kur'an okuyup sevabını bağışlamakta ve dualar edip Allah'tan şifa ümit etmektedirler.

Pir Halil'in mezarı ilçeye 29 km. mesafede bulunan *Aşağıkuluşağı* köyünde medfun olup etrafı taşlarla çevrilmiş bir mezar ziyaretidir²⁰⁵. Köyün bir km. kadar dışında bir tepede kabri bulunur. Mezarın baş kısmında üzerinde herhangi bir yazı bulunmayan bir mezar taşı mevcuttur. Mezarın bulunduğu alanda dilek ağacı mevcuttur. Bu ağaca, ziyarete gelen kişiler dilek tutup bez bağlarlar. Eskiden Pir Halil mezarı hastalar ve ziyaretçiler tarafından çokça ziyaret edilmesine rağmen günümüzde bu ziyaretlerin oldukça azalmış olduğu söylenir.

Hacı Hasan Baba türbesi, ilçenin 3 km. kuzeyindeki *Doğancık* köyünde, Yatılı Bölge İlköğretim Okulunun güney batısındadır²⁰⁶. Cami, türbe ve misafirhane gibi bölümler aynı çatı altında toplanmıştır. Yapı kırma çatılı, sac kaplıdır. Yapıya doğu yönünden girilmekte ve girişten sonra boydan boya uzanan bir koridor bulunmaktadır. Girişin sağında ziyaretçilerin

---

²⁰⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁰⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

kalması için merdivenle çıkılan bölümler, cami girişi, devamında ortasında kapı açıklığı olan ve iki metreyi bulan yarım duvar ile ayrılmış boş mekâna geçilir. Bu mekânın batı duvarında iki üst pencere vardır. Batı uçtaki bölümün ortasında bulunan kapı açıklığı ile güneydeki türbe bölümüne geçilir. Türbe olarak düzenlenen bu mekânda şahidesi bulunmayan sembolik bir sanduka yer alır. Türbe kısmı, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen şeklinde uzanan yapının kuzey batı köşesinde, kare bir mekan olarak yer almaktadır. Yapıda süs unsuru ve kitabe bulunmamaktadır. 1960'lı yılların sonlarında yapı bugünkü şeklini almıştır.

Yörede Türk iskânı açısından önemli katkısı olan Şeyh Hasan Zaviyesi'nin Osmanlı döneminde XVIII. yüzyıla kadar faaliyetini sürdürdüğü belirtilmektedir. 1881 yılı salnamesinde “Şeyh müşarün-ileyh merkeze sekiz saat mesafede vaki Melul Uşağı nam karyede metfun bir ziyaretgâh-ı mahsustur” şeklinde bilgi verilir. Anlatıldığına göre, Hacı Hasan Baba, Peygamberimizin amcası Hz. Abbas'ın soyundandır. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde mücadele etmiş ve bu topraklarda şehit olmuştur.

Araştırmacı yazar Halis Osmanlı, yaptığı inceleme sonucunda Hasan Baba ile ilgili olarak şu kayda rastlar²⁰⁷. “İmam Hasan hatırı için Şeyh Yusuf'un oğlu

---

²⁰⁷ Bölgenin birçok mahkemesinde görev alan Halis Osmanlı, Elazığ'ın Baskil ilçesinde doğdu. Ailesinin gönderdiği bir eğitim kurumunda Arapça, Farsça ve Osmanlıca öğrendi. Fırat üzerine kurulan Karakaya Baraj Gölü nedeniyle istimlak edilen

Şeyh Musa'ya ister padişah ve ister beylerbeyi olsun hürmet etmezse cedlerine lanet olsun. Şeyh Musa'nın ataları keramet sahibi idi. Cetleri taşa binmişler, karayılanı kamçı etmişler, sabah namazını Diyarbakır'da, öğlen namazını Mekke'de ve ikindi namazını yine Diyarbakır'da kılmışlardır. Demişlerdi; padişah veya beylerbeyi olsun bunlara (Hacı Hasan Baba nesline) izzet ve hürmet layıktır. Kim izzet ve hürmet etmez ise onlara izzet ve hürmet göstermeyin. (Hacı Hasan Baba Nesli) bunlar Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye izzet ve hürmet etmişlerdir. Hacı Hasan Baba yine sabah namazını Diyarbakır'da öğlen namazını Mekke'de yine cetleri gibi Allah'ın yardımıyla taşa binmişler karayılanı kamçı etmişlerdir.”

Halk arasındaki rivayetlere göre beş kardeş oldukları ve beş kardeşin de Baskil çevresinde şehit düştükleridir. Bunlardan biri yine köy sınırları içinde aşağı Çorgöris'te yer alan ve yine kendi adı ile anılan Melik Baba tepesinde olup mezar yeri net bir şekilde belli değildir. Tahmini bir yer taşlarla çevrilmiştir. Buraya da yılın çeşitli dönemlerinde ziyaretler yapılmaktadır.

Hacı Hasan Baba vakfının arazisi bu gün Doğancık köylüsü ve sonradan Hacımustafa (Kurmiyan) köyünden gelenler tarafından kullanılmaktadır.

---

arazilerde çıkan ihtilaflar nedeniyle adli komisyonların onayı ve görevlendirmesi sonucu 1872 yılına dayanan Baskil Tapu Müdürlüğündeki Osmanlı dönemine ait tapuları inceledi. Yargıtay'ın talebi üzerine İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden de uzmanlık belgesi aldı.

Hacı Hasan Baba türbesi akıl ve ruh hastaları, felçli hastalar, çocuğu olmayan kadınlar, erkek çocuğu isteyen kişiler, sara hastaları çoğunlukta olmakla beraber her türlü hastalığa şifa amacıyla ziyaret edilmektedir. Ziyarete getirilen hastaların bir kısmı burada şifa bulmak amacıyla bir iki saatliğine yatırılır. Bir kısım hastalar ise burada sabahlamaktadırlar. Ayrıca kısmeti kapalı olan gençler kismetlerinin açılması, işsiz olanların iş bulması ve ailevi sorunu olanların bu sorunlardan kurtulma niyetiyle burayı ziyaret etmektedirler. Ziyarete gelenler amaç ve maksatlarına ulaşınca buraya tekrar gelmekte kurban kesip tasadduk etmektedirler. Ayrıca çocukları askerden dönenler, üniversite sınavı gibi sınavları kazananlar ve geçirdiği kötü bir kazadan kurtulanlar da burada şükür amacıyla kurban kesmekte ve tasadduk etmektedirler. Bugün çok sayıda insan bu türbeyi ziyarete gelmektedir. Daha çok ruhsal rahatsızlıkları olanların ve felç geçirenlerin iyileşmesi için gelinir. Ziyaretçilerin büyük bir kısmı geceyi türbe içerisinde yatarak geçirirler. O gece gördükleri rüyalardan çıkarılan mesajla hastalarının iyileşip iyileşemeyeceğini anlarlar. Her yıl artarak devam eden bu ziyaretler esnasında kurbanlar kesilir, mescit bölümünde namaz kılınarak dualar edilir.

Osmanlıların ilk döneminde bu zat hakkında verilen bir ferman ve beratla burası vakfa bağlanmışır²⁰⁸. Şeyh Hasan Baba verilen bu berata göre Peygamberimiz

---

²⁰⁸ Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kültüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998

Hazreti Muhammed'in amcası Hz. Abbas'ın soyundandır. Berattaki soy kütüğüne bakılırsa babası Hacı Seyyid Mustafa'dır. Oğlu olarak Davud ismi geçmektedir²⁰⁹. Başkaca oğlu ya da kızının olup olmadığı belirtilmemiştir. Yine bu soy kütüğünde Şeyh Hasan'ın oğlu Davut, Davut'un oğlu Mehmet, Mehmet'in oğlu da Arap Baba olarak isimlendirilmiştir. Harput'da ki Arap Baba'nın Şeyh Hasan soyundan gelmesi dolayısıyla de bunun Peygamber Efendimizin Amcası Abbas'a kadar ulaşması oldukça ilginçtir. Bir diğer ilginç nokta da, Arap Baha'nın oğlu Bedri, Bedri'nin oğlu Hasan, Hasan'ın oğlu İshak, İshak'ın oğlu da Balak Gazi olarak belirtilmesidir. Halbuki, tarihi kaynaklarda Balak Gazi'nin Artuk Bey'in torunu olduğu, babasının da Behram Bey olarak geçtiği bilinmektedir²¹⁰.

Hacı Hasan Baba, öyle anlaşılıyor ki, Türklerin Anadolu'ya gelişlerinden çok önce burada medfundu. İslâm ordularının yöredeki fetihleri sırasında Şeyh Hasan Baba'nın da burada şehit düştüğü ya da vefat ettiği sanılmaktadır. Bu berat ve fermanı Türkçeleştirip mescit bölümüne asan Halis Osmanlı'nın da belirttiğine göre, Şeyh Hasan rütbeli bir asker olup, kahraman bir İslam savaşçısıdır. Arap ordularının Anadolu'yu fetihlerinde görev aldığı düşünülmektedir.

---

²⁰⁹ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

²¹⁰ Halep'te Hz. İbrahim Makamı'na gömülen ve Lahdi Şam Milli Müzesinde bulunan Balak Gazi 1115 yılında, Harput ve yöresini eline geçirerek Artukoğulları dönemini başlatır.

İlçeye 39 km. mesafede, Fırat kıyısında olan ve eski ismi *Adaf* olan *Kumlularla* yaklaşık 35 haneli bir köydür²¹¹. Köy mezarlığı iki bölümden oluşmaktadır. Güneyde kalan Arhasoğlu mezarlığında küçük bir türbenin yıkıntısı bulunmakta ve oldukça özenli olarak kesme taşlardan yapılmış olan bu türbenin iki ayağı, bir kemeri ve kısmen köşe üçgenleri günümüze gelmiş, geri kalanının ise kısa süre önce yıkılmış olduğu söylenir. Her iki mezarlıkta da çok sayıda taş sanduka mezar var. Kitabeli mezarların işçiliği oldukça iyidir. Adaf köylüleri bugün çoğunlukla İstanbul'da oturmaktadır. Köy Karakaya barajı gölü içinde kalmıştır. Buradaki tarihi değeri olan Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait şahideler ve sandukalar sulara gömülmüştür.

Adaf köyünde üç önemli ziyaret mekânı vardır. İlki, **Şih Bahşiş** Türbesi ve Tekkesi olup Ütebay Ailesi, dede ve tekkeşin olarak bu yerlerin sorumluları idi. Bu köyde de Şih Bahşiş neslinden dedeler vardır.

Şih Bahşiş, Adaf yöresine gelerek yedi köyü kendine bağlar ve yeni bir aşiret yapılanması oluşturarak, adına da “Bahşişli ya da Bahşayışlu” cemaati ve oymağı denir. Anlatıldığına göre, Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat, bu yöreyi Şih Bahşiş'e vakfeder. Şeyhlik beratını ve seyyidlik şeceresini de onaylar. Daha sonra Kerbelâ Tekkesi'nden alınan şecereleler de vardır ki bu belgeler Hüseyin Ütebay ailesindedir. Muhtemelen Şih

---

²¹¹ İsmail Onarlı

Bahşış 13.yüzyıl sonuna kadar yaşamıştır. Diğer taraftan, Ertena Oğulları'ndan ve Beyliğin kurucusu Alaeddin Eretna (1335-1352) Beyi, Karamanoğulları'nın elinden kurtararak tahtına iade eden bir Bahşayış Bey vardır. Kayseri Müzesindeki mezartaşında ölüm tarihi 1347 olarak yazılıdır. Şah Kutluğ Hatun'un oğlu Haydar Bey'in oğlu Bahşayış olarak belirtilmiştir.

İkincisi, Bezm-i Besten türbesi olup Alo Dede ailesinin sorumluluğundadır.

Üçüncü türbe, Yedi Kişi Türbesidir ve burası da Kel Mehmetler ailesinin sorumluluğunda idi.

Bu ziyaretlere getirilen kurbanlar ve adaklar anılan aileler tarafından organize edilerek köy halkına üleştirilirdi. Köyde ayn-ı Cemler dede ailesince, yani Şih Bahşış Ocaklılarınca icra edilirdi. Onarlı'nın makalesinden, bugün ise, Şih Bahşış Ocağı dedesi olarak Hüseyin Ütebey'in, İstanbul'da geleneksel olarak dini görevini mutat zamanlarda icra etmekte olduğunu öğreniriz.

Şih Bahşış'e ait çok sayıda menkıbe, rivayet ve efsane anlatılır. Başta Onar ve Ataf köyleri olmak üzere, Şeyh Hasan, Mutmur, Atabek, Korucuk, Kale, Şabanlar, Hastek, Nimri gibi köylerde farklı anlatım biçimleriyle günümüze kadar bu söylenceler gelmiştir. Dr. Kaygusuz'un Onar köyünden derlediği söylenceye göre, Şeyh Hasan oğlu Şih Bahşış'i üç kez denemeye tabi tutar. Şih Bahşış bu sınavların üçünde de başarılı olur. Oğlunun bu başarılarını gören Şeyh Hasan, aşiretinin iki başlı olmaması için oğlunun başka bir yerde yurt edinmesine

ve aşiretini oluşturmasına müsade eder. Bu üç söylence şöyledir:

“Şih Bahşiş deli dolu bir yiğitmiş, ermiş mi ermiş! Kafası estikçe gözden kayıp olup, irakları dolaşp gelirmiş... Şeyh Hasan oğlunun böyle sık sık ortalıktan yitmesinden; O'nun bir yurt arama, bir yere yerleşme, obasını kurup ayrı oturma özlemi duyduğu yargısına varıp; sınamaya-denemeye çağırılmış. Bu bir ok atma yarışmasıymış, baba ile oğul arasında. İlk oku Şeyh Hasan atmış Nişangâh'tan; ok köyün kuzeyindeki, Araplar Taşı'nın bulunduğu yere düşmüş. Şih Bahşiş aynı yerden oku fırlatmış, babasından yaklaşık 70-80 metre yukarı ilerisindeki Dikmetaş'a ulaştırmış.”

“Yine bir gün, baba-oğul, Büyük Ocak tekkesinin önündeki kerevette oturuyorlarmış. Güneş kızıl ışıklarını Göldağı'nın ardına saklarken, çobanlar da sığırlarını köye doğru haylamakta imişler. Şeyh Hasan: “Bak, Bahşiş!.. Nişangâh'dan aşağı bir inek geliyor, görüyor musun?..” demiş. O da: “Görüyorum, Şeyh Babam, yakında doğuracak, gebe (kunnacı) bir inek.” demiş Şih Bahşiş. Şeyh Hasan: “İneğin karnındaki dananın alnında ak var, alnı başşık!” demiş.

Şeyh Bahşiş ise: “Hayır, benim can babam, dananın alnında ak yoktur. Sizin o gördüğünüz, dananın kuyruğunun ucundaki ak, dolanıp alnına gelmiş..“ demiş ve bahse tutuşmuşlar.

Bu konuşmadan bir süre sonra inek doğurur ve dananın alnı başşıktır. Şih Bahşiş'in söyledikleri doğru çıkar. Böylece, babası karşısında ikinci bir sınavı da kazanmış olur.

Şeyh Hasan iki sınavında da başarılı olan oğluna bu kez farklı; Alevi öğretisinin temel inanç ölçütlerinden olan, “don değiştirme” yani “bir kalıbtan başka bir kalıba girme” şeklinde tezahür etmeye karar vermiş...”

Şih Bahşiş günlerden bir gün, bir çift öküz önünde Şeyh Çayırı'na çifte giderken, kayalık bir yer olan Naldöken'de birden ejderha gibi kocaman bir yılan karşısında beydah olmuş. İrkilmiş ve kendisini çabuk toparlayarak, yılanı şimşek gibi bakarak, tek bakışta onu tanımış ve şöyle demiş:

*“Benim babam olmayasın;
Bana sinak salmayasın;
Ben bir taşa eğilince,
Sen çağıla dolmayasın...”*

Bu deyişinden sonra Şih Bahşiş, taş alıp atmaya eğilmeden daha; rüzgâr estirircesine semah dönen Şeyh Hasan Baba yılan donundan silkinerek çıkar. Ve şöyle der: “Üç sınavı da kazandın. Benim yiğit oğlum!.. Haydi uğur ola!..” diyerek gözden kaybolur...Büyük Ocak Tekkesi'nde “İrfan Ayn-i Cemi”nde “Kocalar Meclisi”nde Şeyh Hasan;”Tamam oğlum” der, Şih Bahşiş'e, “Sen artık kendine yeter duruma geldin. Beni de geçtin güçten

yana. İki baş bir kazan da kaynamaz. İki Şeyh bir posta da oturmaz. Var kendine bir yurt edin.” der ve oğlu için dua eder.”

Şih Bahşiş kendine Oner Köyü’nde bir tekke yaptırmış, ama burada artık bu olaylardan sonra durmak imkânsızlığını anlamış. Kendine yeni bir yurt edinip, yeni talipler, muhipler sağlama yolunu seçmiş. Babası Şeyh Hasan ile yarışması sonucu, Şih Bahşiş’in başarılı olması, onu Onar köyünü terk etmek zorunda bırakmış. Şih Bahşiş, Fırat kıyısında bir köy kurmuş adını da “ATA-AF” koymuş. Şeyh Hasan oğlunun bu başkaldırısına ve aralarında geçen olaylardan dolayı oğluna kırılmış. Ancak daha sonradan babasının kendisini bağışladığını ve aralarının düzeldiğini, kurduğu köyün adından da anlaşılmaktadır.

Şeyh Hasan ile oğlu Şih Bahşiş, Fırat Boyu fetihlerinde anlaşmazlığa düşerler. Bu fetihlerde Şih Bahşiş başarılı olur. Bunu gören Şih Hasan da oğlunu bağışlar. Şih Bahşiş’in “Şeyhlik Berati”nin olması ve bugünkü Kumlutarla (Ataf) köyünü de Alaeddin Keykubat tarafından vakfedilmesi söylenceleri doğrulamaktadır.

Pir Kemal Türbesi ilçeye 27 km. mesafede bulunan Resülkahya köyünde, köye 3–4 km. mesafede düz bir alanda bulunur²¹². Herhangi bir mimari özelliği

---

²¹² Resulkahya, Karoğlu, Kuluşağı köylerinin kurucularının kardeş oldukları ve bölgeye tahminen 700 yıl önce yerleştikleri, Resulkahya köyünün kurucusu Resul’un sağır

bulunmayan türbe, üstü çatılı olup ziyaretgâh ve ziyaretçi odası olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır²¹³. Türbenin hemen karşısında yine biri ziyaretçilerin kalacağı diğeri ise mutfak olmak üzere iki odadan oluşan bir yapı mevcuttur. Rivayete göre, Pir Kemal buraya Rumlarla savaşmak için gelmiş ve burada şehit düşmüştür. Köyün batısındaki Mahmut İshak Dağında ve güneyindeki Şalel dağında bu dağlara ismini de veren okçular savaş sırasında Pir Kemal'e destek çıkmışlardır. Ziyaret çevresinde şehit mezarları da bulunmaktadır. Türbeye çocuğu olmayan kadınlar çocuk sahibi olmak, felçli ve ruh hastaları başta olmak üzere çeşitli rahatsızlıklar için gelmektedir. Ziyaretçilerden bir kısmı belli amaç ve maksatlarına ulaşmak için yaptırdıkları muskaları ziyaret duvarına asmaktadırlar. Ziyaretin hemen yanında yer alan ziyaret ağacına yıldırım isabet etmiş ve kurutmuştur. Başlarına musibet gelmesi korkusuyla kimse bunu yakmak için evine götürmemiştir. Bu kuruyan ağaç gelen ziyaretçiler tarafından kullanılmıştır. Gelen ziyaretçilerden adağı olanlar kurban kesmekte ve tasadduk etmektedir.

---

olduğu, bu yüzden bu köyün diğeri adının da Sağırlar Köyü (veya mahallesi) olduğu rivayet edilir.

²¹³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Molla Süleyman'ın mezarı *Resülkahya* köyünde Pir Kemal türbesinin hemen karşısında yer alır²¹⁴. Burası yaklaşık bir metre yüksekliğe kadar etrafı taşlarla örülmüş bir mezar ziyaretidir. Molla Süleyman'ın Nakşî meşayihından olduğu söylenir. Muş Varto'dan Rus işgalinde göçüp buraya yerleşmiştir. Seferberlikte Rusların Bingöl, Muş, Erzurum, Erzincan istilaları sonucu Elazığ'a gelerek Geçili mezarına yerleşir²¹⁵. Burada ilmi sohbet ve faaliyetlerde bulunur. Vefat edince de yakınları tarafından Resülkahya köyüne getirilip defnedilir.

Abdulvehhab Gazi türbesi, ilçeye 49 km. mesafede *Suyatağı* köyünün Kale mezarısı sınırları içerisinde yer alıp, ismini bu ziyaretten alan Abdulvehhab Gazi dağının yamacında bulunmaktadır²¹⁶. Eskiden Çevre ve Bilaluşağı köyleri arasındaki yüksek dağın alt eteklerinde bulunan Kale köyündeki ziyaret yeri, Karakaya Baraj Gölü altında kalmış olan köyün hemen

---

²¹⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²¹⁵ İlçeye 30 km uzaklıkta bulunan Emirhan ile Resülkahya arasındaki Geçili mezarısı, Drejan aşiretine mensup bir mezardır. Keçili köyünün sakinleri köyleri için eski dönemde Dokan ismini kullanmışlardır.

²¹⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

üst kısmına düşer²¹⁷. Sahil yolundan türbeye yaklaşık 20–25 dakika bir süreyle dik bir patika yolla çıkılır. Türbe bir mağara içinde yer olup mağaranın ön kısmı bir kapı ve iki pencere bırakılarak duvarla örülmüştür. Türbe içinde yer alan sandukası ortalama 3 metre uzunluğunda bir mezar şeklinde olup etrafı betonla sıvanmıştır.

Abdulvehhab Gazi'ye ait belirli bir mezar yeri mevcut olmayıp muhtelif şehirlerde kabir veya makamı bulunmaktadır²¹⁸. Kaynaklarda Abdulvehhab Gazi'nin Fırat Nehri kıyısında bir ev yaptırdığını ve bu yörede Bizanslılarla sürekli savaştığını ve hatta Malatya şehrini defalarca fethettiğini anlatan bilgiler, onun savaşlarının birçoğunun bu bölgede geçtiğini gösterir. Dolayısıyla Abdulvehhab Gazi'nin bu yörede şehit düşme ihtimali oldukça kuvvetlidir. Abdulvehhab Gazi'ye ait olduğu söylenen yeşil sancak ve bayrağın Kale köyünde oturan bir ailede olduğu söylenir.

Abdulvehhab Gazi'nin tarihi ve menkıbevi kişiliği hakkındaki bilgilere, "Battalname" başta olmak üzere bazı destansı ve tarihi kaynaklardan ulaşmaktayız. Bu kaynaklarda Onun Hazreti Muhammed'i gördüğü ve

---

²¹⁷ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

²¹⁸ "Abdulvehhab Gazi Hazretleri'nin başlıcaları Bayburt'un Erenli köyünde, Elazığ'ın Baskil ilçesinin batı sınırında bulunan bir dağ yamacında, Afyonkarahisar'ın Bolvadin ilçesinde Eber gölü yolunun üzerinde, Bursa'nın İznik ilçesinde şehre hakim bir tepede olmak üzere muhtelif türbeleri bulunmaktadır ."Abdulhalim Durma. Evliyalar Şehri Sivas. Sh.4-14

emanetlerini Battal Gazi'ye ulaştırdığı, birçok savaşta Battal Gazi ile beraber savaştığı ve üç yüz yıl kadar yaşadığı belirtilir. Abdulvehhab Gazi yaşadığı zamanın manevi mürşididir. Devrinde verilen kararlarda Onun manevi nüfuzu hep etkili olmuştur. O, Battalnamede, yaşlı bir “Pir” olarak tanıtılır. Yaşı çok ilerlemesine rağmen dūřmana karşı yiğitçe savaşır.

Günümüzde de bu ziyaret bütün canlılığını korumaktadır. Yöre halkı ve çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelenler önce Sıdkı Bütün Zeynep Ana'nın türbesini sonra da Abdulvehhab Gazi'nin türbesini ziyaret ederler. Bu ziyarete her türlü hastalık için gelinmektedir, fakat daha çok çocuğu olmayan kadınlar bu arzu ve gayelerine ulaşmak maksadıyla burayı ziyaret eder. Kadınlar burada bir tören icra edip kendilerini ziyarete satmakta ve bunun neticesinde çocuk sahibi olmayı ummaktadırlar.

Hastalığına şıfa bulan veya çocuğu olanlar buraya gelip bir kurban keserek tasadduk ederler. Ziyaret mevkiinde gelen ziyaretçilerin kurbanlarını rahat kesip pişirmeleri için kurban kesme yerleri ve ocaklar bulunmaktadır. Geçirdiği bir trafik kazasından sağ kurtulanlar, askerden sağ salim dönenler ve girdiği sınavda başarılı olanlar, ev veya araba alanlar da burayı ziyaret etmekte ve şükür kurbanı kesmektedir. Ayrıca işsiz olanlar iş bulmak, gençler kaderlerinin açılması, ev veya araba sahibi olmak gibi çeşitli amaç ve maksatlar doğrultusunda ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçilerden

bir kısmı burada dilek dileyip türbe içinde mum yakmakta ve çevredeki ağaçlara çaput bağlamaktadırlar. Türbeye gidilirken yamaçta ufak bir delik taş ve yanında ufak bir ağaç bulunmaktadır. Özellikle çocuğu olmayan kadınlar bu maksatlarına ulaşmak gayesiyle bu delik taştan yazma, eşarp vb. giyim eşyalarını geçirir ve yanındaki ağaca bez bağlarlar.

Sıdkı Bütün Zeynep türbesi, *Suyatağı*'nın Kale mezrası sınırları içerisindeki bir diğer ziyaret yeridir ve Abdulvehhab Gazi türbesinin bulunduğu dağın yamacında ve yolun altında yer alır²¹⁹. Kare planlı olan türbe sadece türbegâh bölümünden oluşmakta olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Rivayete göre, Abdulvehhab Gazi Kale köyünün doğusundaki dağa sırtını vermiş düşmanla çatışmaktadır. Bizanslılar dağın susuz olduğunu bildikleri için su yollarını kesip Abdulvehhab Gazi'yi teslim olmaya zorlar. Aradan birkaç gün geçmesine rağmen teslim olmaz. Bizanslılar gece geç vakitlerde elinde kırbalarla Abdulvehhab Gazi'ye su taşıyan bir kız görürler. Bu kız Malatya Tekfurunun kızıdır. Kız bir anda, “Dinine aşık olduğum Abdulvehhab”, diye seslenir. Bunun üzerine Abdulvehhab ona, “Kızım vakit tamamdır, orada dur varsın seni orada şehit etsinler. Sonra da gelip beni şehit

---

²¹⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

etsinler”der. Her ikisi de orada şehit edilirler. İslamiyet adına şehit edildikleri için kral kızına sonradan “ Sıdkı Bütün Zeynep Ana” adı verilir. Yöre halkı tarafından “Sitti Zeynep” de denir. Burası haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Türbenin Abdulvehhab Gazi’nin türbesine de yakın olması dolayısıyla yoğun olarak, ziyarete konu olmaktadır. Ziyaret her türlü amaç ve maksatlar doğrultusunda yapılır. Buraya ruhsal dengesi bozuk olanlar, korkmuş olanlar ve çocuğu olmayanların daha yoğun olarak geldiği görülür. Eğer çocuk kız olursa adını Zeynep, erkek olursa da Abdulvehhab koyulur. Amaç ve maksatlarına ulaşanlar daha sonra buraya kurban getirip kesmekte ve kurban eti pişirilerek yenilmekte ve dağıtılmaktadır. Ayrıca işsiz olanlar iş bulmak, gençler kaderlerinin açılması, ev veya araba sahibi olmak gibi çeşitli amaç ve maksatlar doğrultusunda ziyaret edilmektedir.

*Tabanbükü (Şeyh Hasan) köyü Baskil ilçesine 65 km. uzaklıkta Fırat kenarında yer almaktadır*²²⁰. Bölgede Fırat nehrinin sayılı geçiş yerlerinden birisi de burasıdır. Köyde bulunan Garipler Mezarlığı ve Ahmet Yesevi Türbesi tarihi nitelik taşıyan eserlerdendir. Bunların su altında kalmaması için Beşir Aşan Bey tarafından kurulan bir ekip ile türbe ve çevresindeki mezarlık aynı plan ve ölçülere sâdik kalarak Tabanbükü köyünün yeni yerleşim alanı içerisine nakledilmiştir. Türbe ve mezarlık Doğu

---

²²⁰ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

Anadolu'nun Türk iskânı ile yakından ilgilidir. Mezarlıkta bulunan mezar taşları kitâbelerine göre XIII ve XIV yy.a ait olup Moğol istilası önünden Anadolu'ya gelip yerleşen Türkmen gruplarının iskân ettiği bir alandır. Mezarlıkta bulunan türbe ve mezar taşları Selçuklu ve Beylikler döneminin günümüze kadar gelebilen izleridir. Prizmatik ve çatma lahit şeklinde olan mezar taşları arasında kandil motifi ile süslenmiş olanlar çoğunluktadır.

Ahmet Yesevi diye de anılan **Şeyh Ahmed Dede**'nin türbesi, Tabanbükü (Şeyh Hasan) Köyü'nde Garipler Mezarlığı'nda yer almaktadır²²¹. Türbe dikdörtgen planlı olup giriş kapısının üzerinde bulunan mermer bir levhada "Pir-i Piran Serçeşmey-i Mürşidân Hoca Ahmed Yesevi D.1103-Ö.1163" yazısı yer almaktadır. Türbe içerisinde Şeyh Ahmed Dede'nin mermerden olan mezar taşında ise sonradan yazılmış "Hz. Ali Oğlu Celal Abbas Neslinden Horasanlı Hoca Ahmed Yesevi D.1103-Ö.1166" yazısı bulunur. Yanındaki mezarın ise kardeşi Şeyh Hasan'a ait olduğu söylenmektedir. 1560 tarihli "Kanuni Devri Malatya Tahrir Defteri"nde bu zat, "Şeyh Ahmet Tavail" namıyla anılır. Şeyh Ahmed Dede, kına yakılmış gibi kiremit renginde uzun saç ve sakalı olduğu için "Kızıl Ahmet

---

²²¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Dede” ve “Kızıl Şah Ahmet Dede”, ve aynı zamanda “Ulu Şih Ahmet” ya da “Sarı Sultan” adlarıyla da anılmaktadır. Torunlarından ünlü ozan Teslim Abdal (ö.1751) dedesi için şunları söyler.

*“Adın Şah Ahmed Tavil-i tubi dedesin
Şah-ı Merdan Musa Kazım Abbas neslisin
Hâce Ahmedî Yesevî Rum Halifesisin
İn ziyaret eylen Şah Ahmed Dede’yi”*

Rivayete göre, Şeyh Ahmet Dede Ahmet Yesevî'nin halifelerinden olup halim selim, çok uzun boylu ve bilge bir kişidir. Bir gün hocası ona “Boyun kadar ulu olasin, soyun sopun ebedi tavil ola, bundan böyle sen de Şeyh Ahmet Tavil olarak çağrılasin”, diye dua eder ve ocakta yanan dut köseğisini alarak fırlatır. Hocası Şeyh Ahmet Dede'ye, “Sana destur ve nasip verdim. Git bu köseği bul, orası senin yurdundur”, der. Bunun üzerine Şeyh Ahmet Dede hocasının elini öpüp niyaz eder ve kardeşi Şeyh Hasan'la birlikte yola koyulurlar. Fırat Nehri'nin kıyısına düşen köseği bulan Şeyh Ahmet Dede buraya tekkesini kurar. Kardeşi Şeyh Hasan'a izafeten ise köyün adını da Şeyh Hasan olarak koyar. Rivayete göre, Şeyh Hasan'ın çocuğu olmayınca çok üzülür. Bir gün kardeşi Şeyh Ahmet Dede ile otururlarken ona, “Senin adın Anadolu'da her yerde duyuldu. Benim adım duyulmadığı gibi çocuğum olmadığı için ben öldükten sonra silinip gidecek”, diye bir yakınmada bulunur. Bunun üzerine Şeyh Ahmet Dede, “Öyleyse bu köyü senin adınla söyleteyim”, der ve

köye Şeyh Hasan'ın adını verir. Teslim Abdal bir dörtlüğünde de şunları ifade eder.

“Kardeşi Şeyh Hasan ismiyle söylensin
Bayrıyla Ummanları boylasın
Yüzün gören ol Kabe'yi neylesin
Fırat kenarında Şeyh Ahmet Dede”

Şeyh Ahmet Dede'nin kabrinin bitişiğinde yer alan ve kardeşi Şeyh Hasan'a ait olduğu söylenen kabrin ayak ve baş kısmında bulunan mezarın şahide taşları üzerinde herhangi bir yazı yoktur. Yöre halkının bir kısmı burasının Hoca Ahmet Yesevi'nin makamı olduğunu, bir kısmı da Şeyh Ahmet Dede'nin oğluna ait olduğunu belirtir ve Şeyh Hasan'ın kabrinin Arapkir'in Onar köyünde bulunduğunu söyler. Fakat yöre halkı Onar köyündeki Şeyh Hasan'la Tabanbükü köyünde medfun olan Şeyh Hasan arasında sadece isim benzerliği olduğunu, bunların farklı kişiler olduğunu anlatırlar. Ayrıca Onar köyündeki Şeyh Hasan'ın aslında Tabanbükü'nde medfun bulunan Şeyh Hasan'ın müridi olduğunu belirtirler. Şeyh Hasan'ın Horasan'da 8. İmam Rıza'nın kız torunlarından bir seyyide ile evliliğinden olma oğlu olan Şih Bahşiş'in esas adı Seyyid İbrahim'dir²²². Şih Bahşiş'in türbesi ve tekkesi ise Adaf (Kumlutarla) köyünde bulunmaktadır.

---

²²² İsmail Onarlı. Türkmen inanç önderi : Şeyh Hasan (sultan onar, ocakları ve aşiretleri)

Şeyh Ahmet Dede ile ilgili birçok menkıbe ve efsane anlatılır. Rivayete göre, Alâeddin Keykubat sultan olduktan sonra o devrin bir kısım halkı tarafından kendisine Şeyh Ahmet Dede'nin dine aykırı davranış ve uygulamalarda bulunduğu hakkında ihbarda bulunurlar. Bunun üzerine Alâeddin Keykubat kız kardeşi Gevher Hatun'u da yanına alarak askeri ve kumandanlarıyla beraber Şeyh Hasan köyüne gider. Burada Şeyh Ahmet Dede'yi gerek manevi yönden gerekse şer'i yönden sınava tabi tutar. Öncelikle Şeyh Ahmet Dede'den askerlere yiyecek atlara ise arpa ve saman isterler. Şeyh Ahmet Dede bir çuval içerisinde biraz saman ve bir çanak içerisinde arpa getirir. Bu durumu gören Sultan Alâeddin “Bu 70–80 tane ata bu ufacık çuval içerisindeki samanla bir çanak arpa yeter mi?” diye sorar. Bunun üzerine Şeyh Ahmet Dede “Paşam! Cenab-ı Allah her şeye kadirdir. Varı yok eder, yoku da var eder. Çoku az eder, azı da çok eder” der. Daha sonra askerlere dönerek “Atlarınıza ne kadar saman ve arpa lazım ise gelin alın” der. Bunun üzerine askerler çuvaldan ve çanaktan atları için yem almaya başlarlar. Fakat bu kadar az arpa ve saman seksen hayvana yettiği gibi çuvaldaki saman ve çanaktaki arpa sanki hiç el değmemiş gibi durmaktadır. Sultan Alâeddin bu duruma çok şaşırır. Fakat hayretini açığa vurmadan Şeyh Ahmet Dede'yi imtihan yapmaya devam eder. Yine bir gün yemek vakti geldiğinde Şeyh Ahmet Dede bir sürü geyiği olduğu için askerlere yetecek kadar geyik keser. Daha sonra Alâeddin Keykubat'a dönerek “Paşam! Sana ricam askerlerine emir buyur ki geyiklerin etlerini

yerken kemiklerini ısırmasınlar.” der. Bunun üzerine Alâeddin Keykubat askerlerine bu usulü emreder. Yemekler yendikten sonra Şeyh Ahmet Dede Alâeddin Keykubat’a “Paşam! Ben bir dua edeyim. Siz de âmin deyin ki Cenab-ı Allah bu geyiklere can vere.” der. Sultan Alâeddin kabul eder ve Şeyh Ahmet Dede’nin yaptığı duadan sonra kudret-i ilahi ile geyikler canlanır. Fakat geyiklerden biri topallayınca Sultan Alâeddin, Şeyh Ahmet Dede’den bunun sebebinin sorar. O, askerlerden birinin geyiğin etini yerken kemiği ısırıldığı için topalladığını söyler. Bunun üzerine Sultan Alâeddin askerlerine dönerek, “Bakın! Bu şeyh maneviyatı çok kuvvetli bir kimsedir. Bu geyiğin etini yerken kemiği kim ısırıldı ise söylesin. Yoksa gerçeği söylemeyi bu şeyhe havale ederim.”, demesi üzerine bunu yapan asker durumu itiraf eder ve Sultan Alâeddin’e “Paşam! Bu geyiğin kemiğini ben ısırardım. Isırmamdaki maksat ise Şeyhin geyiklerin kemiklerinin ısırılmamasındaki sırrı anlamak içindi”, der. Bunun üzerine Alâeddin Keykubat bu askeri öldürtmek ister. Fakat Şeyh Ahmet’in isteğiyle Alâeddin Keykubat askeri affeder. Sultan Alâeddin Şeyh Ahmet’in manevi derecesi çok yüksek bir zât olduğuna kanaat getirirse de bu hususta hiçbir tereddüdünün kalmaması için Şeyh Ahmet’e “Ya Şeyh! Bu senin geyikleri kim otlatıyor?” diye sorar. Şeyh Ahmet Dede, “Onların çobanları yoktur. Onlar Allah’a emanet olarak kendilerini otlatmaya giderler. Zamanı gelince de döner gelirler”, diye cevap verir. Bunun üzerine Sultan Alâeddin, “Şimdi geyiklerin dönme zamanı değil.

Seslensen bu geyikler eve gelirler mi?” diye sorar. Şeyh Ahmet Dede ise, “Elbetteki Cenab-ı Allah’ın kuvvet ve kudretiyle gelirler.”, diye cevap verir. Daha sonra Şeyh Ahmet Dede Hızır Dağı diye bilinen dağda otlamakta olan geyiklere “Ey hayvanlar! Allah rızası için, Hz. Muhammet’in ve onun Ehl-i Beyt’inin yüzü hürmeti için avlularınıza dönünüz.” diye seslenir. Bunun üzerine otlamakta olan hayvanlar eksiksiz bir şekilde Şeyh Ahmet Dede’nin etrafında toplanırlar. Şeyh Ahmet Dede’nin bütün bu kerâmetlerini kendi gözüyle gören Alaeddin Keykubat onun gerçek bir evliya olduğunu anlar. Yapılan ihbarların da yersiz ve yalan olduğuna kanaat getirerek beraberinde getirdiği kız kardeşi Gevher Hatun’u Şeyh Ahmet Dede’yle evlendirir. Şeyh Ahmet Dede Gevher Ana (Güher Ana) ile evlendikten sonra sekiz oğlu olur. Bunlar nasihat dinlemez gençler olduklarından çevredeki köylere zarar verirler. Bunun üzerine Şeyh Ahmet Dede oğullarına beddua eder ve bir gün de yedi oğlu ölür. Gevher Ana’nın yakarmaları sonucu Şeyh Ahmet Dede sadece küçük oğlu Emir’ül-Mü’minin’i başışlamıştır. Soyu da ikinci eşi olan Gevher Ana’nın bu oğlundan yürür.

Günümüzde de burası yöre halkı tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Hem Sünni hem de Alevilerin rağbet ettiği türbe haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Buraya her türlü amaç ve maksat için gelinmektedir. Gelenlerin bir kısmı mezar taşına bağlanılan ipe dilek dileyerek bez vb. bağlamaktadır. Türbenin bulunduğu bahçedeki ağaçlara da gelen

ziyaretçiler tarafından dilek dilenip çaput, bez vb. bağlanmaktadır. Türbe içerisinde Alevi inanç ve kültürünü yansıtan tablolar ile Atatürk portresi de yer almaktadır. Yine türbe duvarında üstünde “Ya Celal Abbas Af Af Af ” yazılı bir yeşil örtü asılıdır. Türbe içerisinde siyaha boyalı ve mumdanlık adı verilen mum yakma yeri mevcuttur. Buraya gelen ziyaretçilerden bazıları mum yakarlar. Ayrıca yine türbedeki mezar taşının üzerine de mum yakılmaktadır. Türbe üzerinde bulunan ve “şifa taşı” adı verilen taşlar ziyaretçiler tarafından vücudun ağrıyan yerine, “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali”, denilerek sürülmemekte ve şifa dilenmektedir. Ziyarete çocuğu olmayan kişiler, ruhsal ve bedensel rahatsızlığı olanlar, vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı bulunan kişiler başta olmak üzere her türlü hastalıktan muzdarip olan kişiler şifa bulmak gayesiyle rağbet etmektedirler. Gelen ziyaretçiler tarafından türbeye şeker başta olmak üzere lokma türünden yiyecekler de bırakılmaktadır. Eski Türk İnançlarında “saçı” (kansız kurban) olarak adlandırılan bu yiyecekler buraya gelen ziyaretçiler tarafından şifa amacıyla yenilmektedir. Türbe içinde yer alan kumbaraya gelen ziyaretçiler tarafından türbenin ihtiyaçlarının karşılanması için yardım mukabilinden para atılmaktadır. Ziyarete çok nadir olmakla beraber adağı olan ziyaretçiler tarafından kurban kesilmekte ve tasadduk edilmektedir. Türbenin bulunduğu bahçede kurban kesme, yemek yapma ve pişirme yerleri bulunmaktadır.

Ayrıca ziyaretçilerin oturmaları ve yemeklerini yemeleri için oturma bankları da yer almaktadır.

Tabanbükü (Şeyh Hasan) köyünde türbesi bulunan **Arap Asker**, menkıbede şeyhin kerametine müdahale etmiş olan Alaeddin Keykubad'ın ordusundaki askerdir ve şeyhin hizmetine verilir²²³. Ömrünün sonuna kadar, Şeyh Ahmet'e hizmet eder. Daha sonraları ise Tekkeşin olarak türbesine ve tekkesine bakar. Ermiş bir zat olan Arap Asker köyde, **Arap Baba, Kara Şeyh, Hasan Emiki** adıyla anıldığı gibi, yörede de ün salar. Başka bir rivayete göre ise, Hasan Emiki ya da Kara Şeyh Şeyh Ahmet Dede'nin ününü ta Mekke'de duyarak ziyaretine gelir. Kapı eşiğinden hiç ayrılmayan Kara Şeyhi, Şeyh Ahmet, tekkesinde kapıcı olarak görevlendirir. Dağdan odun getiren Kara Şeyh, tek bir gün dahi eğri dal getirmez. Halim selim olan Kara Şeyh'i, Şeyh Ahmet, Tekkeşin olarak halifeleri arasına alır. Şeyh Ahmet'in Kanberi olarak da hizmette bulunan Kara Şeyh, Hakk'a yürüyünce ona bir türbe yapılır²²⁴.

---

²²³ Onarlı İ.Türkmen inanç önderi : Şeyh Hasan (Sultan Onar, Ocakları ve Aşiretleri)

²²⁴ Kanber, Hz. Alî'nin sâdık, vefakâr kölesi. Alevi Dedelerinin köyleri gezerken, onlara rehberlik yapan ve yardım eden kişilere de Kanber denir. Abdalların Alevi olanları Kanber'in soyundan geldiğine inanırlar. Eskiden çoğunun adı Kamber'di. Bektaşîler kullandıkları bir kemere, Kanber-i Ali derler. Yuvarlak şerit veya örme kaytandan yapılan bu kemer, armut biçiminde taşla birbirine bağlanırdı. Anlatılır ki, "Haccâc dedi ki: -Seni katletmek isterim. İhtiyârınla nasıl katlolunmak istersin? Kanber dedi ki: -İhtiyâr senindir, her ne vech ile

Yöredeki değişik bir söylenceye göre de Kara Şeyh'in Mekke'den gelen Hz. Muhammed Ali soylu bir seyyiddir. Akrabası olan Şeyh Ahmet'in yanına gelerek onun müridi olur ve köye yerleşerek çoluk çocuğa karışır ve burada vefat eder.

Hızır Baba Nişangahı adıyla anılan türbe, Tabanbükü (Şeyh Hasan) köyünün ortalama beş km. güneybatısında Hızır Dağı adı verilen yüksek bir tepede yer alır²²⁵. Türbe tek kubbeli olup sadece türbegah odasından müteşekkildir. Herhangi bir mimari özelliği bulunmayan türbenin içerisinde duvarda Hz. Ali ile üzerinde Hz. Ali, Hacı Bektaşî Veli ve On İki İmamın resimlerinin bulunduğu tablolar ile Atatürk portresi asılıdır. Türbede Hızır Baba'ya ait bir kabir mevcut olmamakla beraber temsili bir mezar vardır. Buranın Hz. Hızır'ın makamı olduğu kabul edilir. Buraya Hızır'ın uğradığı ve bu sebeple bu ziyaret yerinin yapıldığı söylenir. "Şengah" olarak ifade edilen bu makam yerine sembolik bir türbe yapılmıştır. Burası Aleviler tarafından ziyaret edilmektedir. Türbe içerisinde gelenlerin dilek dileyip bez bağladıkları bir ip mevcuttur. Ayrıca yine aynı gayeyle türbe kapısına ve türbenin hemen yanındaki

---

katledersen, ben de seni kıyâmette öyle katlederim. Zâten bana Emîr-ül mü'minîn Hazret-i Alî (r.a), 'Ey Kanber! Seni zulüm ile katletseler gerektir' diye haber vermişti. Bunlar, Kanber Hazretlerinin son sözleri oldu. Haccâc-ı Zalim, tarafından şehit edildi."

²²⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

küçük bir fidana da bez bağlanmaktadır. Gelen ziyaretçiler tarafından türbenin üzerine para bırakılmaktadır. Ayrıca gelen ziyaretçilerin şifa amacıyla yemesi için “lokma” adı altında meyve, şeker vb. kuru yiyecek ve meyve bırakılır. Türbeye ziyaret amaçlı olarak geldiği gibi herhangi bir hastalıktan muzdarip olanlar şifa ümidiyle de gelmektedir. Türbenin üzerinde bulunan şifa taşları vücudun ağrıyan yerlerine “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” denilerek sürülür, şifa ümit edilir.

Türbe kapısının hemen önünde taşlardan oluşturulan mum yakma yerinde ziyaretçiler tarafından mum yakılmaktadır. Ziyarete gelen kişilerden adağı bulunanlar burada kurban kesip tasadduk etmektedirler. Kurban kesenlerin bu ibadetlerini rahat bir şekilde yapmaları için kurban kesim yeri yapılmıştır. Eskiden kurban kesim yerinde ziyaret ağaçları bulunmuş. Günah sayılması ve götürenin başına bir musibetin geleceği düşüncesiyle bu ziyaret ağaçları kesilip eve götürülmezmiş. Bu ağaçlar gelen ziyaretçiler tarafından kurban eti pişiriminde kullanılmış.

Celal Dede ziyareti *Tabanbükü* köyünde Şeyh Ahmet Dede mezarlığında yer alan bir mezar ziyaretidir²²⁶. Mezar taşında, Zeynel Abidin oğlu Celal Dede ifadesi yer alır.

Yöre halkınca bu mezara daha çok sarılık hastaları getirilir. Hastayla beraber getirilen bir de yumurta kırılır,

---

²²⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

sarısı atılır, beyazı ise mezarın toprağına sürülüp hastaya yedirilir. Böylece hastanın şifa bulacağına inanılır.

Katarlı Baba ziyareti, türbe şeklinde olmayıp bir mezar ziyaretidir²²⁷. Bu ziyaret Tabanbükü köyünde Hasan Emiki Türbesinin önünde yer almaktadır. Tarihi kişiliğı hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Burayı daha çok çocuğı olmayan kadınlar ziyaret eder. Ziyaretteki ritüel şöyledir. Çocuğı olmayan kadının boynuna bir ip bağlarlar. Sonra mezarın etrafında “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” diyerek üç defa dönerler. Daha sonra bu kişiyi lokma edip kadın kadına satarlar. Böylece kadının çocuğunun olacağına inanırlar.

Arap Baba - Çoban Baba - Kahlık Baba - Geyik Baba ziyaretlerinin hepsi de *Tabanbükü* köyü çevresinde yer alan birer mezar ziyaretidir²²⁸. Yöre halkı tarafından bunların birer şehit mezarı oldukları ifade edilir. Haftanın her günü ziyaret edilmektedir.

Günümüzde bu ziyaretin ziyaretçileri oldukça azalmıştır. Ziyarete akıl ve ruh dengesi bozuk olanlar, çocuğı olmayan kadınlar, korkmuş olan çocuklar ve sinir hastaları çoğunlukta olmak üzere her türlü amaç ve maksat doğrultusunda gidilmektedir. Ziyaret esnasında ziyaretçiler mezarın etrafında dönmekte, mezar taşını

---

²²⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²²⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

öpmekte ve yüzlerini sürmektedir. Ayrıca mezarın yanında dilekler dileyip mum da yakmaktadırlar.

Hasan Dede *Tabanbükü* köyünün güneyinde, Fırat ırmağının karşı kıyısında Korucuk Köyünde yapılı bir türbede bulunan bir yatırdı. Ancak Karakaya Barajı sular altında kaldığı için mezarı Battal Gazi (Eski Malatya) ilçesi yakınına taşınmıştır²²⁹.

Hasan Mekki Dede'nin türbesi, *Tabanbükü* köyünde Hasan Mekki Mezarlığı adı verilen yerde bulunmaktadır²³⁰. Üstü dam şeklinde düz olan türbe, kapısının sağ ve sol tarafında yer alan birer ufak pencereyle aydınlanmaktadır. Türbede Hasan Mekki ve Divane Abbas'a ait iki sanduka yer alır. Bu zat yöre halkı tarafından Hasan Emki, Hasan Emiki ve Hasan Mekki gibi isimlerle anılır. Yöre halkından bir kısmına göre bu zat buraya Mekke'den gelmiş olup Bektaşî tarikatına mensuptur. Yine bir rivayete göre ise Hasan Emiki Tabanbükü köyüne obasıyla, hatta Şeyh Ahmet Dede'den daha evvel gelip yerleşmiştir. Anlatıldığına göre, Hasan Emiki burada çobanlık yapmaktaymış. Çok faziletli, âlim ve ermiş bir kişiymiş. Türbesinin önünde bulunan kurt ve koyun şeklinde mezar taşlarının, Hasan Emiki Dede'nin kendisine eziyet eden kurt ve koyuna beddua etmesi sonucunda taşlaşan bu hayvanlara ait olduğu söylenir. Türbe içerisinde yer alan Divane Abbas'ın ise İmam

---

²²⁹ Bkn. Abdulhalim Durma. Evliyalar Şehri Malatya

²³⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Zeynel Abidin'in soyundan geldiği anlatılır. Yöre halkı tarafından onun aslen Arguvan'ın Mineyik (Kuyudere) köyünden, meczup bir kişi olduğu söylenir.

Burası haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Ziyarete daha çok çocuğu olmayan kadınlar, akli dengesi bozulanlar, korkmuş olan çocuklar, sinir hastaları getirilmektedir. Bazı hastalar şifa bulmak amacıyla bir geceliğine burada yatırılır. Ziyaret ettikten sonra rahatsızlığından kurtulan hastalardan bazıları şükür amacıyla tekrar buraya gelmekte ve kurban kesip tasadduk etmektedir. Ayrıca burayı ziyaret ettikten sonra çocuğu olanlar, eğer çocukları erkek olursa adını Hasan koyarlar. Genç kızlar kaderlerinin açılması, erkekler iş sahibi olmak ve sevdiğine kavuşmak, ailevi huzursuzlukları olanlar ve geçim sıkıntısı bulunanlar vb. çeşitli sıkıntılarında kurtulmak amacıyla burayı ziyaret etmektedir. Gelen ziyaretçiler türbenin ihtiyaçlarının karşılanması için türbede yer alan kumbaraya para atmaktadırlar. Ayrıca türbe içindeki sandukanın üzerine daha sonra gelen ziyaretçilerin şifa amacıyla yemesi için elma, meyva, ekmek türünden lokma adı verilen şeker vb. bırakmaktadırlar. Ayrıca türbe içinde yer alan ve mumdanlık adı verilen yere gelen ziyaretçiler mum yakarlar.

Teslim Abdal, *Tabanbükü* köyünün Teslim Abdal Mezarlığında yer alan türbede medfundur²³¹. Kare planlı olan bu türbe kargir bir yapıdır. Türbenin üst örtüsü kubbelidir. Türbenin içerisinde iki mezar yer almaktadır. Bunlardan biri Teslim Abdal’a diğeri onun oğlu Seyyid Kalender’e aittir. Teslim Abdal’ın mezarının baş şahidesi kısmında “Vefatı 1135 Galender Bini El-Seyyid Teslim Abdal” ifadesi yer alır. Oğlu Seyyid Kalender’e ait olan mezarın baş şahidesi kısmında ise “1165 Teslim Bini El-Seyyidi Hüseyini” ibaresi yer alır. Teslim Abdal’ın Şeyh Hasan köyü dışında Keşan’a bağlı Teslim Abdal köyünde, Denizli dolaylarında, Çorum’un Teslim köyünde, ve Ankaralı Teslim Abdal olmak üzere türbe ve makamları bulunmaktadır. Fakat Teslim Abdal Konya’dan Malatya’nın Muşar nahiyesinin Şeyh Hasan Köyüne geldiğini şu deyişle ortaya koymaktadır:

Teslim Abdal der Konya’dan geldim
Kırkların inden bir serek aldım
Edebi erkânı uyluğa çaldım
Bu da Nesimiden yol kaldı bize.

Ayrıca yöre halkından aldığımız bilgiler doğrultusunda onun soyundan gelip bu Şeyh Hasan köyünde oturanlar soy secerelerinde de “Seyyid Derviş Teslim Malatya’nın Muşar nahiyesinin Şeyh Hasan karyesindedir” şeklinde yer alan bilgilerin bulunduğunu

---

²³¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

dolayısıyla bu da bu gerçeği teyit etmektedir. Teslim Abdal Şeyh Ahmet Dede'nin oğlu Emir'ül Mü'minin'in soyundan gelen Galender Abdal'ın oğludur. Teslim Abdal'ın soyu Celal Abbas kanalıyla Hz. Ali'ye dayanır. Teslim Abdal'ın İmam, Hüseyin, Bektaş, Süleyman, Cafer adında beş oğlu vardır. Teslim Abdal XVII. yüzyılda yaşamış olup asıl adı Mehmet'tir. Sultan IV. Murat döneminin bir Bektaşî ulusu, Yeniçeri Ocağı'nın ise halife babasıdır. Yani Büyük Baba Halifesi'dir. Müridi Kul Mustafa ile birlikte IV. Murat döneminde Bağdat seferine katılmıştır. Teslim Abdal'ın İran Safevi Devleti yararına Alioğlu, Dedemoğlu, Kul Nesimi gibi veya bu zatlarla birlikte siyasal olaylara karışmış ve çabalara girmiştir. Bu kişilerle birlikte hükümet kovuşturmasına uğramıştır. Müridi Kul Mustafa'nın bir nefesinden anladığımızı göre Teslim Abdal da Bedreddinî'dir. Tanrı'nın insan varlığında birleştiğini, onunla özdeşleştiğini, insanın Tanrı'nın ışığı olduğunu savunur. Teslim Abdal'ın pirinin Alioğlu olduğunu yine onun şiiirlerinden anlamaktayız. Teslim Abdal'la ilgili şöyle bir menkıbe anlatılır. Menkıbeye göre; Teslim Abdal'ın yaşadığı yıllarda İbrahim Paşa adında Osmanlı Padişahının seyis başısı vardır. Bu zat bir gece rüyasında Şeyh Hasan köyünü, oradaki Şeyh Ahmet Dede yatırını görür. Yatırın üzerine başındaki fesi çıkarıp koyar. Daha sonra hiç el değmeden fesin tekrar başına konduğunu görür. Bu rüyanın etkisi ile Şeyh Hasan köyünü aramak üzere yola çıkar. Araya araya Fırat nehri kıyısına gelir. Oradan da o zamanın tek nehir nakil aracı olan Kelek ile

nehri geçip köye gelir. Köyde başı kavuklu birçok Dede ve Şeyh vardır. Bunların hepsi kendi çaplarında keramet sahibi kişilerdir. Teslim Abdal ise divana kabul edilmediği için adamdan sayılıp cemaatte yer alamaz. İbrahim Paşa bu kavuklu kişilere rüyasını anlatır. Kavuklular, “Peki Paşam, sen kurban kes köylüye yedir, biz gerekeni yaparız” derler. İbrahim Paşa birinci gün bir kurban keser ve Şeyhin birisi İbrahim Paşanın fesini el değmeden başına giydirmeyi dener, başaramaz. İkinici günü bir kurban daha keser bu defa bir başkası dener ama yine fesi Paşaya giydiremez. Böylece kırk gün kurban kesme ve denemeler sürer. Derken İbrahim Paşa hiddetlenir ve “Benim ryam yalan değildir. Mutlak içinizden birisi fesi bana giydirecek” der. “Eğer bunu başaramazsanız hepinizi kılıçtan geçireceğim” diye bir korku verir. Bunun zerine herkes telaşlanır, ne yapacaklarını Şaşırırlar. Neticede orada bulunanlardan birisinin aklına Teslim Abdal gelir. Belki bunu Teslim Abdal yapar derler ve hemen aramaya koyulurlar. Teslim Abdal fakir olduğu için civar köylerden olan Boran Köyü’nün sığırlarını otlatmaktadır. Bir kaç kişi hemen yola çıkar, Teslim Abdal’ı bir otlakta bulurlar. “Aman sen bilirsin, İbrahim Paşa gazaba geldi, bizi kılıçtan geçirecek, bizi kurtar” diye yalvarırlar. Teslim Abdal “Ya benim bu sığırlarım ne olacak” der. Biz senin sığırlarını otlatırız deyip iki kişiyi sığırların yanına bırakırlar. Diğerleri de Teslim Abdal’la birlikte Şeyh Ahmet Dede yatırının yanında bekleyen İbrahim Paşaya gelirler. İbrahim Paşa Teslim Abdal’ı görünce, rüyasında gördüğü

kişi olduğunu hemen anımsar. Çevresindekilere “İşte bu yapar” der. Yine kurban kesilir, dualar edilir, kyly yer içer ve türbenin içine girerler. İbrahim Paşa fesini çıkarıp yatarın üzerine koyar. Teslim Abdal’ın nazarı ile fes Paşanın başına gelir. Üç defa bu tekrarlanır. Paşa kalkıp diğer kavuklulara dönerek , “Hey Allah’tan korkmazlar, gerçek kişi ve gerçek er bu zat imiş, sizler kendinize boş yere ss veren yalancılarsınız” diyerek onları kovar. Sonunda Paşa Teslim Abdal’ın dua ve himmetlerini alıp gitmek üzere Fırat Nehri kenarına geldiğinde, Teslim Abdal geri çağırtır ve ona bir delilik yaparak aklını karıştırır. Paşa da “Eyvah iyi bir er imiş ama deliyymiş” diye endişelenir. Teslim Abdal Paşaya “şimdi gidebilirsin” deyip gönderir. Orada bulunanlar Teslim Abdal’a merakla neden böyle yaptığını sorarlar. O da, “Böyle yapmasaydım, köyümüzde ne ikrar kalırdı ne iman ne de tarikat kalırdı. Hepsini Paşa alıp götürürdü. şimdi endişelendiği için hepsini burada bıraktı” der. İbrahim Paşa oradan ayrılıp Malatya iline gelir ve bugünkü Paşa Köşkü denilen mevkide ev yaptırıp konaklar.

Büyük bir halk şairi olan Teslim Abdal’ın birçok nefesleri vardır. Halkın konuştuğu dille şiirlerini söylemiştir. Teslim Abdal şiirlerinde insanın doğru yola girdikten sonra kişi için korkup çekineceği bir engel kalmayacağını, Alevi-Bektaşi geleneğinde yol göstericilik duygusunun yoğunluk kazandığını, Kur’an sürelerinin kişinin nesnel varlığında görünür duruma

geldiğini, kişinin bir tür “Canlı Kur’an” olduğunu vurgular. Onun şiirlerinde Allah, Muhammed, Ali ve On İki İmam sevgisi hâkimdir. Şiirleri öğretici olmasının yanı sıra eleştiri öğeleri de taşır. Teslim Abdal ata ve dedelerine saygılı bir kişidir ve bu yüzden öldüğü zaman kendisine daha fazla ilgi gösterilip, Şeyh Ahmet Dede’ye daha az ilgi gösterilmesi ve bu yüzden de saygısızlık etmiş olunması ihtimaline karşı, kendi mezarının bugünkü Tepe Düzü mevkiine yapılmasını vasiyet eder. Teslim Abdal’dan sonra bu soydan gelen kişiler Teslim Abdal mezarlığına defnedilirler. Yalnız Teslim Abdal’ın oğlu İmam’ın ve torunu Derviş Ali’nin Şeyh Ahmet Dede Mezarlığında gömülü olması, onların muhtemelen Teslim Abdal’dan önce ölmüş olabileceği ihtimalini ortaya koyar.

Teslim Abdal Türbesi, yöre halkınca yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Ziyaret için belirli bir gün mevcut olmayıp haftanın her günü de ziyarete konu olmaktadır. Türbeye her türlü amaç ve maksat doğrultusunda gelinmektedir. Türbe içersindeki Teslim Abdal’ın sandukası üzerinde Türk bayrağı bulunmaktadır. Ayrıca sandukalar üzerinde yer alan şifa taşları gelen ziyaretçiler tarafından vücudun ağrıyan yerlerine “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” denilerek sürülmekte ve şifa temenni edilmektedir. Adağı olan ziyaretçilerin kurban kesmek ve tasadduk etmek üzere türbe alanında kurban kesme yeri bulunmaktadır. Gelen ziyaretçiler tarafından türbeye şeker vb. lokma türünden yiyecekler de bırakılmaktadır. Ziyarete gelen kişiler bu lokmalardan

şifa niyetiyle yerler. Türbe çevresindeki ağaçlara ziyaretçiler tarafından dilek dilenip bez vb. bağlanmaktadır. Ayrıca türbe içindeki sandukaların baş kısmında yer alan mezar taşlarında mum da yakılmaktadır.

Deli Hamza ziyareti *Tabanbükü* köyünde Şeyh Ahmet Dede mezarlığında yer alıp bir mezar ziyaretidir²³². Selçuklular döneminde Teslim Abdal'ın torunlarından Kanber Ağa'yı, "yanlış hareketlerde bulunuyor", diye Paşa'ya şikâyet ederler. Paşa Kanber Ağayı Halep'e çağırır. Bu arada Deli Hamza Kanber Ağa'ya, "Ben şeriatan anlarım. İzin ver senle geleyim" der. Bunun üzerine Kanber Ağa, Deli Hamza'ya bir tokat atar ve "Manevi kuvvetin var mı? Git nasibin al öyle gel" der. Bunun üzerine Deli Hamza bugün su altında kalmış olan Eski Malatya'daki Kösürük köyüne gider. Burada ibadet edip nasibini alır. Daha sonra Deli Hamza Kanber Ağa'ya " Kanber Ağa nasibimi aldım. İzin ver ben de senle geleyim" der. Bunun üzerine Kanber Ağa Deli Hamza'yı da yanına alarak Halep'e giderler. Bu arada Paşa Kanber Ağa içeri girer girmez boynunun vurulması için emir vermiştir. Kanber Ağa içeri girer girmez Deli Hamza menkıbevi bir kerâmetle oradakilere bir ejderha şeklinde görülür. Dolayısıyla cellatlar da Kanber Ağa'yı vuramazlar. Daha sonra Paşa korkusundan "Kanber Ağa'ya kürk getirin" der. Getirilen kürkü ona hediye

---

²³² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

eder. Halep Paşası yayınladığı fermanla Şeyh Hasan köyünün vergi borçlarını affetmiş ve vergiden de muaf tutmuştur. Yöre halkınca hakkında anlatılan bu gibi menkıbe ve efsaneler sonucunda Deli Hamza mezarı ziyaret yeri haline gelir.

Türbe haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Daha çok ruhi bunalım geçirenler, vücutlarında ağrısı bulunanlar, korkmuş olan kişiler, ailelerinde geçimsizlik bulunanlar ve ayrıca geçim sıkıntısı bulunanlar bu sıkıntılarında kurtulmak için burayı ziyaret ederler. Ziyaretçiler burada mum yakmakta ve dilek ve maksatlarına ulaşmak için dua etmektedirler.

Deli Kız ziyareti *Tabanbükü* köyünde Şeyh Ahmet Dede mezarlığında yer alan bir mezar ziyaretidir²³³. Deli Kız Teslim Abdal'ın soyundadır. Menkıbeye göre, bir dönemde Anadolu'da birçok sahte dede ve dervişler ortaya çıkar. Bu durum Şah İsmail'e anlatılır. Şah İsmail de bunların durumlarını incelemek için Anadolu'ya gelir. O, sorduğu sorulara cevap veremeyen dede ve dervişleri o zamanın özel bir işkence aleti olan "cırcır"a verir. Şah İsmail daha sonra Arguvan'a gelir. Burada bulunan dedeleri sorguya çeker. Arguvan dedeleri sorulara cevap veremezler. Bunun üzerine Şah İsmail dedelere, "Size iki gün müsaade ediyorum. Şayet iki gün içerisinde sorularıma cevap veremezseniz hepinizi cırcıra vereceğim" der. Arguvan dedeleri ise çareyi Şeyh Hasan

---

²³³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Köyündeki dedelerde ararlar ve üç tane dede soylu kimse Şeyh Hasan köyüne gitmek üzere yola çıkar. Bunlar Şeyh Hasan Köyünün hemen üst tarafında Köşük Boynu denilen yerde 7–8 yaşlarında kuzu gütmekte olan Deli Kız isminde bir kız çocuğuna rastlar. Deli Kız bu dedelere “Ne o dedeler! Papıcınıza taş mı girdi?” diye seslenir. Arguvan dedeleri kızın bu hitabını ciddiye alırlar. Kıza yaklaşarak “Senin adın nedir?” diye sorarlar. Bunun üzerine Deli Kız “Benim adım Deli Kız. Beni götürün ki o adamın cevabını vereyim” der. Dedeler, “her işte bir hayır vardır” diyerek Deli Kızı alarak götürürler ve Şah İsmail’in huzuruna çıkarırlar. Şah İsmail ne kadar soru sorarsa kız hepsine cevap verir. Bunun üzerine Şah İsmail kendisine “Kızım senin adın Deli Kız değil, Dolu Kız olsun. Senin “sinin” (mezarın) ziyaret, toprağın kefareti olsun”; yani mezarının toprağı bilinmez dertlere derman olsun diyerek Deli Kız’a destur verir.

Deli Kız mezarı yöre halkınca haftanın her günü ziyaret edilir. Ziyarete daha çok vücudunda ağrıları bulunanlar, bedensel ve ruhsal dengesi bozuk olanlar getirilir. Bununla beraber her türlü amaç ve maksatlar doğrultusunda da burası ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçiler amaç ve maksatlarına ulaşmak için mezarın etrafında dönmekte, mezar taşını öpmekte, yüzünü sürmekte ve mum yakmaktadırlar. Ayrıca ziyaretçiler mezarın üzerine para, şeker ve meyve bırakmaktadırlar.

Kara Şeyh (Şeyh Musa) ziyareti, *Tabanbükü* köyünde Şeyh Ahmet Dede mezarlığında yer alan bir

mezar ziyaretidir²³⁴. Esas ismi Şeyh Musa'dır. Kara Şeyh'in tekkesi de Tabanbükü köyündeydi. Fakat Karakaya Barajı'nın suları altında kalmıştır. Onun hakkında şöyle bir menkıbe anlatılır. Bir tarihte Şah İsmail Şeyh Hasan köyüne gelir. Şah İsmail'e Kara Şeyh'in ermiş bir kişi olduğunu söylerler. Şah İsmail de kendi kendine, "Kara Şeyh'i üç konuda sorgulayacağım. Eğer bunları yerine getirirse, o gerçekten ermiş bir kişidir.", diye geçirir. Ondan beklediği davranışlar şunlardır. "Yemediğim yemeği yedirir ve içmediğim şeyi içirirse, binmediğim ata bindirirse, ben köye girmeden kendi tekkesinden beni yedi adımla karşılasa bilirim ki o gerçekten ermiş bir zâttır." Kara Şeyh Şah İsmail'i karşılamaya gitmeyip adamlarını gönderir ve onlara Şah İsmail köye geldiğinde kendisine haber verilmesini emreder. Şah İsmail çadırını köyün dışına kurduktan sonra köye gelir. Onun gelişi Kara Şeyh'e bildirilir. Daha sonra Şah İsmail Kara Şeyh'in tekkesine gider. O, tekkeye varmadan Kara Şeyh tarafından yedi adımla karşılanır. Kara Şeyh Şah İsmail'e daha önce hiç yemediği bir yemek hazırlatır ve yemekle beraber geyik sütü ikram eder. Yemekler yenilip epeyce bir sohbet edildikten sonra Şah İsmail çadırına gitmek ister. Şah İsmail Kara Şeyh'le birlikte tekkeden çıkar. Tekkenin

---

²³⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

önünde hayatında hiç binmediği bir atla karşılaşır. Bunun üzerine Kara Şeyh kendisine, “Kabul buyurun Şahım bu at sizindir. Sen tuttun, ben yaptım” der. Şah İsmail ise, “Ya Şeyh Musa! Şartımın ikisini yerine getirdin fakat birini yerine getirmedi. Bana hiç içmediğim bir şey içirecektin.” der. Bunun üzerine Kara Şeyh Şah İsmail’i “Şahım yemekte içtiğiniz süt, geyik sütüydü” diyerek uyarır. Yaşanan bu olayın neticesinde Şah İsmail de şeyhin gerçekten ermiş bir kişi olduğunu tasdik eder. Bu arada Şah İsmail Şeyh Hasan köyüne gelirken beraberinde getirdiği İran uyruklu Acem isimdeki kişiyi Kara Şeyh’e hizmetçi olarak verir. Kara Şeyh de kabul ederek bu şahsı kendisine mürid yapar. İran uyruklu Acem isimli şahsın soyundan gelenler büyük bir aşiret olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Günümüzde de Kara Şeyh soyundan gelenlere saygıları sonsuzdur.

Kara Şeyh’in mezarı yöre halkınca haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Ziyarete her türlü istek, amaç ve maksat için gelinmektedir. Psikolojik rahatsızlığı bulunanlar, sinir hastaları, vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı olanlar başta olmak üzere her türlü rahatsızlık için gelinmektedir. Ayrıca ailevi sıkıntılardan kurtulmak, genç kızlar kismetlerinin açılması gibi her türlü amaç ve maksat doğrultusunda ziyarete gelinmektedir.

Teslim Abdal’ın torunu **Gül Mustafa**, *Tabanbükkü* (Şeyh Hasan) köyünde Teslim Abdal mezarlığında

medfun olup burası bir mezar ziyaretidir²³⁵. Tabanbükü köyünde doğmuş ve burada vefat etmiştir. Gül Mustafa'nın kabri de Tabanbükü ziyaretleri içerisinde rağbet görmekte ve yöre halkınca ziyaret edilmektedir. Çocuğu olmayan kadınlar, psikolojik rahatsızlığı olanlar, sinir hastaları, felçli hastalar yoğunlukta olmak üzere her türlü hastalıktan kurtulmak için ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ziyaret esnasında mum yakmak ve dilek tutmak gibi davranışlar da görülür. Gelen ziyaretçiler mezarın etrafında dönmekte, mezar taşını öpmekte ve yüzünü sürmektedir.

Kul Mustafa'nın kabri *Tabanbükü* köyündeki Şeyh Ahmet Dede mezarlığındadır. Burası bir mezar ziyaretidir²³⁶. Kul Mustafa'nın yatırı Şeyh Ahmet Dede türbesinin 8–10 metre batısında olup mezar taşında eski yazı ile “El Merhum EL Mağfur El Seyyid İsmail İbni Seyyid Yusuf İbni Kul Mustafa İbni Kılıç Abdal Ruhuna Fatiha H.1135” diye yazılmıştır. Kul Mustafa'nın kendisine ait Şeyh Ahmet Dede soyundan olduğuna dair Hicri 1135 tarihli soy ağacı bulunmaktadır. Kul Mustafa IV. Murat döneminde yaşamıştır. Aynı zamanda Bektaşî saz şairidir. Bektaşî azizlerinden Teslim Abdal'a bağlanmıştır. Şiirlerinde Hz. Ali ve On İki İmam

---

²³⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²³⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

sevgisini ağırlıklı olarak işlemiş olan Kul Mustafa IV. Murat'ın Bağdat Seferine katılmıştır. Emekli olduktan sonra Anadolu'yu köy köy dolaşır. Şeyh Bedrettin-i Simavi'nin tarikatına mensup biri olarak da kabul edilir. Kul Mustafa bir şiirinde sürüldüklerinden, sorgulandıklarından söz eder. Ancak bu olayın tarihi bir kaydı bulunmamaktadır. Tabanbükü ziyaretleri içerisinde yöre halkı tarafından yoğun olarak ziyaret edilmekte ve ziyarete her türlü amaç ve maksat için gelinmektedir. Ziyaret için belirli bir gün mevcut olmayıp haftanın bütün günleri de ziyaretler gerçekleştirilir. Gelen ziyaretçilerden bir kısmının mezar taşını öptükleri, yüz sürdükleri ve etrafında döndükleri görülür. Ziyarete daha çok bedensel ve ruhsal dengesi bozuk olanlar, baş ağrısı çekenler daha yoğunlukta olmakla beraber her türlü hastalıktan muzdarip olanlar gelmektedir. Ziyaretçiler mezarın üzerine para, buğday, şeker serperler.

Derviş Ali Tabanbükü köyünde Şeyh Ahmed Dede türbesine bitişik olarak inşa edilen ikinci türbede medfundur²³⁷. Bu türbenin girişi batı yönündedir. Kargir olarak yapılmış olan türbe içerisinde prizmatik dikdörtgen biçiminde bir mezar bulunmaktadır. Bu mezar Ahmed Yesevi soyundan gelen ve köyün diğer mezarlığında türbesi bulunan Teslim Abdal'ın torunu Derviş Ali'ye aittir. Derviş Ali ile ilgili birçok keramet anlatılır. Rivayete göre bir gün Derviş Ali Baskil'in

---

²³⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Muşar nahiyesine bağlı Adaf Köyü'nde bir sohbet ortamında köylülerle otururken şöyle der:

*Nefisdir adamı talar
Adaf'a elmaya salar
Üç kürt oğlu suya dalar
Battımola çıktımola.*

Adaf köylüleri Derviş Ali'nin ermiş bir kişi olduğunu bildikleri için hemen Fırat Nehri kıyısındaki elma bahçelerine adamlarını gönderirler. Giden kişiler üç tane çocuğun suyun içerisinde çırpındıklarını görürler ve çocukları boğulmaktan kurtarırlar. Bunlar çocuklara niçin geldiklerini sorarlar. Çocuklar ise elma çalmak için geldiklerini itiraf ederler.

Günümüzde bu ziyaret yöre halkı tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Ziyarete hem Sünniler hem de Aleviler rağbet etmektedir. Haftanın her günü ziyaret yapılır. Türbe içerisinde Alevi inanç ve kültürünü yansıtan tablolar ile Atatürk portresi de yer almaktadır. Ayrıca türbe duvarında “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” yazılı olan bir örtü asılıdır. Bu türbe Şeyh Ahmet Dede türbesinin bitişiğinde yer almasından dolayı ziyarete gelen kişiler tarafından aynı şekilde paralel davranışlar gösterilir. Türbe üzerinde “şifa taşları” adı verilen taşlar ziyarete gelen hastalar tarafından vücutlarının ağrıyan kısımlarına “Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali” denilerek sürülmekte ve Allah'tan şifa temennisinde bulunmaktadır. Çocuğu olmayan,

romatizma ve sırt ağrısı gibi vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı bulunan ve ruhsal dengesi bozuk olanlar başta olmak üzere her türlü hastalıktan muzdarip olan kişiler bu ziyarete şifa bulmak amacıyla rağbet ederler. Ziyaret sonrasında çocukları olan kişiler eğer erkek olursa adını Ahmet koyarlar. Burayı ziyaret ettikten sonra amaç, maksat ve gayelerine ulaşırlarsa veya daha önceden adakta bulunmuşsa buraya gelip kurban keser ve tasadduk ederler. Ziyaretçiler tarafından türbenin üzerine şifa amacıyla yenmesi için şeker vb. gıda türünden yiyecekler bırakılır. Ayrıca ziyarete gelen kişilerden bir kısmı türbenin baş kısmındaki mezar taşını üç defa öpmektedir. Gelen ziyaretçilerden bazıları türbenin üzerindeki örtüyü öpüp yüzlerine sürerler. Buraya gelen ziyaretçiler türbenin içinde yer alan mum yakma yerinde ve türbenin baş kısmında yer alan mezar taşının üzerinde de dilek dileyip mum yakmakta, türbede yer alan kumbaraya türbenin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla para atmaktadırlar.

Karakoçan Evliyalari

Selçukluların Malazgirt zaferinden önce Tuğrul Bey bu bölgeye birçok akınlarda bulunur. Daha sonra Harput'u fetheden Çubuk Bey burayı Harput'a bağlar²³⁸. Ardından Belek Gazi'nin Harput'a gelişi ile birlikte burası Artuklu hâkimiyetine girer. Selçuklular döneminde beylikler arası el değiştirmelere uğrar. Karakoçan ve çevresi Alaeddin Keykubat zamanında Anadolu Selçuklularına bağlanır. Anadolu'nun Moğol istilasıyla Selçuklu hâkimiyetinden Buldukani Beylerinin (?) eline geçer²³⁹, ardından Akkoyunluların egemenliğine, daha sonra ise Safevilerin hâkimiyetine girer. Karakoçan Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı topraklarına katılır. Bu dönemde vakıf araziye dâhil olan Karakoçan, devlet otoritesinin zayıflaması sonucu vakıf yöneticilerinin ve toprak işleticilerinin eline geçer. 1936–1937 yıllarında Türkiye'deki yeni idari düzenleme ile Kiğı'nın Çan Nahiyesi ve Palu'nun Ohi ve Lahan Nahiyeleri birleştirilerek Karakoçan adı altında bir ilçe olarak Elazığ'a bağlanır.

---

²³⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²³⁹ Merkezi Eğil olan Kürt beyliği. Emir Bulduk'tan Sonra Eğil Beylerinin bu isimle anıldıkları nakledilir.

Selçuklu döneminde 1160-1230 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen **Pir Cemal Abdal**'ın Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Yesevi şeyhlerinden biri olduğu kabul edilir²⁴⁰. Mevlana Celaleddin Rumi'nin babası Bahaeddin Veled'le birlikte Belh yöresinden kalkarak önce Erzincan'a daha sonra, Pir Cemal Abdal'la aynı oymaktan olan Okçu Yusuf ve kardeşleri olan Hamza, Bahadır, Çakbey, Kızıl ve Şevti ile birlikte bugünkü Okçular köyüne geldiği ve buraya yerleşmelerine ise Sultan Alaaddin Keykubat'ın aracılık ettiği anlatılır. Pir Cemal Abdal'ın Üçbudak köyündeki evinin kalıntılarına bugün de rastlamak mümkündür. İlçeye 14 km. mesafede bulunan *Üçbudak* köyünde medfundur. Mezarı son yıllarda mermer bir sanduka içine alınmış olup etrafı demir bir kafesle çevrilidir.

Anlatılır ki, *Delikan (Üçbudak)* köyünde oturan Pir Cemal Abdal Peri Suyu kıyısına gelir ve biraz uzakta olan asma köprüye gitmeyip cüppesini çıkararak suyun üzerine atar. Cüppeye binerek karşıya geçer. Bu sırada Bağın Kalesi Beyi'nin kızı sarayının penceresinden bu olayı görür. Hayretler içinde kalan bey kızı koşarak olayı babasına anlatır. Bey hemen adamlarını göndererek Cemal Abdal'ı yakalattır ve sarayına getirtir. Cemal Abdal'ın sihirbaz olduğunu ileri sürerek fırında yakılmasını ister. Ertesi gün fırının kapısını açtıran Bey Cemal Abdal'ı bıyıkları ve sakalı buz tutmuş bir halde bağdaş kurup otururken bulur ve mükafatlandırır.

---

²⁴⁰ <http://kasyad.org/>

Sefkar Baba adıyla bilinen zatın adı Seyyid İbrahim'dir. Peygamber Efendimizin soyundan olduğu kabul edilen Seyyid İbrahim'in Abbasi Halifelerinden Harun Reşid döneminde Irak'ın kuzey kesiminde bulunan Sefkar karyesinden irşad maksadıyla göç edip Diyarbakır yöresinde bulunan Maden'e bağlı Katulan'a yerleşmiş olduğu söylenir. Sefkar Baba daha sonra bir müddet Çaybağı'nda ikamet eder²⁴¹. Diğer taraftan 1250-1350 tarihleri arasında Karakoçan'ın Demirdelen (Kafan) köyünde ikamet etmiş olduğu da anlatılır²⁴². Kabri, etrafi ağaçlarla kaplı hafif yüksek bir tepede yer alır. Halk tarafından ziyaret olarak değerlendirilmekte olup aynı zamanda kabrinin olduğu orman alanı mesire yeri olarak da kullanılmaktadır. Kulu Baba ile kardeş oldukları söylenir.

---

²⁴¹ Çaybağı yıllarca Palu ilçesine bağlı nahiye merkezi iken 1988 yılında Kovancılar'ın ilçe yapılması ile buraya bağlanmıştır.

²⁴² 200 yıl önce Ermeni vatandaşların köyü terk edip Amerikaya yerleşmesiyle boşalan köye, dönemin Osmanlı idaresinin Urfa/Birecik Karyesinden Karakeçili aşiretinden insanları iskan ederek köy toplumunun oluşturulmuş olduğu anlatılır. Karakoçan yerlileri Ulaşlı aşiretinden insanlarca ve Dersim, Bingöl Zaza halkı ve Karakeçililerden oluşmuştur. Yöre Kığı, Yedisu, Karakoçan, Yayladere yerleşimleri tamamen Ermeni yurttaşlardan oluşurken son iki yüz yılda buraları terk etmişler onlardan boşalan yerleşimlere Alevi-Sünni Türkmen-Kürt-Zaza Aşiretleri iskan olmuşlardır. Köyün Ermenice ismi Kerkor, Kurmanci ismi ise Kefan'dır. Yeni ismi Demirdelen olmuştur.

Gözereklı Molla Muhammed'in Karakoçan'a bağlı eski Sarıcan Mahallesiinde mezarlıkların biraz ilerisinde, dağ yamacında türbesi bulunur²⁴³. Tek kubbeli ve herhangi bir mimari özelliği bulunmayan türbe, sadece kabrin bulunduğu makam bölümünden oluşmaktadır. Kabir taşında Arapça "Ahmed oğlu Molla Muhammed'in ruhuna fatiha 5.6.1954" yazılıdır. Gözereklı Molla Muhammed Efendi 1890 yılında Karakoçan'ın 1994'te belde olan ve ilçeye 18 km. mesafede bulunan Sarıcan köyünde dünyaya gelir. İlk tahsilini Palu'nun Mirahmed köyünde yapar. Daha sonra Kovman şeyhi Molla Mustafa'dan Molla Cami kitabına kadar ders okur. Nakşî tarikatıyla yine hocası Molla Mustafa vasıtasıyla tanışır. Daha fazla eğitim almak için Lice'ye gider ve Liceli Seyda Molla Muhammed'in Şerh-u Şemsi (Mantık) kitabına kadar okur. Hocası vefat edince talebelerini dağıtmayıp kendisi okutmaya başlar. Buradan da ayrılıp Silvan'a geçer ve Molla Küçük Hüseyin'den ilmini tamamlayarak icazetini alır. Sonra da kendi memleketine döner ve bu bölgede bir süre imamlık yapar. Gözereklı Ali Ağa'nın kızı Ayşe Hanımla evlenerek bu bölgeye yerleşir. 1928 yılında Konya Aksaray'da zorunlu ikamete tabi tutulur. Aksaray'da birkaç yıl kaldıktan sonra dönüşüne izin verilir. Memleketine dönen Molla Muhammed, vefatına kadar hem hayvancıkla uğraşır hem de öğrenci yetiştirir. 1940 yıllarının başında Palu'da

---

²⁴³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Haydar Baba (1906-1979) ile tanışması neticesinde Kadiri tarikatına intisap eder. Bazen Haydar Baba ile bazen de öğrencileriyle köy köy dolaşarak irşat eder. Ruhunda esen coşkuyu şiirleriyle yazıya döker. Şiirleri yanı sıra bir de Arapça kitabı vardır. Öğrencisi olan Molla Bahri Tunç onun için şunları söyler:

“Hocamız çok tevazu sahibi ve ahlak-ı hamide sahibiydi. İlmî kariyeri çok yüksek, hitabeti ve ikna kabiliyeti çok fazlaydı. Onun bulunduğu mecliste ilim adamları konuşmaya cesaret edemezlerdi. Yanında doğru dürüst kitap bulundurmaz, fakat vermiş olduğu fetvaların ne kadar isabetli olduğunu şimdi o fetvalarla karşılaştınca daha iyi anlıyorum. Hocamız bizlere “Oğlum, ben çok zeki biri değildim. Fakat çok çalıştım ve başardım. Kışın samanlıkta üşümek için boğazıma kadar samanlıklara gömülüyor ve ders çalışıyordum. Bu şekilde tam on sekiz kitabı baştan sona ezberledim”, demişti.”

Molla Muhammed Efendi 1955 yılında Sarıcan’la Yığ arasında tipiye tutulur ve boğularak vefat eder.

Kabri haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Bölgede iklim şartları sert olduğu için bu ziyaretler daha çok bahar ve yaz mevsiminde gerçekleşir. Ziyarete özellikle felçli hastalar, akli dengesi bozulanlar ve sinir hastaları getirilmektedir. Gelenler burada Kur’an okumakta, dua etmekte ve Allah’tan şifa dilemektedirler. Ayrıca ziyarete ailevi sıkıntısı bulunanlar, geçim sıkıntısı çekenler, günlük hayatın zor şartları altında bunalanlar da gelmekte, bu sıkıntılarından kurtulmak için Allah’a dua

etmektedirler. Amaç ve maksatlarına ulaşan ziyaretçiler ise buraya tekrar gelmekte, kurban kesip tasadduk etmektedirler.

Şeyh Mustafa Sisi'nin (1847-1914) kabri, ilçeye 18 km. mesafede bulunan *Yücekonak (Kovman)* köyündeki aile mezarlığındadır²⁴⁴. Kabir beton bir zemin üzerinde yerden bir birbuçuk metre yüksekliğe kadar mermer kaplama olup baş kısmına ise mezar taşı yerleştirilmiştir. Şahidenin üzerinde yer alan mermer sarık, bu zatın hem medrese alimi hem de tekke şeyhi olduğunu gösterir. Mustafa Sisi Hazretleri Nakşibendî büyüklerinden olup asıl adı Mustafa Feyzi'dir. "Seyda-yı Sisi" lakabıyla meşhurdur. Bu mahlasını dünyaya geldiği Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Sisi köyünden almıştır. Soyu Irak'ta Erbil kentinin Susa bölgesinden Sorogiller aşiretine dayanmaktadır. İlk ilim tahsilini Gavs-ı Hizani Seyyid Sıbgatullah Arvasi'nin halifelerinden olan Şeyh Halid-i Şirvan-i ve Şeyh Abdurrahman Taği'nin medreselerinde yapmıştır. Bir gün hocası Şeyh Abdurrahman Taği talebeleri içinde gezerken o zaman henüz yaşı küçük olan Mustafa Sisi'ye mürid olmanın şartlarını sorar. O da sessiz kalınca kendisi, "Mürid olmanın şartı üçtür. Hüsn-ü Sûret (Güzel yüz ve güzel görünüm), İlm-i Kamil, Himmet-i Âli (Yüksek

---

²⁴⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

maneviyat sahibi)", şeklinde cevap verir. Bu soru ve verilen cevap, Şeyh Mustafa Sisi'nin ileride kendine kamil bir mürşid bulmasına sebep olacaktır. Şeyh Mustafa Sisi daha sonra Lice'de bulunan ve zamanın İbn-i Hacer'i lakabıyla anılan ve aynı zamanda akrabası da olan Seyda Molla Muhammed Hadi'nin (Lice'de) yanına gider²⁴⁵. İlminin geri kalan kısmını burada tamamlar ve ilmi icazetnâmesini alır. Şeyh Mustafa Sisi'nin mürşidi olan Abdulkadir-i Sani hocası Arvasi vefat edince hocasının vasiyeti doğrultusunda Abdurrahman Tagi'ye intisap eder. Eksik kalan ameli irşadını burada tamamlayıp hilafet alır. Nakşî geleneği kuralına göre hilafet alınca irşad etmesi için Lice'de görevlendirilir. Onun burada görevlendirilmesinde hocasının vefat etmeden önce Abdurrahman Tagi'ye yaptığı "Bana Diyarbakır'a bağlı Lice mıntıkasından bazı malumatlar topla. Belki bir gün halifelerimizden birini oraya göndeririz" şeklindeki konuşması etkili olmuştur. Yine bu görevlendirme sırasında yapılan münazarada Abdurrahman Tagi'nin Sisi köyü için söylediği "Bu köyden Nakşibendî kokusu geliyor" sözleri Şeyh Mustafa Sisi'de zuhur edecektir. İrşad için yola çıkan Abdulkadir-i Sani, Hizan'a varmadan önce bir süre Sisi köyünde

---

²⁴⁵ İbn Hacer (1372-1449) meşhur hadis alimlerindedir. Tesirli vaazları ve hutbeleriyle tanındı. Hayatının büyük bölümünü hadis ilmine verdi. Devrinin en ünlü ve yetkili alimlerinden biri oldu. İstifade ettiği eser ve şahısların isimlerini belirtmede büyük titizlik gösterdi. Fıkıh sahasında da kendini yetiştirdi. Çok sayıda eser kaleme aldı.

misafir olur. Onun burada misafir olması Şeyh Mustafa Sisi'nin kendisini tanımasına vesile olur. Şeyh Mustafa Sisi bu buluşmalarda yıllar önce hocasının kendisine sorduğu ve cevapladığı bir mürşidde bulunması gereken özellikleri onda görür. Bunun üzerine ona intisab eder. Daha sonra hocası Seyda Molla Muhammed Hadi de bu intisaba iştirak eder. Bir süre sonra ikisi de Abdulkadir-i Sani'nin halifesi olurlar. Şeyh Mustafa Sisi hilafet aldıktan sonra hocası tarafından Şam'a irşadla görevlendirilir. Şeyh Mustafa Sisi neseb bakımından Şam'da medfun bulunan asrın müceddidi Mevlana Halid el Bağdadi'ye dayandığını söylemekteydi. Onun bu irşadı sırasında bu konuyla ilgili yaşanan ve günümüze kadar tevatür yoluyla ulaşan bazı rivayetler de vardır. Rivayete göre, Şeyh Mustafa Sisi bir gün Halid el-Bağdadi'nin türbesini ziyarete gider. Ziyaret esnasında Halid el-Bağdadi ile murakebe halindeyken türbeden beraberindekilerin de duyacağı şekilde “Ene ceddüke ve ente veledi” diye gaipten bir ses gelir. Yine rivayete göre, Şeyh Mustafa Sisi Şam'da ilmi münazaraların yapıldığı bir meclise iştirak eder. Yapılan münazara sonuçsuz kalınca müdahale edip sonuçlandırır. Bu olay iki kez tekrar edince o mecliste bulunan âlimlerin dikkatini çeker. Kendisine “Nerelisiniz?” diye sorulunca “Diyarbakırlıyım” diye cevap verir. Bunun üzerine soruyu soran kişi “Yoksa sen Molla Musatafa-yı Sisi misin?” diye sorar. O da “Evet” cevabını verince kendisine fazlasıyla bir alaka gösterilir. Şeyh Mustafa Sisi Şam'daki görevini tamamladıktan sonra tekrar hocası

Abdulkadir Hizani'nin yanına döner. Bu arada Kovmanlı Molla Muhammed Salih (Salı Baba) isimli zatın vasiyeti üzerine bir heyet Hizan köyüne gelir. Burada Abdulkadir-i Sani'ye Salı Baba'nın Şeyh Mustafa Sisi'nin Karakoçan'ın Kovman köyüne irşad etmesi amacıyla görevlendirilmesi şeklinde talep ve vasiyetlerini iletirler. Bu vasiyet üzerine o, hocası tarafından bu bölgeye irşad göreviyle görevlendirilir. Bölgede yaklaşık 14–15 yıl irşad görevini yürüten Şeyh Mustafa bu irşadını Elazığ, Diyarbakır, Tunceli ve Bingöl il sınırları içerisinde gerçekleştirir. Bu bölgede birçok din âlimi yetiştirir. Oğlu Muhammed Hadi ile birlikte yedi halifeye icazet verir. Kovman'da vefat eder. Türbesi bu köyde aile kabristanındadır.

Şeyh Mustafa Sisi'nin en önemli özelliği Kur'an ve Sünnete olan bağlılığıdır. O kendisine sorulan bir soruya tetkik ve tahkik etmeden cevap vermezdi. Edebi yönü de bulunup kendisine ait bazıları günümüze kadar ulaşan kasideleri mevcuttur.

Rivayete göre, Karakoçan Yeşilbelen (Gahmut) köyünden Hüseyin Ali isimli bir kişi gençlik yıllarında dışının ağrımaları üzerine onun yanına gider. Şeyh Mustafa ona dua eder ve şehadet parmağıyla dişlerini ovalar. Bu kişinin artık dişlerinin hiç ağrımadağı söylenir.

Türbesi haftanın her günü ziyaret edilir. Ziyarete yöre halkının yanında çevre illerden de gelinir. Şeyh Mustafa Sisi'nin kabrine daha çok ziyaret amaçlı olarak gelinmektedir. Gelen ziyaretçiler tarafından Kur'an-ı Kerim ve dualar okunarak başışlanmaktadır. Bununla

beraber çeşitli hastalıklardan muzdarip olan insanlar da buraya gelmekte ve dua ederek Allah'tan şifa dilemektedirler. Bu hastalıklardan ziyarete özellikle psikolojik rahatsızlıkları bulunan kişiler gelmektedir. Rahatsızlığından kurtulan kişiler daha sonra şükür amacıyla kurban kesmekte ve tasadduk etmektedir.

Şeyh Muhammed Hadi (1884-1957), Yücekonak (Kovman) köyündeki aile mezarlığında babası Mustafa Sisi'nin yanında medfundur²⁴⁶. Mezarın baş kısmındaki mezar taşının üzerinde mermerden yapılmış sarımsı beyaz taşta Şeyh Muhammed Hadi'nin de hem medrese âlimi hem de tekke şeyhi olduğunu gösterir. Nakşibendî tarikatına mensup olup Diyarbakır'ın Lice ilçesinin Sisi (Yolçatı) köyünde doğmuştur. Şeyh-i Kavuman lakabıyla meşhurdur. Şeyh Muhammed Hadi Hazretleri, henüz altı yaşında iken geçirdiği bir hastalık sonucu gözlerini kaybeder. Bu durum Şeyh Muhammed'i hiçbir şekilde sarsmaz. Bilakis ondaki ilim öğrenme azim ve gayretini daha da arttırır. Çok küçük yaşlardan itibaren ilim tahsiline başlar. Henüz yedi yaşında iken Kur'an talimini babasının yanında yapmış ve takriben Kur'an'ın yarısını hıfz etmiştir. Mevlid-i Şerif, Akidetu'l İman, İbn-i Kasım ve Münebbihat-ı Askalani gibi temel ve önemli ilim kitaplarını okumuş ve birçoğunu da ezberlemiştir. Aldığı bu derslerden sonra ilmi seviyesini yükseltmek için babasının Kovman'daki medresesinde yirmi yıl ilim

---

²⁴⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

tahsil eder. Kovman tekkesinin önemli özelliği Kur'an ve Sünnet kaynaklı ilim esasları üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Eğitiminin büyük bir kısmını burada tamamladıktan sonra diğer bir bölümünü ise Diyarbakır Ulu Camii Medresesi hocalarından alır. Zamanın ilim merkezi olarak bilinen Bitlis Güroymak Medresesi'nin başında bulunan Şeyh Masum onun için, "Hayatımda Hafızu'l Kur'an olan çok kişiyi gördüm fakat Hafızu'l İlm (İlim Hafızı) Şeyh Muhammed Hadi dışında ne gördüm, ne işittim", ifadelerini kullanır. Bundan sonra da kendilerine Hafızu'l İlm unvanı verilir ve hep öyle anılır. Şeyh Muhammed Hadi tasavvuf derslerini muhtemelen babasından alır ve onun manevi terbiyesi altında büyür. İlim ve tasavvuf derslerini tamamladıktan sonra hilafet makamına erişir ve genç yaşta (takriben 27-28 yaşlarında) irşad için icazetnâmesi alır. Rivayete göre, günün birinde Şeyh Mustafa çocuklarını yanına alıp onları bir imtihandan geçirir. Elindeki asayı birer birer çocuklarına verir, var güçleriyle yere saplamalarını söyler. Ancak çocukları esasını yere saplarlar. Yerden topraktan başka hiçbir şey çıkmaz. Yine de o, çocukları için iltifatta bulunup, onlara dua eder. Sıra Şeyh Muhammed Hadi'ye gelince O, asayı yere batırır batırmaz yerden su fişkirir. Bunun üzerine Şeyh Mustafa Sisi, "İşte benden sonra irşad görevimi ve ilim hizmetimi tam olarak yürütecek kişi budur, ben bundan dolayı kendisine özel bir ilgi göstermekteyim.", der.

Babası Şeyh Mustafa Sisi vefat edince Kavuman tekkesine bağlı müridler ona intisap ederler. O, genç

yaşta aldığı bu vazife-i tasavvufiye-yi ve ilmiye-yi en güzel şekilde ifa eder. Babasının bıraktığı yerden irşad sınırlarını genişletmek ve çevre illere İslam dininin hakikatlerini ve güzel ahlakını doğru bir şekilde aktarmak için irşatlarda bulunur. Şeyh Muhammed Hadi'nin ilmi seviyesi yüksek olmakla birlikte abidlik, zahitlik ve takva sahibi olması da onun belirgin özellikleri arasındadır. Bir mürid-i kâmilde aranan bütün vasıflara sahiptir. Bir başka önemli özelliği ise edip ve şair olmasıdır. Üstün fesahat ve belâğat ile yazdığı kasideleri vardır. Onun pek çok hikmet ve keramete sahip olduğu da söylenir.

Günümüzde yöre halkı ve çevre illerden gelen ziyaretçiler Şeyh Mustafa Sisi ve oğlu Şeyh Muhammed Hadi'nin kabirlerini haftanın her günü ziyaret etmektedirler. Ziyaretçiler tarafından Kur'an-ı Kerim okunmakta ve dualar edilmektedir. Ziyarete her türlü hastalıklardan muzdarip olan insanlar gelmektedir. Ziyarete gelen kişiler dua ederek Allah'tan şifa dilemektedirler. Bu hastalıklardan ziyarete özellikle psikolojik rahatsızlıkları bulunan kişiler gelmektedirler. Rahatsızlığından kurtulan kişiler daha sonra şükür amacıyla kurban kesmekte ve tasadduk etmektedir.

Garip Baba'nın kabri ilçeye 25 km. mesafede bulunan *Yeşilbelen* köyünde yüksekçe bir tepede yer alıp etrafı taşlarla çevrili bir mezar ziyaretidir²⁴⁷. Türbe taş ve

---

²⁴⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

beton karışımı olarak inşa edilmiştir. Üzeri sac çatı ile kaplıdır.

Bu ziyaretin hemen yanında yatıya kalmak isteyen ziyaretçilerin konaklamaları ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla sonradan yapılan ve iki odadan oluşan bir misafirhane bulunmaktadır. Garip Baba hakkındaki rivayetlere göre bu zat, tahminen iki yüz yıl kadar önce buradan geçerken hastalanır. Bir süre bu yörede misafir olarak kaldıktan sonra vefat ettiği söylenir. Yöre halkının bu zatın hastalığı süresince onun alim ve mutasavvıf bir kişiliğe sahip olduğunu anlamasıyla vefatından sonra mezarını ziyaretgâh kabul etmişlerdir. Rivayete göre, Garip Baba'nın yörede ayrı bir ziyaretgâh olan Sefkar Baba ile kardeş oldukları söylenir.

Anlatıldığına göre, Sarıbaşak köyünden Kamer Amca isminde birisi bir gece bu ziyarette altın aramaya gelir. Tam mezarın bulunduğu alana kazmayı vurunca bir anda her taraf gündüz aydınlığı olur. Bunun üzerine Kamer Amca planından vazgeçip oradan ayrılır.

Garip Baba'nın kabri haftanın bütün günleri ziyaret edildiği gibi çarşamba günleri daha yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Burası her türlü hastalık ve dilek için ziyaret edilmektedir. Ziyarete hem Sünni hem de Aleviler gelmektedir. Gelen ziyaretçilerin bir kısmı kurban da kesmektedir. Mezarın yanında mum yakılmakta ve ziyaret çevresindeki ağaçlara dilek için bez bağlanmaktadır. Bunu daha çok Alevi kesimden gelen ziyaretçiler yapmaktadır.

Güzel Baba ziyaret yeri ilçeye sekiz km. mesafedeki *Çayırgülü* köyünde bulunmaktadır. Ziyaretin çevresi tahta ve demir parmaklıkla çevrilidir. Ziyaret alanı son derece bakımlı olup içme suyu ve çocuk parkı da bulunmaktadır. Bundan dolayı burası hem ziyaret yeri hem de mesire yeri olarak kullanılır. Güzel Baba'nın öldüğü ve defnedildiği yerde ona ait bir mezar söz konusu değildir. Burası daha ziyade makam olarak değerlendirilmektedir. Mezar taşının dahi bulunmadığı bu makamda üst üste yığılmış meşe odunlarının üzerine yeşil bir branda örtülmüştür. Hatta diğer mezarlara göre kıblesi dahi farklıdır. Yöre halkı tarafından Pir Cemal Abdalın oğlu veya kardeşi olduğu ileri sürülür. Halk arasında kendisine duyulan sevgi ve saygıdan dolayı ölümünden sonra mezar yeri ve mezarın çevresindeki orman korunmuştur.

Hakkında anlatılan bir menkıbeye göre, Güzel Baba kardeşiyle kavga etmesi sonucu büyük ağabeyinin veya babasının gösterdiği tepkiye karşılık ailesine küsüp evden ayrılır. Evden ayrılınca babası kendisine “Vardığın yerde kal ve öl” diye beddua eder. O da mezarının şu anda bulunduğu yerde hastalanır. Bir süre kaldıktan sonra ölür ve buraya gömülür.

Burası haftanın her günü ziyaret edilir. Güzel Baba'nın makamının yanı başında karşılıklı iki tane mum taşı yer alır. Gelen ziyaretçilerden bir kısmının burada mum yaktıkları görülür. Ziyareti çevreleyen tahta parmaklıklara ve yakın çevresindeki ağaçlara dilek dileyip bez bağlarlar. Ayrıca ziyaret çevresindeki ağaçlar

kutsal kabul edildiği için kesilmezler. Bu ağaçların kuruyan dalları ise gelen ziyaretçiler tarafından yemek ve kurban eti pişiriminde kullanılır. Ziyarete her türlü hastalık, dilek ve adak için gelinir.

Şengül Baba'nın kabri Çayırğülü köyüne bağlı Çayırılık (Mergamen) mezrasında yüksekçe bir tepede yer alır. Burası etrafı yaklaşık bir metre yüksekliğe kadar taşlarla çevrilmiş bir mezar ziyaretidir. Ziyarete mum yakıldığı ve çevredeki ağaçlara bez bağlandığı görülür. Sadece alevi vatandaşların ziyaret ettiği bu mezar günümüzde artık çok az ziyaret edilmektedir.

İlçeye 30 km. mesafede bulunan ve eski adı *Külükan* olan *Pilavtepe* köyünde, **Külükoğlu**'nun türbesi, Karakoçan'dan Çan'a giden yolun kenarındadır. Anlatıldığına göre, günün birinde köyde bir toplantı yapılır. Külükoğlu'nun toplantıda olmadığını gören köylüler, kendisini çağırmak maksadıyla evine iki kişi gönderirler. Külükoğlu'nu evinde bulamayan haberciler, onun dağdaki davar barınağına giderler. Daha içeri girmeden, 'Hu' çeken sesler duyarlar. Pencereden baktıklarında giysileri aynı, yüzleri aynı, başörtüleri aynı otuz-kırk kişi görürler. İçlerinden hangisinin Külükoğlu olduğunu anlamazlar. Ses çıkarmadan köye geri dönerler. Olayı köydekilere anlatırlar. Köylüler, durumu teyit etmek için dört kişi daha gönderirler. Onlar da gidip durumu aynı şekilde görüp dönerler. Sabahleyin durumu Külükoğlu'ndan sorup öğrenmek isterler. Külükoğlu köye gelmeden oğlu Kel Mahmut, babasına kahvaltı hazırlar ve yola koyulur. Dağdaki barınağa yaklaştığında, karda

babasının sopası ile meşe ağaçlarına vurduğunu, vurdukça meşelerin göverip ve peşinden davarın bu meşeleri yediğini görür. Babası, geriye dönüp baktığında oğlunu görür. Der ki: *"Oğlum! Sen, beni bilmeyerek mahcup ettin. Allah'tan dileğim üç günde öleyim. Sen de üç ay zarfında bilmediğin yere gidesin. Senede bir gelip türbemi ziyaret edesin."* Denilir ki, Külükoğlu, üç gün sonra ölür ve oğlu da üç ay sonra Kiğı'nın Elmalı köyüne gider. Halen Pilavtepe'de Külükoğlu'nun akrabaları bulunmaktadır.

Keban Evliyalari

Bölgede ilk Türk hâkimiyeti Selçuklular devrinde başlar²⁴⁸. Selçuklu komutanlarından Çağrı Bey, 1017 yılında 3.000 kişilik ordusu ile birlikte Ağın üzerinden gelerek bölgeye girer ve daha sonra Türk akınlarının geçiş yerleri bu topraklardan olur. 1070'den sonra Keban, Çubukoğulları, Artuklular, Anadolu Selçukluları, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular ve Safeviler'in idaresine girer. Osmanlı öncesi Türk hakimiyetinde Keban'ın da

---

²⁴⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Harput ve havalisinde meydana gelen siyasi gelişmelerin dışında kalmadığı tahmin edilebilir. Harput ve havalisi Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail'e karşı yaptığı Çaldıran savaşından sonra (1515) Osmanlı hâkimiyetine girer. Osmanlı hâkimiyeti döneminde Keban genellikle madencilik faaliyetleri ile gündeme gelmiştir. Keban madeni XVIII. Asrın başlarında işletilmeye başlanır²⁴⁹. Üretim faaliyetleri kesintisiz olarak 1730 yılına kadar devam eder. Fakat bu tarihte meydana gelen deprem felaketinin verdiği hasar ve can kaybı sebebiyle, işçilerin mensup olduğu aşiretlerin maden mağaraları ile çalışır durumdaki 70 tane izabe fırınına saldırıp tahrip etmeleri sonunda madendeki faaliyet 20 yıl boyunca kesintiye uğrar. 1751 yılında Keban madenine emin olarak gönderilen Ispanakçı Mustafa'nın büyük gayretlerle sürdürdüğü ve yedi yıl devam eden onarım faaliyetleri sonucunda maden yeniden işletmeye alınır ve 1758'den itibaren kesintisiz olarak devam eder. Keban madeninde bir darphane de tesis edilir.

Bölgedeki ziyaret yerleri Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında rol almış şehit veliler, kahraman komutanlar, Horasan Erenlerinin; diğer bir ifadeyle Alperenlerle birlikte bölgedeki ilim merkezinde yetişen ilim ve tasavvuf ehli evliyanın ve Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Yesevi dervişlerinin kabirleri olup bu mekânlar yöre halkı tarafından yoğun olarak ziyaret

---

²⁴⁹ Fahrettin Tızlak. Keban Ergani Yöresinde Madencilik (1780-1850). Doktora Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 1991

edilir. Keban köylerinde 6 türbe, 2 mezar, 1 Nal Ziyareti (Hz. Ali'nin atının ayak izi), Taşkese Ceviz Pınarı Çeşme Ziyareti ile Ağ Baba makamı tespit edilmiştir.

Pir (Seyyid) Hasan Zerraki'nin türbesi, ilçeye 47 km. mesafede bulunan *Gökbelen (Zırka)* köyünde ortalama 1500 metre yükseklikteki Ziyaret Dağı adı verilen yerde bulunmaktadır²⁵⁰. Türbe kare planlı ve üstü çatılı olup herhangi bir mimari özelliği yoktur. Giriş bölümü, makam bölümü ve mescit bölümü olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün sol tarafında yer alan mescit aynı zamanda misafirhane olarak da kullanılmaktadır. Türbenin etrafında kendisiyle beraber savaşıp bu bölgede şehit düşen askerlerin mezarları yer alır.

Şerif Doğan'ın verdiği şecere şöyledir²⁵¹.

"Başarıyı sağlayan Allah'tır " Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla,O'ndan yardım dileriz. Hamd alemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. Yine hamd kadim ve devamlı olan, celal ve ikram sahibi, kendisine elem ve dertler bulaşmayan, yokluk ve geçici şeylerden uzak olan Allah'a mahsustur. Yine öyle bir Allah'a hamd olsun ki peygamberlerin bulunduğu yerleri insana kible, evliyaların türbelerini de insanlara ziyaretgah kılmıştır. Onların ipine yapışan onlara tevasül eden hidayete erer ve

---

²⁵⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁵¹ Şerif Doğan. Pir Hasan Zerraki Türbesi

yücelerin yücesine çıkar. Salat ve selam, evellerin ve ahirlerin efendisi ve peygamberin sonuncusu emin elçiye olsun.onun temiz...ve evladına da olsun.Kıyamete kadar gök ve yerin ahalisinin selamı bilhassa müminlerin emiri,takva sahiplerinin imanı, dinin direği, ulu kahraman,putları kıran, orucu oruçla tutan ebutalibin oğlu imam Ali'ye olsun.Yine salat ve selam,nebin AS torunu, kerametlerin denizi olan hasana olsun. yine salat ve selam veli ve muttakilerin efendisi, şehitlerin reisi,iki cihan güneşinin göz nuru olan imam hüseyine olsun.Yine salat ve selam halkı hidayete çağırın yıldız insan imam bakıra olsun.Yine selam ve salat, imam zeynel abidin ve imam bakır'a olsun ki bunlar temiz bir soydan ve insanların en iyisidirler. Yine salat ve selam, tarikatın mürşidi olan imam cafer-ı sadıka olsun.Yine salat ve selam çok şükreden,sırları saklayan imam Musa Kazım'a olsun.Yine salat ve selam, iyi insanların gözünün nuru olan Ali bin Musa Rıza'ya olsun.Yine salat ve selam sehere ve çömertliğin kaynağı olan imam Muhammed Cevvad'a olsun.Yine salat ve selam Yıldız insan imam el-Hasan el Askerinin üzerine olsun. Ve yine salat ve selam Allah'ın çekilmiş kılıncı zahir ve batını alim-i müminlerin göz nuru imam Muhammed Mehti'ye olsun.Allah'ın salat ve selamı Resulünün üzerine olsun. Bilhassa, seyyid Hamza, bin seyyid Gazi,bin seyyid Şeyh, bin seyyid Musa, bin seyyid Said,bin seyyid İzzetin,bin seyyid Zeyd,bin seyyid Salih,bin seyyid Davut,bin seyyid Gazi,bin seyyid Hasan

Zerraki,bin seyyid Abdurrahman, bin seyyid şeyh Ahmed,bin seyyid kasım,bin seyyid tahir,bin seyyid Cafer,bin seyyid sait,bin seyyid cafer,bin seyyid İsmail Ekber,bin cafer es-Sadık,bin imam Muhammed Bakır,bin imam Zeynelabidin,bin imam hüseyin (kerbela şehidi),bin imam Ali Murtaza kerremellah-u vechehu,bin ebuTalip,bin Abdulmuttalip,bin Hişşam,binMenaf,bin Kusey,bin Kilap,bin Mürre,bin Kalb,bin lüvey,bin Galip,binTekr,bin Malik,bin Nazar,bin Kinane, bin Hücayme,bin Muverek,bin İlyas,bin Menzer,bin Neder,bin Mad,bin Adnan,bin Evd,bin Ezdir,bin Nebe,bin süleyman,bin Hamd,bin Kaydar,bin İsmail,bin İbrahim(Allahın dostu A.S),bin Tarih,bin Nubar,bin Esu,bin Ergup,bin Talip, bin Gabir,bin Salih,bin takser,bin Sam,bin Nuh,bin Lehel,bin Mute,bin Şeyh Ehnu, bin Dekve,bin İdris(Aleyhi selam),bin Besd,bin Hemla,bin Kesan,bin Emuş,bin Şit(Aleyhi Selam),bin Adem, Allah'ın salat ve selamu onların ve bizim Nebimiz olan Hz Muhammed'e olsun.Amin ey merhametlilerin merhametlisi.”

Seyyid Hasan Zerraki aslen Bağdat'ın Zerrak Mahallesinden olup “Zerraki” lakabı da buradan gelmektedir. Künyesi Ebu Nasır Gazi'dir. Abdurrahman oğlu Pir Hasan Zerraki'nin dedesi Şeyh Ahmet olup soy ağacı İmam Zeynel Abidin ve Hz. Ali'ye kadar uzanır. Pir Hasan Zerraki Bağdat'tan Medine'ye, oradan da ordu komutanı olarak Anadolu'ya gelmiş ve Bizans'a karşı

seferler yapmıştır. Önce Batman yakınlarındaki Hasankeyf, Mardin sonra Harput'a gelmiş, Malatya sancaktarı ile işbirliği yaparak bu bölgede bazı kaleleri fethetmiştir. Bu kalelerden biri de bugün Gökbelen (Zırkıbaz) köyü önünde yer alan barınak niteliğindeki kaledir. Bu yörede Bizans tarafından gelen akınlara karşı çetin mücadeleler yapılmış ve savaşlar verilmiştir. Komutan Seyyid Hasan Zerraki, Bizans akınlara karşı verdiği son mücadelesinde yetmiş arkadaşıyla kalmış ve bu bölgede şehit olmuştur. Bugün Zırkı yöresi ve çevre yörelerde bazı tepelerin üzerinde mezarları bulunan ve çoğunun ziyaret olarak anıldığı bu mekânlar muhtemelen bu son şehitlere ait olmalıdır. Bugün Pir Hasan Zerraki türbesinin çevresinde birçok şehit mezarı bulunmaktadır. Bunlardan Gazi Baba ve birkaç arkadaşının mezarı bellidir.

Pir Hasan Zerraki'nin isminin mahlasları arasında "Zerraki" nin yanında "Zerrafi" de kullanılır. Zerrafi Yesevi geleneğinde Büyük veli, Allah'ın emirlerini yayan, irşat eden, kurtuluşa götüren, Hz. Peygamberin soyundan, keramet ehli ve evliya gibi manalara gelen bir tarikat ünvanıdır. Yine isminin başındaki 'Pir' ünvanı Orta Asya kökenli tarikatlarda kullanılan bir ünvanıdır.

Pir Hasan Zerraki Mardin Artukluları döneminde "Ezraki" olarak da anılır. Rivayete göre zamanla "E" harfinin düşmesiyle Zırkı olarak anılmıştır. Daha sonra ona atfen bugün türbesinin de bulunduğu bu bölgeye

“Zırkan” denilmiştir²⁵². Ramazan Demir’in *Zırkı Yöresi ve “Seyyid Hasan Zerraki Ziyareti”* adlı eserinde, Seyyid Hasan Zerraki’nin başında bulunduğu veya mensubu olduğu İslam ordusunu temsil eden ve üzerinde fetih ayeti yazılı olan sancağı, kendi soyundan gelen kişilerce günümüze kadar ulaştırılmıştır. Harput sancağına bağlı olarak Keban hakkında yazılan 1896 tarihli salnamelerde kayıtlara geçmiş bu bölgede iki tane tekke ve zaviye kurumundan bahsedilir. Keban sınırları içinde yer alan bu iki tekkeden biri Pir Hasan Zerraki’ye aittir. Zırkı yöresinde (Bazuşağında) olan bu tekkenin varlığı hem salnameler hem de mevcut şecere tarafından doğrulanmaktadır.

Bugün Hasankeyf, Diyarbakır, Mardin ve Hazro yörelerinde de Pir Hasan Zerraki’ye ait olduğu söylenen türbeler mevcuttur. Ancak bu ziyaret yerlerinde Pir Hasan Zerraki hakkında verilen bilgiler nakl-i rivayete dayalı ifadeler olup herhangi bir yazılı belge mevcut değildir. Fakat hakkındaki bilgi ve veriler yazılı belgeye dayalı olan Seyyid Hasan Zerraki türbesi, bugünkü Keban’a bağlı Zırkı yöresine ismini veren ve Ziyaret Dağı adı verilen mevkide medfun şehit türbesidir.

Menkıbeye göre, Pir Hasan Zerraki’nin yaşadığı dönem Selçuklular dönemine tekabül eder. Selçuklular Diyarbakır, Mardin, Harput, Mıncıngert ve Hasankeyf

---

²⁵² Şeyh Sait isyanına katılmamış olmasına rağmen Zırkan aşireti sürgünlerden payını alır ailenin büyük bir bölümü Burdur ve daha sonra İstanbul'a sürülür.

(Hisn-ı Keyf) yöresini de içine alan bölgenin tek hâkimiydi. Bu dönemde bu bölgeyi Selçuklular adına komutan Emir Artuk bin Ekseb idare etmekteydi²⁵³. Emir Artuk şeyhin yaygınlaşan bu ününden korkar ve onu dibi su ile dolu Mardin Kalesindeki bir zindana hapseder. Pir Hasan Zerraki zindanda sızan ışığın huzmeleri ile birlikte dışarı çıkarak abdest alır ve namaz kılar. Bunu birkaç defa gören nöbetçiler durumu Emir Artuk'a bildirirler. Şeyhin kerametlerini anlayan Emir de yaptığından pişmanlık duyar ve gelip Şeyh Hasan Ezraki'den af diler ve şeyhe mürid olur. Yine bir başka menkıbeye göre, Emir Artuk'un kızı çaresiz bir hastalığa yakalanmıştır. Hiçbir hekim çare bulamaz. Bunun üzerine Emir Artuk şeyhten derman için ricada bulunur ve kızının iyileşmesi için dua etmesini ister. Şeyh suya dualar okur. Şeyhin okuduğu şifalı su ile Emir'in kızı iyileşir. Bunun üzerine kızını Seyyid Hasan Zerraki ile evlendirmek ister. Fakat şeyh çok yaşlı olduğu için bu evliliği reddeder ve kızı kendisine değil oğluna alır.

Zırkı yöresinde iklim şartlarının ağır olması ve türbenin bulunduğu Ziyaret Dağının oldukça yüksek bir konumda yer almasından dolayı, burası daha çok sıcak mevsimlerde ziyaret edilmektedir. Buraya ziyaret amaçlı

---

²⁵³ Ali Sevim İslam Ansiklopedisine yazmış olduğu maddede, Artuk bin Ekseb de denilen Artuk bin Eksük'ten Selçuklu Sultanı Alparslan ve Melikşah devirlerinin ülü kumandanı olarak söz eder. 1063-1086 yılları arasında yirmi üç yıl gibi uzun bir süre Selçuklu Devleti hizmetinde bulunan Artuk Bey, idaresi kendisine verilen Kudüs'te vefat eder.

gelindiği gibi çeşitli hastalıklardan muzdarip olan kişiler tarafından şifa amacıyla da gelinmektedir. Ziyarete gelen kişiler bu zatın ruhuna Fatiha, Yasin vb. Kur'an'dan sureler okur, bağışlar. Adağı olan ziyaretçiler de kurban kesmekte ve kurban etiyle etli pilav pişirip ikram etmektedirler. Pir Hasan Zerraki'nin kabrinin oldukça uzun olmasının sebebini, ona duyulan ta'zim ve saygıyla birlikte kabrin yerinin kaybolmamasına dayandırırılar.

Ağ Baba Türbesi, ilçeeye 12 km. mesafede bulunan ve eski ismi *Nimri* olan *Pınarlar* köyünde yüksekçe bir tepede yer almaktadır²⁵⁴. Burası bir makam yeri olup Ağ Baba'ya ait bir mezar yoktur. Yöre halkı tarafından Ağ Baba'nın Baskil ilçesinde medfun bulunan Abdulvehhap Gazi'nin akrabası olduğu kabul edilir. Ağ Baba makamı, Pir Hasan Zerraki türbesi, Abdulvehhap Gazi türbesi ve Deregan/Arapkir'de bulunan ziyaretler farklı yörelerin ziyaretgâhları olup uzaktan birbirlerini görececek konumdadırılar. Bu ziyaret alanına daha sonra Hasan Onar Dede evlatlarından Ahmet Dede'nin oğlu Hüseyin Koca Dede kendisinin vasiyeti ve taliplerinin isteği üzerine gömülmüş ve türbesi yapılmıştır. Türbe tek kubbelidir. Türbede On İki İmam, bazı dini tablolar ve Alevi inancı doğrultusunda yazılmış bazı dua kitapları yer almaktadır. Ayrıca ziyaretin hemen yanında ziyaretçiler için kurban kesim yeri ve mutfak yapılmıştır. Bu ziyaret yeri Aleviler tarafından ziyaret edilmektedir.

---

²⁵⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Yöre halkı Ağ Baba ziyareti mevkiinde Mart ve Nisan aylarında kendi aralarında para toplayıp kıştan, soğuktan kurtulup bahara, bolluğa ulaşmayı şükür olarak kutlamak amacıyla 30–40 civarında toplu kurban keserler. Bu törene çevre köylerden vatandaşlar da katılır. Özellikle eskiden kıtlık zamanlarında katılımın oldukça yoğun olduğu söylenir. Ayrıca adağı olan kişiler herhangi bir tarihe bağlı kalmaksızın burada kurban kesmektedir. Fakat ziyaret yerinin oldukça yüksek bir tepede bulunmasından dolayı kurban kesimi için daha çok yaz ve bahar ayları tercih edilir. Ağ Baba makamına her yıl yağmur duasına çıkılır. Hasan Dede soyundan Hüseyin Koca Dede türbesini ziyarete gelen kişiler tarafından mum yakılır. Ayrıca ziyaret çevresindeki ağaçlara dilek tutulup bez bağlanır.

Sinemilli Ziyareti, ilçeye 22 km. mesafede bulunan *Akgömlek* köyünün Karakuş mezrasında yer almaktadır²⁵⁵. Köyün üst kısmında tepede yer alan türbe, kare planlı olup sadece makam (türbegâh) kısmından oluşmaktadır. Üstü çatılı olan türbenin herhangi bir

---

²⁵⁵ Köy türkmen asıllı olan "Parçikan" Aşiretinden insanlardan oluşur. Kaynaklarda "Türkmen Ekradı" olarak gösterilen Parçekanlu Cemaati, "Cihanbeglü" aşiretinin bir koludur. Ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu anadolu bölgelerinde yaşamaktadırlar. Bilinen kaynaklarda "Parçekanlu Cemaati" olarak zikredilen aşiret, Harput Sancağı Hersini nahiyesine tabidir. Kürt nüfusunu yoğun olması ve özellikle Osmanlı Safevi savaşları sırasında çok yer değiştirmesi sebebiyle Parçikanlılar doğu ve güneydoğuda birçok ile dağılmış ve zaman içerisinde Kürtçeyi de dil olarak kullanmaya başlamışlardır.

mimari özelliği bulunmamaktadır. Türbe içinde yer alan kabirler beton bir zemin üzerinde yer alıp mezarlar şeklindedir. Mezarların ayak ve baş kısımlarına taştan mezar taşları yerleştirilmiştir.

İlçenin Piran köyüne²⁵⁶ bağlı Akgömlek (Karakuş) mezrasındaki türbede medfun bulunan zatın, Sinemillilerin ortak atası kabul edilen ve Anadolu'ya Horasan'dan geldiği söylenen **Sultan Sinemilli**'ye ait olduğu söylenir. Sinemilli aşireti ve ocağının Maraş kolundan derlenen rivayetlere göre Sultan Sinemilli Horasandan Anadolu'ya Koca Seyyid, Mir Seyyid, Seyyid Mençek ve Musa Herdi adındaki zatlarla birlikte gelmiştir. Bu adlardan ilk üçü Hozat-Ağu İçenler ocağının aynı adla anılan üç kolunun atası kabul edilen şahıslara aittir. Musa Herdi ise Maraş yöresindeki Atmaların atasıdır²⁵⁷. Türbenin kitabesi ve burada bulunan bazı malzemelerin (bu şahsa ait olduğu söylenen baston vb.) sonradan çalınmış olduğu söylenir. Sinemilli aşireti ve ocağı ile ilgili temel kaynaklar Maraş, Elazığ,

---

²⁵⁶ Burası, Piran vadisi adıyla bilinen ve genel olarak Piran ismiyle anılan köy grubundandır. Köy birbirine çok yakın olan Maman, Hacyan, Karaçor ve Cıban isimli 4 mahalleden oluşmaktadır.

²⁵⁷ Irak'tan gelen ve göçebe hayatı yaşayan, hayvancılıkla geçimlerini sağlayan Atma Aşireti önce Antep, Maraş yöresine yerleşmiş, sonra bunların bir kolu Malatya yöresine göç etmiştir. Halen Antep ve Maraş illerinde Atma Aşireti'nin kolları yaşamlarını sürdürmektedirler.

Erzincan, Tunceli ve İstanbul'da bu ocak ve aşirete mensup kişilerden alınan sözlü rivayetler ve Sinemilli Dedelerinin ellerinde bulunan “Kantarma” adı verilen yazılı belgelere dayanmaktadır. Bu belgeler arasında Sinemilli adının Sinemilli tekkesinin varlığı ve Mustafa oğlu Hamza'nın bu tekkeye vakıf yöneticisi olarak atandığı bilgisini vermektedir. Yine bu belgeler yaşayan dede ailelerinin atalarının en azından 18. yüzyıldan itibaren seyyid olarak kabul edildiklerini ve Elazığ'dayken Sultan Sinemilli'ye ait türbeyle bağlantılarının olduğunu göstermektedir. Elazığ, Sinemillilerin Maraş ve Erzincan'a göçmeden önceki ortak vatanıdır. Ocağın ve aşiretin isim babası olan zatın adı ocağın Erzincan kolundan gelen 1848 yılına istinsah edilmiş bir icazetnamede “Sultan Sinemil” olarak geçmektedir. Fakat bu kullanım ocak ve aşiret mensuplarınca “Sultan Sinemilli” şekline dönüştürülerek kullanılmıştır. Sinemilli sözcüğünün kökenine ilişkin çeşitli hikâyeler vardır. Bunlardan bir tanesi şöyledir: “Altı yüzyıl önce Harput'un Gümüş madeninden (Keban) buraya göç ettik. Orada hamile bir genç kız yaşamaktaydı. Onu canlı canlı gömdüler. Kapatıldığı kabirde yöresel şivede “sin” (mezar)'da çocuğunu doğurdu ve onu emzirdi. Sonunda yoldan geçen birisi bebeğin ağlamasını duydu ve mezarı açmak için adam topladı. Mezarı açıp çocuğu çıkardılar. Çocuk büyüdü ve (mezardan gelenler) “Sinemilli” diye anılan aşiretin kurucusu oldu. Kelimenin kökeni hakkında verilen kaynak kişiler tarafından verilen bir diğer açıklama ise

şöyledir: “Ocağın/aşiretin gerçek kurucusunun adı Sinan’dır. Ancak yöre şivesinde isimlerin ilk hecesinin kısaltılarak kullanılması yaygındır. Dolayısıyla Sinemilli bileşik sözcüğünün ilk kısmı bu Sinan adının ilk kısmı olan “Sin” den gelmektedir. Kelimenin ikinci kısmı ise milli’dır. Dolayısıyla Sinemilli, “Sin-i Milli” yani “Milli Sinan” anlamına gelmektedir. Elde mevcut olan yazılı belgelere göre Sinemillilerin ortak vatanının Elazığ olduğu, 17. yüzyılın sonu ve 18. yüzyılın başlarında Elazığ ili Keban ilçesine bağlı Piran beldesinden çıkan Sinemillilerin ana kolu Maraş yöresine yerleştiği ve Sinemilli dede ailelerine mensup küçük bir grubun da Erzincan’a göç ettiği belirtilir. Bu göç tarihi muhtemelen 1700’ lerdir.

Sinemilli ziyareti hakkında pek çok menkıbe anlatılmaktadır. Rivayete göre, bekâr bir kız ziyaret mekânındaki odunları evde yakmak için alıp götürür. Ziyaretten 50 metre uzaklaşınca bir anda felç olur. Bunun üzerine odunları tekrar alıp yerine götürürler. Kızın ailesi ise bir kurban alıp ziyarette kesip tasadduk eder. Bunun neticesinde kız düzelir. Yine rivayete göre; Bahçeli köyünden bir adam türbeden bir Kur’an-ı Kerim ve bir seccade alıp evine götürür. Daha sonra bu zat bu kişinin rüyasına gelip bunları yerine bırakmasını söyler. Fakat adam bu rüyaya aldırış etmeyince 2–3 gün sonra elinde dinamit patlar ve iki eli kopar. Bir başka menkıbe ise şöyle nakledilir:

“Kıbrıs Harbinde harp uçağıyla düşman mevzilerini bombalamaya gidiyordum. Arkamdan

bombaları nereye bırakmam gerektiğini söyleyen bir ses geldi. Oralar belirlediğimiz hedefler değil dedim. Sen benim dediğimi yap! şeklinde cevap verdi. Bombaları söylediği yerlere bırakınca hedeflenen mevzileri tam isabetle vurduk. Dönüp arkama baktığımda beyaz sakalı, nur yüzlü bir adam gördüm. Onu daha sonra nasıl görebileceğimi sorunca bana bu ziyaretin yerini tarif etti” dedi. Daha sonra bu şahıs Akgömlek’e gelip ziyaretini yapıp bir de kurban keserek tasadduk eder.

Sinemilli hakkında Erzincanlı bir Dede ise şöyle bir menkıbe anlatır: “Sultan Sinemilli daha süttan kesilmeden annesini kaybetmiş. Ancak bir keramet olarak ne zaman acıksa annesinin yattığı mezar açılır ve o da mezarda annesinin sütünü emermiş. Yine rivayete göre, Akgömlek köyünde bir gece konaklayan yolcuların develerini toprağa çakılan kazıklara bağladıkları sabah erken uyandıklarında ise o kazıkların her birinin birer fidan şeklinde yeşerdikleri sonra da bu fidanların büyüyüp gelişerek bugün ziyaret mahallinde bulunan ağaçlar oldukları ifade edilmektedir. Ayrıca kervancı başının kör olan oğlunun gözlerinin sabah olunca açıldığı söylenegelen rivayetler arasındadır. Ağaçların sayısının ise 12 olduğu ve bunlardan her birinin oniki imamın her birini temsil ettiği menkıbevi rivayeti de vardır.

Bu ziyaret yeri hem alevi hem de sünni vatandaşlar tarafından ziyaret edilmektedir. Türbenin etrafında pelit, meşe, dut, aluç vb. ağaçlar bulunmaktadır. Bu ağaçlara bez bağlandığı görülür. Ayrıca bu ağaçlar kutsal kabul edildiklerinden kesilmezler. Kuruyan daları ise ziyarete

gelen insanlar tarafından kullanılır. Her çeşit hastalık için ziyaret edilmektedir. Hatta bazı hastalar şifa bulma amacıyla yatırda kalmaktadır.

Pir-i Davut (?-1580), ilçeye 12 km. mesafede bulunan *Ulupınar (Birvan)* köyünde Başpınar ziyaret suyunun güney tarafındaki küçük bir tepede medfundur. Türbesi, giriş kısmı ve makam olmak üzere iki odadan oluşup herhangi bir mimari özelliğe sahip değildir. Giriş kısmındaki odayı daha çok hasta olup da şifa amacıyla yatıya gelen hastalar kullanmaktadırlar. Türbegah kısmında Şecere-i Enbiya, Şecere-i Ehl-i Beyt, On İki İmam, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin tabloları bulunmaktadır.

Pir-i Davut'un On İki İmam'dan yedinci imam Cafer oğlu Musa Kazım'ın soyundan geldiği söylenir. Yaklaşık 500 yıl önce bu bölgeye gelip yerleşmiştir. Pir-i Davut, vefat ettiğinde ziyaret alanında bugün de mevcut olan Başpınar su kaynağının yaklaşık iki yüz metre yukarısına iki meşe ağacının arasına defnedilir. Zamanla mezarı her gelenin bir taş eklemesi sonucunda yatır halini alır. Rivayete göre, Pir-i Davut, gömüldüğü günün gecesinde köy halkının rüyasına gelerek, "bacaklarım dışarıda kaldı", der. Bunun üzerine köylüler gidip mezarı büyütürler. Bu rüya birkaç kez tekrarlanır ve her seferinde de mezar biraz daha büyütülür. Türbe yapılmadan önce mezarın uzunluğunun 15m. genişliğinin ise 5m. olduğu da rivayet edilmektedir. Uzun yıllar yatır halinde kalan Pir-i Davut'un mezarı 1986 yılında köy halkının ortak kararı sonucunda türbe haline getirilir.

Türbenin inşaatına ilişkin de bir takım rivayetler anlatılır. Önce Pir-i Davut'un nerede gömülü olduğu problemi ortaya çıkar. Yatırım bulunduğu tepe değişik yerlerden kazılır, fakat mezar bir türlü bulunamaz. Daha sonra Pir-i Davut, yöre halkından astsubay Ali Dursun'un rüyasına girerek "Ben meşenin dibindeyim" der. Bunun üzerine söz konusu yer kazılır ve mezar ortaya çıkartılır. Türbe inşaatı devam ederken mevcut alanda bulunan meşe ağacının dalları duvarların yükselmesine engel olur. Köy halkından hiç kimse bu dalları kesmeye cesaret edemez. Bunun üzerine bu dalları kesmesi için şehirden bir hızarıcı getirilir ve bu dallar kestirilir. Hızarıcıya iyi bir yevmiye verilerek yollanır. Hızarıcı yolda giderken kendisinin buraya birkaç dal kesmek için getirilmesine bir anlam veremez. Hızarıcı gece rüyasında hızarıyla çocuklarının kollarını kestiğini görür. Ertesi gün aldığı yevmiye ile bir kurban alıp Pir-i Davut'a gider. Burada kurbanı kesip tasadduk eder. Daha sonra türbenin inşaatı tamamlanır ve bugünkü halini alır.

Pir-i Davut türbesiyle aynı alanda bulunan Başpınar suyu yöre halkı tarafından şifalı ve kutsal bir su olarak kabul edilmektedir. Menkıbeye göre, çobanlık yapan Pir-i Davut bir yaz günü sıcaklıktan kavrulur. Allah'a dua etmesi sonucunda bastonunu vurduğu yerden bugün Başpınar olarak bilinen su kaynağı ortaya çıkar. Bu su kaynağının bulunduğu alanda takip eden yıllarda bir havuz yapılır. Başpınar suyu yanında iki tane mum yakma yeri mevcuttur. Buraya gelen ziyaretçiler çeşitli niyet ve maksatlarla burada mum yakmaktadırlar. Pir-i

Davut türbesi ve Başpınar suyuna bağlı olarak 1580 yılından bu yana her yıl Temmuz ayının son haftası yöre halkı topluca 300 civarında “Hasat Kurbanı” kesmektedirler. Hasat mevsimi sonunda şükür amacıyla yöredeki her ev kurbanını alır ve buraya getirerek keserler. Kurbanların kesimi için kurban kesim yerleri bulunmaktadır. Ziyaret alanında kesilen kurbanların pişirilmesi için her haneye ait ocaklar bulunmaktadır. Anlatılır ki, 200 yıl önce köydeki hayvan hastalığı yüzünden kesilecek hayvan kalmayınca, o yıl hasat kurbanı kesilmez. Aynı yıl köydeki Başpınar suyu kurur. Bunun üzerine o dönemde güz ayında bir öküz kurban edilir ve Başpınar kaynak suyu tekrar akmaya başlar. Temmuzun son haftası topluca “Hasat Kurbanı” ve Kasımın ilk haftası “Güz/Öküz Kurbanı” geleneksel olarak tertip edilmektedir. Günümüzde de güz/öküz kurbanı vakti gelince, her haneden gücü nisbetinde para toplanıp bu kurban alınır ve burada kesilir. Kurban sadece bir öküzden ibaret olmayıp kalabalığın durumuna göre koç vb. hayvanlar da kurban edilmektedir. Bu kurbanların aynı kazanda pişirilip yöre halkının ve ziyarete gelen misafirlerin yemesiyle karşılıklı muhabbet, sevgi-saygı, birlik, beraberlik ve bağlılığın oluşacağına inanılmaktadır.

Konuyla ilgili çeşitli efsaneler de anlatılmaktadır. Efsaneye göre, bir güz ayında bir öküz (boğa) kurumuş olan su kaynağına gelir ve yatar. Sahibi ne kadar uğraşırsa uğraşsın hayvanı yerinden kaldıramaz. Bunu bir işaret sayan köylüler öküzün parasını toplayarak sahibine

verirler ve öküzü yattığı yerde kurban ederler. Bunun üzerine Başpınar suyu tekrar kaynamaya başlar. Bir başka efsaneye göre, Başpınar suyu kuruyunca köylüler uzun bir süre susuzluk çekerler. Su ihtiyaçlarını ise şu an Keban barajının kurulu olduğu Fırat'tan hayvanlarla su taşıyarak giderirler. Bir gün keklüklerin kurumuş olan Başpınar'ın kaynağında eşindikleri görülür. Keklikler eşindikçe toprak ıslanmaya başlar. Bunun üzerine köylüler keklüklerin eşindikleri yeri kazmaya başlarlar. Buradan ilk önce kan çıkar. Bunu bir işaret sayan köylüler bir öküz kurban ederek suyun normal hale dönmesini sağlarlar. Takip eden yıllarda bu öküz kurbanı günümüze kadar devam ettirilir. Günümüzde bu öküz kurbanı mahiyet değiştirerek daha çok oğlak, keçi, koyun kurban şekline dönüşür. Bunda şu efsanenin rolü etkili olmuştur. Efsaneye göre, Başpınarlılar bu kurban mevsiminde ellerindeki en güzel hayvanları getirip burada kurban etmektedirler. İçlerinde fakir olan birisinin ise sadece iki tane oğlağı vardır. O da bu iki oğlağı diğer insanlara göstermeden mahcup bir şekilde burada kurban eder. O gece köylülerin rüyasına giren Pir-i Davut kesilen kurbanlar içerisinde sadece o mahcup ve fakir adamın kestiği iki oğlağın kabul edildiğini söyler. Bu olaydan sonra makbul kurban olarak daha çok keçi, koyun, oğlak tercih edilir. Bu toplu kurbanların dışında bireysel olarak da herhangi bir tarihe bağlı olmaksızın kurbanlar kesilmektedir.

Ziyarete her türlü hastalık için gelinmektedir. Gelen hastaların bazıları şifa ümidiyle yatıya

kalmaktadırlar. Ziyaretçiler türbe kapısına ve ağaçlara belli dilek ve istekleri için bez bağlamaktadırlar. Bu ziyaret alanında çok yaşlı ağaç türleri (söğüt, meşe, alıç, dardağan, dut vb.) mevcuttur. Bu ağaçlar kesinlikle kesilmez ve başka yerlere götürülmez. Kuruyan dalları ise gelen ziyaretçiler tarafından kurban eti pişirimi için kullanılır. Bu ağaçların meyvelerini gelen ziyaretçiler şifa niyetiyle yemekte dirler. Aynı zamanda teberrüken alıp evlerine götüren ziyaretçiler de olmaktadır. Ayrıca ziyaretçiler tarafından dilekler dilenip dallarına bez bağlanmaktadır. Ziyaretin yanında mum yakma yeri olarak kabul edilen alanda mum yakılmaktadır. Yine aynı ziyaret alanındaki Başpınar suyu yanında da mevcut olan mumu yakma yerinde de mum yakılmaktadır. Ziyarete gelen kişilerin ve hastaların şifa niyetiyle yemesi için şeker vb. kuru yiyecek ve meyve bırakırlar. Bunlar aynı zamanda yöre halkı tarafından lokma olarak adlandırılmaktadır.

Ulupınar (Birvan) köyünde geleneksel olarak her yıl düzenlenen ve Elazığ, Keban başta olmak üzere çevre il ve ilçelerden çok sayıda vatandaşın katıldığı Pir-i Davut’u Anma Şenlikleri yapılır.

Mirab Ziyareti, Ulupınar’ın girişinde mezarlıkların üst yanında tepede bir ağacın altında

bulunup etrafı taşlarla çevrili bir mezar ziyaretidir²⁵⁸. Burada yatan kişinin Şeyh Sadi adında bir zat olduğu söylenir. Bu kişinin Pir-i Davut'un kardeşi olduğu da ifade edilir. Kabir, daha çok Cuma akşamları ziyaret edilmektedir. Ziyaret alanında kurban kesme yeri mevcut olup buraya gelen ziyaretçilerden adağı olanlar kurban kesmektedir. Ayrıca kurban etleri pişirmek için ocaklar da bulunmaktadır. Yaz aylarında vefat eden kişilerin hayrına yakınlarınınca mevlitler okutulmakta ve yemekler verilmektedir. Ayrıca ziyaretin hemen yanındaki ağaca ziyaretçiler tarafından bazı dilekler tutulup bez bağlanmaktadır. Bu ziyarete gelen kişilerin burada mum yaktıkları da görülür.

Köyaltı Ziyaret Mezarı, ilçeye 19 km. mesafede bulunan ve eski ismi *Hamzıkan* olan *Sağdıçlar* köyünde bulunmaktadır. Ziyaret, köyün ortalama 200–300 metre aşağısında Köyaltı mevki olarak adlandırılan yerde bulunan etrafı taşlarla çevrilmiş basit bir mezar ziyaretidir. Burada bir şehit asker yatırının bulunduğu söylenir. Önceleri bu ziyaret mevkiinde bir ardıç ağacının bulunduğu da söylenmektedir. Elli altmış yıl öncesinde güz döneminde burada 40–50 civarında kurban kesilir ve bölge halkına ikram edilirmiş. Rivayete göre; köy sakinlerinden rahatsız olan Hacı Şimşek Bey'in kızı burada şifa bulmuştur. Yine rivayete göre, köylülerden meczup Abdullah Rüzgar bu ziyaretin etrafını çevirip,

---

²⁵⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

haftalarca burada kalıp, buraya büyük bir sevgi ve saygı duymuş. Günümüzde bu ziyarete fazla rağbet edilmemektedir.

Sultan Sinemil Evlatları türbesi, ilçeye 18 km. mesafede bulunan *Bayındır* köyünde yer almaktadır²⁵⁹. 1955 yılında üstü çatılı düz bir yapı olarak inşa edilmiş olan türbenin herhangi bir mimari özelliği yoktur. Türbede Hasan Dede, hanımı ve akrabalarına ait toplam altı kabir yer almaktadır. Bunlar İbrahim Dede (En büyük kabir), İsmail Dede, Hasan Dede, Cafer Dede, İsmail Dede ve Sultan Ana'nın kabirleridir.

Bu kabirdeki kişilerin Akgömlek köyündeki Sinemilli ziyaretinde yatan zatın soyundan geldikleri söylenir. Bu ziyaretgah Aleviler tarafından ziyaret edilmektedir. Ayrıca, ziyaretin üst tarafındaki tepede 'ziyaret ardıcı' yer almaktadır. Yöre halkı tarafından her yıl mart ve nisan ayında buraya yağmur duasına çıkılır ve kurbanlar kesilir.

Seyyid Kasım ve Seyyid Kadir türbesi, ilçeye 50 km. mesafede bulunan *Koyunuşağı* köyünde Bayram Tepe adı verilen mevkide yer alır. Türbenin bulunduğu alana kadar araba yolu mevcuttur. Bu tepenin tam zirvesinde etrafı duvarla örülmüş küçük bir bahçenin içerisinde bulunan türbeyi 1997 yılında Hacı Ali Munyar

---

²⁵⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

yaptırmıştır²⁶⁰. Üstü çatılı olan türbe sadece türbegah bölümünden oluşmakta olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Buraya girerken sağ tarafta yer alan kabir Kadir Efendi'ye sol tarafta yani mihraba yakın olan kabir ise Seyyid Kasım'a aittir. Türbede elektrik ve su bulunmaktadır. Yakın zamanlarda Mehmet Özdemir adlı bir şahıs tarafından ziyaretçilerin konaklamaları veya ihtiyaçlarını gidermeleri için türbenin bitişiğine misafirhane, yemekhane, yatakhane ve mutfak gibi ek bölümler inşa edilmiştir.

Türbe dışında bu iki zatla beraber şehit olanların mezarları da yer almaktadır. Türbe duvarında yer alan tabelada bu iki zatın şehit olduğu belirtilmektedir²⁶¹. Bu şehitlerle beraber toplam bu ziyaret mekânında kırk şehidin bulunduğu ifade edilir.

Türbe haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Ziyaretin bulunduğu yerin oldukça yüksek olması ve bölgenin iklim şartlarının da ağır olması sebebiyle daha çok sıcak mevsimlerde ziyaretler yapılır. Burası özellikle çocuğu olmayan kadınlar, bedensel ve ruhsal dengesi bozuk olanlar, sinir hastaları ve vücudunun çeşitli yerlerinde ağrısı bulunanlar olmak üzere her türlü sıkıntıdan muzdarip olanlar tarafından ziyaret edilir. Ziyaretten sonra çocuğu olanlar eğer çocukları erkek

---

²⁶⁰ KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005

²⁶¹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

olursa adını Kasım veya Kadir koymaktadırlar. Ziyarete gelen hastalardan bazıları şifa bulmak gayesiyle burada bir iki günlüğüne yatıya kalırlar. Şifa bulan ve adağı bulunan bazı ziyaretçiler burada kurban kesmekte ve kurban etini pişirip ikram etmektedir.

Kovancılar Evliyaları

Kovancılar ilçesi 1934 yılından önce boş ve çorak bir araziden müteşekkildi. 1934 yılında Romanya'dan gelen 300 hanelik bir soydaş kafilesinin bu küçük köyde iskân edilmesi planlanmıştır. 1935 yılında Kovancılar ilçesinin temeli atılır. Türk vatandaşlığına geçirilen Balkan Türkleri çevre köyler halkının desteği ile Kovancılar Ovasının batı kısmında yapılan 280 haneli evlere yerleştirilirler. Buraya yerleştirilen göçmenler Romanya'daki köylerinin ismini bu ilçeye vererek Kovancılar adını koymuşlardır.

Mirmehmetli Hacı Cuma Hoca (1837-1944), ilçeye 36 km. mesafede *Çatakbaşı* köyünün Mirmehmet mezraında medfundur²⁶². Köyün kuzey tarafında yer alan türbeyi ilk olarak Molla Bekir isminde bir zat yaptırmıştır. Daha sonraları türbeye bazı eklemeler

---

²⁶² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

yapılarak bugünkü haline ulaşmıştır. İki metre yüksekliğindeki türbenin tavanı ahşap örtülüdür. Türbe, taş ve topraktan yapılmıştır. Makam bölümünün tavanı kubbelidir. Makam bölümünde Hacı Cuma Efendi ile birlikte oğulları Mehmet Efendi ve Hilmi Efendinin kabirleri bulunmaktadır. Türbenin üst kısmına yakın zamanlarda çatı yapılmıştır. Türbede makam bölümü ile beraber mescit ve gelen ziyaretçilerin kalmaları için iki bölüm daha bulunmaktadır. Her bölüme ait kapılar dışarıdan ayrı olup, içeriden bölümler arası geçiş bulunmamaktadır. Türbenin hemen arkasında yer alan mezarlıkta Hacı Cuma Efendi'nin aile fertlerinin kabirleri yer almaktadır.

Hacı Cuma Hoca, Palu'da dünyaya geldi. Burada Şeyh Ali Sebti'ye intisap eder. Otuz dört yaşına geldiğinde Şeyh Ali Sebti vefat eder (1871). Bunun üzerine Şeyh Ali Sebti'nin oğlu Şeyh Hasan Efendi'nin dergâhında derslerine devam eder. Ve seyr-i sulükünü burada tamamlar. Şeyh Hasan Efendi icazetnamesini verdikten sonra Hacı Cuma Hocayı bizzat kendisi Karaçor nahiyesi Mirmehmet köyüne getirip yerleştirir ve bu bölgenin irşâd görevini ona verir. Şeyh Hasan Efendi dervişlerinin hazır olduğu bir ortamda tekkesinde otururken “Kırkların İmamı vefat etti”, der ve hüzünlenir. Biraz sonra “Bizim tarikatımızdan biri Kırkların İmamı tayin edildi” der. Yanındakiler “Efendi kimdir? diye sorunca, Şeyh Hasan Efendi kapıyı göstererek “Şu kapıdan ilk girendir” diye cevap verir. Bir süre sonra kapıdan Hacı Cuma Hoca girer. Şeyh Hasan Efendi

kendisini tebrik ederek gözlerinden öper. Bazı tasavvuf çevrelerinin naklettiğine göre, Şeyh Ali Sebti'nin vefatından sonra Hacı Cuma Efendi “Kırkların İmami” mertebesine yükselmiştir. Hacı Cuma Hoca Şeyh Hasan Efendi'nin vefatından sonra Şeyh Ali Sebti'nin tekkesini bir süre idare eder. Ayrıca Haydar Baba Mirmehmet Köyüne gelerek Hacı Cuma Efendi'nin gözetiminde çileye oturmuş ve icazetini almıştır. Yöre halkı tarafından Hacı Cuma Efendi hakkında birçok keramet ve menkıbe anlatılır. Haydar Baba rahatsız olduğu dönemde ziyaretine gelen Hacı Cuma Efendi'nin torununa onunla ilgili başından geçen şöyle bir hadiseyi anlatır. Rivayete göre, birgün Hacı Cuma Efendi, Haydar Baba ve Haydar Baba'nın bir arkadaşı beraberce Palu'dan Mirmehmet Köyü'ne gitmektedirler. Bir suyun başına geldiğinde Hacı Cuma Efendi atından iner ve suya giderek elini ve yüzünü yıkar. Bu arada Haydar Baba ve arkadaşı aralarında keramet üzerine konuşmaktadırlar. Onların bu konuşması Hacı Cuma Efendi'nin dikkatini çeker ve onlara dönerek “Kendi aranızda ne konuşuyorsunuz?” diye sorar. Haydar Baba'nın arkadaşı bir anda cesaretle “Efendi, bu kadar zamandır sana hizmet ediyoruz, ne olur bize bir kerametini göster” der. Bunun üzerine Hacı Cuma Efendi “Ben kimim, benim ne değerim var ki size keramet göstereyim” diye cevap verir. Bunun üzerine bu kişi tekrar “Allah aşkına Efendi ne olur göster” diye arzu dolu isteğini yeniden söyler. Onun “Allah aşkı” ifadesi üzerine Hacı Cuma Efendi birden titremeye başlar. Bunun üzerine elini bir anda suyun üzerindeki birikintiyeye

batırarak sudan canlı bir balık çıkarır ve tekrar elini suya batırarak onu bırakır. Hacı Cuma Efendi onlardan bu olayı kimseye anlatmamalarını ister. Haydar Baba bu hadiseyi Hacı Cuma Efendi'nin torunu Hasan Hüseyin Efendi'ye anlattıktan bir gün sonra vefat eder. Yine Hacı Cuma Efendi hasta ve zor günlerini yaşadığı sırada kız torununu yanına çağırır ve ona “Kızım benim yatağımı dama serin, ben orada yatacağım” der. Kız torunu ve damadı onun bu isteğine şaşırırlar. Kendi aralarında onun bu talebini kısa süre tartıştıktan sonra yatağı dama çıkarmaya karar verirler. Önce yatak sonra Hacı Cuma Efendi dama çıkarılır. Yatağına yatar yatmaz torunundan bir ibrik su ister. Kendisine su dolu ibrik getirildikten sonra torunu ve damadına dönerek “Yavrum siz gidip yatın” der. Onlar ondaki bu garip hali merak ettiklerinden uyumayıp Hacı Cuma Efendi'yi gözetlemeye başlarlar. Gecenin ikisine doğru her taraf zifiri karanlığa bürünmüşken gökyüzünden beyaz bir ışığın dama doğru indiğini görürler. Arkasından beyaz ışıkla birlikte yeşil bir ışık gökyüzüne doğru çıkıp gider. Torunu ve damadı bu hal karşısında bir an şaşkınlık geçirirler. Sonra ikisi dama çıkıp Hacı Cuma Efendi'ye bakmak istediklerinde onun yatağında olmadığını görürler. Damı dolaşırlar ama Hacı Cuma Efendi'yi bulamazlar. Bunun üzerine tekrar aşağı inip beklerler. Bir süre sonra aynı iki ışık dama iner. Bu sefer beyaz ışık tek başına gökyüzüne doğru yükselerek kaybolur. Bu olağanüstü durum karşısında ikisi de şaşkına döner. Yeniden dama çıkıp baktıklarında Hacı Cuma Efendi'yi yatağında oturmuş tesbih çekerken

bulurlar. Hacı Cuma Hoca vefatından önce, “Kim damdan düşer ve vefat ederse şehit olur.” dermiş. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Hacı Cuma Hoca 1944 yılında damdan düşerek vefat eder. Ölümünden sonra aradan birkaç yıl geçince bilinmeyen bir nedenden dolayı kabri açılır. Kabri açıldığında cesedinin ilk gömüldüğü gün gibi çürümemiş ve sağlam olduğu görülür. Bunun üzerine köylüler ve yakınları tarafından kabrine bir türbe yaptırılır. Türbeye haftanın bütün günleri gelinmekle beraber herhangi bir hastalıktan muzdarip olan kişiler buraya Cuma akşamları gelmekte ve şifa bulmak ümidiyle yatıya kalmaktadırlar. Türbeye her türlü hastalık için gelinmekle beraber daha çok psikolojik rahatsızlığı bulunanlar tarafından rağbet edilmektedir.

Munzur Dede Türbesi, ilçeye 24 km. mesafede yer alan *Topağaç* köyünün mezarlığında bulunmaktadır²⁶³. Türbenin türbegah kısmı kubbeli olup bitişiğinde, ziyarete gelen misafirlerin ihtiyaçlarını görmeleri için bir misafirhane bulunmaktadır.

Bu zatın Tepebağ’dan buraya geldiği söylenir. Bu zat halk arasında Munzur Baba olarak tanınsa da türbedeki levhada Munzur Dede olarak yazılıdır. Munzur Dede hakkında şöyle bir menkıbe anlatılır. Munzur Dede’nin Mustafa adında tek oğlu varmış. Askerler Mustafa’yı askere götürmek için köye gelmişler. Munzur Dede onlardan sabah götürmelerini istemiş. Onlar bu

---

²⁶³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

isteğe rıza göstermeyip gece götürmek istemişler. Bunun üzerine askerlere “İnşallah atlarınız ölür, semerlerini siz taşırsınız” diye beddua ederek tepki vermiş. Daha sonra keramet olsun diye elini pişmekte olan kavurma kazanına sokup karıştırmış ve avuçlayıp tabağa koymuş. Tabağa koyduğu kavurma da kan kesmiştir. Bu durum karşısında korkan askerler sabah gitmeye karar vermişler. Ancak askerler sabah kalktıklarında ise atlarının öldüklerini görmüşler.

Türbe her türlü hastalık için ziyaret edildiği gibi özellikle felçli ve ağrısı bulunan hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. Anlatıldığına göre, Munzur Dede, hastaların vücudunda ağrıyan yerine bir tahta parçası koyup üzerine okla vurunca bu ağrı geçermiş. Ayrıca adağı olan ziyaretçiler burada kurban keser ve tasadduk eder.

Aziz Baba Türbesi, ilçeye 16 km. mesafede bulunan *Kavakköy*'deki mezarlıkta bulunmaktadır²⁶⁴. Türbeye batıdan açılan kapı ile girilmektedir. Türbe, tek kubbeli olup sadece makam bölümünden oluşmaktadır. Kubbeli kısım saca kaplanmış olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Aziz Baba'nın babası bu köyden kaçıp Mardin'in Gülharin köyüne yerleşmiş. Babası burada vefat edince Aziz Baba yetim kalmıştır. Bunun üzerine akrabaları tarafından tekrar Kavakköy'üne getirilmiştir. Aziz Baba'nın altı çocuğunun olduğu

---

²⁶⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

rivayet edilir. Aziz Baba fiziki olarak normal bir boyda olup sakallı, saçlarını uzatır ve örermiş. Aziz Baba'nın birçok kerâmet sahibi oldunu ve yaptıkları zikirlerde babası Zülfü Efendi'nin boğazına şiş vurmuş olduğu anlatılır. Rivayete göre, bir gün köyde bir evde yangın çıkmış. Köylünün tüm çabalarına rağmen yangın kontrol altına alınamamış. O sırada yangın mahalline gelen Aziz Baba yanan eve doğru bakarak, “Yangın dur” deyince bir anda yangın sönmüştür. Yine rivayete göre, Aziz Baba hayattayken ağzı eğilen bir kişi yanına gelmiş ve dua istemiş. Aziz Baba adama okuyunca adamın ağzı düzelmiş. Aziz Baba ilim ve fazilet sahibi bir kişiymiş. Sık sık Nacaranlı Mehmet Baba'yla birbirlerini ziyaret edip yaptıkları sohbetlerle karşılıklı istifade ederlermiş. Yaşadığı dönemde Kavakköy'ünden hastalar Nacaranlı Mehmet Baba'ya dua etmesi için giderlermiş. Nacaranlı Mehmet Baba bu hastaları tekrar Aziz Baba'ya gönderir ve onlara “O, bu konuda benden daha ehildir”, dermiş.

Türbe haftanın bütün günleri de ziyaret edilmesine rağmen daha çok perşembe ve cuma günleri ziyaret edilmektedir. Ziyarete akli dengesi bozulanlar, çocuğu olmayan kadınlar, korkmuş olan kişiler ve felçli hastalar başta olmak üzere her türlü hastalıktan muzdarip olanlar getirilir. Bu hastalardan bazıları şifa bulmak amacıyla bir geceliğine burada yatırılır. Ayrıca ailevi huzursuzluğu olanlar ve işsiz olanlar buraya gelmekte ve bu sıkıntılarında kurtulmak için Allah'a dua etmektedirler. Buraya geldikten sonra amaç ve maksatlarına ulaşanlar

daha sonra buraya gelerek kurban kesmekte ve kurban etiyle etli pilav pişirerek ikram etmektedir.

Maden Evliyaları

Maden ilçesi dağlarında bulunan bakır madenin keşfedilmesiyle beraber yüzyıllar boyu birçok kavmin uğrak yeri olur. Buna karşılık ilçe merkezinde herhangi bir kalıcı yerleşim olmaz. Yerleşimin ve şehirleşmenin süreklilik kazanması ise ancak Osmanlı egemenliğinden sonra başlar. Bunda hem yörenin doğal yapısı yerleşime elverişli değil, hem de yöre her maden sahası gibi, akıllarda para yatağı olarak yer ettiğinden, sürekli saldırılara uğraması etkili olmuştur. Bu durum 16.yüzyıla kadar devam eder. Bu tarihten sonra başlayan kalıcı yerleşim sayesinde Maden ilçesi önce bir köy, sonrada bir ilçe olarak günümüze kadar gelir. Tanzimat dönemine kadar bir maden ocağı özelliği taşıyan Maden ilçesi, bu döneme kadar “Maden Emini” denilen, Anadolu ve Rumeli’de işletilen madenlerin yönetiminde sorumlu kişilerce yönetilir. Maden Eminlikleri, Tanzimat dönemine kadar devam eder, bu tarihten sonra madenlerin denetiminde yeni düzenlemeler getirilir. 3 Kasım 1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile devlet idaresinde köklü değişiklikler yaşanır. Maden ilçesi bir

maden ocağı özelliğinin yanında, nüfus yoğunluğu bakımından da bir şehir özelliği taşımaya başlamıştır. Diyarbekir vilayeti merkez sancağına bağlı bir ilçe merkezi haline getirilen Maden ilçesi 1883 yılına kadar da kaymakamlar tarafından yönetilir. Gelişmesini hızla sürdüren Maden, 1883 yılında ise Diyarbekir vilayetine bağlı ve sınırları Urfa'dan Erzurum'a kadar uzanan bir Sancak merkezi olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra ise, Mart 1924'te yapılan idari yapılanmada genel valilikler kaldırılarak bütün sancaklara vilayet adı verilir. Dolayısıyla maden ilçesi vilayet halini almış ve idari statü 1927 yılına kadar devam etmiştir. 1927 yılındaki idari düzenlemede ise Elazığ iline bağlanan Maden ilçesi, bu tarihten sonra da kaymakamlar tarafından yönetilen bir ilçe merkezi olarak günümüze kadar gelmiştir.

Şeyh Muhammed Kattal türbesi, ilçeye 37 km. mesafede bulunan *Kartaldere* Köyündedir²⁶⁵. Şeyh Muhammed Kattal'ın Hicri 764 yılında irşad hizmetini ifa ederken Ermeni ve Bizanslılarca katledildiği rivayet edilir. Bu sebeble Kartaldere köyünün eski adı 'katledilen şeyh' anlamına gelen "Şeyhkatülân" olarak anılmıştır.

Türbe köy içerisine az yükseklikte düz bir arazi üzerinde bulunur. Türbe, üstü çatılı olup, türbegâh, misafirhane, mescit ve mutfak olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Türbegâh kısmı demir

---

²⁶⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

parmaklıklarla kapatılmıştır. Türbenin herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Ayrıca türbenin arkasındaki dış duvarına iki tane Türk bayrağı işlenmiştir. Türbenin karşısında ve alt tarafında köy mezarlığı bulunur. Muhammed Kattal, Osmanlı İmparatorluğu döneminde hazırlanan berat ve fermana göre Evlad-ı Resül'den olup Zeynelabidin'in oğlu Muhammed Bakır'ın oğludur.

Türbe duvarında yer alan mermer levhaya göre Muhammed Kattal'ın şeceresi şöyle verilmiştir: “Bu türbede yatan Evlad-ı Resül'den beşinci imamın oğlu Seyyid Muhammed Kattal Hazretleri'dir. Muhammed Kattal Muhammed Bakır'ın, Muhammed Bakır Ali Zeynel Abidin'in, Zeynel Abidin İmam Hüseyin'in, İmam Hüseyin'de İmam Ali'nin oğludur. Radiyallahü Anhüm. Şecere Tarihi: 764” Muhammed Kattal'ın asıl adı Ali'dir. Babası Muhammed Bakır büyük bir hadis ve fıkıh âlimidir. Bugün mevcut birçok sahih hadise kaynaklık etmiştir. Devrin hükümdarı Ömer bin Abdulaziz birçok konuda ona fikir danışıp istifade etmiştir. Muhammed Kattal, İslam ordularıyla birçok savaflara katılmış ve başarılar göstermiştir. Onun, İslamı yaymak amacıyla Anadolu'ya yönelik akınlardan birinde tahminen genç bir yaşta görev alarak bugünkü Kartaldere yakınlarında Bizanslılarla yapılan bir savaşta şehit düştüğü ve buraya defnedildiği söylenir. Türbenin bulunduğu köyün kuzeyinde yer alan dağın zirvesinde **Muhammed Baki** ve eteğinde ise **Muhammed** isimli zâtların bugün yerleri belli olmayan mezarları yer alır.

Bunların Muhammed Kattal'ın savaş arkadaşları olduğu ve burada şehit düştüğu rivayet edilir. Bu mevki ile ilgili yöre halkı tarafından şöyle bir menkıbe anlatılır.

Menkıbeye göre, Kartaldere köyünden Muhammed Kattal'ın bulunduğu köyün kuzey tarafındaki bu ziyaretler mevkiinde bir genç, arkadaşlarıyla gezerken bir insan kemiği bulur. Bu genç kemikle oynarken yanındaki bir arkadaşını onunla oynamaması gerektiğini söyler. Ancak o arkadaşının bu uyarısını dikkate almaz ve arkadaşına “Nihayetinde bir kemik değilmi, bu kemikle oynamaktan ne çıkar” diye cevap verir. O esnada o bölgede uğultulu bomba patlamasını andıran bir ses duyulur. Dağ adeta sallanır. Kemiği elinde tutan gencin ağzı eğilir ve korkudan dili tutulur. Bu genç kemiği hemen yere bırakır ve yanındaki arkadaşları tarafından köye götürölüp soğuk duş aldırılır. Bilahare genç kendine gelir ve ağzı düzelir.

Türbeyi ziyaret etmenin ruh ve sinir hastalıklarına iyi geldiği, türbenin sağ tarafındaki dere yatağından akan kaynak suyunun da cilt hastalıklarının tedavisinde şifalı olduğu yönünde halk arasında yaygın bir kanaat vardır. Günümüzde bu türbe, yöre halkı tarafından ziyaret edilir. Ziyarete çevre illerden gelenler de olmaktadır. Ziyaretçiler bu zata Kur'an-ı Kerim okuyup bağışlar ve bu zâtin yüzü suyu hürmetine Allah'a sıkıntılarının giderilmesi için dua ederler. Burada ağaçlara bez bağlama, mum yakma vb. davranışlar görülmez. Ziyaret için herhangi özel bir gün mevcut olmayıp haftanın bütün günleri de ziyaret edilmektedir. Ziyarete korku, felçlik,

ruh ve sinir hastalıkları başta olmak üzere her türlü hastalık için gelinmektedir. Rahatsızlığı olan bazı hastalar şifa bulma ümidiyle burada yatıya kalır. Şifa bulup da adak dileyenler daha sonra buraya gelip kurban kesmekte ve tasadduk etmektedirler.

Palu Evliyalari

Selçuklu akınlarından sonra Çubukoğulları, beylik temelini Palu'da atar ve Palu, beylik merkezi olur. Çubuk Bey'in ölümünden sonra idareyi devralan oğlu Mehmet, beyliğin merkezini Palu'dan Harput'a taşır. Harezmîler, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular, Safeviler hakimiyetinde kalan Palu, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hakimiyetine "Palu Hükümeti" statüsünde imtiyazlı olarak girer ve Palu bu imtiyazlı statüsünü Tanzimat dönemine kadar devam ettirir. Palu, Tanzimat'a kadar Cemşid Bey'in sülalesi tarafından idare edilir. Tanzimat ile birlikte Palu hükümdarlığının saltanatına son verilerek buraya devlet tarafından bir vali gönderilir. Palu'nun ilk yerleşim merkezi olan Çarşıbaşı Mahallesinde çıkan bir yangın sonucu çarşı bölümünün büyük bir kısmının yanması ile ilçe, 1928 yılında Palu Kalesi'nin batısındaki yamaçta Zeve (Yukarı Palu) denilen yere yerleşir. Bir süre burada kalan ilçe, yerleşim yerinin heyelan sahası

olması sebebiyle buradan da 1954 yılında Talabi (şimdiki İstasyon) denilen Murat Nehri kıyısındaki düzlük arazi üzerine kurulur.

Palu kalesi, köprüsü, camisi, türbesi, kilisesi, mescidi, hamamı, bedesteni ile büyük bir yerleşim yerinin izlerini taşır.

Palu'da kıymetli eserler bırakmış olan Cemşid Bey'in kendi adına yaptırmış olduğu eski Palu yerleşiminin Zeve Mahallesiindeki külliye Cami, Türbe, Merde ve Hazire' olmak üzere dört kısımdan oluşmaktadır. Cami, eski Palu'ya girdikten sonra kale tarafına giderken hemen yolun sağ tarafındadır. Bölgede meydana gelen tabii afetler ve depremler sonucunda büyük hasara uğrayan cami, yeniden onarım görmüştür. Giriş kapısı bir tane kuzeydendir. Camiinin şu andaki kubbesi de orijinal olmayıp çöktükten sonra yeniden aslına uygun olarak yapılmıştır. Bu eser yapılırken solundaki Cemşid Bey türbesinin iki cephesi de tahrip edilerek Camii duvarı yapılmıştır. Cemşid Bey Camii, 1997 yılında yeniden onarıma alınarak aslına uygun bir şekilde onarılmış ve 2000 yılında ise ibadete açılmıştır.

Türbe, Palu'nun hem tarihi hem de mimari bakımından en dikkate değer türbesidir. Türbe içinde sekiz mezar bulunmaktadır. Bunlar sanat tarihi bakımından önemli sayılır. İstanbul'dan gelen hattat ve sanatkarlar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir. Burada banisine ait 975 h. Tarihli "Cemşid bin Rüstem

Bey” adlı nefis lahit vardır. Boyu ve geometrik zerafeti göz kamaştırıcıdır. Medrese cami ile birlikte yapılmıştır. Uzun yıllar eğitim ve öğretimin yapıldığı medrese’de 19. yüzyıl sonlarında Müderris Mustafa Efendi tarafından ilm-i Şariat derslerinin verildiği nakledilir. Camii ve medrese kısmı cumhuriyetin ilanından sonra sonra uzun süre hapishane olarak kullanılmıştır.

Eski Palu Çarşıbaşı Mahallesi merkezinde yer alan **Ulu Cami**, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olup, dikdörtgen harimin batısında avlu kısmı ve çeşmesi yer almaktadır.

Eski Palu Çarşıbaşı Mahallesi merkezinde yer alan **Küçük Cami**, kare planlı tek mekanlı bir yapı olup, örtü sistemi tamamen çökmüş, kuzey duvarları kısmen tahrip olmuş, minaresi ise şerefeden itibaren yıkılmış durumdadır. Kitabesi bulunmayan yapı, genel özellikleri ve plan tipi itibarıyla, XVI-XVII. yüzyıllarda yapılmış olmalıdır.

Eski Palu yerleşiminin Zeve Mahallesinde yer alan **Dükkanönü Camii**, doğu batı doğrultusunda dikdörtgen planlı harim bölümü ve ona güneydoğu köşede birleşik bir minarenden oluşur. Girişin üstünde bir dönem var olan ancak, günümüzde görülmeyen kitabedeki 1291 H / 1874 M tarihi, caminin yapım tarihi olarak değerlendirilir.

Eski Palu’nun Çarşıbaşı Mahallesindeki Kilisenin kitabesi olmayıp, Bizans dönemine ait olduğu

sanılmaktadır. Bu kilisenin ayakta tek kalan kısmı sadece naos kısmı olup, kare planlı ve kubbe ile örtülüdür. Kubbe kasnağındaki pencere aralarında aziz, pantatiflerde dört İncil yazarı tasvirleri görülür.

Tepecikli Mehmet Baba'nın türbesi ilçeye 23 km. mesafede bulunan *Baltaşı Köyü*'nün güneyinde yüksekçe bir tepede yer alır²⁶⁶. Türbede makam bölümü ile beraber iki bölüm daha bulunmaktadır. Bir bölümde oğlu Mahmut Efendi'nin kabri yer alıp diğer bölüm mescit ve misafirhane olarak kullanılmaktadır. Türbe alanında elektrik ve su bulunmaktadır.

Tepecikli Şeyh Mehmet Baba, Maden'in *Tepecik* köyünden göçerek eski ismi Nacaran olan Baltaşı köyüne yerleşir. Mehmet Baba Kadiri şeyhi olup Güntaş (Kövenk) köyünde medfun bulunan Nakşî ve Kadiri meşayihından Ömer Hüdayi Baba'nın halifelerinden Kadiri tarikatına mensup Dereboğazlı Hamza Baba'nın halifesidir.

Anlatıldığına göre, Mehmet Baba ölüm döşeğinde iken, “Öldüğüm vakit bir köseği getirip baş ucuma dakin. Şayet köseği göverirse gelir beni ziyaret edersiniz. Eğer köseği gövermezse beni sakın ziyaret etmeyin” diye vasiyet eder. Mehmet Baba vefat ettiği vakit yaptığı vasiyet yerine getirilir. Baş ucuna diktikleri köseği bir

---

²⁶⁶ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

süre sonra göverir. Ondan sonra da mezarını ziyaret etmeye başlarlar. Bir başka rivayete göre de, Tepecikli Mehmet Baba, bir gün dergâhında otururken bir köyü eşkıyaların bastığını kalp gözü ile görür. Hemen müritlerinden birisi ile bir mendilin arasında biraz yiyecek gönderir. Mürit mendili götürür ve eşkıyaların liderinin önüne koyar. Mendili açan eşkıya başının gözlerine mendilin içinde değişik çeşitte yemeklerin sıcak sıcak buharlaştığını görünce şaşırır ve hemen yola düşer. Tepecikli Mehmet Baba'ya gelerek mürid olur ve tövbe ederek eşkıyalıktan vazgeçer.

Mehmet Baba'nın türbesi her türlü hastalıktan şifa bulmak amacıyla ziyaret edildiği gibi daha çok psikolojik, akıl ve ruh hastaları tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelen hastaların bir kısmı şifa bulmak amacıyla burada bir süre bekletilir veya bir gün yatıya bırakılır. Bunun yanında çocuğu olmayan kadınlar, kısmeti kapalı olan gençler, işsiz olan kişiler gibi çeşitli amaç ve maksatlar doğrultusunda buraya rağbet edilmektedir. Ziyaret sonucunda çocuğu olan kişiler çocukları şayet erkek olursa adını "Muhammed" koymaktadırlar. Amaç ve maksatlarına ulaşanlar eğer adak dilemişlerse adağını buraya getirip kesmekte etli pilav yaparak ikram etmektedirler.

Şeyh Ali Sebti (1786-1871) türbesi, Palu ilçesinin karşı yakasında, Murat suyundan biraz yukarıda yüksek bir tepe üzerinde etrafı çevrili bir bahçe içerisinde yer

alır²⁶⁷. Türbenin üstü çatılı olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Türbe, giriş kısmı ve türbegah olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Türbegah kısmında sadece Şeyh Ali Sebti'nin kabri yer alır. Giriş kısmında ise aile fertleri ve yakınlarının kabirleri bulunur. Türbenin bulunduğu mevkide abdest alma yerleri de mevcuttur.

Şeyh Ali Sebti Hazretleri, 1786 yılında Diyarbakır'a bağlı ancak günümüzde Mardin'in Savur ilçesine bağlı olan merkez köylerinden Kırkdirek (Çilsütun)'da dünyaya gelir. Rivayete göre, Çilsütun köyünden kırk tane veli yetişmiştir. Bunlardan kırkincısı ise Ali Sebti'dir. Bu köye Kırkdirek adı Şeyh Ali Sebti'nin Mevlana Halid Bağdadi'nin (177?-1827) kırkinci halifesi olduğu için verilmiştir. "Sebti" kelimesi Şeyh Ali Sebti'ye hocası Mevlana Halid-i Bağdadi tarafından tasavvufi bir mahlas olarak verilmiştir. Bu kelime Arap bilginleri tarafından evlad-ı Resul olanlara iltifat mahiyetinde söylenirmiş. Sultan IV. Murat'ın Bağdat seferleri sırasında bir takım iftiralar sonucunda Şeyh Ali Sebti'nin dedeleri siyasi bir operasyona maruz kalır, evleri yakılıp yıkılır, köyleri harabeye döner. Bu olayda Sebti'nin "Seyyidlik" şecereleri de zayi olur. Fakat Sebti Hazretlerinin seyyid olduğu Hüseyin Hilmi Işık tarafından kaleme alınan "*Tam İlmihal Saadeti Edebiye*" adlı eserin sonunda belirtilir. Şeyh Ali Sebti ilk

---

²⁶⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

ilim tahsilini Diyarbakır Ulu Camii medresesinde yapar. Daha sonra eksik kalan ilmini ise Irak'ın Erbil ve Süleymaniye şehirlerinde tamamlayarak icazetini alır. Bundan sonra kendi köyüne döner ve medrese açıp ders vermeye başlar. Bu sırada irşad ve hilafetle görevli olarak Hindistan'dan dönen Nakşibendî müritlerinden Mevlana Halid, büyük mürşitleri Abdullah-ı Dehlevi'nin emriyle Diyarbakır'a uğrayıp Aliyyü's Sebti'yi bularak evine misafir olur ve irşadında kendisine arkadaş olmasının Abdullah-ı Dehlevi tarafından emredildiğini söyler. O da Mevlana Halid'le birlikte Diyarbakır'dan ayrılarak Şam'a gider. Şeyh Ali Sebti, Mevlana Halid'in vefatına kadar yanında kalır ve madden ve manen büyük hizmetlerde bulunur. Bunun neticesinde Mevlana Halid Bağdadi tarafından kendisine hilafet verilmiştir. Ayrıca Mevlana Halid Bağdadi vefatından önce Şeyh Ali Sebti'ye, "Vefatımdan sonra Palu'ya gidiniz, orada irşat ile meşgul olunuz", diye vasiyette bulunmuştur. Bir gün Şeyh Sebti'nin annesinin hasta olduğu haberi gelir. Bunu duyan Mevlana Halid, Sebti'yi çağırarak, "Ali annen hastadır, anneni görmeye git", emrini verir. Yola çıkan Ali Sebti eve ulaştığında annesinin vefat ettiğini öğrenir. Annesinin sağlığına yetişemeyen Ali Sebti bu üzüntü içinde tekrar şeyhinin yanına döner. O, Şam'a geldiğinde şeyhi Mevlana Halid'in de vefat haberini duyunca üzüntüsü bir kat daha artar. Diğer bir rivayete göre ise, sağlığında hocasının verdiği icazetnameyi kabul etmemiştir. Mevlana Halid Bağdadi vefat edince Sebti'ye kardeşi Şeyh Mahmud Sahib, "Sizin icazetnameniz

Mevlana Halid'in emri üzerine yazılmış, ben de imzalıyorum. Bana verilen emir üzerine doğuda Palu'ya yerleşip doğu bölgesinde halkı irşad etmekle vazifelendirilmiş olduğunuzu size bildirmekle Mevlana'nın size vasiyetini yerine getirmiş bulunuyorum", buyurmuştur. İcâzetnâmesini talebelerinden Abdullah-ı Mekki Palu'ya getirerek teslim eder. Bu arada Şah Abdullah Dehlevi'nin manevi işaretleri Ali Sebti'nin "üveyslik" mertebesinde talim edilmesine vesile olmuştur. Şeyh Ali Sebti, Mevlana Halid Bağdadi'nin üçüncü halifesidir. Birincisi Mevlana Halid'in kendi kardeşi, ikincisi ise Erbilli Fettah Ahmed'dir. Ali Sebti Mevlana Halid'in vasiyeti üzerine 1830 tarihinde Palu'ya gider ve burada irşad çalışmalarına devam eder. Şeyh Ali Sebti bölgede irşad çalışmalarına devam ederken o günün feodal yapısını devam ettirmeye çalışanlar tarafından kendisi ve yakın çevresi rahatsız edilmeye başlanır. Şeyh Sebti bu durum karşısında bölgede kargaşa ve huzursuzluğa yer vermemek için Ali Hoca'yı da yanına alarak Ali Hocanın köyü olan önceden Palu'ya bağlı Kelhası (Bingöl / Genç) köyüne gelip yerleşir. Burada irşad, talim ve derslerini devam ettirir. Şeyh Sebti bu göçten iki sene sonra tekrar Palu'ya dönmek ister. Buna kendisine intisab edenler razı olmayınca o, "Şeyhim Mevlana Halid'in emrini yerine getirmek gerekir" deyince karşı çıkan olmaz. Birkaç müridi ve Ali Hoca ile birlikte Palu'ya hareket eder. Aynı günün akşamı Palu'nun Çayyukarı bahçelerine ulaşip geceyi burada geçirir. Bu arada Ali Sebti ve

beraberindekilerin geldiğini haber alan Palu'nun Aşağı Mahalle sakinleri onları mahallelerine davet ederler. Bu teklifi kabul eden Ali Sebti ve beraberindekiler Aşağı Mahalleye gider. Mahalle sakinlerinden Eblaşoğulları tarafından kendilerine arsa vakfedilir. Ali Sebti vakfedilen bu arsa üzerinde bir cami, medrese ve cami yanında da iki odalı bir ev inşa ettirir.

Nakşîlik tarikatı bu bölgeye ilk defa Ali Sebti ile girer. Palu'da bozulan nizamı o yıllarda tesis ederek dini, gerçek yönleriyle halka anlatmış ve birçok gayr-i müslimin İslamla şereflenmesinde etkili olmuştur.

Şeyh Ali Sebti hakkında birçok keramet ve menkıbe anlatılır. Rivayete göre; bir gün Şeyh Ali Sebti görevli olarak Bağdat'a giderken yol üzerinde oturan ve geçişi engelleyen bir aslana rastlar. Aslanın yolu kesmesine ve korkutucu bir halde yol üstünde oturmasına önem vermeyerek yoluna devam eder. Bu korkutucu ve tehlikeli olan hayvana yaklaştığında "Meded ya Hazret" diyerek Mevlana Halid'den yardım diler. Tam o esnada bir el aslanın ağzına çarpar ve bunun üzerine aslan yoldan kalkarak oradan hızla uzaklaşır. Şeyh Ali Sebti de yoluna devam eder.

Yine bir başka rivayete göre, Palu beylerinden biri Şeyh Ali Sebti'yi evine davet eder. Bunun üzerine Ali Sebti bu davete icabet eder. Beyin Ali Sebti'yi davet etmesindeki asıl maksat onun şeyh olup olmadığını sınamaktır. Bunun için bey, bir tavuğu İslami usuller dışında keserek yani murdar ederek yemek hazırlatır ve Sebti Hazretlerine ikram eder. Ali Sebti önüne konulan

tavuk etinden yer. Bunun üzerine bey Sebti'ye dönerek "Sizin yediğiniz tavuk eti murdar bir tavuğun eti idi. Eğer Şeyh olmuş olsaydınız etin murdar olup olmadığını anlardınız", der. Bunun üzerine Ali Sebti tebessüm ederek Beyi yanına çağırır ve ağzını açarak "İçeri bak ne görüyorsun?" der. Bey, Şeyh Ali Sebti'nin ağzına bakınca büyük bir derya ve deryanın içerisinde tavuğun yüzdüğünü görür. Ali Sebti, beye dönerek "Sizin o murdar ettiğiniz tavuk bu büyük deryayı kirletebilir mi?" diye sorar. Bu manzara karşısında mahcup olan bey özür dileyerek Şeyh Ali Sebti'ye intisab eder. Şeyh Ali Sebti 1871 yılında 85 yaşında vefat eder.

Ali Sebtî hazretleri, insanlara Allahü teâlânın emir ve yasaklarını hatırlatır, Ehl-i sünnet vel-cemâat îtikâdının üstünlüğünü ve buna bağlı olmayı anlatırdı²⁶⁸. Namaz için titrer, fırsat buldukça kazâ namazı kılmayı söyler; "Namazlarınızı terk etmeyiniz, aksi halde iyiliği terk edersiniz" buyururdu.

Günümüzde türbesi yöre halkı ve çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Gelen ziyaretçiler tarafından kabri şerifleri başında Kur'an-ı Kerim ve dualar okunmaktadır. Ziyaret yaptıktan sonra bazı ziyaretçilerin nafile namazı kıldıkları görülür. Burası haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Özellikle sıcak mevsimlerde gerek yöre halkı ve gerekse çevre illerden gelen kişiler tarafından yoğun olarak ziyaret edilir. Ziyarete her türlü hastalık için

---

²⁶⁸ Evliyalar Ansiklopedisi

gidilmekte, dua edilmekte ve Allah'tan şifa temenni edilmektedir. Çok sık olmamakla beraber adağı bulunan ziyaretçilerin burada kurban kestikleri de söylenir. Yine çeşitli dilek ve istekleri olan kişiler bu maksatlarına ulaşmak amacıyla buraya gelir ve burada yatan zatların yüzü suyu hürmetine Allah'a dua eder.

Mahmut Samini'nin (1812-1892) türbesi, Palu ilçesinin 3 km. doğusunda Murat Nehri'nin kuzey yakasında bulunan düzlükte bulunmaktadır²⁶⁹. Türbe tavanının tam ortasında beton dökümü sivri sayılabilecek tarzda bir kubbe bulunmakta olup bakırla kaplanmıştır. Kare planlı ve iki mekânlı olan türbe, yakın zamanda bir iş adamı tarafından restore edilmiştir. Türbenin iç ve dış duvarları fayansla kaplanmıştır. Türbe içinde Mahmut Samini Efendiyle beraber torunu ve aynı zamanda İmam Efendi'nin halifesi Şeyh Saadettin Efendi'nin türbesi de yer almaktadır. Türbe içinde yer alan sandukalar da tamamen şekilli fayanslarla kaplanmıştır. Sandukaların bulunduğu bölüm tahta setle ayrılmıştır.

Mahmut Samini'nin atası olan (lakabı Pirbab) Molla Yusuf, Mardin'in Derik kazasından gelerek Palu'nun Beyhan (Hun) köyüne yerleşmiştir. Babası Hacı Ahmed Efendi Beyhan'dan Palu'ya gelip Çarşı Mahallesinde hamamın arkasında bir ev alarak buraya yerleşir. Mahmut Samini de 1812 yılında burada dünyaya gelir. Seyyid olup, Peygamberimizin torunu Hz.

---

²⁶⁹ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Hüseyin'in soyundandır. İlk tahsilini doğduğu yerde yapar. Daha sonra Şeyh Ali Sebti'nin sohbetlerinde kemale erer. On üç sene talebelik yapan Mahmut Samini tasavvuf yolunda yüksek mertebelere erişir. Mahmut Samini ticaretle uğraşmasına rağmen Ali Sebti'nin sohbetlerine devam eder, köy ve nahiyelere teşriflerinde beraber bulunurlar. Mahmut Samini, Şeyh Sebti'nin yanında terbiyesini tamamlayarak Şeyh Ali Sebti'den hilafet almıştır.

Mahmut Samini hakkında birçok menkıbe ve kerâmet anlatılır. Denilir ki, İmam Efendi gördüğü bir rüya üzerine Elazığ'ın Palu kazasına giderek şeyhi Mahmut Samini'yi ziyaret eder ve sohbetlerine katılır. Fakat İmam Efendi Mahmut Samini'den inâbe almaya yanaşmaz. Çünkü Mahmut Samini'nin tütün içmesi (sigara) ve rahatsızlığından dolayı gözlerinin çapaklanması onun dikkatini çeker. O, "tütün içenden hiç şeyh olur mu?", diye düşünür. Bir süre sonra kendisine kahve ikram edilir. İmam Efendi kahvesini içerken beyaz olan cübbesine bir miktar kahve dökülür. Giyim kuşam temizliğine son derece dikkat eden İmam Efendi, "Mahvoldu cübbe.", diye düşünür. Mahmut Samini, "Hafız, cübbeni çıkar da bizim Mustafa temizlesin" der. İmam Efendi cübbesinin temizleneceğine inanmaz ama yine de çıkarıp verir. Cübbe birkaç dakika sonra temiz bir halde gelir. Yine o gece İmam Efendi garip bir rüya görür. Rüyasında dünyada bütün bitkiler Allah'a secde etmektedirler. Ne var ki, tanımadığı bir bitki Allah'a bir türlü secde etmez. İmam Efendi sabah uyandıığında

Mahmut Samini kahvesini içmektedir. Bir süre sonra İmam Efendi'ye dönerek, “Hafız bir ateş getir de şu Allah'a secde etmeyen otu yakalım”, der. Arkasından, “Hafız biz bu tütünü şunun için içiyoruz. Buraya tütün için birçok kişi gelmektedir. Şayet ben tütün içmemiş olsam, tütün için kişilerin çoğu beni dinlemeyip tütün içmek için dışarı çıkacaklar. Halbuki şimdi hem tütün içiyor hem de oturup beni dinliyorlar. Bunun keyifçisi değilim, sırf bunun için içiyorum”, der. Bu olay ile hakikati anlayan İmam Efendi'nin Mahmut Samini hakkında olan şüphesi de oldukça izale olmuştur. O gün İmam Efendi içlerinde Mahmut Samini'nin de bulunduğu cemaate imamlık yapar. Bunun üzerine talebelere biri Mahmut Samini'nin ileri gelen talebelerinden Miyadinli Mehmet Efendi'ye dönerek, “Hoca Efendi neden mihrabı bu Hafız misafire bıraktı”, diye sorar. Bu soru üzerine o da, “O daha müşid görmeden seyr-i sülûkta ilk devreyi kendi gücü ile atlatmıştır”, cevabını verir. Burada üç gün kaldıktan sonra Mahmut Samini, İmam Efendi'ye, “Hafız misafirlik üç gündür. Bahçedeki sebzeler kurumak üzeredir. Git bahçedeki sebzeleri sula”, der. Ancak İmam Efendi sebzelerin yarısını suladığında suyun kesildiğini görür. Döner durumu Samini'ye anlatır. Mahmut Samini kendisine, “Hafız sen ne diyorsun? O havuz bahçenin tamamını suluyor. Sen git havuza bir daha bak”, der. Tekrar gidip bakan İmam Efendi havuzun suyla dolu olduğunu görür. Bunun üzerine onun Mahmut Samini'ye olan itimadı daha da artar. Aynı gün ikindi vakti Mahmut Samini, İmam Efendi'ye, “Hafız yarın çok misafirimiz

gelecek. Bostana git biraz patlıcan topla ve mutfağa bırak”, der. İmam Efendi aldığı emir üzerine patlıcan toplamaya gider. Ancak bostandaki patlıcanların henüz çiçek açmamış ve yetişmemiş olduğunu görür. Geri dönüp durumu hocasına anlatır. Hocası kendisine, “Hafız! Murat suyuna gitsen kurutup gelirsin. Tekrar git patlıcanları yetişmiş bulacaksın”, der. İmam Efendi tekrar gidince gerçekten patlıcanları olgunlaşmış bir şekilde görür. Bunda da hocasının bir kerâmetinin olduğunu anlar. Bunun üzerine İmam Efendi hocasının büyük bir mürşîd ve tasavvuf ehli olduğuna kesin kanaat getirir.

Mahmut Samini vefatından bir sene önce istiska hastalığına yakalanır²⁷⁰. Bu sırada bütün işleriyle müritlerinden Teberdar Efendi ilgilenir. Hatta bir ara kalbinden “Keşke vasiyet etseydi” diye geçirir. Mahmut Samini onun bu düşüncesine vakıf olarak, “ Ne acele ediyorsun, giderken haber veririm. Bununla birlikte vasiyet edeyim. 500 kuruş harcayınız, bu azdır 1500 kuruş olsun ve Murat kenarında Kelekbaşı’na defnediniz”, deyince Hacı Teberdar Efendi’nin, “Efendim orası boş ve kimsenin olmadığı bir yerdir”, demesine karşılık, “Gelip etrafımı doldururlar”, diye buyurur. Bir cuma günü vefat eder ve vasiyet buyurduğu yere defnedilir. Kısa bir sürede türbesinin etrafı büyük bir

---

²⁷⁰ Vücudun anormal derecede su toplamasına halk arasında istiska; tıp dilinde ise ödem veya hidrofizi denir. Yüzde, ellerde, ayaklarda veya karında ağrısız şişlikler görülür. Bu şişkinliklerin kaynağı kalp, karaciğer veya böbrek hastalıklarıdır.-www.medikalsozluk.com-

kabristana dönüşür. Vefatından sonra torunu Abdulmecid Efendinin oğlu İmam Efendi'ye intisab ederek ondan hilafet almış, tarikat ve makamını devam ettirmiştir.

Ahmed Mekkî Üçışık onun yirmiye yakın ârif yetiştirdiğini kaydeder²⁷¹. Bunlardan Harputlu Osmân Bedreddîn efendi ve o zaman Erzurum'un kazâsı olan Kiğı kasabasında Hacı Yusuf Efendi ile oğlu Muhammed efendi ve Kiğı müftüsü Muhammed Nüreddîn Efendi meşhûrdur. Nureddîn Efendi 1964 yılında Antalya'da vefet eder.

Türbe günümüzde gerek yöre halkı gerekse çevre illerden gelen ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir. Ziyaret için belli bir gün mevcut olmayıp haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Türbe çeşitli felçli hastalar, bedensel ve ruhsal dengesi bozuk olanlar, sinir hastaları yoğunlukta olmak üzere çeşitli hastalıklardan müzdarip olan kişiler tarafından şifa bulma ümidiyle ziyaret edilmekte ve bu kişilerden bir kısmı bu rahatsızlarından kurtulmak için burada yatıya kalmaktadır. Ayrıca türbe çeşitli dilek ve istekler doğrultusunda ziyaret edilmektedir. Maksatlarına erişen ziyaretçilerin bir kısmı buraya gelip kurban kesmekte ve tasadduk etmektedir. Ayrıca türbe daha çok ziyaret amaçlı olarak ziyaret edilmektedir. Buraya gelen kişiler bu zatlara dua edip hayatın yoğunluğu içerisinde psikolojik olarak rahatlamaktadırlar.

---

²⁷¹ Ahmed Mekkî Üçışık. Tam İlmihal Seadet-i Ebediyye. 8.Baskı. Hakikat Kitabevi. İstanbul. 2003

Şeyh Saadettin Efendi'nin (1883-1925) kabri Mahmut Samini'yle aynı türbede yer almaktadır²⁷². Şeyh Saadettin Efendi, Mahmut Samini'nin torunu olup Palu'da dünyaya gelmiştir. Talim ve terbiyesini Mahmut Samini Hazretlerinin halifelerinden Osman Bedrettin'in yanında yetişerek almıştır. 1919 yılında Saadettin Efendi müşidi İmam Efendi'nin gözetiminde on altı gün sülükte kalır. Saadettin Efendi sülükten sonra icazetnamesini alarak Palu'ya gelir ve irşat görevine başlar. 1925 yılında 42 yaşında iken vefat eder. Daha sonra naaşı Murat nehri kenarından alınarak daha yukarı bir yere defnedilir. Bir süre sonra buradan da alınarak dedesi Mahmut Samini'nin yanına nakledilir. Dolayısıyla Mahmut Samini ile aynı amaç ve niyetler doğrultusunda ziyaret edilmektedir. Ziyarete yoğun olmamakla beraber adağı bulunanlar kurban kesip tasadduk etmektedir.

Şeyh Hacı Yasin Efendi (Yasin-i Hûnî)'nin türbesi eski Palu (Zeve)'ya girerken sol tarafta yer almaktadır²⁷³. Kare planlı olan türbenin üstü sacla kaplı bir kubbeyle örtülüdür. Sadece makam bölümünden oluşmakta olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Ayrıca türbe içindeki duvarlar beyaz

---

²⁷² KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁷³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

fayansla kaplanmıştır. Türbenin çevresi de son derece güzel bir şekilde tertiplenip düzenlenmiştir.

Hacı Yasin Efendi aslen Karakoçan ilçesinin Yoğur köyündendir. Dedesi Beyhan (Hun) köyüne yerleşmiştir. Mahmut Samini Hazretleriyle aynı dönemde yaşamış olup doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Oğlu Halil Efendinin vefatı üzerine Palu'ya yerleşir. Hacı Yasin Efendi kendi çabasıyla kendini yetiştirmiş ve irşad görevine başlamıştır. Hacı Yasin Efendi Palu ile Sığam arasındaki köprü'nün yapılmasına vesile olmuştur. O, köprüden gelip geçenlere "Salâvat-ı Şerife" okumalarını tavsiye ederdi. Yöre halkından Pineci Yusuf'un babası şöyle nakleder: "Hacı Yasin Efendi, Sığam köprüsünü yaptıyordu. Annem bana bir mecdiye verdi ve "Bunu götür Hacı Yasin Efendiye ver, benim de bir katkım olsun." dedi. Ben de bir mecdiyenin içinden on kuruşu kendime harcamak için aldım. Geri kalan parayı götürüp kendisine verdiğimde bana "Bunun on kuruşu nerde? " diye sordu. "Ben de utanarak ve biraz da korkarak çıkarıp on kuruşu kendisine verdim." Vefat etmeden önce Murat nehrinden getirilen suyla naaşının yıkanmasını vasiyet etmiştir. Kendi el yazmasıyla bir Kur'an-ı Kerim mevcuttur.

Şeyh Yasin Efendi'nin türbesi yöre halkınca haftanın her günü ziyaret edilmektedir. Ziyarete gelen kişiler bu türbede Kur'an-ı Kerim okumakta ve dua etmektedirler. Ziyarete her türlü hastalık için gelinmekle beraber daha çok diş rahatsızlığından dolayı gelinmekte ve dua edilerek Allah'tan şifa ümit edilmektedir.

Şeyhmir (Şeyh-i Miran)'ın türbesi, ilçeye 28 km. mesafede bulunan ve eski ismi, *Şeyhmir* olan *Altınölçek* köyünde bulunmaktadır²⁷⁴. Türbe üstü çatılı ve sadece türbegâh odasından oluşmakta olup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Türbede Şeyhmir ve torunu Şeyh Hüseyin'in sandukaları bulunmaktadır. Türbe içinde bu zatın başında bulunduğu Türk İslam ordularını temsil eden “sancak, tuğ ve bayrak” bulunmaktadır. Şeyhmir'in isminin gerçekte Ali olduğu, Hz. Ali'nin ağabeyi Cafer bin Ebi Talib'in neslinden geldikleri söylenir. Şeyhmir, II. Murat döneminde Bağdat'tan Anadolu'ya gelmiş ve Şeyhmiran (Altınölçek) köyüne yerleşerek buraya kendi ismini vermiştir. Bağdat'tan Anadolu'ya şer'i bir konu üzerinde çıkan ihtilaf nedeniyle göç etmişlerdir. Şeyhmir'e II. Murat tarafından vakfiye verilmiştir. Bu vakfiyede kendisine tahsis edilen köylerin isimleri de mevcuttur. Ancak bu vakfiye şu anda kaybolmuştur. Ayrıca türbede mavi kalemle yazılmış el yazması bir Kur'an-ı Kerim'in olduğu ve bunun ise sonradan kayb olduğu söylenir. Şeyhmir ile ilgili şöyle bir olay anlatılır: Şeyhmir köy sakinlerinden Bursa'da işadamı olan (tekstilci) Hacı İsmail'in rüyasına bir gecede üç defa ard arda girer. Ve her defasında “Köyüne sahip çık.” der. Bunun üzerine İsmail Etkeser köye gelir ve köylü ile yaptığı mülâkat sonucunda babası Hacı Sadin Etkeser'in adına camii ve cami lojmanı yaptırır. Ayrıca

---

²⁷⁴ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

köyde okuyan çocuklara her yıl burs yardımı ve ihtiyacı olan ailelere yardım eder.

Bu ziyarete özellikle ruh ve sara hastaları gelmektedir. Ziyarete gelen hastalar şifa bulmak amacıyla burada bir gün yatıya kalmaktadır. Yazın ziyaret eden ziyaretçilerden adağı bulunanlar burada kurban kesip tasadduk etmektedir.

Sağunalı Molla Kasım'ın türbesi, ilçeye 23 km. mesafede bulunan ve eski ismi *Sağuna* olan *Andılar* köyünde, köy mezarlığında yer almaktadır²⁷⁵. Yapının üstü çatılı ve sadece türbegâh bölümünden oluşup herhangi bir mimari özelliği bulunmamaktadır. Molla Kasım Şeyh Ali Sebtî'yle aynı dönemde yaşamıştır. Ancak vefatı Şeyh Ali Sebtî'den sonradır. Molla Kasım üveysi yolla manevi terbiye görmüştür²⁷⁶. Medrese

---

²⁷⁵ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

²⁷⁶ Bir şeyhe bağlanıp seyr u süluk görmeyen, ancak Hz. peygamber veya büyük bir velinin manevi dostluğu yoluyla terbiye ve irşad olanlar için kullanılan tasavvufi terim. İsimlendirme, meşhur sufi Veysel Karani'den dolaydır. Veysel Karani, Hz peygamber'i görmemişti fakat onun aşkıyla diyar diyar gezip ona ulaşmayı diliyordu. Bu esnada Hz. peygamber'in manevi otoritesi altında idi. daha sonra Hz. peygamber vefat etmiş olacak ve Hz. Ömer, Hz. Veysel Karani'ye Hz. peygamber'in onun için ayırdığı hırkasını verecekti. bu hırka bir nevi icazetname'dir. veysel karani'nin isminin aslının "üveysi el-karani" olduğunu da belirtelim. Üveysilere örnek teşkil eden en meşhur kişi olarak Said-i

eğitimi bulunmakta ancak derecesi bilinmemektedir. O, şeyhliği ile meşhur olmakla birlikte ‘molla’ olarak bilinmektedir. Neseb olarak ‘seyyid’ olup büyük dedeleri zamanında Bağdat’tan Anadolu’ya gelmişlerdir. Türbede Molla Kasım ile beraber şu zatların kabirleri bulunmaktadır: Molla Kasım Şeyh Ömer Efendi (Molla Kasım’ın babası) Molla İsa (Molla Kasım’ın ağabeyi) Hacı Molla Muhammed (Molla İsa’nın oğlu olup Haydar Baba’nın şeyhidir) Molla İbrahim Efendi (Molla Muhammed’in oğlu). Molla Kasım Hazretleri 1887 yılında vefat eder. Türbe yörede iklim şartları çok ağır olduğu için daha çok sıcak mevsimlerde ziyaret edilmektedir. Burası haftanın her günü, her türlü hastalık için gelinmektedir. Bazı hastalar rahatsızlıklarından kurtulmak amacıyla burada yatıya kalıp sabahlamaktadır. Gelen ziyaretçilerden bazılarının kurban kestiği de söylenir.

Şeyh Alaaddin Efendi türbesi, ilçeye 30 km. mesafede olup Beyhan beldesine bağlı *Arındık* (Şeyh Pir) köyünde yer almaktadır²⁷⁷. Kare planlı ve üstü çatılı olan türbe sadece makam (türbegâh) bölümünden oluşmaktadır. Türbe içerisinde Şeyh Alaaddin Efendi’ye ait sancak ve tuğ bulunmaktadır. Türbenin etrafı duvarla çevrili olup bulunduğu alan ise ormanla kaplıdır.

Nursî’yi gösterebiliriz. Hırkanın sahibine ulaşmasının ilgi çekici hikayesi için bkn. Evliyalar Şehri Afyonkarahisar.

²⁷⁷ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

1520'lerde Bağdat tarafından gelen Şeyh Alaeddin Efendi, Şeyhpiran köyüne yerleşir. Şeyh Alaeddin Efendi seyyid olup, Osmanlı Devleti tarafından kendisine seyyid olduğuna dair berat verilmiştir. Bu beratta Şeyh Alaeddin Efendi “Kutbu'l-Arifin” olarak zikredilmiştir. Yine Osmanlı Devleti tarafından kendisine Şeyhpiran Köyü (Arındık), Hasbeg Köyü, Diyarbakır Melik Ahmet'te on dükkân ve bir tuz madeni vakıf olarak verilmiştir. Türbesinde ve Şeyhpiran köyündeki evinde Osmanlı Devleti tarafından kendisine alamet olarak verilen birer sancak bulunmaktadır. Dolayısıyla geçmişte çevre köyler içinde Cuma namazının orada kılındığı anlatılır.

Türbe yöre halkı tarafından haftanın her günü yoğun olarak ziyaret edilir. Ziyarete her türlü amaç ve maksatla gelinir. Ziyarete özellikle akli dengesi bozuk olanlar, felçliler, yaşadığı herhangi bir olumsuz olay neticesinde korkmuş olan kişiler gelmektedir. Bu hastalardan durumu ağır olanlar burada yatıya kalmaktadır. Gelen ziyaretçilerden şifa bulanlar veya adağı bulunanlar burada kurban kesip tasadduk etmektedirler.

Şeyh Mustafa Kutbu'l Arifin'in türbesi, ilçeye 30 km. mesafede bulunan ve eski ismi *Seraçur* olan *Güllüce* köyünde, köy camii içerisinde yer alır²⁷⁸. Cami içerisinde köşeden açılan bir kapıyla girilen bölmede, türbe bulunmaktadır. Burada Şeyh Mustafa Kutbu'l Arifin'le

---

²⁷⁸ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

beraber oğulları Şeyh Abdullah ve Şeyh İbrahim'le beraber eşi Medine Hanım'ın mezarı da yer almaktadır. Cami bahçesinde camiye bitişik bir türbegah bölümü daha bulunmaktadır. Burada ise Şeyh İsbat, Şeyh Muhammed ve Şeyh Kasım'ın türbeleri yer alır.

Türbesinde yer alan kitâbeye göre, Bağdat'tan bu yöreye gelmiş, IV. Murat döneminde yaşamıştır. IV. Murat Bağdat seferine giderken kendisi ile görüşmüş ve kendisinden bilgi almıştır. Yine aynı padişah döneminde kendisine on üç köy vakfedilmiştir. Vahseysel Şehan mevkiinde kervansaray ve imarethanesi bulunmaktadır. Şeyh Mustafa Kutub vefatına kadar halkın manevi irşadı ile meşgul olmuştur. Rivayete göre IV. Murat sefere çıkarken bu bölgeden geçtiğinde Şeyh Mustafa'dan dua ister. O da IV. Murat ve ordusuna duada bulunur. IV. Murat başarılı olunca mükâfat olarak cami ve külliyesini inşa ettirir. Kutbu'l Arifin Şeyh Mustafa 1637 yılında vefat etmiştir.

Oğullarından Şeyh İsbat'ın kerametini yöre halkı zahiren gördükleri için onu "İsbat" ismiyle anmışlardır. Şeyh İsbat ile ilgili ise şöyle bir menkıbe anlatılır. Rivayete göre, Şeyh İsbat'ın şeyhliğini sınamak açısından namazını kıldırması için tabutun içinde mukallid birini getirirler. Bunun üzerine Şeyh İsbat kendilerine "Ben ölüyemi namaz kıldırayım diriye mi?" diye sorar. Çevresindekiler onun bu sorusu karşısında alay edip gülerler. Fakat tabutu açtıklarında adamın öldüğünü görürler. Bunun üzerine onun kerâmet ehli bir zat olduğunu anlayıp kendisinden af dilerler.

Yine rivayete göre, Şeyh İsbat'ın suyun üzerinde namaz kılması şeklinde kerameti olduğu da rivayet edilir..

Türbe haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Ziyarete bedensel ve ruhsal dengesi bozuk olanlar, vücudunun herhangi bir yerinde ağrısı bulunanlar, felçli hastalar, sinir hastaları çoğunlukta olmakla beraber her türlü hastalık, niyet, amaç ve maksatlar doğrultusunda gelmektedir. Amaç ve maksatlarına ulaşan ziyaretçiler daha sonra tekrar buraya gelmekte, şükür amacıyla kurban kesip tasadduk etmektedir. Ayrıca ziyarete gelenler tübenin içerisine gelen ziyaretçilerin şifa amacıyla yemeleri için, şeker, ekmek vb.gıdalar bırakılmaktadırlar.

Tarhanalı Sofu Cuma (1909-1982) ziyareti, ilçeye 23 km. mesafede bulunan Tarhanaköy'ünde olup burası bir mezar ziyaretidir. Ataları Bağdat'tan gelmiş olup seyyiddir. Kara Cemşid Bey'le Palu'nun fethinde mücadele etmişlerdir²⁷⁹. Sofu Cuma Soğunalı Hacı Baba'dan icâzet almıştır.

Günümüzde mezarı yöre halkı tarafından haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Buraya daha çok

---

²⁷⁹ XVI. Yüzyılda Palu sancağının veya kaynaklardaki ifadeleriyle Palu hükümetini yöneten Kara Cemşid Bey'in Palu'da cami, medrese ve türbeden oluşan külliyyeden başka Demirkapı denilen derbende han ve tekke inşa ettirip vakfettiği belirtilmektedir. Miladi Nisan 1550 tarihli başka bir kayıta "Cemşid Bey, Demirkapı derbendinde han ve tekke bina edip Amid'de Dağkapı mahallesinde bir hamam bina ettirip hana vakıf yaptığı" belirtilmektedir.

psikolojik rahatsızlığı olanlar, baş ağrısı çekenler ve vücutlarının muhtelif bölgelerinde ağrısı bulunanlar gelmekte ve Allah'tan şifa temennisinde bulunmaktadırlar. Ziyarete gelenler burada Kur'an-ı Kerim okumakta ve dua etmektedirler.

Sahabe Mezarı adıyla anılan ziyaret yeri, *Tarhanaköy*'de yer alan bir mezar ziyaretidir. Yöre halkı tarafından burada yatan zatın sahabe olduğu söylenir. Bu ziyaret ile ilgili şöyle bir olay anlatılır: köy sakinlerinden birinin hayvanları bu mezarın üzerinden geçmiştir. Kısa bir süre sonra hayvanlar bir hastalığa yakalanmış ve hepsi ölmüştür.

Yöre halkı tarafından bu mezar ziyaret edilmekte ve dua edilmektedir. Ziyaret için belirli bir gün mevcut olmayıp haftanın bütün günleri ziyaret edilmektedir. Ziyarete daha çok korkmuş olanlar, felçli hastalar, ruhsal dengesi bozulanlar ve vücutlarının muhtelif yerlerinde ağrısı bulunanlar getirilmektedir.

Horasan Baba ismiyle anılan ziyaret yeri, Beyhan Beldesi'nin doğusunda Horasan Dağı adı verilen dağın zirvesinde yer alan bir mezar ziyaretidir²⁸⁰. Anlatıldığına göre, Horasan Baba, Horasan erenlerinden olup buraya Anadolu'yu Türkleştirme ve İslamlaştırma aşamasında geldiği söylenir. Burası oldukça yüksek bir tepede yer almasından dolayı daha ziyade sıcak mevsimlerde ziyaret edilir.

---

²⁸⁰ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

Sivrice Evliyaları

Önceleri Çubukoğulları ve Artukoğulları egemenliğinde kalan Sivrice, 1234 yılında Alaeddin Keykubat zamanında Selçuklu hakimiyetine girer. Zamanla İlhanlılar, Dulkadiroğulları, Memlûklüler ve Safeviler arasında el değıştirir. 1514 yılında Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'nde Osmanlı topraklarına katılır. Sivrice'nin ilk yerleşim merkezi eski adı Yukarı Hun olan Dedeyolu köyüdür. 1939'da Hazar Gölü kıyısındaki bugünkü yerine nakledilir. Buraya 1933–1940 yılları arasında Romanya, Yugoslavya ve Rusya'dan gelen soydaş göçmenler yerleştirilir. Sivrice adı Dedeyolu köyü üzerindeki “Sivrice Tepesi” adından kaynaklanmaktadır. Sivrice Cumhuriyet döneminde 1936 yılında ilçe durumuna getirilir.

İlçe merkezine 32 km. mesafede bulunan ve eski adı ‘*Abutahir*’ olan *Doğanbağı* köyünde Selçuklulara ait bir kümbet bulunmaktadır²⁸¹. Eskiden Fırat kıyısında,

---

²⁸¹ Köyün kuruluşu 16.yy dayanmaktadır. Doğanbağı köyü Selçuklular döneminde İpek Yolu üzerinde önemli bir ticaret ve konaklama merkezi olarak çok miktarda köyün bağı olduğu bir sancak olarak Harput'la birlikte tarihte yer almıştır. Köyü 1566 yıllarında Harput Sancağına bağı Nahiye Köy olarak geçmekte ve bu nahiyeye Sivrice'nin 25 adet köyü bağılanmıştır. Rivayete göre suyunun güzelliğı ve temizliğinden

şimdi de Karakaya Baraj gölünün kenarında bulunan Abutahir köyü, yörenin eski nahiyesidir. Bugün küçük bir köyden ibaret olan Abutahir'in güneyine düşen küçük bir tepenin üzerinde metruk bir kümbet bulunur²⁸². Kime ait olduğu belli olmayan kümbetin Osmanlı eseri olduğu, yapı tekniğine göre muhtemeldir. Aslında kümbet Selçuklu mezar mimarisine aittir. Ancak bu gelenek değişikliklere uğrayarak Osmanlı döneminde de bir süre devam etmiştir. Muhtemelen yörenin yöneticilerinden biri için yapılmıştır. Bir silindiri andıran türbeye yaklaşık kuzeye bakan kapıdan girilir. Kalınlığı bir metre kadar olan türbenin duvarları, dik konan sal taşlarla örülmüştür. İçi genel olarak sıvalıdır. İç mekan defne avcıları tarafından tahrip edilmiştir. Duvarlar yaklaşık iki metre kadar yükseklikten sonra sırayı kubbe almıştır. Üst örtünün ortasında aydınlık feneri mevcut iken bu durum türbenin üst kısmının çöktüğü intibamı uyandırmaktadır. Yapının dış çemberi yaklaşık 22-23 m. kadardır. Dıştaki kaplama taşlar siyah ve büyüktür. Kubbenin dışı tamamen soyulmuş ve içteki çakıl taşlarla kireç açığa çıkmıştır.

---

dolayı adı Arapçada 'temiz su' anlamına gelen "Ab-u Tahir" ismi verilmiştir. Diğer bir rivayete göre ise, Selçuklular zamanında bu köyü yöneten kişinin adı "Ebu-Tahir" olduğu için ve köy halkının liderlerini çok sevdiğinden bu yöreye onun adını vermişlerdir. Köy halkı Eymir boyundan gelen Türkmenlerden oluşur.

²⁸² Lütfi Parlak. Elazığ Abutahir (Doğanbağ) Kümbeti. <http://www.mared.gen.tr/>

“**Ziyaret Kumbeti**” olarak adlandırılan bu türbeyle ilgili olarak, yöre halkından bazı kimseler perşembeyi cumaya bağlayan akşamları bu mezardan bir ışığın belirdiğini, yakınında bulunan dereye gidip, tekrar mezara dönerek kaybolduğunu ifade etmektedirler²⁸³.

---

²⁸³ KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010

İndex

- Abdulgaffar Hoca, 137
- Abdulvehhab Gazi**,
228, 242, 243, 244,
245
- Abutahir*, 346
- Adaf*, 236, 237, 249, 271
- Ağ Baba**, 290, 296
- Ağu İçen Evlatları**, 193
- Ahi Musa**, 28, 29, 228
- Ahmed Zeyneddin, 136
- Ahmet Hilmi Efendi,
131
- Ahmet Muhlis Efendi**,
131
- Ahmet Peykeri
Medresesi, 61, 67, 76,
77, 79, 126, 131, 140,
283
- Akçakiraz*, 176
- Akdemir*, 227
- Akgömlük*, 298, 301, 308
- Akuşağı*, 227, 229, 231
- Ali Sebti, 100, 155, 159,
206, 311, 326, 327,
330, 333, 340
- Altınölçek*, 339
- Andılar*, 156, 340
- Ankuzu Baba, 1, 22
- Arap Asker**, 254
- Arap Baba**, 10, 11, 12,
13, 14, 15, 16, 17, 18,
24, 235, 254, 257,
359
- Arındık*, 132, 341
- Aşağıkuluşağı*, 231
- Aydincık*, 185
- Ayşe Ana**, 222
- Aziz Baba**, 316
- Bahaeddin Efendi, 82,
128, 129, 130
- Balpınar*, 192
- Baltaşı*, 325
- Bavınışağı*, 199, 200
- Bayındır*, 308
- Beşikli Baba, 219
- Beşoluk*, 183
- Beyzade Hacı Ali
Efendi, 8, 68, 122,
171
- Beyzade Hacı Ali Rıza
Efendi, 20, 79, 86, 91,
130

- Birvan*, 302, 307
Boğmaca Mezarı, 182
Bozçavuş, 224
Büyük Hacı Ali Efendi,
62
Celâl Baba, 180
Celal Dede, 256
Cemşidiye Medresesi,
155
Cevheriye Medresesi,
126
Çatakbaşı, 159, 311
Çatalharman, 184, 228
Çayırgülü, 286, 287
Çoban Baba, 257
Çötelî, 80, 182, 183
Dağıstanlı Hoca, 61, 62,
63, 80, 84
Dede Mezarı, 184
Deli Hamza, 264
Deli Kız, 266, 267
Delikan, 275
Dellâlzade Müftü
Mehmet Efendi, 68
Demirci Mustafa
Efendi, 167
Dereboğazı, 186
Derviş Ali, 263, 271
Doğanbaşı, 346
Doğancık, 231, 234
Esediyeye Medresesi, 28
Fetih Ahmed Baba, 1
Garip Baba, 285, 286
Garip Hüseyin Baba,
180
Gazi Ahmed Muhtar
Paşa, 111
Geyik Baba, 257
Gökbelen, 290, 293
Gölköy, 181
Göllü Mustafa Baba, 25,
149, 212, 218
Gözerekli Molla
Muhammed, 222,
276
Gül Mustafa, 269
Güllüce, 342
Gümüşhâneli Ahmed
Ziyâeddîn, 113
Günbaşı, 199
Güneyçayır, 185
Güntaşı, 132, 136, 186,
212, 216, 325
Güzel Baba, 286, 287

- Hacı Abdulhamit Hamdi
Efendi, 63, 125
- Hacı Abdülhamit
Efendi, 53
- Hacı Ali Rıza Efendi,**
20, 78, 80, 130
- Hacı Hafız Mahmut
Efendi,** 63, 64
- Hacı Hafız Mehmed
Tevfik Efendi,** 120
- Hacı Hafız Mehmet
Efendi,** 61, 68
- Hacı Hafız Osman
Fevzi Efendi,** 66, 67
- Hacı Hasan Baba,** 231,
232, 233, 234, 236
- Hacı Hüseyin Efendi,**
179
- Hacı İbrahim Hakkı
Efendi, 180
- Hacı İbrahim Lebib
Efendi,** 76
- Hacı Ömer Baba, 132,
136, 141, 212, 216
- Hacı Ömer Efendi, 180
- Hacı Ömer Hüdai Baba,
85
- Hacı Tevfik Efendi,** 61,
100, 120, 130, 131,
145, 146, 169
- Hacı Yasin Efendi,**
337, 338
- Hafız Osman Bedrüddin
Erzurumi, 106
- Halil Divani, 37
- Hamedî,* 183
- Hamza Baba,** 186, 187,
216, 325
- Hamzıkan,* 307
- Hasan Dede,** 257, 297,
308
- Hasan Fehmi Efendi,**
78
- Hasan Mekki Dede,**
257
- Hasan Zerraki,** 228,
290, 291, 292, 293,
294, 295, 296, 297,
359
- Haydar Baba,** 154,
155, 156, 157, 158,
160, 162, 277, 312,
341

- Hayyat Vehbi Efendi,
213
- Hıdır Baba**, 189, 191,
200, 201
- Hıdırbaba*, 189
- Hızır Baba, 180, 254
- Hizan Gavsı, 137
- Hoca İbrahim**, 55, 181
- Hoca İbrahim Efendi**,
55
- Horasan Baba**, 345
- Hoş*, 82, 109, 130, 214
- Hoşmat*, 160
- Hozetek*, 204
- Hulûsi Yahyagil**, 162,
163, 166, 359
- İbrahim Paşa Medresesi,
61, 80, 81, 122
- İkitepe*, 204
- İmam Efendi**, 91, 106,
107, 112, 113, 114,
116, 117, 118, 119,
126, 130, 144, 145,
216, 332, 333, 336,
337
- İshak Ağa Medresesi, 63
- Kahlık Baba**, 257
- Kamil Hoca, 66
- Kara Arap**, 195
- Kara Şeyh**, 254, 267,
269
- Kartaldere*, 319, 320
- Katarlı Baba**, 256
- Kavakköy*, 316
- Kazım Efendi**, 65, 119,
144, 148
- Kesrik*, 162
- Kırklar Mezarlığı**, 185
- Koca Seyyid Ahmed**,
196
- Kovman*, 222, 276, 278,
282
- Koyunuşağı*, 309
- Kövenk*, 85, 132, 133,
136, 137, 141, 186,
212, 215, 217, 325
- Kul Mustafa**, 260, 270
- Kumlularla*, 236, 240,
249
- Kurşunlu Medrese, 79
- Kuruçay*, 182
- Küçük Ali Efendi, 81
- Külükan*, 287
- Külüköğlü**, 287

- Kürdemlik*, 186
Mahmut Samini, 106,
114, 206, 332, 333,
335, 337, 338
Mansur Baba, 31, 40
Mehmed Nûri Efendi,
122, 124
Mehmed Siyah-Ali
Beyaz, 180
Mehmet Muhlis Efendi,
132
Mehmet Nuri Efendi, 82
Mehmet Ruhavi
Hazretleri, 83
Mığı, 201
Mirab Ziyareti, 307
Mirmehmetli Hacı
Cuma Hoca, 311
Miyadın, 205, 206
Miyadınlı Mehmet
Efendi, 205, 206
Molla Ahmet Peykeri,
207, 211
Molla Süleyman, 242
Mollakendi, 136, 207
Muhammed Baki, 320
Muhammed İhsan bin
Muhammed Ataullah,
103
Muharrem Hilmi Efendi,
85, 135, 137, 139,
140, 141, 142, 169,
218
Muhit Efendi, 106
Munzur Dede, 314, 315
Murat Baba, 42, 43
Musa Havrani, 227
Mustafa Bey Medresesi,
55
Mustafa Feyzi, 279
Mustafa Naci Efendi,
106, 107, 144
Müftü Kemâlettin
Efendi, 63, 125, 127
Nadir Baba, 24, 25, 26,
27, 148, 220
Nazır Baba, 180, 228
Nimri, 238, 296
Nureddin Efendi, 107
Öksüz Baba, 185
Ömer Hüdâyi Baba,
167, 186, 212, 213,
215, 216, 217, 325

- Ömer Naimi Efendi,**
62, 64, 65, 66, 85
Ömeriye Medresesi, 62
Örençay, 187
Örenhan, 182, 183
Palulu Mehmet Baba,
132, 133, 168
Palulu Muhammed
Baba, 85, 169, 217
Perçenç, 55, 176, 177,
178, 179
Perili Hafız, 87, 98
Pınarlar, 296
Pilavtepe, 287
Pir Cemal Abdal, 274,
275
Pir Halil, 231
Pir Kemal, 241, 242
Pir-i Davut, 302, 304,
306, 307
Pirik, 192
Pirinçi, 193
Rahmi Harputi, 65
Refik Baba, 187
Resülkahya, 241, 242
Sağdıçlar, 307
Sağuna, 156, 158, 340
- Sağunalı Molla Kasım,**
340
Sahabe Mezarı, 345
Sarahatun Medresesi,
45, 68
Sarılı, 135, 188
Sarını, 49, 53, 81
Sedeftepe, 201
Sefkar Baba, 275, 285
Selman Sükutî Efendi,
107
Selvi Baba, 192
Semerci Hoca, 145, 146,
147
Seraçur, 342
Seydiye Hanım, 220
Seyyid Ahmed Meramî,
108
Seyyid Ahmet
Çapakçuri, 99, 105
Seyyid Ahmet Efendi,
31
Seyyid Hoca, 229
Seyyid Kadir, 309
Seyyid Kasım, 219,
220, 221, 309

- Sıdkı Bütün Zeynep,**
244, 245
- Sinemilli Ziyareti,** 298
- Siyah Ahmet, 182
- Sultan Sinemil**
Evlatları, 308
- Sultan Sinemilli,** 298,
301
- Suyatağı,* 242, 245
- Süleyman Paşa
Medresesi, 55
- Sünköy,* 193, 195, 196
- Sütlüce,* 182
- Şengül Baba,** 287
- Şeyh Ahmed Dede,**
247, 271
- Şeyh Alaaddin Efendi,**
132, 341
- Şeyh Aziz Efendi,** 226
- Şeyh Hacı Ali Efendi,**
176, 177
- Şeyh Hasan,* 159, 232,
235, 236, 238, 239,
240, 246, 247, 248,
249, 250, 254, 259,
260, 265, 266, 267,
269, 296, 311, 359
- Şeyh Muhammed**
Hadi, 282, 284
- Şeyh Muhammed**
Kattal, 319
- Şeyh Mustafa Kutbu'l**
Arifin, 342
- Şeyh Mustafa Sisi,** 278,
281, 282, 284
- Şeyh Saadettin Efendi,**
332, 337
- Şeyh Sait,** 123, 229,
230, 294, 357
- Şeyh Şazili,** 180
- Şeyh Şerafeddin, 42
- Şeyh Yusuf,** 224, 233
- Şeyhan,* 227
- Şeyh-i Miran, 339
- Şeyhmir,** 339
- Şih Bahşiş,** 236, 237,
238, 239, 240, 249
- Tabanbükü,* 246, 247,
249, 254, 256, 257,
259, 264, 266, 267,
269, 270, 271
- Tahiriye Medresesi, 179
- Tarhanaköy,* 344, 345

Tarhanalı Sofu Cuma, 158, 344
Tayyar Baba, 25, 147, 148, 149, 150, 151, 169, 218
Tepecik, 325
Tepecikli Mehmet Baba, 325, 326
Terzi Baba, 113, 213
Tesbih Baba, 18
Teslim Abdal, 248, 249, 259, 260, 263, 264, 266, 269, 270, 271
Tevfik Gür, 122
Topağaç, 314
Ulupınar, 302, 307
Üçbudak, 274, 275
Üryan Baba, 18, 19, 20, 21, 22
Yasin-i Hûnî, 337
Yemişlik, 205, 206
Yeşilbelen, 282, 285
Yusuf Baba, 231
Yusuf İbn-i Arapşah, 11
Yücekonak, 278, 282
Zahiri Baba, 30
Zahiriye Medresesi, 62
Zırka, 290, 293, 294, 295, 296
Ziya Çarsancaklı, 123
Ziyaret, 14, 18, 19, 23, 24, 26, 30, 34, 35, 40, 42, 95, 106, 119, 120, 132, 134, 135, 144, 145, 147, 154, 162, 167, 177, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 201, 202, 204, 205, 207, 208, 212, 213, 219, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 231, 232, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 255, 256, 257, 258, 259, 263, 264, 266, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 276, 278, 280, 282, 285, 286, 289, 290, 295, 296, 304, 307, 308, 309, 311,

315, 316, 319, 321,
325, 326, 327, 331,
332, 336, 337, 339,

340, 341, 342, 345,
348, 357, 358, 359
Ziyaret Tepesi, 182,
183, 188, 204, 227

Kaynakça

Kitap

1. Aydoğmuş, Günerkan; Harput Kùltüründe Din Âlimleri, Elazığ, 1998
2. Danik Ertuğrul. Ortaçağ'da Harput. T.C. Kùltür Bakanlığı Sanat Eserleri. Ankara. 2001
3. DURMA Abdùlhalim. Evliyalar Şehri Kastamonu
4. DURMA Abdùlhalim. Evliyalar Şehri Sivas
5. DURMA Abdùlhalim. Evliyalar Şehri Malatya
6. DURMA Abdùlhalim. Evliyalar Şehri Amasya
7. DURMA Abdùlhalim. Evliyalar Şehri Samsun
8. İNAL Mahmud Kemal. Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul. 1964
9. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin nüfusu. 1500-1927. Tarihi İstatistikler Dizisi. T.C. başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
10. SUNGUROğLU İşhak, Harput Yollarında. Cilt I-IV
11. TANYU Hikmet. Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri. Ankara Üniversitesi Basımevi.1967
12. KILIÇ Rüya. Osmanlıda Seyyidler ve Şerifler
13. Steven Runciman. Haçlı Seferleri Tarihi. Cilt II. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara. 1992
14. T.C.Elazığ Valiliği. İl Kùltür ve Turizm Müdürlüđu. Elazığ Arkeoloji ve Etnografya Müze Müdürlüđu. Elazığ Kùltür Envanteri. 2009
15. Meftune Güler. Harput Efsaneleri. ELESKAV, Elazığ Eğitim, Sanat, Kùltür, Araştırma, Tanıtma ve Hizmet Vakfı, 2000
16. Geçmişten Günümüze Harput Mimarisi. TMMOB Mimarlar Odası Elazığ Şubesi. 2009. Elazığ

Tez

1. CİNTOSUN Mustafa. Misyonerlik ve Harput'taki Amerikan Misyoner Okulları Üzerine Sosyolojik bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Harran Üni.Şanlıurfa. 2006
2. DENİZ Murat. Türk Basınında Şeyh Sait İsyanı
3. ERDOĞDU İbrahim, XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Toplumunda Değişim Eğilimleri (Harput Örneği), Doktora Tezi, Ankara Üni, Ankara, 2006
4. ERGEN Sinan. Türkiye'de Halkevleri ve Elazığ Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 2007
5. KARAKAŞ Erdal, Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın-Arapkir Kemaliye İlçeleri, Doktora Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 1996
6. KIYAK Abdülkadir, Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Fenomeni Üzerine bir Din Bilimi Araştırması, Doktora Tezi, Erciyes Üni., Kayseri, 2010
7. KIYAK Abdülkadir, Baskil ve Çevresinde Yaygın Halk İnanışları, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005
8. KÖSEOĞLU İbrahim, Elazığ Merkezine Bağlı Tadım Köyü Alevilerinin Halk İnanışları ve Bunların Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2009
9. ŞEN Zafer, XIX. Yüzyılda Elazığ Vilayetinde Teba-i Şahanenin Dini ve Sosyal Yapısı, Yüksek Lisans tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2006
10. TERZİOĞLU Ayşe. Vilayat-ı Sitte'de Ermeniler (1878-1914). Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniv. Edirne. 2005

11. TORAMAN Leyla, 128 Numaralı ve 1717-1718 Tarihli Mühimme Defteri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 2005
12. TIZLAK Fahrettin, Keban Ergani Yöresinde Madencilik (1780-1850), Doktora Tezi, Fırat Üni., Elazığ, 1991
13. TÜRKMEN Enver. Osman Bedrüddin Erzurumi'nin Gülzar-ı Samini'sinde bulunan Ayetlerin Tasavvufi Yorumları ve Ruhü'l Beyan Adlı Tefsirle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni. Elazığ. 2007
14. ÜÇİŞİK Ahmed Mekkî. Tam İlmihal Seadet-i Ebediyye. 8.Baskı. Hakikat Kitabevi. İstanbul. 2003
15. YÜNKÜL Ayşe, Elazığ Evleri, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üni. Elazığ, 2005
16. YAVUZ Emrah, Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar, Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üni., Elazığ, 2005

Makale

1. AYDIN Ayhan, Fethi Erdoğan Dede'yle Söyleşi
2. AYMAZ Abdullah. Nurların Birinci Talebesi Hulûsi Yahyagil. Zaman Gazetesi. 11 Şubat 2008, Pazartesi-. 26 Temmuz 2010
3. ARAZ Rifat. Harput'ta kişiöglü ile ilgili eski Türk inanışlarının izi
4. BAYDAR Mustafa Çetin, Erzurumlu bir saklı hazine. Gülcemal vapurundan Gülcemal Soylu'ya
5. BEŞİRLİ Mehmet. "385 Numaralı Harput Şer'iyeye Sicili"nin Tanıtımı ve Osmanlı Şehir Tarihi Açısından Önemi

6. ÇARSANCAKLI Ziya. Hatıralardan bir demet dert yumağı
7. DANIK Ertuğrul, Harput Kalesi. Vakıflar Dergisi. 26. Sayı
8. DOĞAN Şerif. Pir Hasan Zerraki Türbesi
9. DURUKAN Aynur. Harput Ulu Camiinin Düşündürdükleri
10. KILIÇ Cevdet. Osman Bedreddin Erzurumi'nin hayatı, şahsiyeti ve Fikirleri
11. KÖKSAL Hikmet, Mezarlık, Anılar, Tevfik Sırrı Gür
12. MOR Ahmet - ÇİTÇİ M. Dursun. Elazığ Şehrinin bir Semti Olan Aksaray Mahallesi'nin Kuruluşu Gelişimi ve Fonksiyonel Özellikleri. Fırat Üni. Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 10. Sayı 2. Elazığ. 2000
13. OYMAK İskender, Elazığ Merkez ve Çevresinde Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanç Ve Uygulamalar
14. ONARLI İsmail. Türkmen inanç önderi : Şeyh Hasan (sultan onar, ocakları ve aşiretleri)
15. ÖNKAL Hakkı, Arap Baba Türbesi ve Türklerde Mumyalama Geleneği
16. PARLAK Lütfi. Elazığ Abutahir (Doğanbağ) Kümbeti
17. SÜRGEÇ Celal. Harput'ta Din Eğitimi
18. TONBUL Saadettin, KARADOĞAN Sabri. Harput'un Kuruluş Yeri ve Şehirin Fonksiyonunu Yitirmesi Üzerinde Etkili Olan Doğal Çevre Faktörleri

Ansiklopedi

1. Evliyalar Ansiklopedisi
2. Mehmet Zeki Pakalın. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü
3. ALPTEKİN Coşkun. Belek b. Behram. TDV İslam Ansiklopedisi

4. Mehmet Ali Ünsal. Harput. TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt.16
5. DARKOT Besim. Harput. İslam Ansiklopedisi. İstanbul Milli Eğitim Basımevi. 1977

Web

1. www.bizimharput.com
2. <http://elazizsamini.com/>
3. <http://kasyad.org/>
4. <http://www.mared.gen.tr/>
5. <http://www.izvak.org.tr/>
6. <http://www.sunkoyu.net/>
7. <http://seyhhaydarbaba.net/>
8. <http://www.akcakiraz.bel.tr/>
9. <http://www.yagan.net/>
10. www.mustafahayribaba.com/
11. www.halisyye.com/
12. <http://kovenkkoyu.tr.gg/>
13. <http://www.suleyman-ates.com/>